

Vlaamsche Arbeid. Jaargang 2

bron

Vlaamsche Arbeid. Jaargang 2. Boek- en Steendrukkerij Jan Boucherij, Antwerpen 1906

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla011190601_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Bede tot den Mystieken Hovenier

Qui pergis inter lilia.

O mooie man in 't witte kleed,
zacht golvend, wen ge henen treedt
door uwen tuin, waar leliën staan,
die, als ge komt voorbijgegaan
zich neigen in den morgenwind
en reuken strooien die ge mint
met paarlen op uw blanke kleed,
haar hoofd, dat enkel reinheid weet,
half duikend in de plooien van
uw wit gewaad, o mooie man.

O mooie man in 't witte kleed,
die weet hoe elke lelie heet,
en noemt haar maagdelijken naam,
o dat ik op uw lippen kwaam
wanneer ge uw lievelingsleliën noemt,
heer aller kleur en geuren roemt;
o mocht ik in de plooien gaan
mijn hoofdje duiken, licht-belaan
met glans en mooie paarlen van
uw liefdedauw, o mooie man.

O mooie man in 't witte kleed,
die daar zoo zachtjes henen treedt,
waar blank van kroon, en groen van blaân
op ranken steel uw leliën staan;
ach dat het wilde waaiend stof
me niet besmette in dien hof
en doe me schaamtevol daar staan,
wanneer ge komt voorbijgegaan.
Dan wou 'k mij wasschen in berouw
me reingen in uw bloemendauw
opdat ik weder schitter-rein
en vol met paarlen zoude zijn:
een ranke witte lelie van
uw hemeltuïn, o mooie man.

J. Geyens m.s.c.

De Beteekenis van het Collectief Arbeidsverdrag als Vredesdokument

Een vraagstuk van zulk belang als het collectief Arbeidsverdrag voor het welzijn van een volk, gaat een tijdschrift dat om de heropbeuring van een volk ievert niet ongemerkt voorbij.

En tegenwoordig is het al collectief arbeidsverdrag wat de sociale klok slaat, rondom ons landeken. Van Engeland, uit den schoot der Trade-Unions ontsproten, is het stelsel door onze Oostelijke naburen overgenomen en sedert doet die kloeke sociale Engelschman zijne reis door het Europeesche vasteland. In Duitschland heet men de 'Tarifverträge' reeds 'Friedensdokumente' en daarop duidende betitelde een medewerker aan 'De Gids' zijn artikel over de collectieve arbeidsverdragen: 'Het einde der werkstakingperiode'.

Eenige woorden over dien voor ons nieuwen economieken vorm en in 't bijzonder over zijn beteekenis als 'Friedensdokument'.

* * *

De daarstelling van het arbeidsverdrag is voor den loonarbeider eene levensvraag; de aanwending zijner arbeidskracht is toch de eenige bron zijner inkomsten, en het wel en wee van hem en zijne familie hangt er van af tegen welk loon en onder welke bedingen hij zijne diensten den arbeidgever toezegt. Hij heeft dan zijne arbeidskracht te doen gelden, evengoed als de handelsman of de landbouwer hunne waren. Waar dát nu den eenling onmogelijk is, moet de organisatie helpen; zoo goed als de kooplieden onder elkaar over prijstarief tot akkoord komen, evenzoo

berechtigd, sluit de arbeidersstand zich in vakverenigingen om collectieve of corporatieve arbeidsverdragen kunnen tot stand te brengen. Deze regelen de loonen arbeidsverhoudingen voor een bepaald nijverheidsgebied voor al de betreffende arbeiders. Het verdrag wordt getroffen tusschen eene groep patroons en eene groep arbeiders of tusschen eene groep arbeiders en één patroon. Daarom heet het *collectief* arbeidscontract. Daar het loontarief het bijzonderste deel van het verdrag is, heeten het de Duitschen *Tarifverträge*.

Tegen het einde der verleden eeuw kwam in Duitschland het eerste tariefverdrag tot stand, bij de boekdrukkers namelijk. In 1905 waren er over de duizend gesloten.

Wel vroeger poogde er de tariefbeweging te ontluiken. Toen Dr Hirsch in 1868 zijne *Gewerkvereine* begon, dacht hij wel op de Engelsche verdragsluiting. Maar wat in Engeland mode was kon in Duitschen grond nog geen wortel schieten omdat de arbeidersstand nog niet gegroepeerd was als in de Trade-Unions.

Eens echter dat de werkman gegroepeerd was en kalm redeneerde over zijn toestand en zijn rol in de economische wereld, moest hij komen tot den nieuwen vorm die, als redelijkst, ook wel zonder het Engelsche voorbeeld ontloken ware.

Wat is er immers redelijker dan dat de arbeider, de onmachtige, zich gegroepeerd aanbiede bij den patroon, na bij onderlinge beraadslaging te hebben nagezocht hoe zijne persoonlijke belangen en de belangen van zijn vak best zijn overeen te brengen.

Hoe gaat het bij gebrek aan collectief arbeidsverdrag? De werkman treedt in dienst met de enkele bepaling van zooveel centiemen per uur of per stuk of per meter naar gelang de zaak. Verder gaat nu de patroon alles naar zijne goesting en zijn profijt regelen, zonder raadpleging des werkmans. Deze meent zich nu beschadigd door deze of gene regeling, als b.v. door eene moeilijker te behandelen ruwstof die hem aan zelfden stuktarium voorgelegd wordt. Wat zal hij doen? Persoonlijk zal hij niet gaan klagen meestal. Hij heeft dien moed niet, hij weet zich de zwakkere daar de patroon hem missen kan, en hij weet dat het betoog toch niets gaat uithalen. Mogelijk zal hij optreden in groep na zich verstaan te hebben met zijne werkgezellen. Doch nu wil de patroon zeker niet het hoofd buigen. Dat ware, volgens hem, het meesterschap in de fabriek voor eeuwig neerleggen. Daarom wil hij van geen toegeven hooren en maakt hij nog liever een Vervierschen lock-out.

Maar intusschen hebben de werklieden gestaakt, het eenigste middel dat hen overbleef om mogelijk tot iets te komen.

En zoo gaat het om ter sterkste ten nadeele van beide partijen en van den algemeenen landsrijkdom.

Die moeilijkheden hadden nu echter van in den beginne kunnen voorzien en besproken worden. Dan hadde men ze besproken zonder bitsigheid, zonder dat nijdig ontvouwen van wederzijdsche spierkracht, zonder strijd. Men had ze, om de betwistingen te vermijden, voor al de werklieden in groep kunnen neerschrijven en van werkstaking ware er in de meeste gevallen geen spraak meer geweest. Men had elkanders belangen kunnen hooren en overwegen, zonder bepaald te zijn tot hardnekkigheid door dien bijzonderen nood aan gelijk te halen die een groot krachtontvouwen altijd vergezelt. De strijd van heden ware voorkomen in het Vrededokument, het arbeidsverdrag.

Maar dat vrededokument, kan men opwerpen, is juist geene ambulance van het roode kruis, die niet kan beschoten worden. Men kan niet alle omstandigheden voorzien; sommige punten kunnen bij verandering van onvoorziene omstandigheden anders verstaan worden, enz.; al redenen voor de werklieden om zooals vroeger in werkstaking te gaan.

De opwerking heeft hare waarde maar zij is voorzien en bestreden door bijzondere maatregelen in de meeste tariefverdragen. Zoo hebben de boekdrukkers onderscheidene tariefcommissie's die als parlement om de grondwet staan, de voorkomende moeilijkheden in wederzijdschen zin bespreken en beslissen en de beslissing bijschrijven in het betamende kapittel van het verdrag. Zoo wijst ook het voorbeeld van Engeland aan dat de moeilijkheden omtrent het verdrag door raden van afgevaardigden der beide partijen zeer wel zijn op te lossen. In Engeland is tegenwoordig gansch de grootindustrie met een net van 'Einigungsämter' overspannen, en vast de helft van alle de werkstakingsgeschillen worden door deze instellingen bijgelegd. Het bestendig komiteit van afgevaardigden begint in geval van werkstaking met de twee partijen in kruisverhoor te nemen; daarop wordt de zaak onder de leden besproken, en.... men komt tot overeenkomst. Stemmen wordt er niet gedaan. Gedurende 15 jaren is men er aldus altijd in gelukt, op twee gevallen na, den twist in der minne te slissen. In de twee vermelde gevallen noemde men een scheidsrechter.

Dat komiteit heeft nog meer te doen dan vrederechter te spelen. Het zorgt

dat het loontarief stap houde met de economische veranderingen indien men in het verdrag eene relatieve loonschaal heeft aangenomen, het tracht het verdrag uit te breiden op de verwante nijverheidstakken, enz..

Zoo ingericht brengt het collectief, bestudeerde arbeidsverdrag den sedert een kwart eeuws al te zeer gemisten vrede terug in onze economische wereld van kapitaal en arbeid.⁽¹⁾

* * *

Fanny Imle, de blinde tot het katholicisme bekeerde doctores van Freiburg, i. B. heeft het eerste groot werk geleverd (1905) omtrent de collectieve arbeidscontracten. Stoutweg dierf zij haar werk betitelen: '*Friedensdokumente*'. Met een zegevierend woord bespreekt zij de dokumenten die zij verzameld heeft en stelt ze tegenover de klassenstrijdtheorieën harer vroegere socialistische 'Genossen'.

Zoo meenen het echter de politieke hoofden der socialistische partij niet die willens of niet de tariefbeweging moeten meemaken.

Men kent de ruzie in de Deutsche socialistische partij tusschen de politiekers en de socialistische vakverenigingen. De vakverenigingen werden gedwongen de politiek te blijven meemaken, boven hunne vakbelangen en contracten te stellen; en zoo werden de Meifeesten verplichtend verklaard ondanks de tegenspraak der roode syndikalisten.

Gaan nu die klassenstrijders een vrede sluiten, een 'Vredesdokument' onderteekenen met de patroons? De politiekers mogen alop brommen, de werklieden die meenden naar het zeggen van Marx dat hunne partij voor hun economische belangen ijverde, zien die belangen in het tariefverdrag en teekenen den vrede.

Dan blijft den theoretikers van den klassenstrijd niets meer over dan de theorie ietwat op zij te zwenken. De *sozialistische Monatshefte* van Augusti het boek van Imle besprekend willen niet erkennen dat de

(1) Hier verder ingaan in de vorming en samenstelling van het contract, zou te verre leiden. Men zoeke dat in andere tijdschriften. Als voorbeeld schrijf ik echter nog de kapitels af van zoo een arbeidsverdrag, van dat namelijk der 'Deutsche K pferdr cker'. Het dagteekent van 1904:

I. Arbeitszeit, II. Arbeitslohn, III. Uberzeitarbeit, IV. Feiertage, V. Aufkundigungen, VI. Lehrlingwesen, VII. Arbeitsordn nge, VIII. Guldigkeitsdauer des Tarifs, IX. Organe zur Festsetzung u. Durchf hrung des Tarifs, a) Tarifausschuss, b) Tarifamt, c) Scheidsgerichte, d) Arbeitsnachweise. Enz.

tariefverdragen in werkelijkheid vrede aanbrengen. Bernstein, het boek van Brunhieter kritiqueerend, waar deze eveneens in het collectief verdrag een afwijken zag van den klassenstrijd, maakt de opmerking dat in die beweging minstens een gevaar ligt voor de socialistische politiek: ‘Wij zijn echter niet blind tegenover de gevaren die met het tariefverdrag zoowel voor den klassenstrijd der arbeiders als ook voor de belangen der algemeenheid kunnen verbonden zijn. Niet onmogelijk is het dat uit een tariefverdrag eenmaal volge dat de contracteerende arbeidsgroep de voeling met het gros der eigene klasse verliere en gemeenzaam met de ondernemers, door ondersteuning der prijsovereenkomsten, tegen de belangen der algemeenheid zich wendt. Maar dat kan uit gansch stellige gronden van economischen aard ook slechts de uitzondering zijn.

Tegen dat gevaar in is Bernstein er dan ook op bedacht gansch de macht zijner redeneering te werpen op de noodzakelijkheid boven alle economische belangen, van eene socialistische arbeiderspartij met zuiveren klassenstrijd voor programma.⁽¹⁾

Voor Bernstein is het tariefverdrag: ‘nur eine Verständigung *den gewerblichen Konflikt*, der in seiner Vielheit und steten Erneuerung eine der wirtschaftlichen Grundlagen des grossen Klassenkampfes der modernen Gesellschaft bildet, *in zivilisierteren Formen auszufechten als der Streik und die Fabrikrevolte*’.

Zoo staat dan het socialistisch oordeel vlak in tegenstrijd met het christene omtrent de beteekenis der arbeidscontracten van corporatieven aard.

Zeker is het nochtans dat die nieuwe vorm eene vermeerdering van organisatie is, een wegschrijden van de anarchie. Zeker is het ook dat de psychologische strijdmotieven er in ruime mate door verdoofd, door onderdrukt worden. En van dien kant aanzien zou men het wel een vredesdokument kunnen heeten.

Maar van de andere zijde blijft het waar dat de kapitalische voortbrengingsvorm in al zijne essentiele gronddeelen blijft voortbestaan zoodat voor wie die vorm veroordeeld is, het collectieve verdrag geene beteekenis van waren vrede heeft.

(1) Zie: Bernstein, *Die heutige Sozialdemokratie in Theorie und Praxis*. München, 1906.

De kalmsten in Deutschland laten het aan de toekomst over dat te beslissen. Zij zien echter in dat er de werkman zijn toestand door betert, en de nijverheid er meer zekerheid door bekomt. Daarom ijveren kapitaal en arbeid, christene en socialistische syndikaten, allen die in de nijverheid dadig zijn naar gezonde, bestudeerde tariefverdragen. De geleerden zien met belangstelling de beweging na en bieden bijstand van juridische zijde.⁽¹⁾

Voor ons Vlaamsche volk heeft het, dunkt mij, niets minder belang dan voor het Duitsche. Daarom deze enkele pentteekeningen die de sociologische zijde zoowat beschouwen laten. Mijn moeite schat ik vergoed zoo een mijner lezers de zaak verder wilde nagaan ten bate van ons dierbaar volk. Wendt *Vlaamsche Arbeid* zich eer tot letterkundigen, dan mag ik hun wel herinneren dat geen volk esthetisch te verheffen is, zoolang zijn econonisch leven op geen min of meer stevigen vrede-grondslag berust.

Floris Prims.

(1) Voor wie verder de zaak bestudeeren wil: *Huglin, Der Tarifvertrag zwischen Arbeitgeber und Arbeitnehmer*, Stuttgart 1906 en de studie van *Prof. Brants* over de rechtelijke zekerstelling van het verdrag en: *Revue du droit industriel*, Juli 1905.

Lent-beloven

voor Leo Rogman

De luchten zijn nu weenens-teer
van tinten die - geen kleuren meer -
hun zoet muziek door d'hemelen zingen.

De zon aan 't zinken wordt zoo zacht
en 't late goud nu open-lacht
in mild gestroom om alle dingen.

De boomen, door de koude ontwijd,
die rijzen nu verguld bezijd'
in schrille rankheid op de hemelen.

Maar 't ruischt verzoening einde en ver
de ruimten door en de avondster
komt in de blauwte wemelen.

Het is heel stil en geen geluid
't bestaan van leven nog beduidt...
Aan de oosterkimme wuiven handen

en groote zegeningen gaan
den dag vooraf die rijk belaan
de Lent zal brengen in de landen.

Ik word zoo schoon, mijn aangezicht,
mijn oogen hebben 't zonnelicht
en 't blonde goud ervan gedragen.

Ik voel mij hier nu biddend staan,
ik wil nu alle menschen gaan
om stil en vredig goed-zijn vragen.

Jozef Muls.

Oorlog

Het westen door gaat de effen lijn
van purper-blauwe wolken-dammen,
die staan lijk duinen voor de zee
van roode en goude' zonne-vlammen,
die laaien eindelijk wijd en zijd.

De roode baren slaan zoo kalm,
in stage branding, op de dijken
en willen met vereend geweld
die wolken-dammen weg doen wijken
en ruischen over 't land nog eens.

Zoo machtig en ontstellend stil,
het wordt daar diep een groote oorlog;
geen dijken duinen dat geweld
de breede baren breken door toch
in groote gulpen roode bloed.

Al d'hemelen zijn zoo diep ontsteld:
dè aarde laait, de verre boomen,
die leken van het licht en goud,
dat stam en kruinen door komt stroomen;
in al die glorie zinkt de zon.

De diepe zee van rood wordt groen
en zoetjes zinken d'hooge vlooden,
de wolken banken schuiven toe
en stelpen 't eindelijk zonne-bloeden,
die stoere strijden vielen stil.

Door 't avond-land komt groote vrede
 en 't al verwaast in purperen schijn.
 Het laatste groen sterft langzaam uit.
 Het westen door, gaat de effen lijn
 van donkere wolken grootsch en eenzaam.

Jozef Muls.

Mijn Dagen

Ik zie mijn dagen vredig
 door bloemenvelden henenglijen
 zoo zalig en zoo zedig
 als witgekleede maagdenrijen
 ter Godsdracht door de zonedreven.

Nu 'k met hun vingers speelde
 en in hun oogen mocht te lonken,
 ben ik vol ongekende weelde,
 mijn zieleschaal is volgeschonken
 met melk-en-honigrijke leven.

Mijn goede vrome dagen,
 Gij kunt geen dondervlaag vermoeden,
 hoever uw oogen dragen...
 Gelieft u niet te spoeden!
 'k Heb u zoo lang verlof gegeven.

Oogst 1906.

Jan Hammenecker.

Vrede

Traag schuiven door den langen, smallen kloostergang
de zusters ter kapelle, vrome ingetogen.
De avondzonne schingt door hooge vensterbogen,
en kleurt een roze tint op hunne witte wang,
en trilt een lichte-zoen op overwimperde oogen.

De klokke klepelt langzaam door de grijze vrede
die over huis en hoving hangt, een zoete bede
van kalmen dank om alles wat de morgend bracht
en heel de zomerdag, een bidden voor wat wacht
in 't onbekende zwart van naderenden nacht.

Ze glijden stilde voort en lippen roeren vaag
op 't hijgen van de ziel, in 't aardsche reeds verhemeld.
De bleeke Christus waarom 't lichte en roodig schemelt
ziet hoofdenijgend van het ruwe kruis omlaag
met bloedige oogen waarin 't lieven zonnemelt.

En een voor een verdwijnen ze in den diepen gang
waardoor het vage neuren ruischt van orgelzang,
heel vage en verre, een vleiend, lokkend roepen in de
kapelle, onzichtbaar nog, waar ze op hun weeke wang
weer 't zoenen zullen voelen van den zielsbeminde.

Dan wordt het weer zoo stil in dikneerplooiend rusten.
Het klokkekleppen beeft heel zwakjes weg, en zoet
verdroomt op witten muur de teere wijfelgloed.
En de arme Christus buigt zoo vredig het bebloed
gelaat, of vele monden 't liefde-lavend kusten.

Constant Eeckels.

Twee Sonnetten

De vele lanen, Lief, van mijn gedachten
En mijn verlangens loopen, lijn aan lijn,
En mijner droomen blauwe spiegelgrachten
Te samen op uw wijde minneplein.

Waar, onder zwaar-omloofde lindeschachten
Verscholen voor den vollen middagschijn
Uw tempel rijst, waar eer U zij gebracht en
mijn uren al U vrome dienaars zijn.

Daar is een aldoor opgaan naar uw beeld
Van 't ochtendklaren tot den avond laat
In lange tochten waar muziek voor speelt.

En heel den nacht door, met flambouwen, gaat
De beêgank voort tot U, die rijk bedeeft
Wie schoonheidskrank op U zijn oogen slaat.

Nu lees mij, Liefste, van van Eeden voor,
Van Windekind het sprookje wonderfijn,
Wanneer ik U dat zoete zeggen hoor
Is lente al waar ik schouw en zonneshijn.

Uw stemme, die muziek is voor mijn oor,
Hergeeft dat schoon, als zuiver kristallijn,
En vindt er voor zoo echte melodijn,
Dat ik - Johannes - 't al verstaanbaar hoor.

O Liefste mijn, zoo stil en vroom bemind,
Mij meer dan feeënweelde en vlinderdroomen,
Mij schoon-verwerkelykte Windekind,

Die lichtend in den morgen zijt gekomen,
En met een Meiëheil dat niet verzwindt,
En met een liefde, nimmer mij ontnomen!...

Felix Rutten.

De Landlooper

Gelijk hij nu ging, op denzelfden lutsen-lutsen stap, zoo ging hij al 'n heele weke aan één stuk: de handen op den rug, - den eenen pols door de vingers der andere hand omkneld, - de grootte, zware rijgschoenen, met een dobbele rote breedte nagels, aan elkaar gebonden over de schouders; de blauw-katoenen broek van onder omgevouwen, zoodat zijn kloeke, zwartbehaarde beenen er een heel ende uitstaken, en de teenen wroetelden in 't mulle stof... Zoó ging hij van Maandag, en nu was 't al Donderdag.

Hij werkte langs de 'route' om de tramrails te kuischen en te onderhouden. Goed stielken, - niet lastig, - en 'n goede kanne op tijds! - Die kanne! 't was zijn ongeluk geweest ook... Uil die hij was!

't Was heet, heet gelijk 't in Juli kan zijn: van die zomersche dagen, dat ge wel meenen zoudt de zonne recht op u te krijgen. Nu ja, 't was schromelijk heet, veel te heet om te werken. Daarom en werkten ze niet ook, aan de route, huns gevijven. Ze hadden al elk 'nen kluit 'uitgelegd' en om 'n kanne bier geloopen... Bier brengt vaak bij, bezonder 's noens... Ze wilden slapen... Langs de 'route' stond 't gers danig hooge en schoone: en poerdroge... Als ge'r deure liept, 't was gelijk hooi, dat reuzelend voor u boog... Hun zwaar lijf lieten ze er in zakken, op 't doezelig gers, dat hun in 't vallen zijn punten in den bruingebranden nekke stak... Maar eens dat ze lagen, lagen ze goed en gemakkelijk. De handen gevouwen onder 't hoofd, de verlakte kleppe van hun gegalonneerde klakke over de oogen voor de zonne, - ze beet zoo bitsig, 't geluchte kookte er van, - en een gersken in den mond, rauw geknabbeld gelijk een pruime tabak... Zoo lagen ze daar een heele pooze, wel een geslegen ure, in zalige beslobberinge en zoo smoezelig-warm...

Soms keerde ze hun wel eens om, den rug naar de zonne, de ellebogen op den grond als steun, zoodat ze door de zwaarte van 't lijf in de zochte eerde een heelen put boorden... In 't draaien weg, keken ze dan eens op: niets dan reuzelend gers, vaalgroen, al pijlkens, spits uitlopend, ondereen, een groote, eenzame weide, die schemerde in de zonnesching. Eén zee van rijpende roggehalmen, de bijzonderste landbouwopbrengst van de streke. Er wuifde als iets dweersdeur de stengels, iets dat het veld als eb en vloed deed op- en afgaan. De zwangere aren bogen het kopken onder 't drukken van den wind, net als de spelende golven eener rustige zee... Doezelig warm!... Die verdoemde muggen, die zoo eentonig rond uw ooren zongen! Een mensch kon geen letje gerust slapen! - Oê-oê-oê! 'n Bie!...

Opeens springt een recht: een kriebeling op zijn hand, een steeksken, - weer kriebelen...

- Jongens, we liggen in 'nen mierennest!...

't Was waar: hun kleeren zaten er vol van,... hun haar ook al.

- Gaat 't hulder hier nog 'n beetje?

- Och Heere! was dat verschieten!... Ze springen om...

- De contrôleur!...

Boven 't gers stak zijn donker-blauwe klakke met het breede, gouden 'biesken'. De koperen knop en de verlakte kleppe schetterden en flonkerden in hun oogen. Hij keek streng; en zijn oogen doezelden weg algelijk in 'nen lach van blijheid... 't Was zulk 'n beeste! zeien de *route*-werkers; als hij de armen maar kost te kort doen...

- Helé, zei hij - en hij stak de rietenen wandelstok uit, - helé pakt hulder gerief, en recht naar den 'bureau'... 'k Zal ginder bij u komen, rond den vijven.

Bedrumpeld, de handen in de broekzakken geduwd, en vloeken grommelend, torten zij het reuzelend gers neere... De wifglanzende piochen en spaden wierden op de schouders geladen, en lutse-lutse trokken ze langs de rails weg, - zonder spreken; hun hoofden hingen gebogen en subbelden; hun arms waren loom rond den steel van hun gerief, op den schouder, geslegen... Zoo stapten ze voort naar den 'bureau'... De breede nagels van hun schoenen greinsden over de sintels tusschen de rails... Soms keek er een om; de contrôleur, te midden van de witglanzende bane, met tusschen-in de bruine strepeling van de sintels tusschen de rails, keek ze na, de beenen

gekruist, op zijnen rietenen stok geleund, de kleppe zijner klakke diep over de oogen, voor de zonne.

- Die beeste! grommelde hij dan.

Weer stapte hij voort, - sprakeloos, subbelend...

Aan den 'bureau', wierpen ze hun gerief in de loodse, en zetten hulder op een bank, voór de deur, te wachten... De voorarm op de knieën 't lijf gestopen, de handen op de kaken, gansch in zweet, waar 't stof in geplakt was, - en nog altijd 't zelfde beetje gers knauwend, dat al gelijk deeg was...

Ze wierden alle vijf weggejaagd, - stellig en voor goed. Hun uniformklakke moesten ze weeregeven. Dan waren ze heen gegaan, drentelend en al vloekende in hun eigen, barvoets de spijkerschoenen, met de rijgkoorden aaneen over den schouder, hun rooden zakdoek met witte bollen hoekelings over den pletse-kop gebonden met een knoop onder den kinne; aan de kromminge der baan waren ze gescheed en elk zijnsweegs gegaan... op denzelfden lutsen-lutsen stap.

En binst die heele weke had hij - Djoor - langs alle kanten om werk gevraagd, maar ze waren allen benauwd van dien boom van 'nen vent... niemand gaf hem werk. Voor den kost wilde hij bij de boeren een heel gemet eerdappels uitsteken, - neen! - Voor wat stuivers wilde hij een heel voer hooi binnen doen, vorke bij vorke, door 't smalle vensterken op den schelf... Evenmin. - En daarachter trampelen! - Ook niet! - Hij wilde alles, alles aanpakken, als hij maar werk en had; - neen! - Hij was beschaamd over zijn eigen: die groote, lange zwikzwak aldus heele dagen lutse-leeg langs de bane drentelende... zonder hand noch vinger te verroeren... uit luiaardij, moesten de menschen peizen... En vandage was 't hem verleed; hij wilde aan niemand werk meer vragen, hij wilde niet meer, hij schooide op de boerenhoven... doch op sommige liep het ook slecht voor hem af: men dreegde den wachthond los te laten, of den boer te roepen, als hij niet gauw weg en was...

- Werkt, gij 'n langen end!...

Werken! maar hij wilde gisteren werken, - doch vandage niet meer, - slenteren was min lastig, hé, Djoor?

Elders was 't van als zij hem op 't hof zagen komen:

- Maak u maar zeere weg... De gendarms zullen op hun ronde gaan voorbijkomen...

Gendarms! heel zijn lang lijf schokte op en viel aan 't sidderen... Zoodanig dat hij in de plaatse van:

- 'Nen boterham, als 't u belieft!' te vragen, hij vroeg:

- Heb-de geenen knecht van doen? - hoewel hij al het antwoord van buiten kende...

Gendarms! haastig was hij door de balie weere op de bane geloopen, wier fijne zand daar lag te glanzen; hij keek naar beide uiteinden van de dreve of geen haren mutsen op en daagden; dan, gerust gesteld, verliet hij 'n oogenblik zijn lutsen-lutsen stap... en vlogen zijn bloote voeten door 't mulle stof, en deden zij 'n heele wolke voór hem opgaan... en stapte weer lutse-lutse, gelijk hij nu nog aan 't stappen is, denzelfden terd reeds van heel die weke...

Djoor kreeg het schromelijk heet: 't zweet gutste van zijn voorhoofd of 't bleef er in zilverige druppels hangen bijzen en kriebelen, die hij telkens met de zware, eeltige vuist wegwreef... Met een halven vloek wierp hij de schoenen van den eenen schouder op den anderen... Hij wierd moe ook, hij voelde 't wel: zijn rugge stuipte al meer, en zijn knieën knakten... Hij liet hem neere zakken langs den boord van den weg, op 't gers den rugge naar de zonne, tegen 'nen boom... Nevens hem klaterde en kabbelde een vlietig beeksken; hij boog er hem over, en bleef er over hangen: hij zag zijn eigen wezen zwart weerspiegeld in 't heldere water... dat rimpel-de-rimpelde in kleine golfjes op een onvoelbaar zoel windasemken... Het water blonk als tikte de zonne kleine gouden speiterlingskes van vuur uit zijn gladden spiegel...

- Alli-alli, alli-alloe!

Zoo zongen de koewachters elkaar al over de weide-stikken toe, in blij-garrelend gekwetter... Ze lagen in de schaduw van de eeken-kanten 'n nieuwe djakke te nokken, wyl hun koeien hun dikke-balgden aan 't doezelig sappig gers. Ze bekweilden 't met het smerig vocht dat uit hun loomburrelende muile knotte.

Gekke-zot tjoepten in blij geklauwetier de vogels boven hem van 't een twijgsken op 't andere, op 'n klein, teer sprietelken dat onder hun gewicht te bijzelen hong, en waarvan ze dan luid-schetterend van dolle pret opvlogen en elders 't spel herbegosten.

Dat lag hij allemaal af te zien tot dat hij zijn oogschelen voelde zwaarder en zwaarder worden, en min wendig in hun open- en toeschuiven... Hij kreeg vaak... en dutte in...

'n Onregelmatig geruchte, dat nu eens heftig roerde en dan ook heel lijzekeres tikte maar, schrok hem op. Hij rechtte 't lijf halvelingen; op eenige meters van hem was een automobiel aan 't 'manoeuvreeren'. Hij was schijnbaar uit zijn haken en wilde maar geen meter achterrote voort.

Twee heeren, in lange wit-linnen kielen, hun zwart-caoutchouen klakke grijs-bestofd en een wreeden, bol-glazenen bril op 't voorhoofd geschoven, liepen er met onmachtige gebaren rond en lagen er onderaan te wroetelen. Ze wierpen van voren een koperen deksel af en lieten 't machienwerk zien, dat tuk-stille was gevallen... Al raderkens en buizen en ander snukkelarij.

De koewachters hadden den auto in de verte zien naderen in een zware wolk, die stillekens openspleet en waaruit er iets glinsterend oplekkerde: dat was dit koperen deksel waar de zonne op tikte. Ze hadden zijn slag altijd maar hoo ren nader aangezoefd, totdat opeens 't ruttelen onregelmatig klonk en endelinge teenemaal stille viel.

- Hij staat! hij staat! hadden ze elkaar nu over de weide-stikken toegesmeten, en reppe-beenend waren ze naar de plaats des onheils gevloten.

Huns gevijven stonden ze rond het monstertuig, en wezen elkaar allerlei aardige dingen, waar ze zich in 't voorbijzoeven geen gedacht konden van geven.

- O, voel eens aan de wielen, hoe heet!

- Dat kost, dat ge 't moest weten!

- Zeg, Fons, 't is lijk Heine de verwer, hé, die lange hier met zijnen keel aan?

Een hunner was op 't achterdeksel, dat dichte bestofd was allerlei aardige dingen aan 't teekenen, met den vinger in de vuilnis.

- Peis hoeverre dat dit nog zal gaan! verdietschte hij.

Binnen in het rijtuig zat nog eene dame, eveneens aller-behekst vermomd. Van heur hoofdhaar was geen klesken te zien, gehuld als 't was in een dichten tullen sluier. Heur bril was eer een maskerade-masker. Verder verdween heur lijf in een donker-grijzen 'impermeable'. 't Was een vreeselijk postuur, lijk ze daar zat: wie weet, welke frissche schoonheid er onder verholen was?

Djoor zag heel die wroetelinge van aan zijn dutte-plaatsken aan. En boosaardig-blij lachte hij omdat ze er geen weg mee en wisten, en omdat die heeren op het: Ça ne va pas? der dame, antwoordden met een wanhopig koppe-schudden. Ze reutelden met een ijzeren draaier en

daarop gong de moteur aan 't werken, maar hij kwam nooit tot zijn geregelden ontploffingslag. Het zweet gutste de heeren van onder de caoutchouen klakke. Oh, ze mochten ook eens werken, die wellustigen! Wie weet, en waren 't geen barons, geen graven!

Hij keek ze telkenmale, toen hij nog aan de 'route' werkte, lang, heel lang in hun schietende vaart achterna, - en hij vloekte als de tuit, al heel dicht-bij, hem eensklaps op den anderen kant deed springen, op gevaar-af vermorzeld en over 't lijf gereden te worden! En nu was hij blij er eens eenen uit zijn haken te zien, verwrongen, God weet waar, door zijn akelige dooden-vaart!

Nu was een der heeren aan 't parlesanten met de koewachters, die hem allemaal gelijk met vage, onbeduidende gebaren, antwoorde gaven. Ze stonden nu tegen-een te kavelen, in 't Fransch. Er bleek dat er geen ander middel was dan hem naar 't naaste dorp te voeren, dat onderhalve uur verre was, daar op den trein te laden en naar den 'atelier' te Luik ter herstelling te sturen. Maar hoe hem in 't dorp gekregen?

Vruchteloos vroegen en taalden ze achter een boer die er zijn peerd zou kunnen voorspannen. Er werkte geen een op 't veld, en de eerste woonde wel 'n halve uur van daar.

- En dat hof daar? wees de heer 'n rood-steenen gevelken, groen-bevlekt van 't deurken en de blaffetuurkens, dat al door 't gebladerte van drij zware beuken uitblekte.

- Da's Bertjes, de koeboer, wisten ze.

- Wilt ge om dien boer loopen die 'n half uur ver woont? Dat hij komt met zijn peerd... 'k Zal u dan wat geven...

Geen één die roerde. Ze wisten niet waarom, maar ze hadden ook hun leute in de nesten waar die heeren in zaten.

- We mogen ons koeien alleene niet laten! maalde er een.

- Trek hem tot ginder! kreesch 'n ander.

- Al goed trekken, maar hoe? maar wie?

- Allons, Arnold, vite... ça commence à m'ennuyer,... liet de dame hooren, die geen nieuws meer kon tikken uit de heur omringende landschappen, daar ze alles reeds zorgvuldig had nagezien en ingevorscht.

- Kijk, den dienen daar!

De koejongen wees op Djoor, aan den voet van den boom. 't Er glom

'n straalken van innige blijheid door menheer Arnold's oogen. En hij wenkte op Djoor... Deze roerde niet, maar gebaarde te dubben, hoewel hij de oogen noensch-open met een gerreken, heel wel zag en merkte wat er gebeurde.

De heer kwam op hem af, zijn kiel hoog optrekkend om stof te vermijden. Twee, drij koewachters kwamen hem achterna gewroet, en lieten mildelijk opstuiven wat hij zoo zorgelijk verreed.

Als door die plotse nadering gewekt, maar metterdaad vervreemd, rechtte Djoor zijn lijf halvelings tegen den boom. Ah, ah, nu men hem niet missen kon, kwam men wel zijn diensten verzoeken! Maar 't zou niet pakken, nondé, pakken en zou 't niet!

- Vriend, zoudt ge geen handjen kunnen toesteken? We liggen gebroken, en moeten naar 't dorp... 'n Halve uur van hier woont 'n boer die er zijn peerd wel zal willen voren spannen, maar we moeten ginder toch raken... Wilt ge?

Djoor subbelde zijn kop tegen de boomschorre dat 't knerste en sloot de oogen, als was hij tegen wille gewekt.

- Nee - 'k en werke niet - 't is t'heet...

De heer gaf het niet op:

- Ge moogt het op uw gemak doen. We zullen u helpen...

De kop hield op van overendweer wrijven.

- We zullen u ook betalen. Ge krijgt tien frank!

Zou hij? Zou hij niet? Nondé, hij lag in twijfel! Niet om die tien frank te verdienen, maar om die fijne heeren naast hem aan 't duivelstuig te zien sjouwen en sleuren...

- Top, hij aanveerdde!

Hij gong, met lamendig-zwirrelenden gang, schijnbaar half tegen meuge.

- Allee, knotte hij af.

Hij lei zijn lomp, zwaar lijf tegen het achterberd, spande zijn spieren strak en duwde uit heel de kracht er van... 't Logge gevaarte en roerde geen vin.

- Hé, jongens, allemaal gelijk... Ik pakke de wielen aan.

Hij was ineens teenemaal veranderd: hij en dacht aan de heeren noch de dame niet meer, die alles passief en roerloos stonden aan te zien. De bende koewachters, 't uitschaterend van dollen pret, gongen al te gelijk zijn plaatse langs achter innemen, breed-pletsend met de handen op 't geel-en-groengeëmailleerd blad, of de koperen klinke van 't achterdeurken omroerend.

Djoor liet heel zijn forsig lijf op het caoutchouen wiel leunen, dat, hoe sterk opgeblazen ook, toch begaf onder zijn druk.

- Allee! Zij de'r?

't Was nu één spieren-inspanning... heesch groiden al de kelen van 't danig geweld - maar 't lukte toch. De automobiel raakte uit den zandput, waar hij in die murwe bane ingezakt was door 't lange stille-staan.

Eens in gang, was 't maar kinderspel meer... De koewachters bleven één na één achter en stonden in samengegroebelden hoop den stoet na te zien, die er loom-weg van onder trok.

- Ze rijdt zij toch! gekte er een, doelend op de gesluerde en vermomde dame die maar steeds blijven zitten was.

't Was effen-af koddig! 'n rijtuig, dat men aan zulke vitesse gewend wist, aan dat in een ommezien voorbij-snuiven en verdwenen-zijn, dat daar nu met hobbelende stootjes voortrolde in den wagenslag, door de driewielkarren der boeren gegroefd, zoo traag als 'n gespan met twee voort-kruipende ossen... Koddig!

Men raakte aan den boer's hofstee. Een der heeren gong 't hof op, verjoeg 'n heele bende hoenders, die kakelend hun gepik daarlieten en uiteen speitten, en lichtte de klinke van 't groene, rond deurken open. Na vijf minuten was hij daar weere gezet; de bazinne kwam mee tot op de zulle, 'n frissche boerin in katoenen onderrok met strepen. Ze trok de schouders in onmachtig gebaar op dat heel heur bovenlijf 'n pooze uit zijn haken schoot. Mijnheer roerde eventjes de klep van zijn caoutchouen deksel aan:

- Merci, madame!

Hij verdietschte zijn mede-reizigers dat de boer juist naar 't dorp was mee 't eenig peerd dat ze hadden... Misschien kwam hij hen tegen... misschien kon hij eerst met den avond thuis komen... En dan was 't peerd al te zeer vermoeid om denzelfden tap nog eens aan te vangen met zulk 'n gewichte... 't Was dus onnoodig hier naar zijn terugkomste te wachten.

- Zoo ge ons naar 't dorp wilt brengen, zei de lange heer tot Djoor, geef ik u vijf en twintig frank. Kunt ge?

Djoor lachte effen: kunnen? 't was kinderspel voor zijn forsche spieren: 't was voor hem 'n kinderrijtuigsken, dat ding hier, dat hij zoo op zijn duist gemakken voortrolde. Hij kreeg er weer goeste toe niet te willen, die rijke sloebbers in den brand te laten, weg te speiten over de velden, dol-gek

schaterend van innige leute... Maar vijf-en-twintig bouten!... Hij rekende al: hij was er voren in Frankrijk, kost er den oest helpen doen... kost er geld winnen lijk slijk... was dan ineens van 't drentelen en land-loopen af... en van 't gevaar op 'nen schoonen morgen tusschen een paar koolbakken, als 'ne galeiboef, naar Hoogstraeten te worden gebracht.

Hij wilde, hij aanveerde...

't Koste weere wat moeite 't rijtuig in gang te helpen - ze drukten alle drij met heel hun macht... 't gong toch... en voort rolden ze naar 't dorp.

'n Goed uur later - als de avondnevels aan 't neere-strijken kwamen als groote duister-makende vleugels, - voerde de trein den verongelukten automobiel naar den atelier te Luik, de opgestoorde reizigers naar hun heerenwoning - 'n buitengoedje rond Brussel, in welke stad ze hun winterwoning hadden, - en Djoor de landlooper was mee opweg naar Frankrijk, met vijf-en-twintig frank op zak en 'n kosteloos reiskaartje van den braven heer, dien hij heel zijn gevarenheid had verteld.

Djoor was weer met de klasse der rijke sloebers verzoend. Hij zou weere werken - hij wou nu weer!

Eekloo, 10 Oogst 1906.

Okt. A. Steghers.

Vlaamsche Arbeid

De Kleine Johannes IIe en IIIe deel. - Of 'De Kleine Johannes' tweede en derde deel een vervolg is op den reeds twintigjarigen 'Kleine Johannes' eerste deel, blijkt hier een eerste vraag te zijn wier oplossing ons een eigenaardigen kijk op Frederik Van Eedens jongste werk geven zal.

Immers niet van den geheelen Kleinen Johannes, eerste deel, heet dit vervolg eene voortzetting, - alleen werden eenige personages-namen uit het vroegere werk bijgehouden - maar wel onmiddellijk van het achtste en laatste hoofdstuk dat den toenmaligen lezer voorwaar als een miswas moest voorkomen. En juist daardoor valt de lezing van deze voortzetting moeilijk te doen zonder kennis van het oorspronkelijke.

Brengen wij ons dit even in het geheugen. Johannes, gaande naast zijne drie opeenvolgende geleiders Windekind, Pluizer en Wistik, in het levens-licht, dat eenieder hunner door het prisma zijner beschouwingen gezeefd, over hem schijnen laat, komt ten langen laatste moe en onvoldaan den dood smeeken hem mede te nemen. Bij diens weigering volstond het verhaal en was het zevende hoofdstuk uit.

Toen vond de schrijver het goed - de reden ervan kon men toen-ten-tijde niet gissen - een mysterieuse figuur op het voorplan te brengen, den Ongenoemde. Aan diens hand trok Johannes voort naar het Leven.

Tot zooverre het oorspronkelijke werk, zooals het in de eerste Nieuwe-Gids-afleveringen verscheen.

Voortschrijdende vallen ze midden in een troep kermisgasten. Daar staat de ongenoemde wel bekend, en verneemt Johannes eindelijk en niet zonder verergernis 'zoodat het zweet hem uitbrak van schrik en verwarring' (bl. 10) zijn echten naam - Markus Vis - en bedrijf - schareslijper. Naast Markus scharesliepwagen trekt Johannes, des anderen daags, het huis zijner tante Serena voorbij. Deze heeft hem herkend en doet hem door de politie opzoeken en ten harent brengen. Daar vindt hem Markus, die luidop aan 't redetwisten valt met Dominee Kraalboom, terug. Ook den volgenden dag en ditmaal in den tempel valt Markus den Dominee in de rede en wordt ten langen laatste door politie-beambten weggeleid. Deze laatste brutale handelwijze doet Johannes walgen; hij verlaat zijn tante om op zoek te gaan naar zijn geleider. Niet dien, maar Marjon, het kermismeisje, ontmoet hij. Beide ontvluchten hun schunnige omgeving. Op een hunner zwerftochten komen zij in aanraking met Lady Dolores en Van Lieverlede. Op verzoek dezer laatste,

die in Johannes een medium meent te hebben gevonden, steekt hij de zee over naar Engeland. Doch, nog voor zijn afreis, ontmoet hij na Pans begrafenis, zijn geleider, dien hij vergezelt naar een werkstakersvergadering waar diens woorden geen weerklank in de breinen en harten vinden.

Een tijd later, gaan Lady Dolores en haar echtgenoot Van Lieverlede tot den katholieken godsdienst over. Van deze kerkelijke plechtigheid maakt Markus gebruik om wederom op het verhoog te treden, evenals hij met Dominee Kraalboom deed, spreekt hij Pater Canisius en verbrijzelt op den hoop toe een kruisbeeld; dit gedrag brengt hem in een krankzinnigengesticht. Doch dit heeft hij weldra verlaten; en pas de wijde wereld in ter gelegenheid van het kroningsfeest der jeugdige soevereinen, houdt hij van op een dwarsbalk een lange subversieve rede.

Een slag op het hoofd, hem met een aschvat toegebracht, bij zijne wegvoering, stelt een einde aan zijn leven...

Johannes en Marjon zullen man en vrouw worden. Aldus het al te beknopte relaas - het dorre geraamte ervan; wie pezen, zenuwen en bloed wil, leze 't boek - van dit zonderlinge boek. Ja, zonderling, en zoo vol ontastbare moeilijkheden en allusies - dat Van Eeden een scherp-fijne te gepaster ure duchtig-striemende satiricus is weten wij reeds lang uit zijn stekelige 'Grassprietjes' en zijn 'Het Poortje of deduivelin Kruiemelberg' - dat alle bespreking ervan uitteeraard onmachtig is 'schrijvers bedoeling te verklaren en zich de verklaring ervan te benaderen. Van een autobiographie heeft -zooals vele andere hedendaagsche literaire producten sinds de belijdenissen van allen aard en alle waarde - nemo iudex in propria causa - als een machtige lawine het vredige dal onzer literatuur overrompelde - deze Kleine Johannes wederom veel.

Maar men begripe hier goed den zin van het autobiographische karakter. Hier is sprake van symbolische autobiographie. Johannes symbolyseert Van Eedens pogen, en Markus Vis dienszelfden pogen einddoel, of aspiratie.

Wie eenigszins bekend is met de vele levenstroomingen van den utopist Van Eeden⁽¹⁾, die dalend uit den ivoren toren zijner aristocratische opvattingen - schreef hij vroeger niet

zou ik de hoogheid mijner ziel verlagen
voor dit laag volk naar hun gering begeer -

kwam tot het 'lage volk' dat hem niet verstond, verder een kolonie met name de 'Internationale Broederschap' oprichtte te Blaricum en steeds onvoldaan met het leven en de samenleving rond hem heen, teruggetrokken heeft; zal in 'den Kleinen Johannes II en III beter nog dan in het eerste deel het spiegelbeeld van Van Eedens geestesleven vinden.

Markus Vis is eene karikatuur van onzen Zaligmaker. Alleen de naam reeds -

(1) Men leze over dit ontwerp een belangrijk opstel in 'Zwervers' van Alph. Laudy (Van Leeuwen Leiden) 'Sociale ziekelijkheid'.

men herinnere zich het Grieksche *Ichtus* = visch en diens beteekenis in den Katakombentijd - roept dit goddelijke Wezen voor onze inbeelding, ware het niet dat alle feiten uit Markus Vis zijn leven gebeurtenissen uit Jezus' verblijf op aarde in het geheugen brengen, en de door Markus gesproken woorden altijd heel veel op bijbelteksten lijken.

Zonderling is dit werk, dat Albert Verwey in het Apriln. 'de(r) Beweging' juist meende te kenschetsen met het etiket socialistisch-theosofistisch. Ja, liep het hier maar over socialisme en theosofie, maar hier geldt beter dan ergens het de omnibus et quibusdam aliis, spiritisme, pantheïsme, anarchisme, magisme, alle mogelijke theorieën en systemen komen op 't tapijt.

Zonderling en aanstootelijk soms, waar de goddelijk-schoone daden van onzen Zaligmaker worden geplooid naar de grillen van dezen ongeloovigen steedsonvoldanen utopist.

Het slot vooral is treurig.

Niet alleen om den tragischen dood van Markus maar ook om Windekind's antwoord op Johannes vraag, bij het vizioen van een bovenaardsch-mooie wereld, of die schoone tijd weldra zou aanbreken - binnen duizend jaar luidt het.

Heeft zulk gezegde niet veel van een ijskoud bad nederplompnd op een hevig gloeiend brein? En duidt dit niet bij den schrijver op eene ontmoediging, een bewustzijn van onmacht, die noodzakelijk over alle utopisten moeten nederkomen? Zijn daar niet Tolstoï en Ruskin o.a. om mijne meening te staven.

Treurig dit zoo-mooi-gestyleerd boek van dien talentvollen dwaler.

Treurig, ... en aldus mis ik hier weer het veredelend esthetisch genot, dat me onttrekken zou aan de blakke werkelijkheid rond mij, om mijne ziel buiten de cirkels harer gewone gedachten hoog-op te voeren naar '(cette) atmosphère de joie où s'ébat l'esprit vainqueur d'avoir réduit l'irréductible mystère aux symboles qui ne périront jamais'.

Treurig...

E.

Bloemlezing, uit de werken van Stijn Streuvels. (2.50 fr.) - Deze bloemlezing door de Nederlandsche Boekhandel uitgegeven, kan met een hartelijk welkom begroet worden. Er werd naar gestreefd om de veelzijdigheid van Streuvels' talentte laten waardeeren door dit éene boek en de onderscheidene toestanden voor dewelke men geplaatst wordt door de stukken en fragmenten genomen uit de verschillende werken van Streuvels, laten de plooibaarheid en de verscheidenheid van zijn talent ten volle zien. Het is dan ook te hopen dat men er toe kome, - gelijk Prosper Van Langendonck het in het voorwoord der Bloemlezing zegt, - het werk van dezen kunstenaar meer en meer onder alle standen te verspreiden en hem in de volheid zijner gaven te doen genieten door het eigenlijke Vlaamsche volk.

L.B.

Juliaan Dillens. - Tentoonstelling zijner werken in de zaal *Forst* door de maatschappij 'Kunst van Heden'.

Deze tentoonstelling zal wel voor velen eene veropenbaring geweest zijn van Dillens' veelvoudig en grootsch werk. Het gaat niet met beeldhouwers lijk met schilders en te weinig wordt het ons gegeven over den gezamentlijken arbeid der eersten te oordeelen. De aard hunner kunst zelf is daar al een eerste beletsel toe. Zoo komt het dat wij, buiten de persoonlijke en altijd verrassende en verblijdende bezoeken aan de werkhuizen zelf, de meeste beeldhouwers uit ons land maar kennen door de tijdschriften of enkele stukken, hier of daar in een muzeum of tentoonstelling ontwaard, en die door de omgeving heel dikwijls maar tot de helft hunner weerde kwamen. Sommigen blijven zelfs schier onbekend: Daar is George Minne b.v. die verwonderlijk-eigenaardige kunstenaar. Buiten het aangrijpende gedenkteeken van Georges Rodenbach, dat daar ievers verloren en vergeten staat te Gent, zullen wel niet velen iets meer van hem te zien gekregen hebben. Nochtans deze naam is beroemd in het buitenland en het muzeum van Weenen liet om zijn werk alleen eene zaal inrichten. Daarom is het doel dezer maatschappij 'Kunst van heden' prijzenswaard en deze tentoonstelling wordt voor den te lang miskenden en te vroeg gestorven Juliaan Dillens eene ware daad van piëteit. Het ware te wenschen dat wij nog andere onzer beeldhouwers zoo te genieten kregen. Ze zijn talrijk in ons land. Waar Frankrijk wijst op een Rodin, die onverbiddelijke weergever van het menschelijke lijf in zijne hoogst-uitdrukkingvolle gestalten, waar Klinger in Duitschland met zijnen Beethoven, eenig in de moderne kunst en eenig zelfs in het werk van dezen meester, ons rechtstreeks aan Phidias doet denken, waar Engeland Towgood, John Goscombe en Derwent Wood bezit, hebben wij hier bij ons de groote, stoere Constantin Meunier; Juul Lagae, de gewetensvolle nabootser van het leven, die over zijne beelden als een licht laat gaan van de blijheid hem door het heerlijke vizioen van de werkelijkheid gegeven; Victor Rousseau, die edele fijne kunstenaar, die ons door zijne ideale werken haast literaire aandoeningen geeft, Paul de Vigne en zooveel anderen, allen met verschillende karakters en uitingen van schoonheid.

Juliaan Dillens is geen realist als Meunier of Lagae die, hoewel op verschillende manier, toch het onmiddellijke-waarneembare streng getrouw blijven; hij is ook geen idealist als Rousseau die een werk in den geest zal opvatten en het, buiten alle werkelijkheid, volgens het inwendig gedragen beeld zal uitvoeren zooals zijne *Demeter* uit het Koninklijk museum te Brussel. Juliaan Dillens houdt van de twee: hij vertrekt van de werkelijkheid maar in de natuur-getrouwe vormen zal hij neerdragen zijn eigen hoog-edel gedacht en zijn teeder-fijn gevoel. Hij heeft iets te zeggen, iets te leeren en hij boetseert zoo lang tot de reine gedachte sprekend onder zijn duim te voorschijn komt. Bezieet zijne *Gerechtigheid*, zoo grootsch opgevat en uitgewerkt; hoe de rechter achterover leunt in zijnen wijden zetel voor

de zware overpeinzing tusschen de genade-verzoekende moeder en de onverbiddelijke gerechtigheid. En hier zijn Heilige Lodewijk IX; het is de versteende abstractie van het Koning-heilige. O de zachte koning die de oogen look voor het aardsche en, den mond half open, de extase vervolgt zijner ziel.

Het gedacht en het gevoel liggen verspreid over heel het beeld, alle deelen werken samen tot de harmonieuze eenheid. Hij benadert de grieksche schoonheid: de schikgodinnen van het Parthenon in het Britisch Museum zeggen nog, onthoofd en verminkt, het warme gevoel dat Phidias onder het subtiële plooisel in die heerlijke lijven heeft neergelegd. *De Stilte van het graf* op het kerkhof van St. Gillis spreekt niet alleen uit de lippen-rakende vingers die het zwijgen verzoeken, uit het in de halve duisternis van het overhangende kleed gedoken aangezicht, maar het breed gebaar van den linker arm om de urne gebogen en heel de grootsche omlijning van het plooienkleed geven de stemming van het doodenveld. Die harmonieuze eenheid ligt ook in dat heerlijke grafbeeld, uit het museum te Brussel, zoo echt, zoo warm, zoo teer, zoo zuiver van vormen. Het naakte knielende maagdeken is doorzonken in de gelatenheid. De oogen zijn geloken, het hoofdeken zijlings en achterover nijgend, de armen rusten willoos en de fijne vingers lieten ontvallen de laatste bloemen de laatste rozekens. Zullen de tranen breken? Het zou ook willen rusten, niet meer denken, niet meer droef zijn...

Het is mijn inzicht niet breedvoerig over alle de werken dezer tentoonstelling te spreken. Ze zijn zoo talrijk. Het zuiver-decoratieve werk vormt er het groote deel van. Juliaan Dillens was vooral versierder; de lansknachten van het Broodhuis te Brussel, het verheven beeldwerk van het Hospice des deux Alices te Ukkel en het gedenkteeken Everard 't Serclaes geven daar 't bewijs van. Hij droeg in dien zin grootsche plannen in zijnen kop die hij ongelukkig nooit mocht uitvoeren.

Ik wilde hier enkel neerschrijven eenige indrukken mij gegeven door het beschouwen van dit werk en mijnen dank voor de schoone daad van piëteit der Maatschappij de Kunst van Heden.

Wij vernamen door de dagbladen dat er voorgesteld werd de Gerechtigheid, het grootsche werk van Juliaan Dillens, in marmer te laten uitvoeren voor het Antwerpsch museum, dat nog geen enkel stuk van dezen meester bezit. Het ware te wenschen dat dit gedacht werd doorgedreven en wij aldus eene der edelste concepties van de moderne kunst, en die dreigt verloren te gaan, mochten vereeuwigd zien.

J.M.

De Rembrandtfeesten. O, die Rembrandtfeesten!... Zooveel maanden hebben wij moeten lezen den kolommen-langen uitleg der hollandsche couranten, de apotheose van gansch het hollandsch volk aan zijnen grootsten kunstenaar! En, naast die opgeschroefde kronieken der dagbladen en tijdschriften, die niet-te-overkomen stapel boeken Rembrandtliteratuur: die bombastische of diepgevoelde, die vleiende of triomfeerende, die pedante of rechtzinnige lofliederen! Maar daarboven

toch klonk het jubelend proza van Deyssel's prachtige bundel, in wiens geestdriftige proza-strofen de zucht gloeide om Holland iets meer te geven dan een banaal volksfeest, de hoop om, Rembrandt ter eere, het volksgemoed te zien ontvlammen in een feest van verrukking en genegenheid wiens blijde beteekenis de groote auteur ons zoo bijzonder woord- en beeldrijk had gedetailleerd.

En wij ook, in geestdrift gebracht door het begeesterend woord van die vele kunstenaars-met-de-pen als Van Deyssel, Van Looy, Jan Veth, vernomen hebbende dat ook die aesthetici in de Rembrandt-Commissie zetelden, - wij ook verwachtten veel. In die verwachting zagen wij ons bedrogen... Hadden de leden der feestcommissie dan het gevaar niet ingezien dat er lag in het splitsen der feesten in twee verschillende deelen: een feest voor het volk, een ander feest voor de intellectueelen. En het volksfeest, waar is dat geweest? Was het in den uitgang van dien wèl streng-historischen maar zóo fantasie-armen stoet? of in het banale vuurwerk op den Amstel? of in de voor 't publiek ongenietbare uitvoering der cantate? Of was het wellicht in de wildschaterende vreugde en gehos des amsterdamsche menigte? of in den eindeloozen rondedons die men uitvoerde 's avonds en den heelen nacht door rond het beeld van Rembrandt als een opperste hulde van het volk.

En het feest voor de intellectueelen? Dat was, nietwaar, die stijf-burgerlijke inhuldiging der nieuwe Rembrandtzaal met veel officieel gezeur en rondgedeelde glimlachjes van den prins-gemaal en van de koningin-moeder? Dat was de door alle couranten reeds overgedrukte aanspraak van professor Quack in de Westerkerk door de achtbare professor zoo majestueus uitgesproken met de begeleiding van 'n oud liedje van Marot.

Dat was vooral de stukken-en-brokkenachtige vertooning in de stadsschouwburg voor een o zoo eklektiek gezelschap, de vertooning waar we Jozef in Dothan toejuichten, waar Willem Rooyaards de ode aan Rembrandt voorlas met zijn prachtig warme stem, en waar wij ten slotte verbaasd stonden over zooveel naïveteit en gemis aan eenige zin van kunst-groepeeren in die belachelijke apotheose van Rembrandt. En dat moest nu zijn: die groote kunstavond! De inrichters hadden getracht de kleur van Rembrandt en zijn licht-en-donker te nemen als een atmosfeer in de welke Holland's Hulde staan zou als het goud-beschenen, raadselachtig meisje uit de Nachtwacht... Rembrandt's atmosfeer op het theater! en op het witte doek der cinematograaf!

Eens te meer is het dus bewezen dat het ontwikkelen van nieuwe gedachten, het schrijven van mooi-ronkende zinnen, en het inrichten van feesten twee totaal-verschillende zaken zijn... En ook dat wij - ook in dat opzicht - voor Holland niet hoeven onder te doen.

J.v.N.

Vreemde Arbeid

Plus loin, poèmes par Francis Vielé-Griffin. Dit boek komt ons eens te meer bewijzen dat in de fransche literatuur de generatie der symbolisten nog niet is uitgestorven. Al stak nog kortelings geleden, een klein aantal getrouwen en hardnekkigen hun hoofden omhoog om te bewijzen dat er nog leven zat in die oud-geworden school is toch het glorierijke tijdperk ervan voorbij, en mogen we haast zeggen het ‘symbolisme’ behoort tot het verleden. En eenige afzonderlijke stemmen - zooals de zeker bizonder-eigenaardige stem van Vielé-Griffin - kunnen geen nieuw leven meer verwekken in dat oude lichaam. Wij moeten het niet betreuren: het heeft zijn tijd gehad van jeugd en overmoed en schoonheid, zijn tijd van glorie en van strijd, het heeft gegeven al wat het geven kon: naast onzinnige aanstellerij veel ontroerende schoonheid die blijven zal omdat ze is: eene uiting van het leven. En van de overgeblevenen dier groote dagen hoeveel zijn er dan nog niet wier kunst eene omwenteling ondergaan heeft zooniet in het innigste wezen dan toch in het esthetische, zoodat niemand in het rijpe werk sommiger ‘decadenten’ hun vroegere kunstopvatting terug zal vinden. Ja, de ‘decadenten’ zijn in decadentie...

Maar Vielé-Griffin, die de groote strijd voerde voor het ‘Vers libre’ is misschien degene die wel het meest getrouw is gebleven aan de school van Mallarmé et Co. Al heeft hij in 't laatst verschenen werk ‘Plus loin’ ons prachtige brokken mystieke kunst geleverd in ‘l'Amour Sacré’ - onder andere die naïeve legenden van Sint Agnes en van Sinte Julia waarvan de een is blanker dan een lentemorgend en de andere tragisch als eene bloedende najaarslucht, - toch verkies ik en boven die zeer mooi-beschrijvende maar toch dikwijls hinkende verzen van ‘Amour Sacré’ en nog meer duistere - de circonstance natuurlijk - gewijd aan Mallarmé, de frisch-nieuwe en huppelende strofen uit ‘La Partenza’. In die fijngevoelde strofen zingt hij de weemoed van wie gaat langs den levensweg scheidend van wat hem lief was eens, en behoudend de ephemere klaarte van zijn droom, die hem aan 't leven bindt:

‘N'est-il une chose haute,
Subtile et pudique et suprême
- Une gloire, qu'importe! une faute,
Auréole ou diadème -

Qui soit comme une âme en notre âme
 Comme un geste guetté que l'on suive,
 Et qui réclame et qui proclame,
 Et qui vaille qu'on vive...'

En nu vraag ik me af: wat is decadentie?

J.v.N.

Les Roquevillard, door Henry Bordeaux (Librairie Plon, Paris, fr. 3.50.) - De Roquevillard's zijn eene eeuwenoude en deugdelijke familie. Van vader tot zoon waren zij mannen van de wet: advocaten, rechters, voorzitters van den provincialen Senaat en raadsleden aan het Beroepshof. Het tegenwoordige hoofd van het geslacht is François Roquevillard, beroemd advocaat te Chambéry en eigenaar van 'La Vigie', een uitgestrekt landgoed met wijnbergen en bosschen dat, opvolgentlijk vergroot en verbeterd, in alle zijne deelen de herinnering bewaart aan de taaie kracht der oude familie. François Roquevillard heeft drie dochters en twee zonen. Germaine is getrouwd, Marguerite is verloofd, Maurice de jongste zoon is advocaat, en Hubert 'lieutenant d'infanterie de marine', gekend en aangewezen om zijne dapperheid en die later om de eer van zijn geslacht getrouw te blijven zal gaan sterven in Afrika; Felicie is zuster der armen en vertrok naar het gasthuis van Hanoï in China. Ik geef deze uiteenzetting omdat de degelijkheid en de gehechtheid van dit gezin het motief vormt van heel het werk.

Maurice heeft onveroorloofde betrekkingen met Mme Frasne, de vrouw van den notaris te Chambéry. De ouderlijke vermaningen vermogen niet hem daar van af te helpen en zij besluiten samen te ontvluchten. Zij ontnemt aan de brandkast van haren man 100.000 fr. die hij haar als bruidgift had gegeven en laat een brief achter waarin zij hare daad bekend maakt. Ze zijn weg naar Italië. De notaris Frasne heeft seffens zijne wraak beraamd: hij verbrandt den brief, de erkenning van zijne vrouw en beschuldigt Maurice van diefstal en misbruik van vertrouwen.

Te midden van de weeke teerheid van zijn liefde-genieten hoort Maurice steeds binnen hem, dringend en verwijtend de stem van zijn huis. Hij houdt het niet meer uit en nadat hij den oorsprong van het geld zijner vrouw heeft vernomen breekt hij af en keert weer gelijk de verloren zoon.

Zijn proces komt voor de Assisen. Twee befaamde advocaten van Chambéry zijn gereed voor hem te pleiten. Zijne verdediging zou gemakkelijk wezen maar hij blijft hardnekkig eischen dat de naam van Mme Frasne niet in het geding vernoemd worde als de eenige ontvreemdster van het geld. Onder die voorwaarden weigeren de advocaten voort te gaan. De vader komt tot dat uiterste besluit: 'La Vigie' het erfgoed der vaderen te verkoopen, M^f Frasne terug te betalen en aldus de vrijspraak te bekomen door de misdaad weg te nemen. De notaris Frasne koopt

onderduimsch het goed en door het geld dat hem door Roquevillard terug wordt betaald, is hij eigenaar zonder een duit uit te geven. Maar de verdediging blijft altijd moeilijk. De vader wil niet alleen de vrijspraak uit genegenheid of medelijden maar de volledige in eerherstelling door de erkenning van onschuld. De advocaten die de baatzuchtige lage handeling van den notaris hebben vernomen zijn weer bereid de verdediging op te nemen. Het is de vooravond van de zitting der Assisen. De vader gaat wandelen op het erfgoed dat hem niet meer toevoert om zijne laatste onderrichtingen voor te bereiden. Al de herinneringen die hem daar opkomen, heel het verleden dat daar tot hem spreekt van uit de wijnbergen, de bosschen, het land-huis geven hem weer terug zijne oude weerde en fierheid. Heel zijn geslacht betuigt het niet sprekend de onschuld van zijn kind? Zijn besluit is genomen: hij zelf zal Maurice verdedigen met gevoels-argumenten die geen ander zou kunnen geven. Na de kwetsende pleitrede van de tegenpartij, als heel het rijke Chambéry, in de Assisenzaal bijeen gekomen, al heimelijk jubelde over de vernedering der Roquevillard's, spreekt de vader-advocaat zijn schitterend pleidooi en de Jury bewogen stemt eenpariglijk de vrijspraak. Om de bondigheid van het verslag verzwegen wij schoone deelen als de liefdeverzeking van Marguerite en al hetgene werd gebroken door Maurice.

Het boek is eenvoudig van verloop maar boeiend nochtans in het verwentelen zijner achtereenvolgende stadions. De verschillende karakters zijn goed geteekend tot zelfs bij de personen op den achtergrond. De natuurbeschrijvingen die er in voorkomen zijn schoon, maken innig deel met het werk, komen uit en werken op de menschen en hunne zielstoestanden. Het doel is edel: de verdediging van het familieleven, de gehechtheid van allen aan elkander en de zelfopoffering van allen voor een. In Frankrijk waar het familieleven zoo verzwakt is, is dit een Boek van zijnen tijd. Jammerlijk is dat nochtans het overspel het eeuwige stramijn moet blijven waar alles op geborduurd wordt. Het is niet slecht dat Picard in zijnen tooneelprijskamp dat motief verbannen heeft.

J.M.

De Bisschoppelijke Onderrichtingen

Ons oordeel over de bisschoppelijke onderrichtingen? Wij gaan er na zooveel andere tijdschriften niet over uitweiden. Zie hier kort en bondig de overtuiging die wij, na lezing van dokumenten en kritiek, gevormd hebben.

Princiep besproken, slaat het hoge schrift er neven. Het Vlaamsche vraagstuk bestaat niet hierin dat de Vlaamsche menschen zouden de Vlaamsche taal kennen, wel hierin dat de Vlaamsche stam zich volgens zijne natuur d.i. volgens zijne nationaliteit zou kunnen ontwikkelen.

Monseigneur vraagt: ‘Quel est le but poursuivi par tous ceux qui estiment qu'une réforme de l'enseignement s'impose, pour le développement de la culture de la langue flamande? Il importe de se mettre d'accord sur ce but... Il s'agit avant tout, selon nous, de faire davantage estimer la langue flamande’.

Maar dat antwoord daar, is een middel, geen doel beantwoordend aan het gevraagde.

En zoo blijft die belangrijke vraag van den beginne tot den laatsten regel, onbeantwoord.

Van hier af zijn we dus niet meer tot akkoord.

Naar ons dunken heeft de Hoogerwaarde opsteller de Vlaamsche beweging niet begrepen. Het hooger aangehaalde nationaliteitsprinciep wordt niet verworpen, het wordt niet eens besproken.

De onderrichtingen willen met oprechtheid zorgen voor: ‘le développement de la culture flamande’. Maar daarmee gedaan. Of erger: zonder het Vlaamsche nationaliteitsgevoelen te vermoeden, wordt het Fransch ‘étiquette’, het Fransche kleed op geheel ons Vlaamsch ontwikkelingswezen behouden; en door die goedkeuring zelve wordt ons dat Fransche wambuis - dat we

scheuren moeten, naar de leering van Gezelle - nauwer om de lenden gepast.

Er is een zin in de onderrichtingen waarop wij zouden willen voortbouwen en verder met den schrijver redeneeren: ‘Is de taal van een volk, na het geloof, niet zijn kostelijkste schat?’

Hier vraag ik mij af: Ja, dat is zoo. Maar waarom? En staat het eigen spraakvermogen daar alleen?

De taal is de kostelijkste schat van een volk omdat het is de duidelijkste en volmaakste uiting van wat nog kostelijker en heiliger is: zijne eigene nationaliteit, zijne eigene natuur als volk.

Kunt ge nu met reden opwerpen dat de nationaliteiten niet kunnen overeen gebracht worden met eene hoogere algemeene beschaving?

Neen, want juist opdat die hoogere ontwikkeling mogelijk zij moet zij bouwen op de onvervalschte volksnatuur.

Luister hoe Mgr. Mercier dat leert voor het individu: ‘Niet alleen heeft elke mensch een menschelijk ideaal: wat de mensch in staat is te worden; maar *ieder* mensch heeft *zijn* ideaal: namelijk wat hij zelf bekwaam is te worden. De noodiging die God aan ieder zendt zijn ideaal te verwezenlijken is de persoonlijke roeping. De universeele zedelijke orde is niets anders ‘que l'ensemble harmonieux de ces idéals⁽¹⁾’

Vloekt dat nu niet met de onderrichting dat het Vlaamsch de voornaamste taal niet mag worden van het onderwijs? Men geeft ons beter onderwijs van Vlaamsch maar men ontzegt ons een Vlaamsch onderwijs. Men geeft ons Fransch onderwijs waar wij enkel behoeven onderwijs in het Fransch.

Dat Mgr. Mercier die een Waal is ons heilig nationaliteitsgevoelen niet begrepen heeft is spijtig doch te verstaan. Wij Vlamingen hebben zelve de diepe gronden van onze beweging niet genoeg bestudeerd noch doen kennen. Onze Vlaamsche beweging is in den grond een sociologisch verschijnsel, te voren geroepen deels door het internationale moderne leven, deels door het opkomen der centralisatiestaten.

De vraag stelt zich of de volkeren, eene kleurloze internationale brei moeten gaan vormen, voorspijze der anarchie.

En bij die algemeene vraag komt dan als toepassingoefening het levensvraagstuk van al die nationaliteiten die door de gedesorganiseerde

(1) Mgr. Mercier. *Idéal et Illusion* p. 11.

samenleving der 20e eeuw worden miskend: Vlamingen, Grieken, Polen, Ieren, Catalanen, Finnen, Slovakken en wat weet ik al.

Het christen sociologisch begrip is organisatie volgens natuur. En staat als hogere beschavingsdoeleinden, nastrevend, de Staat boven de natie, dan moet toch elke nationaliteit in het haar geschapen midden 'een geëerd en verzekerd heimaatsleven'⁽¹⁾ vinden.

En dat vragen we voor onze Vlaamsche nationaliteit in ons Belgisch midden. Een vlaamsch onderwijs - in hooger opgegeven zin - zal onze eisch blijven tot we voldoening hebben. Wij willen daarmee wat recht is!

De bisschoppelijke onderrichtingen zullen voor gevolg hebben dat onze Vlaamsche beweging duidelijker haar verheven doel zal afteekenen. In den *Nakreet* van J^w Belpaire (Dietsche Warande, November) zoowel als in het artikel van Vermeylen in *Vlaanderen* (November) wordt het nationaliteitsgevoelen voorgebracht.

Die opklaring is er noodig eer ooit het vlaamsche volk tot zijn recht komt, eer het zich ooit *volgens zijne natuur*, kan inordenen in de hoogste wereldbeschaving. Daartoe onwillekeurig te hebben bijgedragen is misschien wel de beste vrucht van den beruchten brief.

Daarbij wij zijn overtuigd dat Mgr. Mercier bij geen halve maatregel zal blijven stilstaan, dat zijne gedachten misschien op dit oogenblik reeds gewijzigd zijn ofwel dat hij ons van het begin af meer heeft willen geven dan zijn brief bevat maar daartoe in zijne omgeving niet de noodige eensgezindheid gevonden heeft.

Vlaamsche Arbeid.

(1) Weiss. Apologie des Christentums. Nationalitätsprinzip und Nationalitätsrechte. IV, 2, s. 964.

Antigoné.

OEdipus doodde zijnen vader zonder het te weten. Ananké, 't blinke Noodlot, eischte dat ook onvrijwillige vadermoord zou gewroken worden. OEdipus dan, ontdekt zijn verleden, en meent zich zelven te moeten blind maken en verbannen. Tot het einde van zijn leven en zijn blinden zwerverstocht wordt hij geleid door zijne dochter Antigoné. Niet voldaan door OEdipus' lijden, blijft het Noodlot Laius' dood wreken op OEdipus' zonen, Eteocles en Polyneikes. Ieder dier zonen zou, volgens afspraak, een jaar over Thebe regeeren. Eteocles liet de beurt aan zijnen broeder niet komen. Om den meeneedige te straffen sloeg Polyneikes met zeven vorsten het beleg voor Thebe. In een tweegevecht dat den twist zou beslechten doodden de broeders elkander. Creon verbood op doodstraf Polyneikes te begraven, als bekamper van zijn vaderland. Antigoné's broederliefde trotseerde dit verbod.

Heeft het Helleensche genie zedelijk-schooner beeld dan Antigoné geschapen...

I. OEdipus.

OEdipus zou geen zonne meer aanschouwen:
in 't duistere van twee doorkorven oogen
zou 't schuldig hoofd, in schande neergebogen,
voortaan zijn levenstragedie herbrouwen.

Hij stapte dan met wankelende schreden
de poorten uit van Thebes megaron...
Toen rees voor hem, die vloek had afgebeden,
de blijde zegening der liefdezon

Antigoné! - Zij vatte vaders handen,
en kneedde ze met hare kinderliefde
zoodat de zielesmart hem minder griefde
en niet zoo bijtend meer zijn oogen brandden!

Zij gingen heen voor eindelooze dagen,
 - de lenig-jonge traag, de oudstramme vlug, -
 de Grieksche landen door Ananke dragen,
 die woog als lood op hun gekromden rug!...

En toen OEdipus, bitsig-wrang te moede,
 naar 't einde zocht van 't al te lange zwerven,
 en op een Hermespaal ging zitten sterven,
 toen was daar nog Antigoné, de goede,

om met heur hand den grijzen kop te steunen,
 die dieper immer daalde naar den grond;
 maar toch den moed nog vond om niet te kreunen
 om 't liefdelied dat klonk uit haren mond!

II. De Broeders.

OEdipus was dan aan het eind gekomen
 van wat oneindig scheen: zijn ongeluk.
 Het was gedaan: het looden tijdensjuk
 was van zijn oude schouders afgenomen!

Antigoné, nog dronken van 't geluk
 het Ongeluk te hebben meegedragen,
 stond uit te zien, op nieuwe daden tuk,
 wiens lijdenslast zij nu kon helpen schragen. -

Zij ging terug naar hare vaderstad.
 Hier djakte weer Ananke met haar roede:
 de groote Broederkrijg werd aangevat
 met Erinyenhaat en helsche woede.

Antigoné zag in 't Thebaansche veld
 zich tegen een haar beide broeders kanten,
 en ieder 't zwaard met bliksemend geweld
 in 't razend hart van zijnen broeder planten.

Toen stond ze daar met duizelige zinnen:
 moest zij nu niet om beider euveldaad
 verachten allebei met diepen haat?
 Ach, haten kon zij niet, - alleen beminnen!

III. Polyneikes.

En ginder lag, een prooi voor raaf en hond,
de broeder van Antigoné verlaten.
‘Geen graf voor hem, die 't Vaderland dorst haten!’
zoo klonk het barsch uit koning Creons mond.

Antigoné verschokte bij die maar.
Zij sloeg vergramd haar sluier van de borst,
en grijsde als een, die bijt op harde korst:
‘Dit is geen Recht, hoe Creon 't ook verklaar!’

En uit de stede toog de koene vrouw,
in 't harnas van haar Durven uitgerust,
met starren zin, en innig diep bewust
te móeten zijn haar liefdeplicht getrouw!

Zij ging, - en kwam waar Polyneikes viel,
en zonk bij 't lijk droef-kreunend op den grond,
en zoende wild, dol-driftig, hem den mond
en de oogen toe met hare gansche ziel.

Met eerbied dan begroef ze broeders lijk...;
en ging dan heen godes in haar gedacht':
haar oogen stonden vol van glinsterpracht
van liefdelach en - tranen tegelijk.

Aan àl 't gedreig van Creon dacht ze niet...
Zij dacht alleen aan 't opperste verblijden
aan liefde en plicht zich toe te mogen wijden,
en blijde klonk haar liefde-zegelied!

Jan Hammenecker.

Het Drievuldig Beeld fragment

Ik ging door 't ruig getakt der boschkens en door 't struikig veld
de heuvelige schuinte op die uit het scheemrig dal
wegrees naar de drij verre koele wouden van dees Berg
en had de smoorge avond reeds na mij in 't leeg en grauw
menschlooze dal... Wist ik het wijde ende van mijn laten en
zeer onbepeiden gang? 'k Wist maar de roodgerande
en koortsge oogten, 't bleek beven der ijle handen, dees heetbloedige
verschraalde lippen en 't slaaploos doorzoeken en bepeizen
in mij van ieder ding. Waar 'k lei mijn lauwen stap
bepijnde 't mijn doorkoortste voeten, want 't een veld op 't ander veld,
en struik op struik, vol rotsge keien en rauwkneuzig gruis
lag volgeregend, of 't hier Pyhre was die heel dees saplooze aard
bevolkte. Dàar en dàar omwring een werzelige bos
van roodbloedlijke stekedorens 't grijze en holgebleekt gesteent
en floersde wat rotgroenig mos in 't kil geschemer
der voren, waaide 't uitgemagerd gras met lange, peezege halmen.
Deés wrange heuvelstelling ging ik op en zonder weten.
'k Smeete soms in hitsgen lust de een guisklomp weg na de ander
den dompjen hemel in die zwaar en grauw rond de aard gebogen hing
benauwelijk - en lachte helder zoodat 't doovig in 't besmoorde dal
met den ronkelenden kei erketste, als 't eerst, 't onmogelijk geluid
in dees nooit luidlijk land, tot ik, ontasemd als een rappe hond,
neerzakte tegen 't schromplig stam-end van een kromme struik,
en rustte. Hoe rookte, God mijn vader, de avondgrauwte uit
het stammer luistrend en verbijsterd dal dat gloeiend
al donkerblauwde als een diepe wijde wolk,
die klom en traag oprolde langs de kentelende schuinte

naar mij. Hoe 't donderweurig schoft soms heilig kopergloeide
 of grauwend mistte en tot kelderzwarte wolken puidde
 die heel de leegre heuveldelling van den spargen overkant
 berookte en overwelmdde, dat het kaal gestruik en 't steekrig mastgetak
 als vierloos brandde van een diepen niet te zien gloei
 en smoorde. Hoe zweeg verhangend hier de onberoepen kuil
 van 't ongebodemd dal, hoe zwegen hier de luideloze steenen,
 het mergeloos gestruik, het herfstig gras, de riekende avendsmoor.
 Hier met hun eeuwig eendre levensdroeve schuinten
 bekeken dees vier heuvels tijdloos star malkaars
 vergruisde glooiing, zonder hoop en liefdloos zwijgend,
 zooals een jonge heldre boom zijn vaderlijken en
 verkrookten boom beziet en roert noch voelt.
 Brak toch op 't end door 't rookend mastgeboomt
 van overzijds de ongespeurde brand? Hoe schittervlamden
 in grauwe guldenheid de rauwgeschorsde stammen
 en leek het struikerig gewas te lekken van een diepen
 en dooven glooi, als 't duizendzoomrig glasforneis
 tot ééne zou gestookt. Toch brak geen takkenkrak tot mij
 en 't spookrig mastbosch brandde in peerse en perelgrijze nevels
 die ruchtloos door de schemerlichte takken dreven
 Al toen hun stekedorig ijl getopte gloeide in bleeken brand
 berees de smoorge maan den ruiggeboomden helleheugel
 en bloeide als een gele gouden wolk door 't draadrig zwart
 getakt der dennentoppen. Toen stond ik schreiend op.
 Wie ging dees onbenoemd en dikbedonkerd dal belichten
 de dreef die liefdelauwe maan, heur zelve ongeweten,
 de luchteloze diepte uit op dees dooddorre kuil?
 En zonder woord noch antwoord ging ik klimmend voort
 de schuinte op en durfde nauw mijn natheete oogen - zoo verdroefd
 in 't glaslicht hunner zoute tranen - nog een droomrig wijlken
 het stokebrandend dal doen zien...

Karel van den Oever.

De Fransche Symbolisten

Het is onbetwistbaar dat het Symbolisme eene beweging is geweest wier belangrijkheid en invloed niet meer is te ontkennen. Eene kunsttheorie die onder hare aanhangers de grootste fransche dichters telt van de tweede helft der XIXe eeuw, en in de buitenlandsche litteratuur - en nu ook reeds in onze vlaamsche - haren invloed uitoefent, is stellig belangrijk genoeg om grondig bestudeerd te worden en om zoo maar niet met een twijfelend hoofd-schudden te worden van kant gewezen. Dat die beweging lang werd over het hoofd gezien als eene losbollige gril van eenige jongere anarchistischgezinde dichters, is een dood-gewoon feit dat zich dagelijks voordoet. Het Symbolisme werd bestreden zooals in den beginne alles wordt bestreden wat tegen de bestaande regelen in gaat, zooals alles onverbiddeijk wordt verworpen en bekampt wat in zich draagt de kiemen eener nieuwe esthetiek. De tijd is nu voorbij. Het Symbolisme wordt nu overal aangenomen - ik zeg niet bewonderd - als iets dat toch eenen zekeren invloed heeft gehad en nog heeft op de moderne letterkunde. Ik zou haast zeggen dat het officieel is erkend. Want tot zelfs in onze colleges en athenea wordt er in den 'cours de littérature française' ook al over gesproken; het bestaan der Symbolisten wordt er tenminste vermeld naast dat der Parnassiens. Ik weet het wel: veel hebben wij nog moeten hooren over die onverstaanbaarheid der decadenten, veel spotwoorden - niet altijd ten onrechte - werden hen naar het hoofd geworpen... Het aanstellerige van sommige hunner werken, het onartistieke, het gemaakte, o ja dat werd luidop bekibbeld en bespot, maar waarom bleven de oogen zoolang gesloten voor het schoone?

In onze schoolboeken staat er tegenwoordig een hoofdstukje 'les symbolistes ou décadents qui eurent pour chef Paul Verlaine'.

En onze professors spreken dan in weinige woorden over de strekking dier school en lezen daarna met glimlachend gezicht een of ander onverstaanbaar gedicht; - dan zeggen de meesten geestig-goedig: O ma tête! of lijk ten tijde mijn professor van poesis: 'il a tout de même de la poësie dans le ventre'. Dat is zoo omtrent alles wat onze studenten van die nochtans zoo belangrijke school te weten komen. Belangrijk ten eerste door den invloed die zij op de fransche dichtkunst gehad heeft - eene literairhistorische beteekenis dus. Gansch onmogelijk is het de geschiedenis der poëzie in de laatste vijf-en-twintig jaar te schrijven zonder aan het Symbolisme eene ruime plaats toe te kennen.

En het is niet alleen in de fransche, maar ook in de andere literatuur dat het Symbolisme in de laatste jaren een grooten rol speelt; in de hollandsche en vlaamsche litteratuur ondergaan tal van moderne dichters - en daar kom ik later op terug - dien invloed. In de tweede plaats is het Symbolisme belangrijk onder zuiver-esthetisch oogpunt beschouwd, omdat het ons toch iets nieuws heeft gebracht, de intiemste sensaties der dichterziel in aanraking gekomen met het Leven - en daarom lijk alle leven belangwekkend - en den zielsrechtzinnigen rytmus en hun muzikaal vers.

Het is onnoodig en overbodig hier te verhalen hoe het Symbolisme ontstond, hoe na de meer stijve kunst der Parnassiens eene kunst te voorschijn trad vol overmoedige, frissche jeugd en eigen klank en kleur, die alle wetten en regels verwierp, het goede met het kwade stuk sloeg en die rond zich schaarde de meest orgineeale talenten van de tweede helft der XIXe eeuw die voor naam hadden: Verlaine, Mallarmé, Moréas, de Regnier, Viélé-Griffin, Kahn, Laforgue, Rimbaud.

Wat wilden die symbolisten? Wij kunnen de vraag anders stellen en zeggen: wat is het Symbolisme? Het antwoord daarop moeten wij niet zoeken in de verklaring van éenen - want bij nader inzicht blijkt het dat geen symbolist onvoorwaardelijk en als vaste regel de esthetiek aanneemt zijner volgelingen - maar wij moeten trachten uit het gezamenlijk werk der school eene theorie op te bouwen op allen toepasselijk.

Ik zegde reeds hooger dat het Symbolisme ten strijde trok tegen de school der Parnassiens. De kunst der Parnassiens was vooral - om niet te zeggen uitsluitelijk - eene eenvoudige bedrijvende, alhoewel zeer natuurgetrouwe en fijn-gedetailleerde van uiterlijke vormen en kleuren. Het was tegen die

in den werkelijken zin realistische kunst dat het Symbolisme gericht was.

Het spreekt van zelf dat - zooals met elke nieuwe kunstrichting gaat - het Symbolisme niet van den eenen tot den anderen dag werd geboren. Vele invloeden hebben op het ontstaan dier school ingewerkt. De invloed van Wagner eerst - en dat dank aan dien voorlooper der Symbolisten den Wagner-enthousiast Baudelaire - Wagner wiens ideëele en toch zoo diepmenschelijke kunst - eene kunst ook ten deele symbolistisch - de zielen in verrukking bracht die uitenden wilden het pijnlijk misterie der nauw-te-vatten sensaties. Eenen veel grooteren invloed dan de duitsche en de engelsche litteratuur, wiens invloed toch ook duidelijk is te merken, heeft het Preraphaelisme op het ontstaan der symbolisten uitgeoefend. Van die laatste leerden ze die strenge rechtzinnigheid in het uitenden hunner zielsindrukken en de overeenkomst der ziel met de natuurwereld. Het is toch onbetwistbaar dat Baudelaire met zijne theorieën en zijne verzen de meest-directe invloed op het ontstaan der symbolisten heeft uitgeoefend. Dat eene wondere boek van hem: 'Les fleurs du mal' wonderbaar van ziekelijke en satanieke schoonheid is voor de toen-jonge dichters de suggestie geweest van een nieuwe esthetiek. Baudelaire was de eerste - onbewuste - symbolist. In zijne verzen vindt men reeds die voorliefde voor het vage, het onbestemde, het grijze. Die raadselachtige man bracht ons in zijne verzen eene nieuwe schoonheid, vaak dierlijke schoonheid, maar schoonheid toch.

Hij was de eerste van die reeks mannen die hunne zieke ziel uitspreken zouden in ongehoorden rythmus en wier kunst de wereld zou doortrillen als eene kwade koorts. Welke dan ook de invloeden mogen zijn die op het symbolisme inwerkten, was hunne esthetiek eene gansche nieuwe. Als algemeenen regel kan men van hen zeggen dat volgens hunne opvatting poëzie moet zijn: de uitdrukking der intiemste zielsgewaarwordingen en zelfs der min of meer onbewuste door symbolieke evocatie en klanken-rythmus.

Het Symbool - eene overeenkomst tusschen een psychische toestand en eene physische - werd door hen niet opgevat als eene logisch-ontwikkelde vergelijking tusschen een zielstoestand en de uiterlijke wereld. Neen het was hen enkel te doen de geheime affiniteiten tusschen ziel en natuur maar even aan te duiden: meer eene evocatie dus dan eene werkelijke voorstelling. Hier komen ze dus op het terrein der muziek - en is hunne theorie die van

Wagner waar deze zegt dat poëzie en muziek onscheidbaar zijn - wanneer zij onontleedbare indrukken in rythmen en klanken vertolken.

Hunne opvatting der poëzie verschilt dus in laatste analyse geenzins van die der muziek. Daaruit volgt noodzakelijker wijze dat zij om hun doel te bereiken alle vrijheden vergen van vorm, rijm, syntaxis, enz.

In hoeverre het doel der poëzie zooals de Symbolisten dat opvatten het eenige ware is wil ik hier niet onderzoeken.

Zeker is het dat zij eene vroeger verwaarloosde en toch zoo rijke en onontbeerlijke eigenschap der poëzie deden herleven: de klanken-rythmus. Misschien offerden zij wel tè veel aan die enkele eigenschap op.

Nu eenmaal het woord Symbolisme is verklaard en zijne esthetiek uitgelegd, is het lang niet gemakkelijk - wij weten hoe het stilaan en onder den drang van vele invloeden tot stand kwam - wie eigenlijk de man is die de school heeft gevormd tot eene vaste groepeerings. Men leert ons wel: Paul Verlaine chef des symbolisten ou décadents. En ik weet ook dat in zijn werk vele gedichten voorkomen volgens de symbolistische leer onder andere dat beroemde 'Art poétique' dat men zegt de leer te bevatten der nieuwe school - een belangrijk document dus?:

De la musique avant toute chose,
Et pour cela préfère l'impair
Plus vague et plus soluble en l'air,
Sans rien en lui qui pèse et qui pose.

Il faut aussi que tu n'aïles point
Choisir tes mots sans quelque méprise:
Rien de plus cher que la chanson grise
Où l'Indécis au Précis se joint.

Car nous voulons la nuance encor,
Pas la couleur, rien que la nuance!
Oh! la nuance seule fiancée
Le rêve au rêve et la flûte au cor!

De la musique encore et toujours!
Que ton vers soit la chose envolée
Qu'on sent qui fuit d'un âme en allée
Vers d'autres cieux à d'autres amours.

Que ton vers soit la bonne aventure
 Eparsé au vent crispé du matin
 Qui va fleurant le menthe et le thym...
 Et tout le reste est littérature.

Dat is wel het programma der symbolisten niet waar? Gedeeltelijk ja, en gedeeltelijk neen. Want Verlaine was niet de stichter van het Symbolisme - hij was alleen de gekozene als chef d'école. Hij heeft de school gevolgd dat is zóo, maar met zijn geniaal talent domineerde hij altijd de schoolachtige groep der symbolisten, Verlaine was eerst en vooral: de Dichter. Want Verlaine zelf nietwaar bij de beruchte 'enquête littéraire' van Huret heeft zijne vroegere makers verloochend en toen hem werd gevraagd wat de poëzie zou zijn in de komende jaren heeft hij geantwoord: 'elle sera calme, simple et grande, après l'orgie de rythmes et de raisonnemens que l'on a appelée polémique entre les decadents, les symbolistes et les romans.'

Verlaine was dus maar een symbolist 'd'occasion' en in vele opzichten staat hij tegenover Mallarmé den eigenlijken stichter der school die in zijn werk de leer der symbolisten tot het uiterste heeft toegepast. En wil men toch van Verlaine een chef d'école maken dan zou ik liever zeggen: Verlaine, chef des decadents. Want let wel: men verwacht dikwijls décadent met symboliste. Décadent is degeen die de leer aanneemt der symbolistische school met dit verschil dat hij de noodzakelijkheid van 't symbool niet inziet. De la musique avant toute chose: en dat voldoet hem.

Het is nochtans dikwijls zeer moeilijk te bepalen wanneer Verlaine decadent is of symbolist, eene moeilijkheid die bij velen voorkomt. Om de beteekenis en de eigenlijke waarde van dit zoo interessant tijdperk der fransche litteratuur beter te vatten is het noodzakelijk het werk van die dichters kritiesch te onderzoeken om in hun werk de scheiding te maken tusschen aangeleerde schoolschheid en individueel voelen, tusschen gemaaktheid en kunst.

Dit hoop ik te doen in volgende studies.

Jan van Nylén.

Verzen

'k Heb dorens om mijn hoofd gedragen
en dorre bloemen in mijn hand.
'k Ben lijk een beedlaar smart gaan vragen...
'k Heb kruisen langs mijn weg geplant....

Ik heb mijn moegedragen tranen
als peerlen aan mijn kroon gehecht.
Ik heb den killen kei van weemoed
in 't diepst van mijn diep hart gelegd.

'k Heb aan de borsten van de ellende
mijn aller-zoetsten wijn gesmaakt,
en 'k heb met kille vingertoppen
't geraamte van haar lijf geraakt.

'k Heb alles, alles afgebroken
hetgeen ik ooit bewierookt had...
Maar 'k heb mijn wit geluk gevonden
in 't kleed van wee dat mij omvat!

* **

O Jezus, klaar fontein van reukig rozewater
 Dat trillend blink-lucht in den purpren schijn der zon,
 in iedren dreupel rilt een honingzoet geklater,
 als 't angelus-zingen van een witgekleede non.

Maak van mijn hart, o Heer de fijn-gesneden schale
 waarin uw wonderwerkend water veezlend vliedt,
 waarmee 'k de wijngaards en de slanke koren-stalen
 van mijnen zilvren Lentemorgentuin begiet!

Laat uw gedreupel op mijn dorre heesters kwelen,
 dat elken twijg met roode rozen wordt belaân;
 maak van mijn affe ziel de verschgeboren lelie
 die biddend, in den regen van uw nat mag staan!

Lier, 06.

Felix Timmermans.

Losse Rythmen

Metamorphose

In gouden regen
 was 'k uit de lucht gestort,
 en neergezegen
 in der duisternis schort.
 Ik weet het wel,
 'k geheug me 't spel
 met blinkende engelen,
 die ergens hoog en wijd
 in zonlucht bengelen,
 Ik weet het wel,
 ik was toen kind
 maar toch een engel:
 ze hebben mij uit de lucht gestort...

Ik zweefde over de aarde,
en de duisternis knaagde
mijn vleugelen af.
Ik zwerf over de aarde,
ontwakte vlinder
tot hoon en straf.
Van binnen nog engel,
en gelijk een straatbengel
van buiten, grof en laf.
'k Verzucht en verknaag me
'k vlieg op, en verlaag me
in brannende smart.

O tijdklok, luid,
op harp en fluit
de uur dat ik weer engel zal zijn!
Dat 'k ontbonden
van zonden
zal opwieken
naar die rein-fijne lucht!
'k Zal bidden in 't heiligdom
de oogen toe, en den nek krom...
'k Zal gaan
met heilig verlangen
en zoekende zangen
in mijn arm hart.
In een wolk van haat
zal ik gaan, voor de menschen
die geen engelen zijn.
Wanneer gaan mijn pennen schieten,
wanneer zal ik opwieken,
terug naar 't gouden land?

Juul Grietens.

Herfstdroom

Wat klopt mijn hert onrustig nu en bang
in dezen avond... Ach, hoe tikt de tijd
zoo ijdel-vreemd en duurt zoo eenzaam-lang.

En immer hoor ik op de donkere ruiten
het droef gedrop van killen najaarsregen;
en immer hoor ik 't luide stormgevaart'
dat schokt en schuimbekt dat de gevels schudden;
... uit diepe verten waart een droef geklaag me tegen
als 't bang geblaas van storm-verdoolde kudden.

Er rilt een huiveren door al mijn leden;
ik voel om mij 't gestreel van kille handen;
nog beven op mijn mond de bange beden
gezucht in stilte.... Ik voel mijne oogen branden.

De luchten reegnen door den avond...

Ik hoor aldoor met weemoedzwaren slag
't gelui van verre klokken door den nacht.
Mijn hert is als een treurend doodenhuis;
en 't klinkt geen stap en 't brandt geen late licht.
Door de open vensters woeft het windgedruisch
in de ijle donkere zaal?...

Mijn God, wat is me 't bidden zoet op dezen stond!

Allerzielenavond

Aug. van Cauwelaert.

Vlaamsche Arbeid

Rembrandt-bundel van L. van Deysel. (Scheltema en Holkema's boekhandel Amsterdam 1906). Dit is de eerste maal dat Van Deysel zoo heerlijk aan kunstcritiek heeft gedaan. Dat hij het zoo koninklijk zou doen was wel te verwachten daar niemand op dezen tijd in Holland of in Vlaanderen een dieper wijsgeeriger inzicht in het kunstwerk bezit dat hij. Nog ruischen ons door den geest die prachtige proza-zangen die hij zijne geliefde auteurs toezong. Nog gedenken wij die schokken van aandoening ons gegeven door die hoog-stijgende woord-symfonie van zijnen Apocalyps. En dan die macht over het Woord die hem in *Een Liefde, de Kleine Republiek, de Adriaantjes*, met de taal liet spelen, als met eene onderworpenheid, om haar heel zijn visioen van de werkelijkheid te doen zeggen, tot in hare uiterste tinten en tonen, al naar zijn hooge kunstenaarswil. Moest deze mooie, diepvoelende en denkende Hollander, gaan spreken over Rembrandt, die hoogste stijging van Holland door de eeuwen, zijne volzinnen zouden branden van innigen gloed en de purpere weelde voeren van zijn koninklijke taal.

In dezen bundel is te vinden: koel-juiste schilderij-beschrijving, diepe wijsgeerige beschouwingen, lyrische verheffingen, het openleggen van de ziel zelfs des schilders om de stille wording te vervolgen van die droomen, oplichtend door den nacht, die geworden zijn de schilderijen van Rembrandt.

Rembrandt is voor van Deysel de mystische realist. De middeleeuwen waren voorbij, toen de menschen een leven leidden dat 'gekeerd was naar binnen'. Heel de kunst der middeleeuwen is het extatisch bestaren van het lichtende Godsgelaat. Het lijf, de werkelijkheid werd ontkend om de vrije stijging te bevorderen der zielen. Daaruit kwam 'de zaligheid tengevolge van volkomen onttrokkenheid aan 'het aardsche' der Primitieven (met de bekende uitdrukking van geheel voltrokken vervoering der als slapende oogen). Maar Rubens is gekomen met eene geheel nieuwe levensopvatting: 'De geheele christelijke mystiek is door Rubens ter zijde geworpen en het volle natuurleven herneemt zijn plaats. Hij wist de zinnelijkheid zich uit te doen vieren omdat hij haar, voor zoover zijn begrip reikte, dus voor zijn begrip volkomen, tot den paradijs-toestand wist te verheffen, tot den toestand van verhevenheid boven de kennis van goed en kwaad. Hij had het gevoel, de voortdurende breidelooze opgetogenheid, van een nieuwen opbloei

der natuur in het menschenras te zijn, van een *nieuw*, dus door de wetten die den vorigen toestand der menschheid beheerschten onbereikbaar *Leven* in zich te dragen. Begeleidend en vormend dit gevoel, dat het gevoel van zijn natuur en van zijn tijd was richtte zijn geest zich naar de antieke traditie, en waar hij zijn half naakte, sappige en weelderige, vrouwen en kinderen op zijn doeken vormde en kleurde, daar wist hij dat hij evenmin misdeed als Jehovah, die Adam en Eva heerlijk en naakt ontstaan deed in het Paradijs.’

Rembrandt staat tusschen de twee levensopvattingen: ‘Met een middeneeuwschen geest, dat is met een geest, die het middeneeuwsche licht, de middeneeuwsche geestelijke verdrukking, kende, stond hij in de nieuwe wereld en streefde naar een vereeniging van het middeneeuwsche gevoelsleven met het realistische begrip, dat hem bij zijne afbeelding het voorkomen, dat de dingen bij eersten aanblik hebben, tot grondslag deed nemen.’

Zoo was Rembrandt de mystische-realist.

Hij is mystiek door de afbeelding van het in zich zelf aanschouwde licht. Terwijl in Raphael b.v. het licht verspreid is over alle figuren en over heel den achtergrond en de kleuren zelf het licht inhouden, heeft Rembrandt het licht afzonderlijk gegeven. De figuren bij hem worden niet beschenen, tot hoogere schoonheid; maar de figuren zijn daar, als zoovele duisterheden, om het licht te doen uitkomen. Alles verdwijnt in eenen verblindenden midden-gloed; terwijl daarom waren de duisternissen kerk- of klooster visioenachtig. Zoo is de *Nachtwacht* niet het uittrekken van een troep schutters, door licht beschenen, maar de ‘Fiat Lux’ uit de scheppingsdagen. ‘Dit is de nederdaling, de neder-val van het licht te midden van de duistere wereld. Het is de Kerstnacht, “schooner dan de dagen”. Die figuren zijn geen menschen, maar zijn eene vertegenwoordiging van de donkerheid der geschapen vormen naast de lichtrijkheid van den geest.’

Hij is realist, omdat hij geeft de dingen zooals zij zijn, met een hardnekkigheid van sombere waarheid. Maar het is geen koude weergave van de werkelijkheid: ‘Rembrandt verandert niet de vormen der natuur, hij abstraheert uit zijn model niet een ideale expressie. Maar die vormen, die uit hun zelf niet schoon zijn, heeft hij bemind, stukje voor stukje, plaatsje voor plaatsje, hij heeft ze wedergegeven met in die wedergave zijn liefde. Elk plekje der onschoone vormen is tot een zachte schoonheid geworden onder zijne handen. Hij heeft er met zijn hoofd boven gezeten en met zijn adem, ingehouden of als een zoele wind warm zijn werk bestrijkend. Zoo heeft hij al die kleine vormen dat zijn schatten waren bestuurd. Zoo zeer heeft hij al die vormen bemind, dat zij allen, die min of meer leelijk waren tot iets moois zijn geworden. Ziedaar de kracht van Rembrandt's subliem realisme’.

Naast de algemeene beschouwingen geeft van Deyssel bespreking van enkele stukken. Het gaat dan niet zoozeer over de figuren, over de samenstelling, over de kleuren of het perspectief maar het is de verklaring van de innige geestes-gesteldheid van den schilder zelf bij zijn werk. Als wij die bladzijden lezen die hij toewijdt aan

de Staalmeesters, het Joodsche bruidje, R^s zelfportret dan moeten wij met van Deyssel bekennen dat ‘Kunst te kennen zeer moeilijk is. Alles aan kunst is eigenlijk even subtiel. De kunst wetenschap is nagenoeg een echte esoterische wetenschap, een zeker te-huis-zijn in voor de onervarenen of oningewijden ongrijpbare subtiliteiten’. Maar de man die, zoo als van Deyssel die kunstwerken heeft doorvoeld en begrepen, kon leven en verkeereren met de grootsten der aarde, als met zijn gelijken.

Van Deyssel spreekt over Rembrandt als over een mensch dien hij kent, met lijf en hert en ziel en geest. Hij voelt dat leven in zijn eigen lijf om zoo te zeggen kloppen.

Hij heeft ook wonderbaar begrepen het verband tusschen de ontbloeiing der hollandsche natie ter zeventiende eeuw en Rembrandt's werk. Rembrandt was niet een monumentaal-politisch schilder die de hooge triomfen van zijn volk mee-vierde en op zijn doeken bracht. Maar de volksnatuur met hare gistende krachten werkte in hem als in den minsten burger der republiek en spoorde hem aan tot hoogste krachtontwikkeling, Hij zag hoe Holland opkwam als eene wereld-mogendheid, hij voelde de ontzagelijke kracht, de trots, de vreugde die de handelaren en de groote krijgslieden vervulden. Dat zien en dat voelen werd zijne eigene opwekking ter voortbrengst. Hij wist dat hij, de groote gevoelige te midden van heel dat opkomende volk, in zijn vak toch ook de grootste pogingen moest doen.

Zoo is Rembrandt geworden ‘het echte, dat is het zich voor altijd en onuitwischaar uitgesproken hebbende Holland, dat is het Holland zooals het zich tot iets afzonderlijk van ras geworden geprojecteerd heeft in de eeuwigheid.’

Het was wel stout na het aanzienlijke werk van zoovele schrijvers en geleerden als Emile Michel, Wilhem Bode, Dr Bredius, Hofstede de Groot, Jan Veth, Emile Verhaeren, nog iets nieuws en merkwaardigs te willen brengen in de uitgebreide Rembrandt-literatuur en daar behoefde de kracht van dezen eersten prozateur van Holland om dat opzet ten einde te voeren. Onder alle de schrifturen die het eeuwfeest van Rembrandt dit jaar heeft uitgelokt zullen deze bladzijden van Van Deyssel blijven als de innigste en de schoonste hulde aan den grooten meester.

Het is maar te betreuren dat het al zoo fragmentarisch is gebleven. Zooals ten andere heel het werk van dezen schrijver. Van Deyssel is nochtans van gehalte om monumentale werken voort te brengen, kon hij de barens pijn maar te boven komen. Hij heeft die lyrische stijgingen en het wijsgeerige inzicht van eenen Taine en hij zou als deze en beter nog de filosofie kunnen schrijven van de Hollandsche Kunst.

J.M.

Kunst en Levensbeelden door M.E. Belpaire. - (Antwerpen, Buschmann 1906).

Dit is een boek van liefde. Hier is een gevoelig hert en eene vrome ziel aan 't woord. In dezen bundel, zoowel als in *Christen Ideaal*, wordt ons een leven veropenbaard dat zichzelf altijd getrouw is gebleven, dat door is gegaan in aandachtige studie van de katholieke wijsheid en in warme bewondering van de

katholieke schoonheid aller tijden. Jufvrouw Belpaire vervult, in de Vlaamsche letterkunde dezer dagen, zoowat een zelfde plaats als August Vermeyleylen, maar in gansch tegenstrijdige stelling. Ook was het natuurlijk dat deze twee geesten elkander ontmoetten. Vermeyleylen, de apostel van de kunst der vrije gemeenschap van den eenen kant en Jufvrouw Belpaire van den anderen die haar vertrouwen blijft neerschrijven in de christene levensopvatting en de daarop gebouwde kunst. ‘Daar de Christelijke openbaring het hoogste en volste licht ontsluit, brengt ze ook aan het mensdome het hoogste en volste ideaal van schoonheid.’

Deze eenvoudig-stille schrijfster zal nooit in Vlaanderen die geestdrift verwekken die uitgaat van Vermeyleylen zelfs voor ons Katholieken. Wij laten ons overweldigen door de macht van zijn woord, door zijne volzinnen sterk als gesmeed ijzer, die ondanks onwaarheden soms, ons toch onuitwischaar in 't gedacht blijven leven. Wij zijn te zeer onder den invloed van dat moderne woord: dat een alinea goede taal beter is dan een vel druks waarin zeven-en-vijftig waarheden worden verkondigd. Wij zouden beter doen dat gezegde eens om te keeren en wij moeten blij zijn en juichen, in eenen tijd dat de onwaarheid schijnt te heerschen, van eene stem te hooren, die ons de levende affirmaties brengt, die onzen jongen soms weifelenden wil komt ondersteunen en ten goede wenden.

Op dat gebied staat Jufvrouw Belpaire om zoo te zeggen alleen hier in Vlaanderen. Wel hebben mannen als Rodenbach, Verriest, Gezelle door hun werk eene levende apologie van het geloof daargesteld maar zij hebben nooit het zweerd gegord tot rechtstreeksche verdediging en strijd. In dien zin is de houding dezer vrouw bewonderenswaardig in ons land. Want strijd is er noodig en tegenover elke ontkenning, tegenover alle twijfel zou de onwankelbare bevestiging van het Katholicisme moeten gesteld worden. Dat deed Schaepman weleer in Holland maar dat werd hier in ons land in de letterkunst maar zelden gedaan.

Daarom zou ik aan alle jongere katholieken willen aanraden dit boek te lezen. Ik weet wel, als ge wilt gaan naar de oerbronnen der Katholieke wijsheid, waaraan Jufvrouw Belpaire heeft geput dat ge dezelfde overtuiging zult opdoen en misschien als ge begaafd zijt, er schooner en volmaakter uitdrukking voor vinden. Maar hoe weinig wordt er ernstig gestudeerd op onze dagen! Voor de nalatigen en de tragen zijn boeken als dit goed, omdat zij daarin zullen vinden de klare gedachten, ‘die de studie waren van gansch een leven’.

Toch aan alle jongere katholieken kan dit werk sterkte brengen en moed en hun de bewustheid geven hunner ‘schrikkelijke verantwoordelijkheid’. Ten andere iemand die als Jufvrouw Belpaire een rotsvast geloof bezit, een klaar en edel verstand, maar bovenal een hert teer-gevoelig aan alle Schoonheid, is van zelf geroepen om jongere krachten op te leiden zelfs naar het hoogste en het schoonste.

J.M.

Verzen van Jan Van Nijlen. (Nederlandsche Boekhandel Antwerpen 1906.) Ware Jan Van Nijlen één dier vele poëtafers die jaarlijk met hunne verzen meenen ‘que c'est arrivé’ en hoog-op de klaroenen hunner holle verwaandheid steken; dan zouden wij hem eenvoudig-weg laten loopen of met een kort woord afschepen. Maar tot deze Don-Quichotten der rijm-taktiek behoort nu eenmaal Jan Van Nijlen niet; en dat hij het in zich heeft ons veel beter te schenken dan hij tot hiertoe deed, daarvoor staat meer dan een vers uit dezen bundel borg. Bloei die kracht nu maar op tot daad, en stof tot genieten.

Laat mij maar aanstonds eenige mooie regels citeeren, aldus:
een schoone visie:

Ik zie een wenteling van handenwringen
reusachtig op een gouden zon die zinkt (bl. 87):

ook nog in het volgende vers:

De roode zon daarginds neerslachtig nijgende
gelijk een weenend hoofd in de open hand,
zinkt in een wolkje weg... (bl. 47).

en nog

Gij zijt nu opgegroeid tot beeld van haat,
o droom die 'k drukkend in mijn machtige⁽¹⁾ armen
voor gansch een eeuwigheid aan 't hart wou warmen.

Ik haat U, want gij wondt mijn ziel ten bloede
- maar diep in 't hart blijft gij voor mij de goede
in 't helder-goud en koningschoon gewaad... (bl. 86)

ook het volgende gedicht is goed, al komen er veel zwakke zetjes in vóór:

De avond komt zoo stil:
Ik weet niet wat ik wil
ik weet niet of ik lijd,
ik voel me goed en schoon
ik neem de zon tot kroon
en adem de'eeuwigheid.
De avond ligt zoo wijd:
het is de stille tijd:
die ritselt in een boom
gelijk de wind - waarheen? -
ik weet niet of ik ween,
ik weet niet of ik droom.
Ik voel me goed en schoon
rijk als een koningszoon
en d'avond komt zoo stil -
'k weet niet of 'k zwijgen moet
ik acht me zelven goed,
en 'k weet niet wat ik wil... (bl. 81.)

(1) Waarom dat verbindingsteeken? Kunnen wij ja, of neen verzen lezen? Zoo ja, 't blijkt overbodig, zoo neen, 't is ongeschikt. Late de schrijver al die decadenten-trukjes achter!

Doch, doch, de bekentenis moet mijn lippen over: die goede gedeelten zijn tevens de rare: de uitzonderingen.

Zeker is de expressie in tal van gedichten ten uiterste geforceerd, en noopt zij ons veeleer tot een sceptischen glimlach dan tot esthetisch medevoelen; nochtans blijkt dit gebrek het hoofdgebrek niet te zijn.

Wat ik Jan Van Nijlen te rechte verwijten zal; is dat hij onmogelijk uit zijn Ik treden kan. En weze 't mij geoorloofd hier een citaat aan te brengen, ontleend aan een zaakrijk boek 'La critique littéraire. Etude philosophique par A. Ricardon.' - (Paris-Hachette 1896). 'Le véritable lyrique - zegt Ricardon - quand il raconte son émotion, s'en affranchit assez pour la regarder à distance, pour la dominer en y réfléchissant, pour la dépouiller de ce qu'elle a d'accidentel, de physique, de pénible et surtout d'individuel (ik cursiveer E.) pour en dégager et mettre en relief ce qu'elle a d'humain, ce qui en elle est vraiment nôtre, en un mot, pour nous exprimer en s'exprimant: lorsque nous lisons les admirables strophes du Lac, savons-nous quel était ce lac, et qui parla, et de qui? Le véritable lyrique quand il raconte ses souffrances, ne s'abaisse pas à mendier la pitié au lecteur et il a assez de pudeur pour rester digne; ou s'il demande la pitié, ce n'est pas pour lui, c'est pour l'humanité tout entière à laquelle il s'est identifié, et qui souffre en lui! C'est cette humanité qu'il résumé et concentre dans une expression personnelle, en sorte que, on l'a pu dire, la poésie contient plus de vérité que l'histoire' (bl. 129).

Deze aanhaling heeft, hoop ik, mijne meening vatbaar gemaakt; hoe Jan Van Nijlen, deze beschouwingen onbewust of onmachtig ze als materiaal te gebruiken, ons niet schonk wat wij hem vragen mochten zullen eenige citaties uit zijn 'Verzen' verduidelijken.

Aldus op bl. 9

Ik kan niet slapen... 't uurwerk tikt zoo raar,
mijn hoofd is warm en mijn hart klopt zoo hard
met 't uurwerk mêe;.. de nacht is veel te zwart
en in mijn kamer weegt de stilte zwaar.
Ik voel niets leven rondom mij.., de maan
schijnt door de reten van het wit gordijn
vlak voor mijn voeten en heur matten schijn
zal aanstonds midden in de kamer staan.
'k Omvat mijn eigen pols om toch maar iets
te voelen leven in de duisternis,
iets anders dan dat uurwerk-tikken, iets
onstoffelijks dat weer leven wekt, en 'k beef
daar dit mijn eenigste gedachte is:
ik zal nooit weten ach! waarom ik leef.

en dan nog op bl. 11, 17, 19, 23, en passim; niet het minst in gedicht XVIII bl. 27.

Ik val nu neer, wanhopend op een stoel...

Neen wie mijne aandacht op al die nietige bijzonderheden roept, keert mijn gevoel af van haar eigenlijk einddoel en baart ontevredenheid en wrevel.

Want aan alle deze détails erken ik één mensch, Jan Van Nijlen, maar mis ik den mensch-zonder-meer. En men kome hier niet aandraven met Kloos' kunst-aphorisme 'kunst is de aller-individueelste expressie van de aller-individueelste emotie', wie aldus Kloos verstaat, is erg bijzichtig en schijnt niet te begrijpen hoe deze formule werd uitgebracht in een 'Sturm-und-Drangperiode' om ten strijde te gaan tegen de koud-nuchtere verzenreeksen der plejade rijmelaars der generatie van 40. Zij wil dan ook niet meer bedoelen dan den dichters in het bezingen der algemeen menschenlijke gevoelens een persoonlijk vorm, naar de eischen des tijds gekozen - voor zooverre natuurlijk dit geen palen zet aan het scheppende genie - te doen aanwenden.

Kloos zelf zou me niet tegenspreken, waar ik mij bijv. beroepen zou op de mooiste onder Heine's gedichten, tot verklaring van zijnen kunstregel.

Ein Fichtenbaum steht einsam
im Norden auf kahler Höh
Im Schläfert, mit weiser Dec'ke
umhüllen ihm Eis und Schnee.
Er träumt von einer Palme
die fern in Morgenland
einsam und schweigend trauert
auf brennenden Felsenrand.

Was dat geene individueele emotie, en is de vorm niet individueel - en toch pulseert er in dit subtiel-fijne gedicht een algemeen-menschelijk gevoel! O ja, wij zijn zoo vaak gelijk dien 'Fichtenbaum' träumend von einer Palme.... is 't niet?

Dat ik hier Heine in 't midden breng, gebeurt niet toevallig, neen, want Jan Van Nijlen geeft op bl. 39 een gedicht

't Is alles lijk een jaar geleden.

dat naar de substantie, herinnert aan 'Der Dóppelganger' van den eerstgenoemden grooten Duitschen dichter.

- Aldus heeft Jan Van Nijlen te worden hetgeen wij wenschen dat hij worde: een goed dichter die ons veredelend roere: en, vermits wij nooit 't absoluut onmogelijke wenschen, zoo ligt tot basis van onzen wensch éene bij den schrijver bespeurde kracht; - zij bloeie nu maar op tot daad en stof tot genieten.

E.

De Zang van den Germaanschen Slaaf, door Prudens van Duyse (Uitgave De Seyn, zoon, te Aalst). Bevreemdend komt mij het opnieuw-uitgeven van dit gedicht voor nu een geslacht van jongere leeraars aan het werk is, nu 'Persefone' en 'Demeter' van Verwey in afzonderlijken druk voor de school verschenen, nu de heerlijke 'Iris' van Perk in onze Athenea bestudeerd wordt, nu de zeer

geleerde ontledingen van Geurts in onze colleges de gedichten van Gezelle en De Clerck, Eeckels en De Laey, Kloos en tutti quanti bekend maken. Die liefde voor het moderne zou echter weleens stelselmatigheid kunnen worden, misschien jegens degenen die heengegaan zijn. De studie van Prudens van Duyse kan een tegenwicht vormen. Veel verdienstelijks valt er inderdaad in deze lyrische ballade, - laat mij het gedicht zoo noemen, - te prijzen. Wel heeft de schrijver geen heerlijk nieuwe vondst gedaan; wel herinnert het onderwerp aan Uhland's ballade, 'Des Sängers Fluch'; wel mist het den kleurigen gloed dien wij bij Hamerling, Hahn, Weber en Ossian bewonderen evenals het geheimzinnig waas dat over de dichterlijke verhalen verspreid is van Goethe, Schiller, Simrock, Moore; wel lijkt het hier en daar wat opera-achtig; - maar, nu ook het goede niet verzwegen: onweerstaanbaar worden wij meegesleept door de lyrische kracht van den dichter die beschikt over een sterke verbeelding, een rijk gevoel en een groote zeggingskracht; zijn verstechniek kan bezwaarlijk anders dan meesterlijk genoemd worden en menig hedendaagsche dichter met gevestigde reputatie zou bij hem in de leer kunnen gaan; met zwierige golvingen en volklinkend akkoorden deint het lange gedicht vooruit, dat ons niet éénmaal, - in tegenstelling met Tollens' 'Nova Zembla' - lang is gebleken. Al onderschrijven wij de nota van Prosper Van Langendonck voor een groot deel, toch kunnen wij het personeele van den dichter in dit gewrocht niet zeer hoog stellen. Als afwisseling kan het echter in de klas uitstekende diensten bewijzen. Ook om den critischen zin van de leerlingen te ontwikkelen en tot vergelijkingen aanleiding te geven. Meest van al om kennis te maken met een krachtige figuur uit onze Zuid-Nederlandsche letteren, die hadde zij in ander omstandigheden en ander tijden geleefd, misschien een dichter zoo groot als Schiller of Byron zou geworden zijn.

L.L.

Nathalia, vier elegieën, door denzelfde. - Met minder lof dient er gesproken te worden van deze klaagliederen, waarvan geen enkel de synthetische kracht bezit van Ledeganck's roerende ontboezeming op het graf zijne moeder en die ook te conventioneel, te bleek uitgewaterd, te algemeen-eentonig zijn, om met die kleine elegietjes van Smits, Tollens, Bilderdijk en Gezelle vergeleken te worden, die in de meeste bloemlezingen staan. Weemoed, altijd weemoed, nooit een ware emotie, nooit een vers dat naar het hart gaat, nergens een trek dien men onthoudt. Daarbij, zóoveel van Bilderdijk, zóo weinig van den schrijver! En dan die symmetrisch gebouwde volzinnen, die onvlaamsche beeldspraak en last not least, die naklank van Delille, den meester der... omschrijving! Een sierlijke vorm echter, een melodische stroom van klanken, een schoon einde in het tweede stukje, een verbazend gemak in het rijmen. - doch al te dikwijls een storende herinnering, aan degenen die de schrijver zelf zijn meesters noemt: Feith, Helmers en Racine. Ja, de deftigheid van Racine, doch niet zijn gloed, veel minder zijn kennis van het

menschelijk hart. Zijn wij echter niet wat streng? Die vraag stelle men zich telkens men een vers van een der schrijvers moet ontleden, welke onzen tijd onmiddellijk zijn voorafgegaan. Doorgaans is men onverbiddelijk voor hen. Veel toegeverder zal men zijn voor een Hooft of een Vondel, zelfs waar deze zichtbaar dwalen. Billijkheid moet een wet zijn in het schrijven van kritiek. En zoo komt men tot het besluit dat wel een grooter geestdrift in onze scholen zou kunnen verwekt worden voor mannen als Van Duyse, aan wie wij allen veel verschuldigd zijn.

L.L.

Slaapsteê. Tooneelspel in 4 bedrijven door Maxim Gorki. *Naar de duitsche vertaling bewerkt door H. Hartog.* Een boek van moreele en stoffelijke ellende. Heel het stuk speelt in donkere ruimte van een spelonkachtigen kelder of tusschen vernepen gangskes waar een bevangen lucht uit opstijgt van hopelooze armoe en ziekelijkheid. In de 'Slaapsteê' komen alle verworpelingen van de maatschappij bijeen; 't is een aanhoudend op en aftreden van verhongerde mannen die met stelen aan hun brood komen, die drinken en brassen in hun wanhoop; van vrouwen waar razen en vechten het dagelijksch leventje van is. 't Zijn al menschen, verdierlijkt door de ellende, die maar leven omdat ze leven, zonder wil of wensch, zonder geweten en dood gaan lijk een afgebeulden hond: 'Je wordt geboren, je leeft een tijdje en dan gaat je dood.' (bl. 62).

Anna sterft, maar niemand - zelfs haar eigen man niet - die naar haar kijkt. Kwasjuja spreekt: 'Toen mijn lieve man - de duivel zal 'm halen - verrekte, ben ik van plezier den heelen dag de deur niet uitgeweest; heel in mijn eentje zat ik daar en kon aan zooveel geluk maar niet gelooven.'

En zoo gaat het spel voort, met dat aanhoudend twisten, krakeelen en klagen van vrouwen die halfdood worden geslagen, die hun mannen vermoorden willen en boeleeren met anderen. De echtelijke staat is voor die menschen een ware hel. En als ze het leven heelemaal moe zijn dan knopen ze - lijk de tooneelspeler - een strop om hunnen hals en alles is uit en gedaan.....:

De Baron: 'Heidaar Julie! Kom 's gauw! Kom d'r 's uit. Daar op de plaats... heeft de tooneelspeler zich opgehangen.'

Zatin: 'Die mot ons plezier vergallen.... de gek!'

Zoo eindigt dat boek dat pijn doet aan het hert, dat u neerhoudt, dicht bij den grond en u aangrijpt door zijn zwart realisme.

Een drama is het echter niet. Dramatische handelingen en toestanden die u vrees en medelijden door het lijf jagen, zoekt ge hier te vergeefs. Het is een brok koudnaar leven 'uit de onderste lagen der samenleving.'

A.V.C.

Vreemde Arbeid

Les Foules de Lourdes. *J.K. Huysmans*, (Paris. P.V. Stock 1906, frs. 3.50.)

Wien de gemoedsechte bekeering van J.K. Huysmans nog tot een stille twijfeling kon verleiden of wijsgeerig glimlachen en ongeloovig schuddebollen doen, moet - na de jongste boeken van dezen wonderen bekeerling - en weer ook na dit aktueele allerbeste, tot eene ernstiger bepeinzing en meening geneigd zijn over de vaste oprechtheid, de opene rechtzinnigheid, de zuivere algemeen menschelijke Katholiciteit van dezen franschen schrijver; ieder diepe twijfel kan hij nu berustigen, ieder ongeloovig bedillen door eigen nadenken op zijde zetten, ieder vreemd glimlachen vertrekken tot een ernstig bepeis en een ingetogen gelaat; want buiten 'En Route' en 'La Cathédrale' zullen die viertal anderen 'L'Oblat, De Tout, Ste Lydwine de Schiedam, La Bièvre et St. Séverin', hem noodwendiglijk breeder oogen doen opentrekken voor vele, ongeweten fijne dingen en de eigenaardige Katholiciteit van Huysmans met ingetogener geest doen bevoelen.

Ongeweten fijne dingen, eigenaardige Katholiciteit? hun begrip besluit wel: schijnbare grove hindernis voor supraorthodoxe ooren, hindernis voor eene groote inechte bekeering, volgens hen; Satanisme, vreemdkristelijke archaeologie, néomysticisme, esoterisch ritualisme en liturgie, rationeele hagiographie; voor de klassiek-katholieke verstanden en de keurig afgeperkte kristelijke temperamenten al zoovele demonische aardigheden, nieuw gevaarlijke en onorthodoxe wegen, die dan toch, God lof, na eene durende lezing van zes à zeven achtereenvolgende boeken, nu eindelijk bij deze al de ingehouden gemoederen tot een zuiver en echt, nauwkeurig en katholiek-menschelijk inzicht mogen veranderen.

Hun vernieuwd inzicht dat naar oorzaken van het gevoel en der rede zoo ver zich volmaakte, had dan wel in hun traagzaam meegaand gemoed deze haast onspeurbare ontwikkeling: het overal verzwegen satanisme - de zwarte religie - voltooide in al de kristelijke boeken van Huysmans zijne verhoudingen en betrekkingen met het Katholicisme - de witte Godsdienst -, waar deze eerste het Kristendom in eene vergroofde keerzijde namaakte door zijne ritueele en liturgische vereering van den Duivel; men bedenke hierin enkel les Messes noires en al de verdere handelingen der Magie Noire...

Het gemoed dezer katholieke twijfelaars kwam ermee tot de stipte verzekering der onmogelijkheid voor J.K. Huysmans de diepere essentiele grondwortels van het Katholicisme enkel aan te raken zonder tevens de verduwde wortelpezen te beroeren van het Satanisme; uit deze verstandelijke overtuiging gewierd noodwendiglijk eene geestelijke sympathie voor het Werk, eene besliste aansluiting der rede en van het gevoel met zijne in schijn on-orthodoxe inzichten en geloofsmeeningen.

Ook de verbazende en bijzondere kennis der katholieke Liturgie, archaeologie en ritualisme, - die bij hem tot zeer individueele wetenschappen geraakten en daarom ook om hun zuiver persoonlijke toepassingen, hunne soms vreemdaardig fijne, ongewoon schitterende schoonheden en toepassingen in 't eerst ieder te schoolsch aangelegden geest verbijsterde, werd op 't ende door een zelfde onspeurbare ontwikkeling genadelijk in hunne rede en gemoed opgevangen.

Bij deze hinderende oorzaken zou het vroegere naturalistisch werk van J.K. Huysmans nog moeten aangeduid worden, om hare principieele oorzaak van het schuwe wantrouwen der katholieke gemoederen; 'Marthe, Les Soeurs Vatard, En Ménage, A Vau l'eau,' zetten nog maar immer door een koppigen tegenvoet - als een literair Satanisme? - aan zijn latere kristelijke arbeid, dat ook nog hier en daar sommige 'irrèvérences' en 'bizarreries de langage' uit de oude periode, in de woordsnoeren doet sintelen, als diabolisch vier uit een geheimen duisteren mond gesproken, door nerveustoomige vingers geschreven... om der waarheidswille...; want een overal te groeizaam katholiek (?) vandalisme, ieder lamme kostersroutine, ieder bevooroordeeld kwezelig parochiedevotieken, iedere lamme veronachtzaming der kristelijke gebruiken en kerkelijke gewenten, alle onkunde en onkunst in de katholieke Schoonheid, wees hij met harden vinger en toornende woorden aan, maar met eene hardheid en toorn waarin de kalme betrachting der beternis, der vernieuwing en hergeboorte aurorisch opklaarden.

Zijn keurig geloofsleven, hertstochtig doorvoed van zulke fijn apaarte katholieke kennissen, rookt als een zwoele kerkwierook ieder onbevungen geest wellustig tegen; het weelderige geloofsgevoel, de edele en eenvoudige voornaamheid zijner onverkwezelde vroomheid, zijn hertsgelukkig begrip der duisterste mystiekers, 't bepeizen-naar-de-reden der ongekende levens sommiger verloren Heiligen en bovenal deze autopsycologie: de schreiende contritie van Durtal in 'En Route', eene contritie waarvan het zielskundig verloop de groote oprechtheid zijner bekeering betuigt, zijn zoovele gevoelige belijdenissen van een individueel volledig katholiek gemoed. Waar kan hier de ernstige betwijfeling nog ernstig zijn?

Dees leste boek van hem 'Les Foules de Lourdes' is dan ook onder veelvuldige opzichten eene katholieke verrassing... Het is geen 'Reisje naar Lourdes' geschreven in het botermelkproza van eenen buitenonderpastoor, noch het verdunde afkooksel der gewone Lourdes-conserven, maar overstijgt heel die slenterliteratuur door den stouten apologetieken opzet der meenigen, de

onbevooroordeelde ‘franchise’ en den flinken, schitterenden opstap der woorden, door de breede, rechtzinnige, openhartige luchtigheid der algemeen-menschelijke katholieke wereldwaarheden. En dit alles in een soms geweldig antithetischen zin, eene soms pijnlijke tegenovereenstelling van ‘laideur physique’ en ‘beauté morale’... Hier mogen de woorden niet tot bedeesde algemeenheden verstillen en schuchtere ontwijkingen beproeven: in werkelijkheid is Lourdes voor J.K. Huysmans eene afschuwelijke leelijkheid wanneer hij luid en hard, schrill en schitterend, spreekt over de soorten leelijkheden van hare industrie kunst, harer onnoemlijke liturgie, van het onbedachtzaam kloosterverval sommiger oude Orden, over de kleinkleuterige misbruiken eener zeer verscheiden kwezelarij, over de geniepige ondeugdzaamheid der Lourdes-bewoners, over... veel meer nog! ‘Et j'avais rêvé, je l'avoue, un tout autre Lourdes’.

Zoo Lourdes voor hem het onbegrijpelijk verblijf is van Onze lieve Vrouw, is het stadje in zijne meeningen ontegenzeggelijk, hij bewijst het, ‘un des plus antiques repaires du démon’. Hier heeft het Satanisme weder zijne erfelijke betrekkingen met het Katholicisme nog eens nauw verbonden en hervat; waarom de leelijke Baziliek ‘grelotte, maigre comme une perche, sous son chapeau de Pierrot’, waarom de Rosaire ‘ce cirque hydropique, casino religieux, etc.’, droevig walgelijk is; waarom de Kruisweg ‘cette odieuse mascarade des Ecritures’ er zóo totaal onkunstig is?.. ‘A n'en pas douter de tels attentats ne peuvent être attribués qu'a des fascéties vindicatives du démon. C'est sa vengeance contre Celle qu'il abhorre..’ Dit is de eerste oorzaak, maar de Katholieken zelven en de Katholieke geestelijkheid, die de Juiverie dezer schijnkunst niet kunnen onderscheiden der ware schoonheid, zijn de uitvoerende handen van Satan ‘il se borne à utiliser de la nature humaine et son peu de foi; il agit, par l'intermédiaire des curés de campagne et des villes qu'il aveugle et dont il accroît la vulgarité native du goût; il s'installe à demeure, pour les servir, dans les officines du quartier St. Sulpice et là, il inspire ces tenanciers de la prostitution divine et organise avec leur concours, le carnaval de la Jérusalem céleste, chienlit du ciel.’

De liturgische gezangen en officies worden te Lourdes op zijn minst overbodig geschat; in plaats der aanbiddenswaardige Mariagetijden klinken er dag en nacht in kerk en grot de eeuwig-brallende straatvoozekens van ‘En revenant de la Revue, le Père de la Victoire, nous voulons Dieu c'est notre Père’ enz.! Weer eens hertsdroevig diabolisch werk. ‘Si nous exceptons les Vêpres de la Basilique, il en est, ici, de la liturgie et du chant, comme de l'architecture et de la peinture, comme de la statuaire. Il y a cette fois, ensemble. Ah! lorsque le Diable se fait bondieusard, ce qu'il devient terrible!’

‘Quant aux femmes’.. Een nijdiger onweer en scherper hagelslag van woorden heeft de kwezelarij voorheen niet zoo doorregend en verzeerd als thans J.K. Huysmans deze zoo kankerige leprozerij van ons springlevend Katholicisme toegeeselt; naar het lezen der uitgekozen opsomming hunner bespottelijke gewenten hoe

verschrompeld dan hunne opvatting van het Katholicisme; hoe zielsvernederehend hun devotelijk doen voor ieder onbevange en vroom-rechtzinnige katholiek?

‘Evidemment à Lourdes nous atteignons les derniers bas fonds de la piété’, is pijnlijke waarheid die zonder voorbehoudende verzachting met de helderklinkendste woorden naar de progressief-katholieke ooren van ieder der onzen wel mocht toegeroepen worden!

J.K. Huysmans heeft dus weer veel leelijks verteld met leelijke woorden in een schoon boek, maar hoeveel schitterend-schoon daarneven.. Weet gij hoe den donkeren zwarten gloed der gitten op een gouden snoer, in 't korenblonde haar versteken, in 't pinkelend en prikkelend gevonk der witte brillanten verzoet en vermildert, verteedert tot onuitzingebare gratie? In den verren nachtschijn der Lourdes-leelijkheden rilt de fel electriesche flikkering der moreele sociaal kristelijke schoonheden te Lourdes. Hoe de Duivel ook de fysieke uiterlijkheid der dingen kon verbeesten en vergroven, de katholieke ziel-in-essentie bleef de sneeuwheldere bloem van alle tijden waaruit de moederlijke Kerk-bie den koelzoeten honig heurer Kristus-schoonheden immer gaart.

In ‘les Foules de Lourdes’ doorroken van den etter der lupuszieken, de odioforme der bewindsels, de lauwe stank der hospitalen, te zamen met den kloosterigen walm der offerkeersen en het vezelend geruisch der Avés, vond J.K. Huysmans wondersoortige honigkorven van broedervolle liefde, nederige opofferingen, aanbiddensweerdige verzorgingen, bovenmenschenlijke pieteit wier algemeene Eenheid de zuiverste brand is van het katholiek Gedacht; hij vond er 't roodklare bloed van 't kristelijke leven in 't verborgen hert zijner liturgische symboliek, achter iedere leelijkheid een zomerzonnige schoonheid, achter iedere domheid eene onendige liefde..

In het hoofdstuk III komen de biddende beevaarten van eiken kant ‘de braves et d'humbles gens qui implorent avec la piété simple et forte de leur race cette Vierge qu'ils sont venus de si loin pour vénérer’. Hoe J.K. Huysmans de innerlijke bermhertige ziel dier pelgrims verwoord heeft tot louter gevoel; ieder hoofdstuk door, overal obsedeert die supramenschenlijke naastenliefde: in de 45.000 bedevaarders, in de overkropte hospitalen, in de vuilwaterige baden, in de nauwkeurig-bestatigende kliniek, gedurende de eetmalen der zieken, de omgang der processies, de uitvoering der kristelijke diensten, overal het menschenlijke betoog der sociaal-moreele weerde der Liefde en van het Geloof in het Katholicisme. En welke liefde dan ook nog? Eene gewoon-zinnelijke, een luxurieus-hertstochtige, eene spaarzaam-overlegde, eene gemeenzaam vriendelijke voor kennissen, eene *natuurlijke* liefde ligt in de alledaagsche begripsfeer onzer eenvoudig-menschenlijke bevattingen; maar wie weet de duizelige en afgrondelijke liefde, wier hooger wezen voor onze menschenlijkheid alle gewone waarschijnlijkheid en natuurlijken zin verliert en zonder eenig bloode hertsafkeer noch schuwe walg de beestelijkste ziekten liefelijk verzorgt; J.K. Huysmans

vond er de bermhertigste liefde voor ‘la tête de mort du lupus, avec deux trous rouges, à la place des yeux, et un as de trèfle saignant au lieu du nez’; de liefde bracht er een arme boer ‘un paysan, amené par le pèlerinage de Loutances, déjeune, seul, tel qu'un enfant puni, la figure contre un mur; il se retourne pour demander du pain.., oh! Il lui pend d'un trou informe et limoneux, qui fut jadis une bouche, une langue énorme. La peau molle et violette, comme enduite de gomme, qui la recouvre semble morte, mais le dedans remut et vit. Les joues sont descendues avec leurs poils, mais le menton est où? comment peut-il avaler? et cependant il mâche sa viande, mais en cachette, car cette langue, pleine d'on ne sait quoi qui brandouille dégoûte même les lupus!’ ..De Liefde der Evangelies bracht er in uitbundige meelij en onuitspreekbaar geloof de wreedste en onnoemelijkste ziekten van heel de aarde en J.K. Huysmans bestatigt in der waarheid: ‘Il faut avouer que cet hopital est à la fois un enfer corporel et un paradis d'âme. Nulle part, je n'ai vu avec des maux plus affreux, tant de charité, tant de bonne grâce. Lourdes est, au point de vue de la miséricorde humaine, une merveille; l'on y constate mieux que partout ailleurs la mise en pratique des Evangiles et l'on y trouve des dévotes autres que celles qui sùrissent dans nos églises pour arranger leurs piètres affaires avec des statues à tire-lires de Saints’..

En na de nieuwe-testamentische Liefde geniete men weer de kerkelijke schoonheid van J.K. Huysmans liturgische inzichten... Men geniete de beschrijving van dien eeuwigen brandgloed dier keersen in de Grot met de ongemeen-keurige uitlegging der geestelijke beteekenissen en symbolische verschijnselen hunner smookende vlammekens; men doorproeve zijne zielsfijne verklaring van het Water en het Vuur te Lourdes, de bang-verwachtende beschrijving der Sacramentsprocessie en de duistere hallucinatie van den nachtelijken omgang met de keersen, zijne schoone verre inzichten op het kloosterleven, zijne beschouwende uitweiding over electriesch gloeilicht en keerslicht in de kerken (men bedenke hier dan ook bij: het theaatrig Auer licht in onze vlaamsche parochietempels) zijn ontroerend eindgebed aan Onze lieve Vrouw, en al meer nog eigenaardig beziens en bepeis op soms ongewoon-verassende dingen..

Twijfelloos, J.K. Huysmans betoont zich hier weer de gewichtige erudieker in katholieke esoterisme en verfijnde kerkliturgie; bij hem leeft eene zoo geweldige eruditie der katholieke diepzinnigheden dat we deze - waarom het niet zeggen? - wel wat meerder verspreid en geweten wenschen in de kerkelijke kennissen en wetenschappen der clergé-van-den-dag: het Katholicisme immers mag niet enkelijk overwegen op den oppervlakkigen maar blooten kant de liturgische, ritueele uitwendigheden maar moet diepgeestelijk samenaarden met de innerlijke wezendheid, de goddelijke Bewustheid dier zinnebeeldige remonstranties, waarvan deze toch maar de uiterlijke en decoratieve, stoffelijk-mysterieuse en menschelijkvolledige verzinnebeelding zijn...

Hier nog een lovend woord over de sterke apologie der mirakelen tegenover de

bijstere doolaars der positief-materialistische wetenschap; wat Georges Bertrin in zijn beroemd 'Lourdes - Apparitions et Guérisons' enkel verstandelijk en stevig-naar-de-rede-der-feiten documenteert, schitterlicht bij J.K. Huysmans in stoere anathemen tegen E. Zola's bedrog en onwaar gewauwel over Marie Lemarchand (Elise Roucquet) -, daarom reeds is 'Les Foules de Lourdes' de vaste antipode van Emile Zola's 'Lourdes' ... De ernstig geleerde verdediging der genezingen van Virginie Durand en Rosalie Monnier, de veelkantige beschouwingen over de weerde der suggesties, de meesterlijke eerherstelling der eenvoudige Bernadette, door E. Zola en anderen bevochten en beschimpt, zijn al zoovele bloedrookende schilden dezer wonderen-verdediging, maar ongeborsten en staalsterk naden duisteren strijd; uit hunne beproefde welvingen helmde de waarheid in reuzendreum op 'Le miracle est en somme le coup de glas des passions terrestres; l'on comprend pourquoi l'on n'en veut pas!'

Daarom weer - om het nauw verjuisten der meeningen en het naar de rede en de kunst weerdebepalen der veelvuldige beteekenis van Lourdes - is 'Les Foules des Lourdes' van J.K. Huysmans eene katholieke verrassing.

K.v.d.O.

Vershoven bij plaatsgebrek: Muziekbesprekingen over:

Missa prima door Antoon Moortgat.

Vijf geestelijke liederen, woorden van Guido Gezelle, muziek van Jozef Ryelandt.

Uit stil verdriet, woorden van Giza Ritschl, muziek van Jos. van Hoof.

Ontvangen: De school der natuur door Arthur de Vos advocaat.

Lichaam en Ziel door E.H.J. van Hove leeraar aan 't Sint-Norbertus gesticht.

Verhandelingen van de Kath. Vl. hoogeschool uitbreiding.

De oude Bil

Novelle

Hoog uit de smeltend stalen lucht vlamt de Julizon, als de vuurkuil van een witheeten oven, met blindslaande schichten naar de heide.

In den mulligen wielslag dokkert klotse-botse het kempensch getrek met schansen opgebusseld. De as kreunt en sjirpt bij den snokkende zwikzwak der kar en de keien krijscheknarsen onder de traagwielende reepen.

De bejaarde kleine merrie, klam en dampend over heel haar hitsig lijf, rukt heur krakenden last door het zand dat rijzelt uit de builige waggelvoren en wringt en kolkt achter de wielen, als de maling achter een voorbijploegend schip. Kort rept zij de stampers, met doffe boffen in den heeten hoefslag; soms ketsen de ijzers tegen een vuurflitsenden keisteen; en gansch haar bruin lijf lutst en haar kop smakt heftig door het geweld. Zwak flappen hare ooren langs de kuilen der oogbeenders en haar slijmerige onderlip hangt lam af gelijk een ledige schelp. Boven 't gareel dat op hare schoften zwikt, pruttelen de bellen maatslag met iederen van haar stappen; bij stonden klingelen zij nijdig wanneer de merrie geplaagd schuddebolt en den zwerm zwarte vliegen vóór haar uitdrijft die in haar oogen zuigen, of rond haar zoevenden snavel mieren.

Haar droomerig grooten blik wijd gevestigd in de lange, lange kronkelbaan, die, doorheen de kleurvlekken van stekelstruiken en heidestroffen, haar gele en witte zandmulling blikkerend en loom-smachtend wegrekt naar de bronzen heuveling tegen de zuider luchtstreek, trapt zij gelaten haar gang door de heidebedding waar de hitte, als van een houtvuur, met luchtbevingen opdavert. En klots! smakt het raderenpaar diep eenen zonk in tusschen de zwarte ruggen der karsporen, en krikkrakt verder weer over

den kiezel, met klaagzuchten en bij het stenen van den schansenlast, hoog opgebermd tusschen de zijplanken der verratelde kar.

Zij snuift, zij wroetelt alleen onder hare riemschellen, de oude merrie; het kordeel van kennip hangt slons tot een boog; en ver achter volgt Door Appeltans, de voerman, en Drieske Billen, het stokoud voormalig schaapsboerken uit de heide van Helchterhoef.

Onbekommerd voor zijn paard waagt Door met loome groote stappen, zwijgend en zweetend langs het grijs, verstrompeld Drieske, dat knikkebolt, snorkt, zucht, onder den last van zijn rugstoeltje met zwaren marktkorf.

't Is een stoere kerel, de voerman, die zijn vijf-en-dertigste telt. 't Scheelt hem niet dat de zon het zweet uit zijn roodgloeiend ruw wezen zuigt. Zijne pet, eene van die oude kempensche zijden petten, hangt versleten en verfronseld als eene ontspannen blaas over zijn gebronsden nek. Borstelig glimt zijn doorweekt gelend haar in een halven krans boven zijn stoppelgezicht, waarop de purpere neus dik uitvlamt tusschen de bleeke, bewaterde oogen en den grooten mond die zwaargelipt openhijgt. Bonkig welven de armen tegen zijne schoften op en spannen breed in de schouderstukken van zijn blauwen kiel, glimmend en kort spannend om zijn vierkantig lijf. Daaronder poldert zijne turkschlederen broek op twee zwanselende zakken uit, die dalen tot aan zijne bespijkerde schoenen. De armen houdt hij rugwaarts gewrongen; zijne linkerhand omklauwt den vleezigen bonk van zijnen rechterpols die spiert op eenen knuist waarin de gevlochten zweepsteel schuinsop geprangd zit.

Met meelijdenden zweem om den mond loert hij nu naar Drieske Billen. Hij snuift als het oud lastdier ginds, de grijze, en taffelt door het stobberzand met stijfversleten stokkebeenen, verzwaard door het gewicht van plumpe nagelschoenen.

Tok.... tok.... ploft hij met volle vuist zijn mispelaar tegen den grond. Zijne borst kuilt diep onder zijn kielken, daar hij pijnlijk kromrugt onder den druk van zijne vracht. Scherp puilen zijne enge schouders uit langs de draagriemen. Deze drukken hem te stikken: hoor, hoe zijn adem pijnlijk zwoegt en in zijn gapende keel borrelt en fluit als de luchtontsnapping uit een gebroken zuiger. Het houterig gezicht van den oude vliet van 't zweet; het droppelt hem onder de scheve klak uit. Hij krijgt het zóó heet en benauwd door het teisteren van den vuurgietenden ovenbrand daarboven, dat zijn loodkleurig wezen stuiptrekkend verkrimpt.

Appeltans is bekommerd zoo mensch-alleen met den zwijmelenden dompelaar. Zoo ver zijn oog draagt kijkt Door bot tegen het braakland, de zwarte keel vol wortelstukken van een uitgekapt sparrenbosch, die als een diepe kankerwonde open ligt met ros uitgevreten vezels. En daarin loopt hij eenzaam zijn stomzwoegend paard na, met een afgesloofden grijzen man tot angstigen kommer.

Zijn zware stem is klankeloos als hij zegt:

‘Ge hebt het benauwd te slikken, Drieske, zie ik. Dat ik eens 't meerke ginder deed ophouden. Ge kost een tikske rusten in den lommer van de mutserds... Zeg, wil ik uw stoelke dragen tot bij Wies Profijt, op den steenweg? He?’

Drieske herademt wyl hij spreken hoort. Sinds eenige stonden maalde zijn geest op de benauwdheid die hem aanviel en koud als een wind door zijn bezweette knoken vaart. Het hadde niet lang meer geduurd of hij zou machteloos neergeduizeld zijn. Maar nu werkt de stem van den voerman heilzaam op zijn weifelende verbeelding.

Zonder antwoord af te wachten schreeuwt Door op langgerekten toon achter zijn paard:

‘Houw! Ju, Lies!... Ji-i-i-i!’

Dat stuikt eenig en zonder weergalm tegen de heuveling dood.

Een paar klotsen nog, dokkeren ginder in de mulling. Dan stokt de kar stil. Alleen kan Door bemerken hoe onder het getrek de bruine koortsig trappelt en uitslaat met nijdigen hak; en hij hoort den dooven klinkslag van de haamschellen.

Maar Drieske, hij wil van gene hulp hooren. Nu hij dat misselijk gevoelen van zijn hart voelt schuiven, gaat het hem niet zijne zwakheid te erkennen en de onmacht van den ouden dag. Zijn arm boogt stijf vóór zijn hoekig gezicht, en met de mouw van zijn kielken sopt hij het zweet op dat trappelings van zijn wezen blijft vlieten. Hij kan in zijnen blik den oudenmanswrevel niet vermeesteren als hij mort:

‘Laat zijn, Appeltans. Wie zegt dat ik me niet beredderen kan? Klets het meerke maar in gang. - Wel de moeite om van te spreken! Hebben we van ze leven geen andere vrachten gepocheld door dik en dun, door winter en zomer? 't Is voor te lachen.... hm.’

En kloffe, kloffe, hompelt zijn stijve pikkelstap als eene armtierige uitdaging tegen den grooten zwaren tred van Door Appeltans.

Door kijkt het ventje eens schelmsch uit zijne ooghoeken aan, snuift gelaten om den eigenzin van den stumper, en, een stap achteruit zettend om vrij een zweeps slag te doen kletsen, tiert hij de bruine achterna:

‘Allee dan maar, hup!.... Huup! Krrr-ji!

Ginder begint de oude merrie in de tramen te wiegen en te trampelen. Dan snorkt zij het getrek uit den zavelwring op en stampst verder over het blikkerend lint van de zandstraat.

‘t Is alle gelijk een dingen, zoo'n urenwijd piakkeren door de hits, Doorjong.... Puff! Hei-ei!’

Drieske blaast. Zijn adem sist droog van uitputting.

‘Als ge dat maar begrijpen wilt, Bil,’ pinkoogt Door verstandhoudelijk. ‘Een jonge flap zou er zijn hart bij leeghijgen. - Waren we maar op den steenweg bij Wies Profijt, achter eenen pot bier.’

‘Maar ik ben er evel nog bekwaam voor, moet ge weten,’ herpakt de oude haastig. ‘Ponk alle de dinsdagen heb ik nu van jaren en dagen in mijn beenen hangen. Menigeen zou 't staan laten, al lang. De zestig vallen lestig, dat zeggen ze toch, en ik tel negen-en-zestig van in Pril.’

Appeltans kan daar bij gemis aan ondervinding niet over oordeelen; maar hij overpeinst dat er bij Billen een jonge kerel is, de schoonzoon van den oude, die zoo'n wekelijksche karwei wel aanpakken mocht.

‘Ware ik in uw plaats, ik gave Mines den markt gang over,’ zegt hij. ‘Die is er verdomd niets te fijn voor.’

De oude zucht en verbijt zich. Loom veegt weer zijn arm over zijn wezen. Hij vertrekt den mond tot spreken; maar hij kucht enkel eens met droogheete keel en snuit zich met de vingers.

Verduldig sleept steeds de merrie ginds de hottelende kar door den oudbekenden weg; de haamschellen slaan lastig hun klankloozen klingel slag. Drieske Billen, den rimpelnek suffend gebogen, rentelt zacht zijn oudemans gekreun; zijne beenen maaien stram door de keistruiken.

Tanige zwoegers van de eenzame Kempen, gedaagde lastdragers met bronzen lijven, doorbakken in de zon, zijn ze beiden, die versleten man en dat oud paard, hokkend en schroevelend door de zavelbaan, die als een lamme verveling rekt en wringt tusschen de ouderwetsche, gesnorkte pij der heide.

‘Neen’ zegt plotselings de oude, als antwoordt hij op zijn eigen gedachten, ‘Mines is er geen haar te goed voor, en Trees ook niet. Maar ze hebben

geen hart meer voor den ouwen Bil. Ouwe Bil is eenen mond die knabbelen moet.
't Eten moet hij verdienen.'

'Word dan al oud, kerdjin!'

'Wa' blijft?'

'k Zeg: bid dan ons Heer van 't kruis af om oud te worden! Weet ge wat ge doet,
Bil! - Dien Mines en die Trees, breek hun de ribben.'

'Och Door,' monkelt Drieske, 'ge verkoopt lachmark. Ik een ouwe suggeleer...'

Hij steekt tot bewijs van verslijt en onmacht zijn bevende, stijfgewerkte
knobbelhanden vooruit. Hij grimlacht droevig, en dan weer:

'Dat meent ge niet, Door.'

'Zeker meenen. Wat, verdomd! zou ik het niet meenen? De ribben krookte ik hun,
gelijk ik u zeg. Zóó, kijk.'

Hij wringt zijn rieten zweepesteel tot eenen boog.

'Ofwel,' vervolgt hij, 'pinkel ze zonder complimenten de straat op.'

'Kazel niet, man; we zullen ons later spreken. Want nu of morgen wordt gij gelijk
een versleten paard; dan vreet ge uw hart op van onmachtige sjagrijnigheid als 't
leven u tegenslaat gelijk het mij tegenslaat. - Voortijds is 't mij altijd goed gegaan.
Goddank, moet ik zeggen. En als Mines over een zes jaar thuis introuwde met ons
Trees, dan had ik alles verdiend wat er te blinken stond in 't geleeg, alles bijeen
geschard met mij stijf en scheef te knoeien en mij 't eten uit mijnen mond te sparen.
Mijn vrouw had ik in den grond gestoken; ik schatteerde dat ik toekwam, alleen in
de wereld, met een hoeksken in de schouw en een plaatsken aan tafel. - Heb ik mij
niet uitgekleeft vóór dat ik slapen ga en alles niet op mijn wicht laten beschrijven,
op timber!....'

En Drieske ziet ze vóór zijnen geest voorbij zwoegen, de lange dagen van een
lusteloos slavenleven vol ontbering, de trage stonden van zijn onrustigwroetende
oudheid, die hij bij weer en ontij slijt in 't bosch, op de hei, op den gieren zavelakker
van zijnen schoonzoon.

'Meent gij,' valt hij uit, 'dat ze me vrij mijnen tommel laten? - Ze zouden me wat
lachen! Ze leggen mij 't werk op mijnen nek, gelijk eenen haam. De toebak voor mijn
pijpke, die verdien ik met geladen naar Hasseltmarkt te pochelen, drie bekwame uren
wijd. Wat nieuws met uw beenen, moogt ge vragen. Och, 'k maak me wel wijs dat
ik ertegen opgewassen ben

gelijk eertijds; maar, Door-jong, 't hoddelt met mij gelijk met een verratelde stootkar. 't Gaat slecht, 't gaat met den dag slechter en slechter, 'k zal 't maar bekennen. De kop wil niet meer.... en de beenen willen ook niet meer.... Ba of morgen vinden ze mij ievers achter haag of struik dood zitten.... uitgeleefd, afgetobd.'

Door luistert verstrooid naar de lijzige klacht van Drieske Billen. En toch broemt die ijskoude toon zoo naar, alsof een stervende hem uithakkelde tot verlichting van een hartnijpende kwelling.

'Gisteren' nokt Billen, en zijne stem is in tranen gesmoord, 'gisteren ben ik zoo bonk duizelig ziek geworden. Mines kon effen een drie kertierkes 't huis uit zijn. En niemand aan de hand die naar de stad kon gaan met de waren, in mijn plaats. God! God!.... Trees aan 't huilen! Maar 't was voor mij niet dat ze huilde.... Ze zei: 'k zou eens op mijn vingers cijferen wat schaai ze nu aan heur vassen kreeg. Ik zei nog zoo: 'k zal morgen gaan. Morgen ben ik weer bij den mijne. In den winkel nemen ze ons evenzeer de boter en de eieren over, en aan den hoogsten markt. - Ze heeft geen godsig woord meer gekipt, den heelen dag niet. 'k Ben in de schuur in 't strooi gaan liggen, ziek gelijk een hond, en ik heb al uitgespuwd. Daarmee ben ik nu eenen dag te laat.'

Appeltans moet met al zijne verstomming den sukkelaar bekijken die koortsiger voortpikkelt op zijnen mispelaar en nu schrikte hij onwillens van dat doodsche wezen, van die doffe oude oogen die staren, strak staren, angstig en zonder wilskracht als bij 't prangen van de nachtmaar. Zijn ruw hart vindt geene woorden om den ouden te troosten en daarom:

'Een mensch moet zijn koerazie maar in zijn twee handen nemen,' paait hij.

'Een mensch!' snapt de oude bitsig, en nu voelt hij plotseling al zijn gal opzuren. 'Wat is een werkmensch, meent ge? - Een paard!.... Neen, erger nog! Bij Mines thuis wordt het paard opgepast. En de koeibeesten en de verkens, ze worden fijn opgepast. Daar janken ze voor als die slabakken; daar slapen ze dan langs met de oogen open, stijf van schrik dat ze hun kapot gaan.'

En grinnikend van ergernis vervolgt hij:

'Toen de ouwe Bil een tak van 't pleuris had van 't zweeten in eenen trek, zeiden ze: 't zal wel overgaan. En ik hoorde ze ronken, in éénen asem,

den heelen nacht. Als het vier-en-twintig uren later niet beterde, zeiden ze nog dat er veel krom komedie bij was, en den ouwen dag.'

Plotseling bij een denkbeeld slaat hij een bang-kouden toon aan, en stiller:

'Weet ge wat Kluizen-zaliger lest tegen me zei, op zijn ziekbed?'

'Kluizen droomde alle nachten dat hij aan 't timmeren was. Ze hebben den Scheper bijgeroepen, en weet ge wat de Scheper zei? Die zei: als hij het dak op zijn huis heeft, zal hij uitgebouwd zijn. En 't gebeurde. Op eenen keer, hij lag in de koorts gelijk een paard, zei Kluizen tegen mij: Drieske, zei hij, 'k ben blij dat het huis onder droog is.... Dien eigensten avond tenkten ze de doodsklok....'

De oude verzint lang. Dan schroeft hij benauwt zijn zweetnat lijf onder de prangende riemen van het draagstoeltje en hij heeft werk om zijn druipend rimpelwezen droog te wisschen met zijne mouw.

Door vindt het erg bankelijk dat tafelen met dien kniezenden grijze in de ongenadige zonneprankeling, en hij ontwaart met voldoening ginder ver de streep dennen, die, naarmate de zandweg hem tegen de heuveling voorop klimt, uit den einder, als een wijsche blauwing in smeltende schaduwen, opdromt.

'Kijk, Drieske,' zegt hij afleidend, 'daar hebben we de bosschen. Krijgt ge ze in de mot? He? Nog een kertierke en we wippen een groote bij Wies Profijt. Dat zal u beter gedachten geven ook.'

Billen pinkoogt blind in de vuurgietende zon. Hij antwoordt niet, maar kreunt en zucht, en het deert zijn ouden ernst omdat de onverschillige Door zoo gekscherend een toon voert, die met zijne knorrigheid niet strookt.

'Zie 't meerken eens flotsepooten in de klimming,' lacht de voerman. 'Oud is ze, maar flink op heur stelten. Mijn ziel! ze weet dat ze bij Wies moet aanvaren. - Daar kan onzen Appeltans niet langs, zegt ze in haar eigen. Ja, 'k wed dat ze 't zegt en dat ze lekbaardt naar heur broodhomp en heuren emmer water. Daar droomt ze in den regel van, krek gelijk Kluiske van een nieuw giol. Ha! ha! ha!.... Maar 't droomen van Kluiske was bedrog, Bil.'

Hij lacht luidkeels om de aardigheid en achter zijn paard tiert hij: 'Hup!.... Haar-ji!' terwijl zijne zweep eene slingering klitsklaters uitkletssoort.

Billen staat met eens pal op zijn stok. Zijn grijze oogen plimperen diep

uit hunne rimpelhoeken den voerman aan. Dan flokt hij hoofdschuddend verder. Zijne stem trilt van beroerte als hij zegt:

‘Awel, 't is nu eenige dagen geleden: 'k was aan 't boomzagen. Terwijl ik nat van 't zweet onder het gestel mij 't hart uittrok aan de groote zaag, meende ik de woorden van Kluizen te hooren schrompen. Ik kon ze niet van mij afgooien. Achter den avondkost, als ik, in twee gebroken op mijnen stroozak in slaap viel, ben ik zoo lestig, och zoo lestig aan 't jagen gegaan en aan 't martelen. En denk eens, ik ook stond te bouwen aan een huis, te bouwen, te slepen, te heffen.... Heere God! een slameur!.... Ik lag in zweet te hijgen als ik wakker schoot. Mijn hart klopte dat ik 't hoorde.’

‘Droomen is bedrog, Drieske,’ zegt Appeltans andermaal.

Hij voelt de verveling die loom hangt over de eenbarige streek en ronkt om het eeuwig krenselen van den gedaagden dompelaar die hem hijgend bijhoudt.

- 't Is allelijken een temtasie met zoo'n ouwe brompotten, meent Door! allemaal eensche.

En hij denkt aan zijn eigen peeken-zaliger, dat ook niet anders deed dan klagen en stenen en verwijten dat men hem dood wou. Hij geeuwt luid. Van onder zijnen kiel haalt hij zijn houten pijp te voorschijn die hij volstopt in zijne blaas, en dan met diepe halen aanpaf.

Drieske vervolgt en houdt zich koppig aan zijn zwarte begrippen:

‘Bedrog meent ge?.... 't Spookte mij evenzeer als een bankelijheid den heelen dag voor mijn gezicht. 's Nachts daarop droomde ik weer krek 't zelfde. Ik timmerde, timmerde; het huis kroop uit het zand omhoog.... Ik bid sedert voor een goei dood, Appelmans. Zoudt ge dat gelooven?.... Ja, ja, kijk maar verbauwereerd; ge zijt nog jong, gij, en ge begrijpt den schrik niet van een ouwen mensch. Ik bid ter eere van de heilige Sint Barbara en ik knoei en ik beul onderwijl om mij ander gedachten te geven. 't Helpt niet! 't Helpt niet! Bij Mines thuis grommelen ze als ik van dat aardig droomen den mond open doe; ik heb eergisteren nog afgeluisterd dat Trees tegen Mines zei: - 't Gaat wijd op met hem, de ouwe Bil begint danig te verkindschen!’

‘Zei ze dat?’ vraagt Appeltans onverschillig en zonder naar Drieske te kijken, die hompelend door 't zand en heistruiken fokt. Geweldige rookgalpen poffen zijne pijp uit, die over zijne schouders heenstrepen en met lange witte krullen uitrafelen in de heete windstille lucht.

‘Ja, dat zei ze. Dat moest ze allemaal zoo toch niet zeggen, vindt ge niet Appeltans? Ik heb den heelen grondigen dag op die schokanen geprakkezeerd.... En vannacht heb ik gedroomd dat ik mijn eigen dood bouwde aan het dak van mijn huis, krek gelijk Kluisen zaliger. - Nu heb ik bang.’

Zacht-beverig, vol vrees voor 't geen hij vernemen mag, vraagt hij:

‘Zoudt gij ook niet denken dat het voortekens zijn Door? Wa'blieft?’

‘Van ze leven niet!’ gekt Appeltans ruw. ‘Ik zie daar zooveel voortekenachtigs niet in. Weet ge wat, Drieske? 'k ben geen aptheker, maar wel een groote stommerik, 'k beken het; en toch schatteer ik dat gij op de woorden van Kluiske te fel prakkezeert. Dat houdt al uw gedroom en gemartel in.’

Billen is geraakt en zwijgt halsstarrig. Hij kijkt niet meer op, maar sukkelte gekromd onder zijn duwenden ruggelast, en met strakke blikken in den zandweg starend. Hij luistert naar Appeltans niet meer wiens zware stem voortgaat met hem moed in te spreken, een ruwe spotternij die voor troost moet dienen en beter ongezegd kan blijven. Geruimen tijd gonzen zijne ooren van 't verwarde brommen van den voerman, totdat hij in een lastige dommeling verdooft en werktuigelijk, als een slaapwandelaar, al zwoegend zijn kokend lijf verder sleept in de hitte die hem dekt.

En Door zuigt en pofst steeds diepe smoorzuilen uit zijne pijp. Het leder der zweep hangt in zijnen hals, en tegen zijne knie slaat de rieten steel achteloos. Hij bekijkt even den ouden Billen die hem geen antwoord geeft. Dat doet hem schokschouderen en zingend geeuwen: Ho, ho, ho, ho!

De merrie ginds is reeds boven de heuveling geschurgd met haar hottelende vracht. Als de voerman en Drieske tot daar gestegen zijn, vlakt de heide al met eens vóór hen uit, zoo onmeetbaar groot, dat de groote Door zich dwergachtig klein gevoelt tusschen den diep-vlammenden vuurkoepel boven hem en de breede wijde die wegrent naar de wazige einders. De bemoste karweg, krijtwit gestreept, kringelt wat verder naar een nieuwe daling. In de laagte wellen en duikelen de glimmende ruggen van andere zandwegen die zich dweerschen onderling, en gelijk schilferdraden de bruine pij der heilanden bepluizen.

Rondom zoemt het gonzen der bieën die onzichtbaar door de hooge kruiden azen, en een gillend bellen, een eeuwig kussen en ruischen fistelt mee met het rusteloos kweelen, dat van wijd en hoog neerdruppelt uit schrepende keeltjes.

Het zindert van leven over heel de zomerstreek vol wrange geurwalmen. Vurig bloost de gebolde hommelkei, en de stijfbebloomde vossenstaart tuilt spits op boven de andere langgeaarde heistroffen die hooggroen uitloopen op hun bronzen twijgen, nog bestippeld met de grijze, dorverstorven klokjes uit het doodgebloeid oude jaar. 't Blakert daar al, gevlekt met zonnige tintelkleuren, in de stroomende deining der Kempenzee, daarin de zwartblinkende venspiegel, met hoekig afgebroken en bezoomde boorden, knipoogend te druilen liggen, en de witte zandbaren hoogschuimend, roerloos geslagen staan, gegroefd door de geeslestriemen van de stormjacht.

Uit de vlakke bleeken leemen hutjes onder hun zwarte schadden, als moshooopen tegen den zavel gezakt; verder blankt, ei, zoo klein als het huisken uit eene speeldoos, eene hoeve uit haar beboomde hoving, eene oase te midden der woestenij, en frisch, rustig starend rondom op haar goudgele graanstukken, haar kroezelige aardappelstrooken, haar groene spurrieglanzen en op den sneeuw van lappen blindwitte boekweit.

Door belet die kleine bonte vlekken boven gindsche zavelduinen. 't Is vee dat weidt en eenzaam wemelt op de heide; hier en daar roert een verre dwergengedaante alsof het kabouterkens der eeuwenoude Kempen waren.

Die mengeling van verwen strijkt en klontert uren ver henen, ruw dooreen geborsteld, bronskleurig, floersig zwart, naar een wijden gezichteinder, waar de heide heur zoomkuiven naar de lucht welt; en aan de andere zijde naar de lange lijn bosschen, achter wier blauwe drommen, eenzaam als eene baak aan het strand, de torenspits van een dorp omhoog pijlt.

Nu valt de baan weer zachtjes. De bruine trekt heftiger in de schier onmerkbaaren neerloop. Met gauwer botsen klapperen de wielen in de diepe slagen en de haamschellen pruttelen lustig-snel.

De oude Billen waakt op uit een lastigen droom. Hij zucht diep maar blijft zwijgend suf en moede. Knikkebeenend vordert hij naast den blazenden voerman, die onafgewend naar de dennen oogt om te beloeren of hij de herberg van Wies Profijt nog niet uitblikkeren ziet. Het 'kertierke' waarvan Door zooeven gesproken heeft, is een half uur geworden bij 't naderen van de bosschen. Nu kruipt de kiezelweg tusschen braamstruiken met witte en roze bloezems op de slingerranken, als pluksels door de doornen vastgereten; wat verder kruivelt een gansche reeks donkergroene bremmen, en Door verneemt duidelijk het krikkelen van de zwarte zaadboontjes, die traag openpeulen

bij het machtig branden van de zon. De zandweg huilt hol-doorploegd en knobbelt bultig-opgestampt. De twee heiboeren zwenken en rekkebeenen tusschen de stekelhei en de kraatselige dennescheuten die wulpsch busselen over den pulferzavel. Hun lamme reis door de heide kort nu snel in. Daar nadert de reen van den helmenden boschkant. 't Is de schaterkleurige kiezeldijk, waarop het eikenslaghout en de elzenstruiken ineengekorfd staan tot een ruw gewef van slingertakken, weelderig belooverd, rood en groen. Hooge kruidbosschen kruipen in breede ruige lappen de bonte grachten af en flokken met kort wollig mos en breedgekroonde varens tot in de grebben, waar het lisch achteloos tiert in verwarde klissen en de biezen hun gekuifde pijlen bij bossen mager opvlijmen. De beveilde bonken van kopeiken komen als oude wachters één voor één vóór de dennen staan, die druipen van de zonnegensters en in rozige wenteling het bosch in schimmeren, waar de lommerklanden zich slaperig verscholen houden.

Eindelijk wiegt en zwenkt de kar den boog der zandstraat om, en als eenige stonden later Door en Drieske haar weer in 't oog krijgen van op de plaats waar ze zooeven verdween, springen hun de witte berken van den steenweg in 't gezicht en de herberg van Wies 'Profijt'.

Appeltans bromt met eenen voorsmaak van drank en rust.

't Wordt tijd, Drieske,' zegt hij, 'dat wij er zijn. Ik ben gebraden door de hits.... Gij evenzeer zie ik. Ja, man, een fel gedaan is 't zoo 'n reis over de hei, als die ligt te snakken en te bakken gelijk een grooten boekweitkoek op het vuur.'

Hij grolt en spuwt schuim, en proest zijne hitte uit.

De oude Billen is kwalijk van eene groote flauwte, geroosterd door den gloed die hem bestookt. Dempig zwoegt hij op zijnen mispelaar als een ademhijgend lastdier. Hij ziet, door een schrijverenden lichtnevel, hoe reeds de bruine aan de krib, met opgetrokken achterpoot, te rusten staat en den emmer leegdrinkt door Wies haastig volgeput en op de knie gehouden voor de trouw aanvarende merrie van Door Appeltans.

'He! Wies!' tiert de voerman van verre. 'Lerdjen! Houd u vaardig... We staan in brand, vent! Ik en Bil we staan rieel in brand!'

II.

Uit den Kempengrond geboren, vlak in den breeden draai van den steenweg, zit zij gehukt, de ouderwetsche herberg, en slaperig te druilen in den lommer van de berken. De blinden der twee vensters zijn ten halve geloken en lodderen in het heibruin gevelwezen, waarin de overgesneden deur wijd opengeeuwt van loomheid. Daarover zakt de euzie, de zwarte moseuzie van het steigerend schaddendak als een ruige slaapmuts scheef neer, en gaat slak hangen als op één oor, over den scherpuutwasemenden koestal.

Eene klocht hoenders vлект bonte kleurmengsels om het huis. Eenige liggen te plodderen en te stuiven in de rijzelende zandgaten die zij kuitelden; heesch kakelen andere rond den mesthoop in 't zonnig hofke, bezijden den stal, terwijl een statige goudhaan met volbloedige helmkam, lange roode baarden en krijtwitte oorvellen, klokt en gejaagd trippelt bij de krib, en aan eenige zijner hennen de bespeekselde broodkruimels aanprijst die gemalen uit den bek der merrie afbrokkelen tot vóór de klompen van Wies.

De woning ligt eenzaam bij den langen steenweg wiens mullige zijkanten poerdroog henenrekken onder twee reeksen berken met melkwhite en bronsgroenen basten. Langs achter dringt de bonte houtkant zijn gesloten takkewerk onder licht en schaduwen tusschen de stugge eikestammen door, die roerloos hun gouddruipende kruinen uitronden gelijk stalen koepels boven schanskorven. Daar klemt ergens de bijl van den houtakker met kletsenden weergalm, en snettert en wielewaalt het rusteloos kneuteren van vogels, in den rustenden lommer verstoken. Wat verder blakeren eenige stukken bouwland, kleurschaterend aaneen gereekt, waarop een paar werkers loom zwoegen in hunne hemdsmouwen. Een enkel dak, met wijd uitgestreepte gele roodzuil bochelt zwart op, even boven gindschen reen met donker slaghout volgekuifd.

Aan de overzijde van den steenweg heuvelt de ruige zomerpij der heide, en het dennebosch, waarachter Door Appeltans en Drieske Billen te voorschijn traden, loopt van tegen den geluwen heiweg verbreedend al dieper oostwaarts de Kempen in.

Hulpeloos als het nood lijdt, stom in 't groote zwijgen der heide, zoo verlaten dommelt de herberg van Wies in den arm der eenzame berkenbaan.

Als Door met den oude naar de woning treedt, viert hij zijne blijheid door eene knettering van zweepslagen, zoodat het klitskletsend terug schindert uit

dennen en eiken houtkant, en henenratelt onder de boomen van den steenweg. Hij zuigt geweldige rookwolken uit zijne pijp. Dan haakt hij deze vast in zijn dikke vingers en lacht ruw, met breeden mond, omdat Drieske schier niet meer houdt op zijn langen mispelstok, en in zijn zweet baadt.

‘Daar hebben we Bil te pakken gehad, Wies!’ schatert hij. ‘He, Bil, we hebben hem gezien, onzen ouwe? Wat een weer! Wat een weer!... 't Is beter hier dan in de brandende hei, dat wil ik u beloven, Wies. Wat zegt gij Drieske?’

Drieske knikt willoos en zucht bevangen. Wies lacht gelijk een herbergier, die op zijne zaken past, lachen moet om al de aardigheden zijner klanten. Door met zijn leuk gezicht, Door leest, God weet voor de hoeveelste maal in zijn leven, de scheeve witte letters van het uithangbord, die, tusschen een lomp geverwd pintglas en een brandewijsroomertje, uit een spinneweb van schrijfteekens den voorbijganger bekend maken dat:

Bij Wies Vanrijt
In 't klein profijt
Komen de klanten
Van alle kanten.

Bij 't malen van heur laatsten broodbeet wendt het oud paard langzaam den kop. Het knikt en 't loshangend gebit rinkelt lustig mee met de haamschellen. Zijn zachtvriendelijke oogen kijken den meester aan, als wil het hem doen begrijpen hoe dankbaar het geniet van den lommer, hoe verkwikkend het te rusten staat in de steunende berries.

Door is Drieske vooruit gestapt, het huis in. Wies veegt zijn bespeekselde vingers droog aan de manen van de bruine. Hij haakt het gebit weer vast tusschen hare tanden en kletst vriendelijk tegen haar klammen nek onder de ruige haarvlechten. Dan klonst hij de twee boeren achterna in de gelagkamer.

Een duffe warmte hangt zwaar in de schaduwen onder de lage houten zoldering met zwarte balken geribt. Op den toog en het rek staan flesschen en bewasemde glazen, ieder met een glimp over den buik, getrokken door het daglicht dat smal, langs de reten der half toegestoken vensterblinden, naar binnen streept doorheen eene miering van stofdeeltjes. Twee withouten tafels met drankringen besmeurd, zware stoelen en een bank zijn de eenvoudige herbergmeubels. Hier en daar is een verkoopbrief geplakt en hangen een paar reclamen hunnen drank te prijzen, terwijl een houten kruis met

porceleinen lieve-Heerebeeld de eereplaats bekleedt op de schouwplank en twee ramen met de schildering van het strakke Godsoog en de afbeelding der Drijeenheid, tot de klanten van Wies uit hun schreeuwende verwen roepen: ‘God ziet mij.’ - ‘Hier vloekt men niet.’

Achter de gesloten deur naast den toog schreeuwt een kind, en eene vrouwenstem neurt het eentonig zagen van een oud lied.

Billen hangt scheef op een been en steunt den elleboog op de toogbank. Hij staart diep vóór hem uit naar een denkbeeldig punt. Rusteloos knauwen zijne scherftanden op de dunne lip; zijn adem piept kort bevangen door zijnen neus. Door zit achterover op zijnen stoel te blazen, met de beenen wijd open, lang uitgerekt, eenen arm over de tafel heen. Zijne pijp ligt naast hem uit te dampen op het tafelblad.

‘Zoudt ge gelooven dat het warm is, jongens?’ vraagt Wies.

‘Warm?’ grolt Door en spuwt schuim op de roode vloersteen. ‘Heet, ja, om dood te vallen. Vraagt maar aan Drieske daar of het kookt op de hei. Die is er totaal van door de boonen. Haal ons iets te drinken.’

‘Twee pintjes?’

‘Ja. Of liever, geef mij een bakske. En gij Bil? Ook een bakske?.... Neen? Niets zoo goed anders als een borrel, als het zoo heet is. Maar allo ieder moet zijne gezondheid kennen. Een pint voor Bil.’

Vanrijt laat een kapperglasje voldruppelen uit de klutsende brandewijnflesch, dan kloft hij met een groote dekselpint in de hand, door de valdeur achter den toog, den keldertrap af.

Nu zij eenen stond alleen zijn kijkt Appeltans oplettend naar Billen op, die geladen suffen blijft. Hij schudt het hoofd omdat hij de rare doening van den kniezer niet meer begrijpt. Hij mommelt:

‘Maar zet toch in Heere Christus name dien pommel van uwen nek af en pak eenen stoel. Ge staat, mijn dood! te spekelatieven gelijk eenen uil in de zon.’

‘t Is immers de moeite niet,’ antwoordt de andere.

Maar niettemin verlaat hij zijn langen mispelaar en schroevelt onder de riemen uit. Hij kreunt van inspanning als hij zijn marktstoelken van de schouders laat zakken tegen den wand. De voerman vangt met zijnen voet eenen stoel op en schrompt dien vóór zich door tot bij de tafel. De oude komt stijf bijgetreden en zet zich stommeling. Nu zinderen hem armen en beenen

van vermoeidheid en bij zijne zate bruist een gloed zijn lijf door. Zijne hersenen bonzen ervan.

Als Wies den drank op de tafel komt plaatsen en 'gezondheid' zegt, wordt de klare gretig aangepakt door Appeltans. Drieske heft zijn glas beveriglangzaam naar zijnen mond, wel voornemens niet te gulzig het ijskoud bier te ledigen. Maar hij proeft hoe lekker het smaakt, hoe het verkwikt en de hitte bluscht in zijn kokende ingewanden. Hij is zich zelve niet meester. Hij slokt nu met smakken aan het daverend glas; zijne kaken kuilen diep, de peeskoorden van zijn dorren hals rekken en krimpen stuipachtig, zijne oogen puilen nat uit van 't genieten.

Vanrijt zit tegen de tafel aan; zijn eene been hangt vadsig te schommelen. Hij spreekt met Door over den oogst. - Of die wat belooft dit jaar op den zavel! En uit oude landmangewoonte zetten beiden hun gedacht uiteen over den veldbouw en de kansen van het weer, al gewone dingen die de eene nochtans zoo goed weet als de andere.

Drieske hijgt met dwaze oogen achter zijn ledig glas. Hij wrijft benauwd over zijn voorhoofd omdat een misselijk gevoelen hem plotseling duizelen doet. Zijne ooren brommen alsof een zwerm hommeien in zijnen kop te snorren en te rumoeren hangt. Uit het gefrazel van Wies en Door vat hij geen bar woord meer, hoe hij zijne zinnen ook scherpt om tot het volle begrip terug te keeren. En als zijne blikken dwalen naar den kant waar de twee onverschillig voortgrommen, onderscheidt hij ternauwernood hun wanstaltige schimmen, pekzwarte kladden in de loopblauwe nevels die wolkeren om de springende, wentelende schaduwbeelden der meubelen.

Om niet overhoop te vallen stuikt hij zijne vuisten krampachtig op den zit van den stoel en op het tafelblad. Dan wankelt hij recht. Hij snuift als een dronken mensch en strompelt naar den kant waar hij stok en rugstoeltje weet.

Door krijgt den oude en diens rare handeling in 't oog. Verwonderd vraagt hij:

'Kijk, kijk! Wat vangt ge aan Drieske! Zoo ineens op loop?'

De oude bekommt een weinig. Hij hapert dof:

't Wordt tijd.... 't Wordt tijd dat we gaan.... 't Is om te stikken hier.'

'Pakken we niets meer?'

'Neen.... niets. Helpt mij eens.'

'Allo dan maar,' zegt Appeltans.

Hij pinkoogt slim tegen Wies en wijst door een hoofdteeken meelijdend den sukkelaar aan.

‘We zullen maar wijder gaan: recht door en bij Willeken eens aan. 't Is ook al bij tien, zie ik.’

Dan helpt hij het rugstoeltje ophangen. Hij smijt het geld van 't verteer op tafel. Met Wies volgt hij Drieske op, die dempig blazend de kamer verlaat en sprakeloos de open lucht in dompelt.

De oude duizelt en ademt heet. Even voorbij de merrie die slaperig, met gebogen kop staat te suffen op drie pooten, en juist als Door den steun onder de berrie uittrekt en ‘Hut, Lies!’ schreeuwt, struikelt Drieske Billen. Een paar stappen hompelt hij nog met knikkende knieën; dan zakt hij voorover. Hij valt, in gansch zijne lengte, op zijn gezicht in het zand.

‘Jezzes!... Wat nu!’ tiert Door verschrikt, als hij ziet dat de oude roerloos liggen blijft. ‘Wies!... Gauw!’

Wies die de vertrekkende boeren staat na te kijken, roept gejaagd naar binnen: ‘Mien!... Mien! Rap!’

Hij boldert op zijn dikke blokken vooruit. Koortsig helpt hij den voerman het stoeltje losriemen dat met gansch zijne vracht tegen den kop van Billen gestuikt ligt. Zij keeren den bezwijmden dompelaar op den rug. Door schudt hem geweldig en schreeuwt:

‘Drieske!... Drieske, wat overkomt u? Zijt ge niet goed, oud dopke?’

Billen snorkt vreeselijk met den mond vol aarde.

‘Mien!’ tiert Vanrijt weer.

In 't zand geknield kijkt hij vol angstig ongeduld om naar zijne woning.

‘Wat tempeest ge toch?’ roept daar nu een schelle stem.

't Is de vrouw van Wies. De beweging ziende komt zij op haar bloote voeten en in haren onderrok bijgeflodderd.

Zij klets de handen vervaard ineen. Terwijl hare blikken in vertwijfeling van heuren man en Door naar dat loodvervig, engvergane wezen dwalen dat met glazen oogen, krimpsspitsen neus en grollenden mond zoo lijdelijk te stuiptrekken hangt aan het zwoegend lijf van Drieske, valt zij schrill aan 't gillen:

‘Hulp! hulp!... Menschen lief toch!... Hulp!... Hij gaat dood, Wies!... Wat gedaan!... Wies!...’

‘Zwijg!’ hijgt Wies gejaagd. ‘Pak zijnen korf mee en haal azijn, gauw! - Laten we hem in huis dragen, Door.’

De vrouw ijlt met het marktstoelken naar de woning terug al jammerend: ‘God sta me bij, en de heilige Moeder Gods!’

Door en Wies tillen den oude onder armen en beenen van den grond op: Zij sloven kuimend voorbij het paard dat den armen zwoeger een lange wijl bestaat, zoo weemoedig diep alsof het begreep, en dan weer onverschillig, kalm wachten blijft op dwangbevelen.

De twee landlieden die ginds op den akker nog bezig waren zoeven, staan nu op den steenweg onder hunne hand uit te zien waarom de vrouwestem om hulp riep. Als zij het lichaam van den gevallen heiboer zien binnen dragen bij Wies, spoeden zij nader. Ook de bijl helmt niet meer in 't eiken slaghout achter de herberg: een lange houtakker, met grooten strooiedoed op het hoofd, wringt in zijn open hemd door takkewerk en loovers en komt de twee eersten in 't gemoet vóór de woning.

‘Ze hebben iemand bij Wies Profijt ingesleept,’ zegt er een. ‘Wie dat mag zijn!’

En nu dringen zij met uitgerokken halzen nieuwsgierig binnen.

Drieske ligt daar onkenkelijk-blauw tegen den grond. Door heeft zijne kleederen losgerukt. Hij voelt hoe eng de borst klopt. Mien houdt een glas met azijn gereed, waar Wies uit sopt en het aangezicht van den oude mee wrijft. Daarrond staan de drie heiboeren, Tinus en Jan, de veldwerkers en Sus, de houtakker te reikhalzen met wijde, koude oogen, en in de keukendeur loeren angstig de twee dochters van den baas. Zij turen met verbeterden adem, terwijl achter hen het kind steeds lastig schreeuwt in de wieg.

Mien ijst van haar eigene woorden wijl ze stamelt:

‘k Geloof dat hij dood is, Wies.’

De drie werklieden knikken en mompelen:

‘k Geloof het ook dat hij vertokken is.’

‘t Is niet waar, zeg ik u,’ knort Door. ‘k Voel zijn hart nog. Wrijft maar op, Wies... Laat hem ook eens rieken.’

Vanrijt strijkt azijn onder den neus van Drieske en bevochtigt zijn blauwe lippen.

‘God! God! waar halen we nu hulp!’ jammert de vrouw. Zij beziet om raad heur verstomde meiskens.

‘De pastoor woont een dik uur van hier,’ broemt de houthakker.

‘De dokter even wijd,’ zegt Tinus.

‘t Zal zoo wel overgaan,’ meent Door. ‘Bil is maar in een flauwigheid gevallen. De hits heeft hem een klein beetje gepakt.’

‘t Is ook heet om dood te vallen,’ brengt Jan bij.

Door houdt aan met zeggen:

‘Wrijf maar op, Wies. Weer u... Zoo, ja... Hier op zijn ribbekas wrijven, jong. Ge moet geen bang hebben van hem zeer te doen.’

Wies gaat op de knieën zitten en wrijft de oude borst bloedig rood. Hij druipt van 't geweld.

Maar Drieske roert niet... Toch wel. - Kijk hoe naar hij eensklaps de oogen draait! Zijn wezen frons met honderd rimpelgroeven en uit zijn gapenden mond fluit de adem moeielijk kort, met borrelingen en snakkende keelkloppers. Zijn kop rolt over en weer; hij grimt vreeselijk als in doodsangst.

‘Wrijft u 't hart uit, Wies!... Wat ik u zeg!’ praamt de voerman ongeduldig wijl het niet betert.

Maar de baas rilt van schrik omdat Drieske zoo jaagt en snakt. Gansch dat versleten lijf snokt stuipachtig. Het reutelen vergaat, stil en stiller.

‘Ik dar niet...’ fezelt Wies. ‘Mijn ziel, ik dar niet meer.’

Hij rilt ijskoud over gansch zijn nat lichaam.

Even spiedt een glimp door de halfgeloken oogleden van Billen. Daarop keert een witte streep tusschen zijn looden wimperranden. Hij rekt zijn houtdroge leden en ligt slap verslagen gelijk een gedaagd lastpaard, dat afgetobd neerzweijmelde in zijn dwanggareel, en ver van zijn ontwenden stal te sterven ligt in eene verlaten baan.

Als Wies geene beweging meer opmerkt, gruwet hij achterover op zijne hakken. Door springt recht. Jan, Tinus en Sus rekken de halzen en blijven met gefronste koppen wachtend toekijken. Met een kreet van afgrijzen wijkt Mien terug en dringt nu haar angstige dochters de keu ken in. Bof smakt de deur toe. Daarachter krijgt het kind zijn eigen in slaap. In de herberg staan de boeren te zweeten van ongemak.

‘Zou hij dood zijn?’ fluistert de houtakker.

Niemand antwoordt. Eindelijk hapert Door:

‘Probeer eens met een slokske brandewijn.’

Wies kruipt op handen en voeten recht, stijf van 't knielen. Hij vult een glasje en giet het voorzichtig tusschen de paarse lippen van den roerlozen

oude. Deze ontsluit zijne brokkeltanden niet meer en de drankt loopt uit den mondhoek, over zijne wang den hals in.

Allen staren elkaar verlegen in 't gezicht, met stomme vraag. Door met de klak in de vuist, krabt zich bedenkelijk in 't haar en zijne stem valt ijskoud in de stilte:

‘Bil is weg. Houd maar op.’

Die trage woorden blijven geheimzinnig voortbrommen als de nagalm van een doodsgeklep. De keukendeur kreunt open op eene reet. Zes vrouwenoogen loeren bang de kamer in, te vragen naar bescheid. En als de mannen zwijgend den roerlozen oude blijven bekijken, dringt Mien den kop vooruit en vraagt dof, vol ontzetting:

‘Wat zeidt ge, voerman?... is hij dood?’

Door knikt langzaam ja, zonder opzien.

‘Hij is al vijf minuten vertrokken, schatteeer ik,’ meent Tinus.

‘Van toen hij zoo vies met zijn oogen begon te rollen,’ spreekt Jan.

Appeltans zucht als uit eenen put en zegt:

‘Hij had er een voorgevoelen van dat hij sterven ging.’

En aan de gaapverwonderde heiboeren legt hij den aardigen droom van Drieske Billen uiteen en het slavenleven van den ouden verstooteling.

‘t Was een afgebeulde arme suggeleer, die eigeste Bil,’ verklaart Door. ‘Hij heeft nu veel krenksel achter zijnen rug. Hij had evelook een menschelijker einde verdiend. Maar we moeten maar zeggen: In Gods naam. Dat is niet gevloekt. Geef ons allemaal een grooten borrel, Wies.’

Vanrijt kijkt nog eens vluchtig naar den doode en gaat dan de mannen bedienen. En terwijl de anderen de glazen tegeneen knotsen, zet zich de voerman bedaard bij de tafel, haalt een papieren tesch van onder zijnen kiel te voorschijn en legt een dikken zwarten boterham bloot, die hij al knauwende met zijn kniepmes deelt.

‘En blijft het atefratske nu zóó liggen naar de balken kijken?’ vraagt Sus.

‘Leg iets op zijn gezicht,’ stelt Jan voor.

En Tinus:

‘Ik vind dat ge hem beestig en koud tegen de steenen laat liggen.’

‘Da's nu een goei! monkt Wies geraakt. ‘Hij is immers dood. Kan een doode voelen of hij op de pluimen of op de steenen ligt, sakkerdoren nog toe?’

‘Vloek dan zoo niet baldadige mensch!’ kijft Mien.

‘Kijk! Wie vloekt er, groote flots?’

Door zwijgt. Hij knabbelt met vollen mond en slurpt aan zijnen brandewijn.

“Ge kost hem wel in de keuken slepen,” moffelt hij peinzend.

Maar onmiddellijk daarop vallen Mien en haar meiskens aan 't verzetten:

“Neen, neen, niet in de keuken... Ons eenige huisplaats! God beware ons! 't Kind slaapt daar... We kregen iets van den schrik! Hoe schuwleelijk hij is! Brrr!”

En de vrouwen schroeven hunne lijven die rillen van afgrijzen.

“Ho! wat hij bankelijk loert!” stottert eene van de meiskens nog. Smijt een schort over zijn gezicht, vader. Neen, wacht... Leg er liever den doek van zijn korf op.’

En nogmaals tegelijk kakelen zij benauwd:

‘Maar niet in de keuken!... Wies! Vader!... Hoort ge 't? Daar niet met hem!’

Mien wijkt met hare dochters naar achter en weer boft de deur toe op hun bang gemommel daarbinnen.

De boeren zwijgen en zweeten ten einde raad.

Appeltans zit in gedachten traag te knauwen op zijne wrange beten. Besluiteloos rusten zijne blikken in de glazen oogen van den doode, als wil hij hem vragen wat hij nu met hem aanvangen moet.

‘Bil heeft ons daar een temtasie van alle duivels op onzen lever gedraaid!’ peinst hij luid. ‘Geef mij nog een grooten dari, Wies.’

Zijne stem doet allen zuchten gelijk bij een ontwaken. Hij drinkt een teug, bromt smakelijk en smakt met de lippen.

‘Weet ge wat we zullen aanvangen?’ vraagt hij.

De anderen kijken hem de woorden uit den mond. Wies is tevreden dat er eene oplossing gaat komen in dien onaangenamen toestand. Door giet eerst zijn bakske door de keel; dan zegt hij:

‘Als de vrouwlie hem voor geen geld in de keuken begeeren, kunnen wij den ouwen Bil toch niet gelijk eenen hond in den stal slepen, heb ik gelijk, of heb ik het niet? En op staanden voet terugvaren naar zijn kadol gaat ook niet. 'k Moet ook op mijn zaak passen. - Laat hem hier liggen in een hoekske, op de bank. Ik zal mijn mutserds bij den bakker lossen, en zijn boter leveren in den winkel waar hij naartoe moest. Laat ons eens gelijk zien wat er in den korf steekt.’

Door neemt den doek af.

‘Eieren ook al... Allemaal door 't vallen kapot geknotst in 't hooi. Spijtig, verdomd! Ze gelden vier centen anders. Maar allo... ze zijn niet te plakken met spij. Ge zijt er getuigen van allemaal. Geluk nog dat de boter properkes ligt in de koolblaren.’

Appeltans gaat het geelbeslijmerd hooi de deur uit werpen. Daarna ledigt hij zijnen brandewijn.

‘Jongens, nu kraam ik op. Den ouwen Bil nu netjes op zijn bank geheft. Maar, om ons iever te geven, Wies, schenk ons nog een dari en schrijf de heele rekening maar op de schalie. Straks dok ik af.’

Wies schenkt de glazen kralend vol. Door krijgt weer zijn lachend gezicht terug; zijn groote reikt hij den kring rond en klinkt ‘gezondheid’.

‘Santes, jongens,’ wenscht hij, gapend naar zijn glas en de oogen naar de zoldering gedraaid.

Wies, gansch verteederd, klaagt:

‘Spijt dat de ouwe Bil, ocharm, zoo'n ongelukkig einde heeft gehad, en dat hij met ons gezondheidsharte niet meer knotsen kan. Allegelijken, als ge 't fijn nagaat, is 'ne mensch toch maar een arm beest! 't Is wreed! Wat staat er ons nog te wachten!

Verdommen! Verdommen!’

‘Vloek dan zou niet!’ gilt de stem van Mien verdoofd uit de keuken.

De boeren gichelen heimelijk omdat Wies bromt:

‘Daar hoort ge dien kretsderm weer.’

Door schokschoudert en zijne oogen lodderen.

‘Laat ze lullen, Wies,’ zegt hij.

Dan slurpt hij zijn glas leeg en stottert met verstijvende tong:

‘Ze luisteren als ter duivel, die wijven. Trek er u niets van in uwen kop, kerel. Die van mij is ook zoo; wat ze niet moet hooren dat hoort ze fijn. Anders zooveel als potdoof!’

Hij stopt lachend zijne pijp vol en rookt aan. Dan met een hoogernstig gezicht:

‘Laten wij er nu korte metten van maken, jongens, of we staan hier te noen nog te klenjeren.’

Allen wenden zich naar Drieske Billen. Twee aan de beenen en twee onder de armen, zoo heffen zij hem stokstijf op de bank. Wies licht het kielken op en bedekt er het gezicht van den doode mee.

‘Zoo ligt hij fijn,’ oordeelt Door. ‘En laat hem in vree liggen nu. Straks laad ik hem op.’

Hij sleept het rugstoelken buiten en gaat het aan de kar vastriemen. Jan, Sus en Tinus volgen hem insgelijks. Ze blijven even het vertrek nakijken alvorens heen te gaan.

‘Allee, Lies! Haar-ji!’ tiert Appeltans.

Zijne zweep kletst. Nu stapt hij de merrie stijf vooruit op den steenweg en rookpluimen warrelen over zijne schouders traag naar achter. De zwarte kar, waarover de lichtvlakken van de zon schuiven, botst en slaat op de glimmende kasseien en zwakt henen tusschen de twee verre reeksen berken. De waaien leken van groenglanzende bladersnippers. Hun twijgenreesems, in overzakkende trossen dicht gebusseld, flabberen moede en tener naar beneden, en droomen over hunne schaduwen die de kassei beraggen. Stram en lastig als grijsaards op processiegang, sloven en duiken zij in den lommer, de spookwitte berkenstammen, met hier en daar een rijzigen lork in hunne rangen verdwaald. Zij kreupelen, de eene den anderen na, en krimpen verloren in een grauwe schemering die doomt, heel wijd, onder de loovergewelven.

Traag verkleint het getrek al verder en verder in de blanke baan. Uit de zwarte klad, die kruipt en versmelt, laag tegen den grond, tot een onkennelijk ding, klopt nu en dan een doffen wielslag op. De schellen rinkelen stil, verdoofd, dood, als waren het krekilgilletjes geweest in de heistoffen der enguitlopende berkendreef.

(Wordt voortgezet)

Alfons Jeurissen.

Drij Tafereelen opgehangen rond de eerste H. Mis van den Eerw. Heer Jules Seyssens.

I.

Moeders droom.

Bij de witte wieg, zat moeder stil te preev'len...
 Buiten zonk de zon, en stegen d'avond-nee'len...
 En moeder droomde, en zag hoe in de woelige wereld
 Zelfs aan den reinsten bloemekelk een bloeddrop perelt.
 Zij beefde... wijl ter wieg haar schuchter blikken gleden
 En 't moederharte bad... 'o God, die al de schreden
 Der menschen richt, o laat in 't duistere der wegen,
 Om 't zwakke kind, de zonne laaien van uw zegen,
 Opdat het voor uw aanschijn, vruchten moge dragen
 In breede looverkroon, ter laving van de zielen,
 Die krachtloos onder 't lommerijk geboomte vielen.'
 Zij bad... o onweerstaanbre kracht der moederbede
 Steeds vindt uw komm'rige angst bij God de veil'ge vrede!
 Zij bad... en voor haar oogen, lijk een dageraad
 Verrees haar kind getooid in 't gouden mis-gewaad...
 En driemaal stegen bij die wieg dezelfde beden,
 En driemaal zag haar oog een zoon ten autaar treden...

II.

Vaders laatste woorden.

Mijn zonen ziet, mijn leven lang heb ik gezwoegd,
 De kluitige aarde in 't zweet mijns aanschijns malsch geploegd,
 Het vruchtbaar zaad in breede kringen rond-gezwaaid
 En menig jaar een zware halmenvracht gemaaid.
 Ginds verre zinkt de zon, en met haar zinken mée
 Zeg ik in zalig' hoop, mijn laatste avond-bêe.
 Klein was mijn akker, dien 'k met ijver heb beplant

U gaf de meester meer, de wereld werd uw land...
 Gaat dan mijn zoon kloek aan 't werk, want de oogst is groot
 Het mensdome blykt u hongryg aan en smeekt om brood.
 De tyd is daar, myn zonen gaat, 'k heb U geleerd
 Hoe men de buigend' halmen recht en 't onkruid weert.
 Zwaar is uw werk... en steken in uw lenden zal de zon,
 Geen zucht ontsnappe uw mond, gij weet de koele bron
 Waar gij hem laven kunt, uw koortsig-zwoele dorst
 En hooren 't zalig woord, aan 's meesters zachte borst...
 Myn zonen knielt... hier is myn zegen..., d'avond zijgt
 En met den avond, rust waar naar myn ziele hijgt...

III.

Aan den jongen Priester.

Nu zijt gij priester.. o wie zal uw grootheid ooit verkonden!..
 Dit vergt een englen-zang, en past geen menschenmonden...
 O priester zijn, myn vriend, hoe snakt myn jonge ziel
 Bij 't zien van 't godlyk heil, dat u ten deele viel
 Naar dezen dag, die in myn gouden kinderdroomen
 Zoo vaak voor myn begeesterde oogen op kwam doomen!
 Nu zijt gij priester... voor uw blikken leeft de jeugd.
 Ga, wek in ieder oog, den blijden straal der deugd.
 Gij zijt een hovenier, lijk boompjes zijn die knapen,
 Die krommen zal uw zorg, tot stammen stut herschapen,
 Op alle kweeke uw vlijt een breede bladerkroon
 Die bloze van het ooft: dit weze uw taak en loon...
 En dreigt dan soms een onweer in de zwarte verten
 Op 't kruisbeeld dale uw blik, Hij heelt de diepste smerten,
 Dan keert weldra uw leed, in een vreed'gen lach
 En straalt uw oog zoo rein, zoo fier lijk dezen dag...

Gent, 5-1-07.

Joris Eeckhout.

Het Licht.

Opgedragen aan Cl. B.

I.

Zij is gekomen in den zonn'gen tuin
 van mijn verlangen, als de boomen bruin
 en rood en goudgevekt te pralen stonden
 in het hoogheerlijk Licht als zooveel wonden
 waaruit het leven van den zomer vlood.
 Zij is gekomen midden in den dood
 van al wat mooi en blij was en in 't brooze
 gebloei der najaarsbloemen en der rozen
 die hunne liefde uitbloeien met hun bloed
 in 't zingend licht van hun supremen gloed
 den allerlaatsten van hun laatste dagen.
 Zij is gekomen uit de kleur'ge lagen
 waarop het licht van haar verlangen woog;
 zij droeg als krans een ijle regenboog
 die zacht naast haar opdoemde langs de wegen
 als een triomfpoort van verzoeningszegen.
 Zij is gekomen en zij bracht het Licht
 het heerlijk Licht van haar gods-aangezicht
 voor mij, voor mij alleen, en mijn verlangen;
 en langs het koudig-bleeke van haar wangen
 is er geen enkele heete traan gevloeid
 voor al het mooie dat was uitgebloeid.
 Zij is gekomen, zij die in de vouwen
 van haar wit kleed de smart van vele vrouwen
 en vele liefden als een offer draagt,
 de moeder van veel leed en toch nog maagd.
 Zij brengt de groote liefde, de gewijde,
 met 't groote licht dat in zijn medelijden
 alles vergeven en vergeten moet.
 Haar liefde is geen passie rood als bloed,

haar mond geeft geene zonen die verbranden,
 de zachte streeling van haar witte handen
 trilt door mijn lichaam niet als laaiend vuur,
 en in haar oog gloeit niet het wrekend uur
 der vreemde, onvergeetbre passiedagen.
 Zij is gekomen, lijdzaam in het dagen
 van 't geen zij zelf was: het heerlijk Licht...
 En ik begreep dat uit haar bleek gezicht
 geen andre glinstering ooit neer kon stroomen
 dan die nu straalt langs moede najaarsboomen.
 Zij is gekomen en haar maagd-gelaat
 maakte mij mooier elke levensdaad
 en elke liefde, elk gevoelen vromer,
 zooals een herfst geboren zonder zomer.

Jan van Nylén.

Verzen

Al de avond schemert dof en loom,
 de strafste sterren branden;
 geluidloos, zonder asem zijn
 ze als bijbelsche akkerlanden;

de perelhelle lucht verklaart
 tot onverroerde zoetheid,
 een moederlooze wolksken zwemt
 er ruchtloos door die goedheid;

en 'k ben zoo kinderlijk verblijd...
 dees avond gaat zwoel komen,
 het maneken, de sterren en
 de vrêe van 't vroom bedroommen...

De maan brandt roestig rood en leeg,
de schemerende akkers gloeien,
heel de oostereinder smooft verdwaasd,
de kruivelige hagen bloeien...

de Oostereinder smooft lijk 't pek
van duisterheksge stokebranden
heel ievers ver op maagre hei...
de maan brandt rood lijk oogranden;

ach dat ik zoó de nacht bezie
met bangerig bepeizen;
die akkers, maan en stokebrand
ze kunnen 't kleine hert bewijzen...

Zoetblauwige nacht vol traagbrandende sterren
waar 't maandrondeke goudblinkt en zwijgt;
geen wolken doen heur gezichte verwerren
dat doodsbleek de luchte bestijgt;

geen asemken roert den koelslapenden hemel
die blauwglazig de dorpen bespant,
bleek gloeien de bosschen in 't starrengewemel
en waterig schemert het land;

't is heerlijk en zoet voor ons rustende lijven
al traagpeizend te zwijgen dees nacht,
het maneken heilig de lucht zien doordrijven
al blinkend in 't water der gracht...

Karel van den Oever.

Vlaamsche Arbeid

Stijn Streuvels. *Het uitzicht der dingen.* L.J. Veen, Amsterdam. Het is wel een eigenaardig literair verschijnsel dat midden in eene periode van koortsig zoeken naar nieuwe stof ter ontleding, nieuwe toestanden, nieuwer psychologie, een man van buitengewoon talent zich maar immer vastklampt aan het eenige genre door zooveel critici als onbeduidend aanzien en gelaakt, en in datzelfde genre boek na boek opstapelt van heldere, klare schoonheid.

Er is al een heele tijd verlopen sedert de verschijning van Streuvels' eerstelingen, die eene zoo groote begeestering verwekten - Streuvels' naam is nu geen strijdkreet meer. Hij is overgegaan van de luidruchtige faam van den 'Novateur' tot de sterke roem van een ontegensprekelijk en bijna klassiek kunstenaar. Langzamerhand heeft zich ook de critiek in vele opzichten gewijzigd. Er werd beweerd dat zulk een origineel talent als Streuvels zich niet vergooien mocht aan de eeuwige boeren-novelle, dat zijn kunst die zoo plastisch de oer-oude tragedie der seizoenen had uitgebeeld wel machtig genoeg was om niet slechts eene enkele zijde van het leven, maar het veelvuldige, het heerlijke leven te schetsen in zijn geheel met den grandiozen achtergrond van alle passies en gevoelens. En de illusie schreeuwde luid: hoe prachtig zou hij zijn de roman geschreven door Streuvels, in Streuvels' taal, de roman die uitspreken zou al de verlangens, vreugden, smarten en desillusies van den modernen mensch, de roman die zijn zou het monsterachtige, heerlijk-getooide, zin-ziekelijke en geest-frissche gedrocht dat men heet: een Europeesche roman. Waarom dat nu van Streuvels gevergd? Het is ontegensprekelijk: wij voelen, - bizonder hier in Vlaanderen - het verlangen naar een *completeet* werk, iets hooger en voller dan tot hiertoe werd gegeven. Dat werk hebben wij noodig. Maar nogmaals, waarom dat van Streuvels gevergd? Ter goeder stonde zal er wel een geest opduiken die ons het lang-verwachte schenken zal. En als men schreeuwt tegen den overvloed van schetsen en boeren-novellen, heeft Streuvels schuld daaraan? Wat men laken moet dat is het waterchtig en lamlendig werk van die novellen-schrijvers die zoo wonderlijk opdoken overal na het succes van Streuvels werken en maar immer voortgaan ons dit

smakeloos brouwsel van 'Streuvelarijen' voor te zetten. Dat alles is maakwerk juist zooals de 'Gezelliaantjes' er voortbrachten.

Daartegenover staat Streuvels in al zijne oprechtheid en natuurlijkheid.

In *Het uitzicht der dingen* is Streuvels misschien natuurlijker dan ergens anders. Als ik zeg natuurlijk, dan bedoel ik niet den min- of meerderen graad van artistieke oprechtheid - want die bezit Streuvels als eene fysieke gave - maar dan bedoel ik het intieme zich-eens-voelen met de groote natuur, de uitdrukking van wat de natuur in zich draagt als eene hallucinatie van schoonheid en eene tragieke somberheid: het fatale. Onder dat oogpunt beschouwd is Streuvels' werk compleet, omdat hij niet eene enkele zijde heeft gegeven van het natuurleven maar wel de eindelooze verandering van personen en tooneelen, het sombere der *Kwade dagen* en het juichende blij van den *Ommegang*, in een woord: het eeuwige uitzicht der dingen. Daarom is Streuvels de man van zijn land, het kind van zijne streek en zijne natuur. Hij is het niet uit liefde of bewondering maar uit eene fysieke noodzakelijkheid, wier oorzaak ligt waarin? Dat weet niemand. En daarom is Streuvels een verschijnsel, een bewonderenswaardig natuurverschijnsel.

Misschien zullen sommigen vragen: wat is de bedoeling van het *Uitzicht der dingen*? Welke plaats neemt dat boek in Streuvels overig werk? Wellicht noemen er eenige dat werk overbodig, 'n soort dilettantisme, iets dat men schrijft 'en marge' van een grooter werk. Dat laatste is misschien juist. Het is de kader voor groote schilderijen, het is het decor waar achtereenvolgens is gespeeld, zal gespeeld worden de tragedie van den natuurmensch. Juister nog: het is één decor. Ik geloof dat dat de ware beteekenis is van Streuvels laatste werk.

J.V.N.

Van simpele menschen, door Gustaaf d'Hondt. - Omdat dit boek geen tastend jeugdwerk meer zijn kan, maar de zwaarwichtige beteekenis moet dragen, te toonen: een talent-in-rijpheid, mogen we wel in eens-weg er onze noodzakelijke meening over neërschrijven.

De schrijver is niet één dier vreemdige wezens, die aandachtig gebogen over de innerlijke wezenheid van hun ziel, de duizendvormig-wêerspiegelde gestalten van 't leven 'neerstaren in 't woord' - maar eerder een symfatiek-gevoelig mensch, die veel opmerkzaam las, en veel dingen bedacht; en die ze dan 'ook' neërschrijven ging 'tot nut van den ghemeene'.

Een reflector van goede gehalte, weerkaatst hij - eenigszins eigen-gekleurd - het straallicht van grootere scheppingsmachtige geesten. Niet dat hij gedwee één schrijver volgt, maar hij voost mēe in het algemeene tijds-oratorio, zonder toonaangevende eigenaardigheid.

We hebben waarlijk in onze Vl. literatuur geen gebrek aan 'simpele menschen' na Streuvels, Teirlinck, Baeckelmans, Vermeersch, Buysse, Lambr. Lambrechts, Van Assche enz.

Onze jongere dichters op 't versch-gebaande spoor der Fransche symbolisten, en gerugsteund door jong-Holland, vermorzelen en vermieteren hun gevoelen in een uitgeplozen ontrafelen en ontsnipperen van den massalen indruk; maar - hoe de tegenstelling treffe - onze prozaïsten blijven echts-getrouw aan de embryonaire psychologie, van den 'simpelen mensch.'

En omdat dit half-bewuste zieleleven gedoken achter stil-vrome doening of wild-uitspattend lijfsgenot maar verraden wordt door het spontane gebaar en het zeldzame woord, en niet kan stijgen tot de klaar-lichtende denking of de zekere gevoels-gewaarwording, daarom moest hun kunst er eene der schilder-prachtige uiterlijkheid zijn.

'Het uitzicht der dingen', aller dingen zelfs der vieselijkste staat geteekend woord-prachtig en beeld-rijk in heel die reeks jeugd-krachtige boeken van ons jonger geslacht.

En dit-alles behalve de oorspronkelijke kracht en knappigheid, - vinden we ook in dees boek wêr: b.v. 'Stadsmiseries, Tijden van beroering, Een weerzien.'

Maar, weze dan de zichtskring onzer proza-litteratuur beperkt bij den 'kleinen mensch' en weze dan de uitbeelding van het al-rijkere zielevoelen van den 'hoogereren' het werk der te-verwachten toekomst, zij was voor een gedeelte de noodzakelijke reactie tegen de sentimenteele, en vaderlijk-vermanende schrijverij die triomf zong in het schoolmeesterig-vrome en naaisterkens-gevoelige van Loveling en Hilda Ram. Zij ontsponnen in laffe liefelijkheid eenige voorafbedachte 'schoone' gevoelens met het in-der-haast gedriegde kleed van een suikerzoet historieken, liefst van stervende knaapjes, doode kindjes, engelreine bruiden, braafzinnige grootouders en eeuwig-trouwe minnaars

Ook deze gedachtelijke richting liet in dees boek onmiskembare sporen, lees b.v. 'De Lamp, Illusies, De man met de Kloppers.'

Hybridisch mengsel van twee kunstrichtingen, bepaalt dit werk de literairische persoonlijkheid van Gustaaf d'Hondt, zooals die geworden is door den tijds-invloed.

G. Gusm.

Missa Prima, door Antoon Moortgat (2.50 fr. Rue Jeanne d'Arc, Arras.) Dat Moortgat tot de practische mannen in den lande behoort, wisten wij reeds door zijn bundel frissche De Clerck-liederen, meer nog door zijn 'Geestelijken Liederkrans', waarin hij heel het leger organisten en toondichters heeft vertegenwoordigd, ons door het Lemmensgesticht geschonken. Zijne nieuwe mis zal op vele plaatsen welkom zijn. Al wil zij stelselmatig alle effect-makerij vermijden, toch is zij

vloeiend en muzikaal: zeker geen kleine verdienste op onzen dag van gejaagd en ingewikkeld schrijven. Streng lithurgisch en toch toegankelijk voor iedereen, zelfs voor uitvoeringen in gewone dorpskerken, - alweer een bijzonderheid die maar zelden aangetroffen wordt. Geschreven voor twee stemmen, nooit een noot te hoog of te laag, geen enkele moeilijke intonatie, een begeleiding die op het eerste zicht gespeeld kan worden, slechts 20 bladzijden muziek, waarlijk, daar de onderhavige mis daarbij geen enkel oogenblik ophoudt artistiek te zijn, zou het ons niet verwonderen zoo een snelle verspreiding haar te beurt viel. Daar de meeste muzikmissen uit de dorpskerken verbannen werden, met recht, zal de Missa Prima zeker meehelpen tot het opmaken van een nieuw repertorium, waarvan elk nummer, waardig, plechtig, verheven, vroom, in plaats van den knielenden christen te verstrooien, zijn gebeden en verzuchtingen kracht zal geven en naar de wolken zal voeren. In naam van vele minder scholae wenschen wij den heer Moortgat hartelijk geluk.

L.L.

Vijf geestelijke Liederen, woorden van G. Gezelle, muziek van Jozef Ryelandt (Luik, W^{de} Muraille. Prijs: 3 fr.). Een nieuwe liederbundel van dezen vruchtbaren en rijkbegaafden Brugschen toondichter, die, met zijn meester Tinel, de gewijde muziek op zoo schitterende wijze in het land vertegenwoordigt! Zeker verdient hij de krachtige ondersteuning van al de christen Vlamingen, die het wel meenen met den godsdienst en de kunst. Wat hij levert, is rijp, voldragen werk, waarop de Vlaamsche Muze fier mag zijn. Geen aarzelen, geen tasten bij hem: hij gaat regelrecht vooruit, met vasten stap, zijn doel in 't oog. Hij volgt den goeden Herder, beklimt den berg om te bidden, aanroept de morgenster, smeekt snikkend naar ontferming en zet zijn levensweg voort, den man 'met zijn kruis en met zijn krone' na. Een eentonig zanger is de vrome Bruggeling niet, al valt het veel moeilijker afwisseling in godsdienstige dan in wereldsche onderwerpen te brengen. Hij bidt en droomt niet enkel, hij durft ook schreien, met hartverscheurende kreten soms, hij durft rouwend op de borst slaan en het vlijmende wee van zijn jagende ziel den hemel kermen, hij durft dien hemel met geweld bestormen, totdat hij vrede en rust erlangt. Eenige van de onderhavige liederen zullen het christen gemoed diep ontroeren. Schooner liederen dan 'Gij badt op eenen berg' en 'Heere ontferm u' werden in België zelden geschreven. Die mogen gerust naast het allerbeste geplaatst worden wat Benoit, Waelput en Mortelmans geleverd hebben. Die zullen, dank aan de uitstekende Fransche en Duitsche vertaling, waarmee zij uitgegeven zijn, een even krachtigen indruk maken in den vreemde als bij ons. Die zijn de waardige tegenhangers van Ryelandt's machtige 'Chants spirituels', van zijn vurige 'Zielezuchten', van menige bladzij uit zijn 'Idylle mystique', zijn 'Gethsemani', zijn tweede symphonie, zijn 'Sint Cecilia'. Een vrije en diepgevoelde voordracht van het vers, een meesterlijke kracht in het onverbidde streng

voortzetten en ontwikkelen der gedachte, een ijzervaste vorm die minder ingewikkeld dan voorheen schijnt te worden in de laatste werken, ziedaar de eigenaardige trekken van dezen vurig vromen componist, die ons de eene verrassing na de andere bereidt.

L.L.

Langs water en groen. Verzen van George Roose. J. de Meester, Rousselaere 1907.

Alweer een 'gezelliaantje'. Dit is de juiste benaming voor den heer George Roose en zijn verzenbundel. Ik weet nu eigenlijk niet heel goed wat ik het meest met dat verkleinende *tje* moet bedoelen: het minderwaardige van die verzen in vergelijking met die van Gezelle, - ofwel het teedere dat ook in dit achtervoegsel kan gedoken liggen. Jammer dat het eene het andere doodt. Want teederheid schuilt er in die verzen en oprechte ontroering voor de natuur en het land waar Roose en zijn verzenbundel. Ik weet nu eigenlijk niet heel goed wat ik het meest met dat verkleinende *tje* moet bedoelen: het minderwaardige van die verzen in vergelijking met die van Gezelle, - ofwel het teedere dat ook in dit achtervoegsel kan gedoken liggen. Jammer dat het eene het andere doodt. Want teederheid schuilt er in die verzen en oprechte ontroering voor de natuur en het land waar

de blanke dagen
met glinstrend goud beslagen
het wappend vaandel van de zonne dragen! (blz. 8)

Maar dat land en die natuur ziet hij niet met zijn oogen maar met de oogen van Gezelle en in flauw-nagestamd geluid is hij aan 't dichten gegaan over de zon en de mane, de boomen, het gras, den bladerval, het vogelvolk, de koeien. Hier en daar klinkt wel iets anders dan de echo van het groot Gezelle-lied, iets nieuws-eigenaardig dat u even het hoofd doet heffen en glimlachen. Dat is de stem van den George Roose der toekomst, de stem van een dichter die voelen kan. Die stem hopen wij, nog te hooren. George Roose late het navoozen aan talentloozen. Dat is geen woordijdele raad want zooals in het sprookje:

Al kent ge kind, het sprookje,
hebt gij den zin verstaan?
met een lichtzinnig meisje
kan 't wel eens slecht vergaan! (bl. 67)

kan ook een dichter wel eens een verkeerde baan inslaan waar hij niet meer van terug keert.

J.v.N.

De oude Bil
Novelle
(Vervolg en slot.)
III.

Tinus en Jan zijn heengegaan naar den kant waar het dak uitsteekt boven het slaghout. Sus, de houthakker, is insgelijks weggespoed achter het bosch. Vanrijt blijft alleen met het lijk. Hij is korzelig en er groeit een verzet in zijn gemoed tegen den verslagen stumper.

- Waarom die juist bij hém moest sterven komen en hém al die ontratie op den nek gooien!

Maar 't duurt niet lang of Tinus en Jan komen terug met hunne wijven. Achter hen draven een tiental wichten op zwartstofferige bloote voeten, de vette mollekopjes vurig rood bloeiend uit hun schamele lompen. De mannen vertellen hel, met heftige gebaren, en hun oogen puilen geweldig uit. Benieuwd flokken de vrouwen op hunne klompen door het stuifzand, ongeduldig naar bescheid. De linten hunner blauwe, verschoten metten slap langs hun heete bronzen gezichten; zij zweeten van beroerte onder hun lichte kleederen. Aan de straatdeur worden de bengels achteruit gedreven.

‘Dat klein gereddel hoeft zich daar niet mee te moeien,’ zegt Tinus.

Allen zwijgen. Hun stap vertraagd eerbiedig. De mannen komen stout in gelijk bekenden. Achter hen treden de vrouwen voorzichtig en haar blikken spieden benauwd de herberg rond.

Mien en hare dochters komen weer te voorschijn en beginnen zich te beklagen over de schrikkelijke gebeurtenis. De vrouw van Tinus en die van Jan beven van aandoening. Zij kunnen slechts klapperend knikken. Wies trekt den kiel vóór het gezicht van den doode weg. Allen schoorvoeten nader

met kloppende harten en bang van dat spokerig wezen, dat zoo akelig staart uit zijne smartelijk gebroken oogen.

De twee vreemde vrouwen zegenen zich en zwijgen.

In den gang tokt een stok tegen de steenen. 't Is het peeken van Jan. Zijn grijze kop knikt zenuwachtig op zijn dorren duiknek. Hij strompelt verlegen bij en zijne blikken bewolken van weemoed.

'Hoe oud was hij?' vraagt zijn bevende stem.

'Zeventig, zeggen ze,' antwoordt Wies.

'Acht jaar jonger nog als ik,' zucht de oude bang.

Hij verstikt nu schier in een ratelende hoestbui en steunt in twee gebroken op zijnen gaanstok.

Buiten schreeuwen, tateren de kleuters. Zij buitelen ondereen en stompen en verdringen elkander. Eenigen wringen zich tegen de vensters aan. Gesteund op hunne ellebogen, de knieën tegen den muur gedrukt gapen zij naar binnen.

'k Zie hem liggen.'

'Ik ook.'

't Is maar een heel vies, leelijk oud nonkske.'

'Waar ligt hij?... Zeg, waar?'

'Op de bank, stommerik. - Ziet ge hem nu nog niet? Non de dore wat scheel kalf!'

'Ha, ja! Nu heb ik hem in de mot.'

'Laat mij ook eens loeren.'

'Ons moeder staat er 't kortste bij.'

'Ons moeder staat immers ook erbij!'

'Kijkt eens hoe peeken in zijn oogen peutert.'

't Zal wel. Peeke jankt.'

'Peeke jankt thuis altijd als vaar vertelt dat iemand dood is.'

'Moet die loeiel nu daarvoor janken, hen!'

'Laat ons nu ook eens kijken, allee.... rap!'

De knapen en de meisjes beneden rukken de makkers van 't vensterboord af en vechten zich kijvend omhoog, totdat het hun gelukt hunne gezichtjes tegen de ruiten te plekken en gapend naar binnen te gluren.

Sus, de houthakker, komt insgelijks terug met zijne vrouw en zijne drie jongens. Wat later gaan voorbijgangers binnen. De vrouwen van Tinus en

Jan zijn niet op hun gemak bij dat schrikbarig lijk. Zij verlaten het huis en ginder vertellen zij aan twee boeren wat er voorgevallen is bij Wies.

Zoo gebeurt een uit en ingaan van nieuwsgierigen. Allen moeten den doode bekijken. En terwijl Vanrijt bier en brandewijn verkoopt aan de snaterende klanten, roept zijne stem boven het gedruisch uit en vertelt van den raren droom van Drieske Billen.

En 'dat het atefratske niets als eeuwig slameur te begaffelen had bij dien rabbezooi van een schoonzoon en dat ongedichtig stuk van een dochter. Een hondleelijke vogelschrik, als gij ze kent?' schreeuwt hij.

De boeren oordeelen 'dat het schand en ongepermitteerd is. Drieske was anders de goeiigheid zelf. Hij is gelukkig bij ons Lieven Heer.'

Het peeken van Jan zit te knikkebollen en te snikken met droge oogen.

Als rond den middag Door Appeltans met zijn ledige kar aan de herberg terug komt, zijn allen verwonderd dat de tijd zoo rap vervlogen is. De bengels stuiven uiteen voor het getrek, dat onder de vensters zwenkt. Daarna dringen zij dicht bij elkaar langs de deur om te spieden wat er nu gebeuren zal.

Door is sterk beschonken en dantelt het huis in. Als hij de vele omstanders ziet, lacht hij grof:

'Awel, wat zegt ge nu? Ben ik niet op eenen wip terug met mijn oud hoddelgetuig.

Hij gaat bij Billen staan wagen op zijn stijve beenen; zijne oogen kijken waterachtig verlept in het houterig wezen van den doode.

'Hoe is 't, suggeleer?' zegt hij 'Niets geen beterschap? - Daar zit geen gespraakzaamheid meer in. 'k Wist niet dat een schepsel zoo leelijk kan worden!..... Kom, helpt het oud haddelooi dan maar opladen; dat ik er gauw van af ben.'

De vrouwen wijken naar achter om de uitvaart niet te zien. Wies, Jan, Sus en Tinus heffen het lijk op en dragen het buiten. Peeken blijft overgekromd zitten met de pezige handen gevouwen tusschen de knieën. Zijne lippen prevelen een gebed. Aan de deur stuiven de kinderen gillend uit elkaar en gaan van verre loeren met groot-verbaasde kijkers en kloppende hartjes. Wies smijt een bussel stroo op de kar en haalt het lijk bij dat de anderen opsteken, terwijl Door dronken lodderoogt. De oude Billen zakt met eenen bof op de kar; een tweede schoof wordt losgedaan en over hem uitgespreid.

‘Waar is nu zijnen stek?’ stottert Appeltans. Bil had eenen stek in den tijd..... Waar die naartoe is?’

Een van de knapen heeft hem ginder in 't zand gevonden. Hij reikt hem den voerman over.

‘Ha, hadt gij hem, pagadder? Gij moet niet meenen dat ge erft van Bil. Krrr-ji! Door brengt alles eerlijk naar de erfgenamen terug: Bil met stoel en stek en den heelen briggel. Recht is recht zei Scheefhals. - Lang me nu nog eenen dari, Wies’.

‘In uw plak scheidde ik stillekens uit met teutelen,’ zegt de huisvrouw. ‘Zoo'n trekplaaster als gij komt van ze leven zonder scherven op Helchterhoef niet.’

‘He?.... Mijn lief schaap, zeg dat ge niets gezeid hebt. 't Meerke kent den weg op zijn duimke, heen en weer..... 't Gespan van Appeltans is ontreddert, dat bestaat; maar verzuipen..... geen gedacht van! He! he! he! he! he! Daarvoor is 't beter een ouw kar op de hei als een nieuw schip op de zee. - Schenk me een darike Wies.’

‘Ge hebt anders een pil op, Door.’

‘Mijn lever is droog gelijk een leeren lap, jong. De ontratie is ook te labéndig groot.’

Wijl hij al gekkend niet aflat, haalt Vanrijt den drank. De voerman giet hem in twee slokken door de keel. Hij bromt als een beer, veegt met de mouw zijnen mond droog, en, al wiegewagend over en weer, trekt hij een linnen beurs uit zijnen broekzak, daarin hij lang grabbelt achter het geld voor zijn verteer.

‘Hebben we den heelen tuchel nu? - Allo dan. Houdt u ferm allemaal.... en de vrede!’

Hij leidt de bruine den steenweg over naar de zandstraat die terug de heide inzwenkt. Dan werkt hij zich over de berrie, stijf rekkebeenend de kar op. Hij gaat zitten schokken tegen de zijplank, met weifelende blik en onverschil voor al wat hem omringt.

Op den steenweg kijkt het boerenfolk hem zwijgend na en de jongens berekenen ondereen: - Moest Door met zijn zatte prij zoo achterover slaan, dan trulde hij holder-kabolder te morzelen kapot onder het rad!

Maar, geen nood! Heelhuids verdwijnt hij achter het bosch op de botsende kar, die over de boomwortels en door de zandkuilen giert.

De terugweg rekt lang. De zon zit hem nu recht boven zijn hoofd te bestoken, en vlamt uit den witgloeienden luchtkoepel heur zwaarden naar het loomtrappend gespan. In éénen heeten adem ruischt, belt, kneutert de heide en haar verdoken bezieling.

Zwarte vliegen warrelen en gonzen boven het stroo en kretsen door de pijlen naar het lijk.

Gevoelloos alsof hij de lutsende kreng van een geslacht dier vervoerde zit Door, dom bedronken, langs den doode te blikkeren in de denkbeeldige verte, en dorstig te zweeten.

Eindelijk waakt hij op en ziet tegen den boschkant eenige hutten hun kleigevels uitglanzen in het hitte licht. Wat verder blijft zijn oog hangen op een leemen winningsken. Dar is de huizing van Drieske Billen, in rechthoek met een blinden bijbouw, den koestal.

De zandweg leidt het gespan vóór de hutten door die uitgestorven schijnen in het loome middaguur, en weldra schreeuwt Door de bruine tot staan vóór een houten schutwerk.

Het winningsken ligt gesloten te dommelen in de schaduwen van eene linde die over het groenbelapte stroodak wijd getakt heur lommergrauwe loovers kruint. De twee verweerde vensterkens zakken vadsig achterover in hun groene ramen en lonken blauwdoorwolkt naar de heide, onder het dikke stroo uit.

Geen mensch roert in de zware hitte die wind en lucht dood brandde. Alleen onder het afdak, op de berries en de zijplank van een stootwagen, hangt eene klocht hennen te slapen rond hunnen haan; bezijden den stal, in den zwartgroenen poel, wroetelen en knorren twee zwijnen en bemorsen hun heete lijven met den stinkenden slijmerdrek; ginder, tegen het bosch, op een halfgeschoren klaverstuk, liggen drie koeien eenzaam getuierd te herkauwen.

Eerst begint Appeltans te kletsen met de zweep. De haan schrikt op uit zijnen droom en kakelt gestoord zijne hennen wakker. Dal is al. Daarna schreeuwt Door:

‘Hee! Trees!.... Mines!.... Komt eens uit uw schelp!’

Hij broemt van ongeduld.

‘Waar zitten ze ieverants te motsen? - Trees!....’

Plomp als een blok springt hij van de kar af en stijf van 't hottelen, met zware beenen die zinderen alsof door zijne scheenpijpen mieren krielden,

flotst hij naar de barreel. Juist heft hij den zwaren slagboom op, - daar verschijnt op haar blokken, met grijzen staldrek stijf beklonterd, een leelijk vrouwmensch van in de veertig jaar, die loom, slaperig nog, haar koude grijze oogen ontleept. Ze geeuwt, snorkend wijd, twee brokkelrijen van gele tanden bloot; terwijl rekt zij haar beenderig groot lijf en schikt de vaal verschoten slaapmet, die geheel heur haar verbergt, rond heur verschroeid plat wezen.

Zij kijkt donker van stoornis en neuzelt:

‘Wat is 't? Waarom hebt gij me wakker geschreeuwd?’

Door grinnikt dom uit zijn paars dronken gezicht.

‘Ja, ja, wie kon nu weten dat Treesken aan 't knikken was? - Waar is. Mines?’

‘t Bosch in.’

‘Roept hem dan.’

‘Waarvoor? Moet gij hem hebben?’

‘Van eiges. Raad eens wat ik geladen heb.’

Trees oogt onverschillig naar den hoop stroo op de kar. Wijl ze niet raden kan snokt ze de schouders.

En gewoon weg, zonder meer omwegen:

‘k Heb Bil geladen,’ zegt Door en kijkt zoo scherp mogelijk uit zijne wateroogen, om te beletten wat uitwerksel dat nieuws op Trees gaat teweeg brengen.

‘He? Wat?.... Waar is hij?’

‘Ja, Bil, de ouwe Bil, uw vaar: De zon heeft hem die veeg gegeven. Bier heeft hij gedronken, ijskoud bier. Moet ge beest zijn! Ik heb niet in tijds gezien, anders had ik hem reden doen verstaan. Maar allo!..... Bij Wies Profijt vóór de deur is hij heel verdonderd gevallen, platneer op zijn gezicht. We hebben hem binnen gesleept. Hij heeft een paar keeren zoo leelijk, zoo verdomd leelijk gekeken. Dan is zijn kop op zij gerold en hij is uitgegaan gelijk een lampke.’

Door blijft leuk-onnoozel knikken.

Binst zijn verhaal is het gezicht van Trees uiterst bleek verschoten. Het trekt walgelijk met honderd snelle stuipen. Zij schuift tot bij den voerman, brandt hare oogen in de zijne, en, hem in den arm nijpend, hijgt ze:

‘Is hij.... dood?.... Meenens dood?’

Door knikt. Hij loddert het verslagen wijf na, die naar de kar wankelt, en stopt verlegen zijne pijp. Trees rekt zich uit op hare teenen, froezelt het stroo weg. Zij huivert schreeuwend terug als zij het schorsig wezen van haren vader ziet in de zon glariën.

“Ho!....” gilt ze heesch. Ze verslikt zich van plotse beroerte en dan, krijschend hard breekt hare stem door: “Mines!.... Mines!”

Een rauwe kreet joelt terug uit het bosch. Een man wringt door het takkewerk van den houtkant en blijft op de reen eene wijl uitzien. Trees wenkt ongeduldig en stommeling met den arm, Appeltans doet eveneens teekens dat hij komen zou. Dan nadert de vent met groote, stijve treden. 't Is Mines, een slordige heiboer, zwaar-lomp als een werkos, met dezelfde koude bewegingen als die zijner vrouw en gansch naar heur beeld vervormd.

“Waarom kwiekt ge zoo? He?.... Trees, wat is er in de weer?”

Hij kijkt vragenderwijs naar zijne vrouw en naar den zwijmeldronken voerman.

Door rookt en zeevert, en hij spuwt langs zijnen pijpesteel af.

“t Zijn me vertelsels, vies vertelsels,” stottert hij met dubbele tong.

Trees staart wijd vóór haar uit. Is dat uit overwaging, uit droefheid, uit stomme wanhoop? - Dat spreekt uit haar doodschkoud wezen niet. Alleen haar grijze oogen branden droog als ze lijzig bromt tegen haren man:

“De oude Bil is dood. Hij is zoo pi-dood gevallen.”

Mines staat verslagen, de oogen wijd opengespalkt.

“Waar is hij gebleven?”

“Hij steekt in 't strooi op de kar,” hikt Appeltans. We zullen hem lossen.’

Minus slaat zich de vuist vóór den kop en klaagt:

‘Dommen en dommen! Wat leed een mensch toch tegen komt! Wat leed! Wat leed!’

Door dantelt naar de kar en wringt met moeite zijn zwaar lijf naar boven. Hij bukt zich. Duizelend moet hij zich aan de zijplank vasthouden om niet te vallen. Dan ritselt hij het stroo op eene zij en terwijl Mines de beenen bijtrekt, klampt de voerman het stijve lijk onder de armen. Als beiden Drieske tot op den achterboord hebben geschoven, komt Appeltans naar beneden.

Nu dragen zij den armen oude door het hofken huiswaarts. Trees rilt, hare tanden klitteren. Droogoogs spoedt zij de mannen voorop en stoot de deur wijd open.

De hond kruipt junkerend uit zijne ton, de bruingespikkelde waakhond met witte plekken boven de oogen. Hij snuift de lucht op; dan, met den kop omhoog huilt hij, och zoo bang en lijdelijk voor zijn ouden meester.

Kuimend van inspanning schopt Mines naar hem in 't voorbischurgen.

‘Smoel toe, verrekkeling!’

Het dier duikt in zijn hok weg en blijft daar, met witte blikken van doodsangst, in zijn stroo gekrompen smartelijk jimmeren gelijk een kind dat weent.

De dragers schroeven nu een kaalgemeubeld vertrek binnen. 't Is de huiskamer, laag gestoken, met twee ruwe, zwartberookte balken tegen de zoldering, daaraan spinneweefsel grauw geragd en zwaar van stof te schommelen hangt. Een wrange geur van heide wasemt verduft alle hoeken en kanten uit en het breed haardvuur luimert onder den zerprikenden koeketel zijne likvlammekens door de turven, die poffen en krikkelen. Achter een blauwbloemig gordijn staat een bed, laag tegen den grond en weggeschemerd in grauwe schaduwen. Drieske wordt daarop uitgestrekt totdat men hem ontkleeden zal en op den schoof leggen. Mines en Trees gunnen den akeligen doode een laatsten donkeren blik en schuiven dan het voorhangsel toe. Door Appeltans wiegewaagt op zijn stijve beenen en rookt zwaar en dom peinzend.

De twee huislieden bezien elkaar eenigen tijd zwijgend, verdaan door het bankelijk voorval. Daarna vraagt de scherpe neusstem van Trees:

‘En de waar?’

Door ademt hard; fletsch oogt hij naar de vrouw.

‘Ja, de boter, die heb ik om beterswil geleverd in den winkel.’

Hij wroetelt in zijnen zak en uit zijne beurs haalt hij een toegevouwen papier met geld in.

‘Cijfer maar eens uit. Ze ging een knepke minder als zeventig.’

‘Een knepke minder!’ krijscht het wijf. ‘Is dat de markt? Jezzes van Marenta, 't is slechte tijd! Ik schatteerde zeventig gelijk de andere week. Ze kunnen pingelen in de stad!’

‘En de eieren zijn te stukken vaneen gekoekt door 't vallen.’

‘God zal me liefhebben!.... Mines, hoort ge 't? De twee en dertig eieren allemaal naar jamoer! Wat een eeuwige schaa! Ze gellen vier centen allewijl!’

En junkerend rekt zij op haar zwarte vingers:

‘Vier maal tien is veertig, en drie maal veertig, hoeveel is dat?.... is honderd twintig, is twee frank en twintig cent; en twee maal vier, acht; dat maakt twee frank en..... acht en twintig cent in den wijer gegoooid!’

Trees snikt nu met de oogen vol tranen en ze snut den neus in haren rok. Mines is er ook geheel terneer van. Het zweet druipet hem over het lijf.

‘En waren ze allemaal, allemaal kapot?’ vraagt hij somber.

‘Ik laat me villen als ik lieg!’ tiert Door geërgerd. ‘Als ge 't niet gelooft ga 't dan vragen aan Wies Profijt en zijn wijf, en aan al die dâar waren. Getuigen bij de macht moet ge weten.’

‘We gelooven het; 't is immers maar bij manier van spreken gezeid,’ verbetert Mines.

En tegen zijn snakkend wijf:

‘Wat felle slag voor kleine menschkens gelijk wij! Trees, 't is niet van de poes wat zoo'n ouwe man ons aan ons vassen draait. We hebben anders nog geen kwaai kosten genoeg, verdomd!’

Door waggelt de deur uit, gevolgd door de peizende boeren. Hij haalt het stoelken, den korf en den mispelstok van de kar af en geeft alles aan Mines, die het achter de heg smijt.

‘Nu ben ik weg,’ zegt hij. ‘Alla, houdt u taai, allebei.’

Hij kruipt op de berrie, maar struikelt terug achterover wijl het paard aantrekt.

‘Ju-u-u! Gloeiende kemel!’ kettert Door en striemt de oude merrie nijdig met de zweep over de pooten.

Weer klautert hij en geraakt eindelijk haspelend op de kar. Hij wrijft zijn zweetnat gezicht af aan zijnen kiel.

‘Hebt ge van ze leven zoo'n hits geweten?’ vraagt hij. ‘t Is om dood te vallen in dien brand! - Allee! Ju, Lies!.... Haar-ji!’

Mines en Trees zwijgen. Zij schoorvoeten huiswaarts.

Door Appeltans voert de twee stroobussels mee naar zijn huis, achter het bosch. Hij zit te zweeten en te daveren tegen de zijplank van zijn klotsende kar. Hij heeft een schrikkelijken dorst. De bruine snuift en proest van de

hitte; hare schellen slaan koortsig ‘kling! - ling! - ling! - ling!’ tegelijk met haar korten sukkelstap dien zij in het heete stuifzand ploft.

En hoog uit de witgestookte lucht, vlijmen de scherpe zonnespiezen naar den luien voerman en zijn oud gespan, dat zucht en kruint door de snakkende heide.

Alfons Jeurissen.

De Eenzame^(*)

In donkeren hoek der verlatene kerk
staat eenzaam, vergeten, het kruis, waarop zwijgend
de Christus verkrimpt in onduldbare smart,
met gapende wonde in 't bloedende hart,
en zwoegende borste, om lafenis hijgend.

Hoe bleeke verschimt Hij in 't schemergewelf.
De hoek is zoo ledig, het is er zoo stroeve,
zoo angstig-beklemmend, zoo stil en zoo koud;
en 't lichtje, dat tranend op de' eenzame schouwt,
is telkens als stervend om 't eindeloos-droeve.

Soms, als met den avond het duistere dringt
in statige beuken, vol huivrende stilte,
en trage de nacht uit de nisholten kruipt,
dan komt er soms iemand, die aarzelend sluipt
naar dónkerder hoek in de ijzige kilte.

Daar zakt de gedaante bij 't zwaar-schonkig kruis,
omklemmt het, en kust het, en haperend fluistert
ze een scheurende klacht waarin 't zielewee hijgt
naar Hem, die gelaten en meewarig nijgt,
of Hij in zijn doodstrijd nog lievende luistert.

(*) Uit het eerlang te verschijnen boek ‘Kruisbloemen’.

Dan is het of handen weer krimpen om bout,
 of oogen, gedooft door het lijden, weer weenen,
 of stervende lippen weer roeren, heel vaag,
 of 't stollende bloed om de hartewond traag
 weer glibbert en droppelt op killige steenen.

En dan duiken gauw uit de hoeken der kerk
 de smarten der velen, die vroeger hier schreiden,
 en somberder dikt dan de dalende nacht.
 En 't lichtje bleekt bang bij die toonlooze klacht
 der klemmende stilte om 't eeuwige lijden.

Constant Eeckels.

's Nuchtens

'n Koraalke in 't zwart, met wijn en
 water voor de mis, verlaan,
 trappelt zeere,... 'n ander steekt de
 groote wassen keersen aan.

Droomend staat de klokkenluier
 met den klokstring in z'n hand,
 onbeweeglijk lijk 'n marmren
 beeld van 't oude Griekenland,

Soms, gezapig weg, z'n lippen
 dichte toegenepen, geeft
 hij 'nen snak, dat 't klokgegrommel
 rillend door de beuken beeft.

En al slepen, komt de blinde
 blazer achter d'orgel staan,
 en hij vat de pompe, die hij
 traagskens op en nêr doet gaan.

Door 'n venster booren zonne-
straalkens, fijn gelijk 'n spel
en ze zijgen op z'n kletschoofd
geler dan 'n trommelvel.

Eensklaps langs de nuchtre muren,
zinkt 'n belgerenkel,... rap,
blazend als 'n padde, stormt de
dikke koster op den trap.

En hij wipt z'n vingers op het
geel klavier, en met 'n stem
schier onhoorbaar, zingt hij naar zijn
asem snakkend, 'Requiem!'

Traag de luier stropt z'n veste aan,
snuut zijn neuze en stampend gaat
van den trap, terwijl de blinde 'n
kruise van drie beenen slaat.

fr. Bertrand. ord. cap.

Halfen Harie

Zoo noemden de lieden den jongen bezitter der groote hoeve van Kraenkouter. Zijn vader had gemeend een geleerde van hem te maken en daarom was Harie naar de Universiteit gestuurd. Halfen van Kraenkouter was een deftig man, met een gericht vol plechtige rimpels en majestueuze bevelen. Over aarde en land, over wei en bosschen gebood hij, en of hij behalve aan God, nog aan iemand anders onderdanig was, kon niemand zeggen. Toen Harie naar de Universiteit ging kreeg hij dezen raad, als eenigen afscheidsgroet: 'Jongen denk er aan: tot wat einde is de mensch geschapen?' - Harie vond dat niet zonderling; hij stak die woorden op zak tegelijk met zijn geld, en vertrok. - Langen tijd had hij nagedacht, hoe zijn volgend leven er zou uit zien, wat voor geleerdheidsfiguren hij zou gaan stikken op het canevas van zijn bestaan?

Eindelijk had hij zijn voorkeur gelegd op het vak van geneesheer. Hoe meer hij erover nadacht hoe meer sympathie hij gewaar werd in zijn binnenste. Geneesheer!... Dan kon hij de menschen helpen en troosten, en goed doen, zonder dat hem dat iemand kwalijk nam, en... voor heel zijn leven.

Harie was altijd een vreemd-aardige jongen geweest. Forsch gebouwd, met oer-kracht in bloed en spieren, was hij ook in zijn doen soms woest en ruw, maar op zijn gelaat dat zacht was van kleur en lijn en maagdelijk als eene roos waaraan nooit geroken is, lag eene witte melancholie, en zijne blauwe oogen waren een mysterie van teere geheimen. - Had hij dat van zijne moeder? Hij had die nooit gekend, en dus nooit ondervonden hoever teederheid zich kan of mag uiten. Soms voelde hij dat al zijn bloed liefde was, dat ze door hem heen sloeg met heete gulpingen en hij wist er geen raad

mee. En daarom was hij zoo schuchter of zoo brutaal, zoo woest of zoo zonder-energie. Wat zou er van zijn leven worden? Hij leed door overmaat van kracht en liefde, hij had willen spreken met woorden die enkel bloemen waren, willen lachen met een lach van louter leliën en rozen, hij had zijn vertrouwen willen geven, maar als hij 't probeerde spotte men hem uit, omdat hij zoo 'raar' was. - Dan werd hij kwaad en sloeg en stampte en dan.....

Eens op school had hij er een paar duchtig afgetroefd toen hij op eenmaal berouw kreeg: het was hem alsof zijne kracht plotseling verdampde. Hij hield op en zonder zich te verweren liet hij zich pijnigen als een geduldige martelaar.

En dat vond hij heerlijk: hij wou niet overwinnaar zijn.

Op 't college had zijn beste maatje bedrogen bij een werk, en kreeg natuurlijk de noodige straf. Dat kon Harie niet hebben: hij ging naar den bestuurder en zei lomp-weg: 'Ik heb ook gefoeteld!' Hij had gedacht dezelfde straf te krijgen, maar de bestuurder zei heel vaderlijk:

- Zoo Harie! En hebt ge daar nu zooveel spijt van, dat ge 't uit uw eigen komt zeggen?

Harie keek naar den vloer.....

- Welnu, luidde het goede oordeel, voor dezen keer is alles in orde; als ge in 't vervolg maar beter oppast. Ge moet altijd eerlijk blijven mijn jongen, altijd eerlijk... toen maakte des bestuurders mond eene beweging alsof hij een bitter apothekersdrankje door-knauwde, en eene lichte hoofdbeweging zei aan Harie dat hij kon gaan. Deze smeede de deur achter zich toe, dat de steilen schudden. - Bah, pruilde hij verachtelijk voor zich heen, ge kunt hier nog geen straf krijgen als ge wilt!
- De bestuurder had Harie onbegrepen zien komen, en zag hem na zeven jaar onbegrepen vertrekken.

Nu ging Harie dan naar de Universiteit om doctor in de medecijnen te worden. Weer een berekening die falikant uitkwam. Hij had gedacht dat de professor van af de eerste les zou zeggen: als iemand daar over klaagt, dan moet ge die pillen voorschrijven, want dan heeft hij die ziekte; wordt het niet beter dan kunt ge dit drankje probeeren, en zoo verder tot dat de leerlingen voor iedere menschelijke kwaal het geschikte geneesmiddel wisten. En voor sommige ziekten kende Harie het heilmiddel reeds, b.v. bij pleuris moet men

bloedzuigers zetten; tegen koorts helpt kinine; ricinus olie is in vele gevallen probaat, enz. Zoo meende Harie. En nu moest hij och-arm physiologie studeeren, en histologie en anatomie en zooveel andere dingeloge's. Harie verveelde zich intens. Onder de les duwde hij zijn blauwe blikken in de blauwe lucht, en ging met zijn gedachten naar huis, om te kijken naar de weelderige kudden die zoo onbezorgd graasden in de wijd-vredige velden: om te slenteren in de wilde mooiheid van de landelijke natuur. En na de les? Dan leuter-beende hij naar zijn kwartier, of ging al de stoffige geleerdheid, die op zijn ziel was blijven hangen, afwasschen in de reine lucht van den buiten. Het verblijf in een gezelschap, dat men minstens met woorden moet betalen, was hem te duur, en niemand trok zich den stillen jongen aan. En als Harie ooit zijn blikken besteedde om te kijken naar het onmiddellijk om-hem-heene, dan kreeg hij zonderlinge indrukken. Dan scheen het hem dat sommige studenten bier dronken uit plicht, en studeerden uit ontspanning; dat de professoren met hun ernstig gezicht die ontspanning bedierven, en... en dat hij niet op zijn plaats was. - Na een jaar stierf zijn vader. Harie sleepte nog even zijn verveling en zijn reiskoffer naar de Hoogeschool, doch slechts voor twee maanden. Toen kon zijn moed niet langer zijn illusies betalen, en ging heel deftig failliet. Maar de kostbaas merkte daar niets van, want Harie 'zat er goed bij' en betaalde voor drie maanden kwartier. - Toen kwam hij naar huis. Hij liet zich twee kamers maken op de hoeve van Kraenkouter, - waar intusschen een pachter was gekomen - en de menschen noemden hem Halfen Harie. Daar leefde hij nu stil voor zich, zonder doel, alleen....

Harry had een meisje lief gehad met al de oneindige teerheid en hartstochtelijkheid zijner wondere ziel, een weeskind: zijne lieve Tilla. Zij had een tijd lang zijn waken gevuld met reseda-geuren en zijn droomen met rose-licht, zijne toekomst gemaakt als een witte morgen vol reine beloften, en zijn leven als een dag vol daden. En hij wachtte op een gunstig oogenblik om Tilla te zeggen wat ze voor hem was; hij zocht naar een formule, hij tobde zich af, en wachtte... tot dat Tilla aan een ander verloofd was geraakt, en met een ander huwde. En de arme Harie, die eerst meende dat hij nu zou sterven, werd blij omdat hij niet gelukkig was, omdat een ander gelukkiger was dan hij.

Harie werkte als hij zin had; als zijn fysieke krachten naar arbeid vroegen, gelijk zijn maag naar voedsel. Hij had den ploeg leeren hanteeren, en nu was 't hem vaak een apre-genot met dampende paarden en blinkenden schalm het land ons te korsten, zoodat het daar lag in lange evenwijdige voren, ruikend van stoere vruchtbaarheid. Zoo arbeidde Harie zonder op zon of dag te letten, en als zijn werk honger verzadigd was, spande hij de paarden uit en ging naar huis.

- Is het stuk om? - vroeg de pachter.

- Neen, zei Harie.

- Is er nog veel?

- Dat weet ik niet. - Daar had Harie niet op gelet. - Ook graan zichten deed hij soms. Dan sloeg hij met verwoedheid in de halmen, als hadden ze hem allen groot leed gedaan, en menige gouden korrel viel op den zwarten grond. - Andere dagen zat Harie te lezen of ziels indrukken neer te lijnen, in zijn fijn caligraphisch geschrift. - Dan maakte hij zijn handen aan niets vuil, en scheen enkel te leven voor litteratuur en studie.

Slechts een ding deed hij haast geregeld: Zondag namiddag de schapen hoeden, tot groote voldoening van den herder die dan op z'n pintje kon gaan. - Harie was zodoende in de eenzaamheid van het veld of van de purperen heide. Het ruischend grazen der wollige dieren versmolt met het mysterie volle suizen van den onzichtbaren windtocht, en dan hoorde Harie de ademhaling van het woud en van de verre vlakke. Dan zag hij de boomen, als zoovele bekenden die meewarig op hem neerblikten en niets zeiden, en niet van plaats veranderden, maar toch leefden en verstand hadden, en die veel wisten, maar zwegen, altijd zwegen. En dan lei Harie soms zijne wang tegen hun ruwen bast.

Ook de schapen hadden verstand, en die spraken en Harie verstond hen. En als hij dan 's avonds thuis kwam was het soms: 't zal morgen regenen pachter', of: 't weer houdt zich', of nog: 'er is verandering op weg'. Niemand vroeg waarom of hoe hij dat wist; men geloofde hem op zijn woord; Harie kende de schapen, en deze voorspellen onfeilbaar het weer.

's Avonds zat hij gewoonlijk in de kamer bij den haard, en luisterde naar de dorpsbelangen die bepolitiekt werden, of brokkelde ook een stukje in 't gezellige gesprek. Zoo zat hij daar ook op den eersten Kerstavond, maar stil, niets zeggend, met de voeten bij het vuur. Dan op eens:

- Pachter, hebt ge ook een deur van de schuur open gelaten en een busseltje hooi klaar gelegd?

- Neen, verwonderde zich de pachter, waarom?

- Dat is een oud gebruik, en met een stond hij op, om na enkele oogenblikken terug te komen.

- Dat is, zei hij, als een arme hier voorbij zou komen, dat hij op Kerstnacht niet buiten zou hoeven te slapen: ter eere van Maria en van O.L. Heer. Het hooi doet denken aan het kribbetje van Bethlehem; dat moet ge morgen opvoederen aan het vee.

- Dat is superstitie, meende een knecht.

- Neen, zei Harie onverschillig, dat is zoo gebruik.

- Maar als nu eens een inbreker komt, waagde de pachter.

- Ik zeg u dat het een oud gebruik is, zei Harie wrevelig. Dan stond hij op en ging zonder nachtgroet naar zijn kamer.

De boer meende eerst de deur weder dicht te doen, maar hij bedacht zich: als Harie het te weten kwam, vierde hij hier heel waarschijnlijk voor 't laatst zijn Kerstfesst. Zoo was de Halfen...

Twaalf jaren gingen zoo voorbij. Toen werd op zekeren dag kleine Karel, van gemeentewege uitbesteed bij den pachter van Kraenkouter; want zijn vader was al lang naar Amerika gegaan en verdwenen, en zijne moeder Tilla was gestorven van verdriet en... van armoë. - Karelkje mocht nog naar school gaan, maar moest daarna licht werk doen, en de boer kreeg iederen dag 0.85 fr. om het kind te onderhouden.

Harie had het jongetje zien komen, en was onverschillig zijn gang gegaan. Maar toen hij 's avonds alleen was, viel 't hem op eens in dat de kleine op Tilla geleek. Dat was alles. - Een paar weken later vond Harie in de voorkamer een schrijfboek. Van Karelkje?... en eer hij zich zelf bewust was, wriemelden zijne blikken door het sierlijk geschrift. - Harie las: 't was een opstel, een proza-overzetting van 'Arme Grootvader' die door zijne schoondochter gedwongen wordt uit een houten trogje te eten omdat hij de aarden schotels stuk liet vallen. Het verhaaltje was anders geworden onder de pen van kleinen Karel. De oude man hield eene lange samenspraak met zijn kleinkind, en werkelijk daar zat ziel in, eene gevoelige ziel, eene

fijn-edele ziel, die meeleeft met lijden en fysiek gepijnigd werd door andermans leed. Harie legde het ſchrijfboek weg, eerbiedig als was het een heiligdom.

- Hebt ge dat alleen gemaakt? vroeg hij den kleinen ſchrijver.

- Ja, Heerschap, was 't bedeesde antwoord.

Van dien dag af, voelde Harie eene onbepaalde ſympathie voor den kleinen Karel. Hij ondervroeg hem over de ſchool, over zijne ſpelen, over zijn vroeger leven, over zijne moeder, en hielp hem vaak aan zijn klaswerk. Het verdroot hem dat het jongetje zooveel boerewerk moest doen, wel geen zwaar, maar toch.... en hij meende gemerkt te hebben dat Karel'tje liever ſtudeerde.

Op een avond vond hij het jongetje bezig met aardappelen ſchillen.

- Doet ge dat gaarne? vroeg hij zacht.

De kleine keek hem met zijne groote diepe oogjes aan, en zei niets.

- Moet ge er nog veel ſchillen?

- Allemaal, en 't kleine vingertje wees op de groote mande die nog half vol was.

- En ik moet nog klaswerk maken. Deze woorden waren reeds vochtig van droefheid, en eene eenzame traan rolde over de teere wang en smolt uiteen op den half geſchilden aardappel. - Harie werd warm in zijne borst.

- Schei maar uit, zei hij.

- Dan krijg ik ſlaag van de meid, ſnikte de kleine, - laatst heeft ze me ook geſlagen.

-

- Schei maar uit, zeg ik u, en als Trui u nog iets durft te zeggen, dan komt ge aanſtonds naar mij.

De kleine veegde aarzelend zijn mesje af, wiesch zijn handjes, en ging zijn werk maken. Harie zat met de voeten op den haard. Toen kwam de meid binnen.

- Zoo deugniet, zijt ge weer aan 't knoeien. Wilt ge eens gauw aardappelen ſchillen.

- Ik hoef niet!

- Wie heeft dat gezegd?

- Ik, zei Harie bits zonder om te zien.

- Ja mijnheer, gij moet er maar een luiak van maken.

- Gij hebt dat kind laatst geſlagen?...

- O zoo heeft hij dat ook al verteld! Wel zeker, wie ze verdient moet ze hebben. Zoo ben ik ook opgebracht.

- En ik zeg u, dat ge voortaan geen hand meer naar den jongen uitsteekt, dat ge zelfs niet meer met den vinger naar hem wijst! Verstaan?

- Ik heb mij aan den pachter verhuurd, krijschte de meid schamper.

- En de pachter heeft van mij gehoord!...

Daarop werd gezwegen.

Toen Karelkje zijn werk af had ging Harie te bed, maar zijn oogen waren wars van slaap. Zijne gedachten sprongen tegen elkaar in zoodat zijn hoofd er van dreunde. Dat kind verdiende beter; zoo bij vreemden, zonder genegenheid, zonder moeder.... Wat moet Tilla geleden hebben om het lot van haar Karelkje!... Arme kleine!

Die gedachte werd bevochten door eene andere. Hij trok zich dien kleine alleen aan omdat het Tilla's kind was. Hoeveel andere kinderen die even hard moesten werken, en wier lot hem onverschillig liet! Neen, protesteerde hij, niet alleen omdat het Tilla's kind is. O ja, hij had zijne moeder zoo zeer liefgehad, maar dat wist God alleen. En toen hij haar niet meer mocht beminnen, had hij van zijne groote liefde gemaakt een groot offer op het brandaltaar van den plicht; hij was ziek geweest van de hitte der vlammen, en nu na twaalf jaar smeulde de wit-reine asch nog. Wou God hem beloonen voor dat offer, door hem te laten zorgen voor haar kind? Zorgen voor Karelkje, vader zijn van Karelkje!... Een levensdoel! Hij sloeg het vaste donker met zijn handen aan stukken als om plaats te maken voor het licht dat straalde in zijn hoofd. Zorgen voor Karelkje, hem beschermen als een vader, hem liefhebben als eene moeder, als Tilla.... Lieve, murmelden zijne lippen, en in dat woord bleven ze beweegloos, en de slaap dompelde zijn leven en denken in de mollige onbewustheid.

's Anderendaags ging Harie naar den burgemeester, en kondigde aan dat hij den kleine kosteloos voor zijn rekening nam. 'Dat is zooveel uitgespaard voor de gemeentekas, meende de berekende burgervader en beiden waren tevreden.

.....

Kareltje is vertrokken naar 't college, Harie zit 's avonds op zijn kamer te mijmeren. Hij mist alles.... Dan vat hij eene pen en schrijft....

Mijmering.

.... 't Heeft gedonderd in mijn ziel zoodat al mijne leden sidderden, gelijk bergen dreumen bij de bonkende roffelingen van een geweerte, en 't flikkerde in mijn oogen als paarse bliksemstralen, nijdig van geweldig vuur. Toen kwam een wellige hemelregen die alles doofde in mijne ziel, en er volgde frischheid vol lauwe geuren als een wind die pas van een bloembed komt. Zijne ziel is als een lente waarin het nog nooit gedonderd heeft, als een bloem die nog geen avond heeft gezien, als een beekje dat nooit misselijk is geweest door overvloed van troebel stormwater. Nu is de passiebloem die weelderigpaars openblaarde in mijn hart, vervangen door een struik met rozen, en roze-ranken slingeren zich om het verweerde kruis dat al zoo lang staat op het graf mijner liefde. Heb dank o God!'

Toen nam Harie het kaartje dat altijd vóór hem stond op zijn lessenaar, en las nog eens heel aandachtig als was het voor de eerste maal:

'Liebe war des Meisters Leben
Liebe war sein erst' Gebot,
Liebe war sein einzig streben
Liebe sein Versöhnungstod.

An andrer Glück sein eignes finden
Ist dieses Lebens Seligkeit
Und andrer Menschen Wohlfahrt gönnen
Giebt göttliche Zufriedenheid.'

J.G.

Het Licht.

II.

Het was het uur waarop de nieuwe stralen
 van haar wit-schemerend Licht de nachtigalen
 doen vluchten had in het omwademd woud
 dat zij, gemanteld in 't gewaad van goud,
 mij naderde met koninklijk gebaren.
 De zijde streeling van haar vlammen-haren
 heeft mijne wangen als een zoen verbrand;
 het gracelijk gebaar van hare hand
 heeft mij getoond de menigvuldige wegen
 langsheen dewelke de licht-reine regen
 van 't schouwend Licht ontbloeien deed
 de blauwe bloemen van vergeten leed.
 De omhelzing van haar blanke, teedere armen
 kwam voor een stond mijn ijdel hart verwarmen
 en haar zoenen heeft mij een troost gebracht
 dien 'k niet meer hoopte. In den klaren nacht
 steeg er een breede walm van zomergeuren
 wanneer zij zong het sprookjeslied der kleuren:

Ik zal der zeëen eeuwige schoonheid baren
 in laaie vlam gezet;
 mijn haren zijn gelijk de onweersbaren
 zoo violet.

Ik draag een heel verleden in mijn oogen
 met onvermoed berouw;
 mijn oogen zijn gelijk de hemelsbogen
 zoo blauw.

Het zijn de menschenzielen die mij droomen
 en lijden en verzuchten doen;
 mijn droomen zijn gelijk de lente-boomen
 zoo groen.

Het is het Leven dat mijn leven spon
 uit liefde en uit dood;
 mijn lippen zijn als de ondergaande zon
 zoo rood.

Er gaat geen scheemring over mijn gelaat
 wanneer ik twijflend bid;
 want mijn gelaat is als een maagd-gewaad
 Zoo wit.

Jan van Nylen.

Levenszang.

Ik ben degeen die lacht
 ik ben de vreugde en de klacht
 die liefheeft en veracht
 en weent,
 ik ben de liefde en de plicht
 en 'k draag op mijn gezicht
 de duisternis en 't licht
 vereend.

Ik ben de eeuwigheid,
 de goedheid en de nijd
 en 'k werd voor alle tijd
 geboren,
 ik zeg wat niemand zeggen mag
 en nog nooit heeft mijn lach
 de schoonheid van een enk'len dag
 verloren.

Ik ben degeen die weet
belastert en vergeet
en hatend elk zijn leed
bespot
vervloekt en haat en mint
de reinheid van het kind,
en zijne vrede wedervindt
bij god.

En toch ben ik de vreugd,
de wijsheid en de jeugd,
en mijne ziele heugt
geen aarde
zooals een duivel die gesard
door liefde of door smart
diep in zichzelf een englenhart
bewaarde.

Dat hart is groot gelijk de zee
en voert ter branding mee
de duizenden die 't wee
beminnen
om 't mooie van mijn vrouw-gelaat...
- Maar als een enkel mij verlaat
dan zal het rijk van mijnen haat
beginnen.

Jan van Nylén.

Voor de Liefste.

I.

Eens van der rotsen top een hooge Zon
 Haar koester-stralen warm en goude goot
 En mij haar tranen in de oogen schoot,
 Dat 'k langen naar haar rijk bezit begon.

Maar 't pad was smal, dat langs de helling klom,
 Uit donk're kloven huiverde de Dood
 Mij toe met kille kou. Maar liefde groot
 Dwong mij naar 't punt dat in m'n oog zoo glom.

Maar langer dat ik worstelde omhoog,
 Zoo hooger ook het verre einddoel klom; -
 Mijn moed ontzong me: vreze voer mij om.

Toen wreede smart mij door de ziele vloog
 En mij verlamde voet en hand... Waarom
 Zijt Gij, o Zon, zoo heerlijk en - zoo hoog?

II.

En boven mij zoo dreven wolken zwart;
 Hel-roode bliksem-stralen kleurden 't land
 Vol dikke donkerte op dor, geel zand,
 Drukkende als looden last op bonzend hart.

En vóór mij hief een forsche reus de hand,
 Die hield omklemd een scherpe, blanke bijl,
 Flikkrend in bliksem-lichten telkerwijl,
 Mij nederstortend weldra in het zand.

Toen poogde ik weg te loopen, maar m'n voet
Was vastgewassen in den mullen grond...

Toen poogde ik hulp te roepen, maar m'n tong
Aan mijn verhemelt' dik en droge hong...

Nu wil ik wachten tot mijn laatste stond
Door blikker-bijlslag bonzend einden moet.

III.

De bleeke Jaloezie had me aangegrepen,
Mij neergestort van d'hoogte waar ik stond,
En 'k lag te beven op den zwarten grond.
Forsch hield de reus den keel mij toegenepen.

Toen sprak zijn wreede, grijns-lachende mond:
'Geef 't Ongeluk u prijs, wilt gij niet sneven.
Toen heeft hij van den bodem mij geheven,
En meêgesleurd waar hij een rotskloof vond.

Hij voerde me in een hol van ijs en steenen,
Waar nooit de Zon - mijn Zon, nog had geschenen,
Waar alles koude was en zwarte nacht.

Zal immer ik hier tranen moeten weenen?
Zal nooit ik u aanschouwen, Zonne zacht?
Ellende, hoe ontworstel ik me Uw macht!

F. Weiman.

Vlaamsche Arbeid

De twee reizen van het Schoolschip 'Comte de Smet de Naeyer' verteld door een oud-leerling. - Uitgegeven ten profijte van Schoolschips Gedenkzuil. - Antwerpen, De Vos & Van der Groen. Prijs fr. 1,25.

Over dees vluchtig dagboekskten - waternersch geboren op de zoute Tropenen Noorderzeeën, lazuurblauw van den ruischenden pekel - mag wel in eenige woorden wat gezeid worden. Niet om de zielskundige fijnheid der vertelde dingen, - die is voor een ruim paart in embryo gebleven -, noch om de klassieke stijlsterkte en vaste keurige woordvorm, - die zijn in 't algemeen weinig naar de zuivere methode, - maar om de raakheldere *kleur*, den luchtigjuisten opzet van schaduwende tonen en daglichte tinten zachtlijk harmoniseerend zijne frische en versche impressies van Madeira, Valparaiso, Iquique, Goede Vrijdag thuis, de dood van den donkeyman en van M^f Ingelbleck, de schipbreuk, - vol kalme en tragische desperatie -, onbesproken de vele andere kruimige, kleurige regels en kleinere tafereelen, sprinkellevend van klare en nauwscherpe opmerking, waar de schuine zeetaal soms vreemdaandoenend doorklutst.

Een voorbeeld? men leze: 'Zot zwoegt de zieke zee in dikzwellende opgezweepte baren met schuimende soppen, regenstuiwend, dwaas hotsend tegen de stalen scheepswanden, openscheurend, diep terugge deinzend en weer met nog forscheren stoot komt er eene nieuwe deining schokken. Triestig fluitende winden jagen door het wiegelend touwwerk, bolblazend de marszeilen'. Fijnere aanhalingen dan deze zee-impressie kan men vinden, maar naar den eersten oogslag koos ik deze plots, om de glimmende flitsing zijner luchtige woordkunst rakelings te doen kennen. Met Henri Van Boovens' Tropenwee en Hora Tadema's Tropenserie in Groot Nederland heeft hij soms de *kleurige* visie zeker gemeen, hoewel nog ten heele ontzaggelijk verwijderd van die beider psychologische en plastische volkomenheden; voor wie den moreelen aard der zaken moge bedenken zal allicht ontroeren door den leuken schijn waarmee sommige scheepstoestanden en gevoelens worden verlicht; over veel zal hij onhebbelijke navraag doen.... Tevens is het in den grond diep spijtig dat drukker en schrijver met niet meer

gemeenschappelijk nazicht taalbouw en uitgave tot gladder nauwkeurigheid verzorgden.

Ik denk wel dat deze anonyme oud-cadet, - wie mag hij toch zijn? - die zienbaar buiten weten soms onverhoeds den streng besloten hof der vlaamsche literatuur kwam binnen rennen, - met even veel levensfrissche aandoening en sterke wijze ons nog meer van 't zouterig pekelsop zal weten te verhalen zoo hij met het hem eigen kernige talent, op klassieker en steviger voeten den aangenamen tuin onzer letterkunde wil verder doorwandelen en aandacht geve voor gleuven en spleten van den retorikalen beemd, nu eenzamer verlaten dan ooit...

K.V.d.O.

Het Lot der Kinderen door Virginie Loveling. Uitgegeven te Aalst bij De Seyn-Verhougstraete.

Ik weet niet welke hooge eischen sommige critici dit eenvoudig verhaal hebben gesteld - ik weet niets anders te zeggen dan dat het mij heeft geroerd en daardoor eenige uren lang geboeid. Voorzeker heeft deze schrijfster beters geleverd, zij beoogde hier dan ook geen groote kunst te leveren, geen tendenz-roman of wat ook nog; zij gaf ons een brok waar leven, bekeken door haar zwarten bril die zij niet meer verlaten kan.

Virginie Loveling is eene pessimiste, en niet sinds gisteren - volgens haar wordt de mensch onder eindloos-grijzen hemel gestuwd op den ruwen weg des levens tot waar de afgrond van het eeuwige Niet gaapt door het noodlot; dat zulke levensbeschouwing met de onze geenszins strookt hoeft natuurlijk geen betoog. Wij voelen dan voor zulk een tragisch leven als dat van Herman er een is, anders dan Virginie Loveling; wij vergeten hare gevoelens om het verhaal in het kader onzer gevoelens te doen passen; en daar overgebracht roert het ons en opent ons oog en hart op zooveel droefheid, op zooveel verborgen wereldleed....

Ja, nog eens ik weet niet waarom dit net-uitgegeven boekje hier en daar ongunstig werd onthaald; meer en meer verdwijnt het verhaal van zulkdanigen aard uit onze literatuur, het valt buiten den smaak; ten onrechte nochtans. Want zoo wij gewoon zijn aan fijner en hooger kunst, daarom mogen wij andere soorten niet buiten sluiten, maar dienen breed-ontvankelijke receptoren te wezen voor alle kunstuitingen.

'Het Lot der Kinderen' heeft mij innig geroerd, en zulke ontroering was de rechtstreeksche resultante van stijl-eenvoud en gave zielsontledingen - dat boekje houd ik in dankbare herinnering om de vele bladzijden vol poëzie!

E.

Verhalen uit Rusland, door L. Tolstoy, vertaald door V. de Meyere. - De Seyn-Verhougstrate.

Buiten Streuvels kundige vertaling van 't Geluk in 't Huishouden' in de Duimpjesreeks der buitenlandsche schrijvers en de 'Vertellingen' bezitten wij - naar ik meen -geene meerdere weerdevolle, vlaamsche vertalingen van den grooten Rus Leo Nicolawitz Tolstoy; de hollandsche uitgaven - waarmee wij dan ten gemisse van zuiverder degelijkheid onzen gevoeliger gemoedsaard goedhertig trachten te vereeren - zijn soms te bijzonder-hollandsch getint of bieden eene te goedgegemaakte overzetting van de oorspronkelijke novellen dat beider soort van behandeling de struische atmosfeer dier Kaukasus- en Steppeverhalen flauw vermilderd tot zwakke half russisch-hollandsche stemmingen en laffe bleekten van kleurloos waterachtige prenten, vol onbestemde plastiek en gevoel, die beiden aan de werkelijke oorspronkelijkheid diepe afbreuk en scherpe ontaarding veroorzaken.

Boven deze hoofdzakelijke gebreken verheven, heeft V. de Meyere van Tolstoy's novellen ons eene vertaling geleverd waarin de Slavische visie en kleur in de oorspronkelijke aandoenlijkheid en spanning nauw wordt nabijgekomen en de woordkunstige opzet der zinnen een meer dan gewoon vertaler verraadt; want buiten de *verstandelijke* behandeling waarmee elk eenvoudig vertaler zijne omzetting verzorgd, heeft V. de Meyere zijn levendig gemoedsleven en diepere artistieke woordkennis om de vertaling met iederen oogenblik op te houden tot de meesterlijke sterkte der Tolstoyaansche romantiek.

Dit is de innigste verdienste, welke niet kan bereikt worden door wie enkel eene verstandelijke taal- en vertaalkunde bezit en er veerdig weet mee om te gaan, al in 't ellendig gemis dezer hoogere gaven die we *zielsleven* en *woordkunst* hebben genoemd, beide van den dichter en den artist.

Om deze redenen is de vertaling - onder anderen van even veel uitmuntenden aard -van het verhaal: De sneeuwstorm - waarin de griezelige sneeuwstemming onafgebroken-zacht wordt doorgehouden, als het grondmotief en de levensatmosfeer van heel een besneeuwd Rusland, - wèl gelukt. Dit deden een intensief gemoedsleven en artistieke kunde-der-taal meer dan eenige verstandelijke vertaalkennis. In der waarheid mag hierom eene oude les herzegd worden: beschatten wij den gulden taalkroes meerder naar heur smijdig drijfwerk en naar de edele hardheid der kostelijke stof minder, want de taal is het dagelijksch gemeengoed aller gewone menschen, eventwel is de ernstige wijsheid heurer grondige bewerking slechts enkelen gegeven; dit is alzoo door Gods eeuwig vooruitzicht weggelegd.

K.V.d.O.

Reinaert de Vos herwrocht door Stijn Streuvels n° XI-XII van de Nederlandsche Bibliotheek.

Velen hebben steeds gemeend en meenen wellicht nog dat de Reinaert de Vos niet kon overgebracht worden in moderne schrijf- en spreektrant zonder eene zeer grondige taalstudie en diepe grammatische navorschingen. En dat was inderdaad ook zoo, omdat de meeste letterkundigen en taalkundigen die Reinaert 'moderniseerden' eene vele te groote waarde hechtten aan het uiterlijke en te weinig dachten aan den innerlijken geest van het werk. Stijn Streuvels die veel meer artist is dan taalkundige, heeft dit werk anders opgevat; en het is gebleken dat hij wel de meest geschikte man was om het oude epos in een modern kleedje te steken. Zijne vlaamsche persoonlijkheid stelde hem reeds in nauwer verband met het middeleeuwsch epos en vergemakkelijkte zijn werk in groote mate. Hij heeft - en dit is de grootste hoedanigheid van deze omwerking - de primitief Vlaamsche atmosfeer van den Reinaert weten te behouden, en hij heeft hier en daar - o zoo tactvol! - den gouden draad van zijne zeer persoonlijke kunst doorheen het middeleeuwsche verhaal geweven. Eene nauwkeurige en kritische vergelijking van den primitieven tekst met dezen van Streuvels is men niet geneigd te maken; men *voelt* immers zoo goed dat het zoo moest gezegd worden en niet anders. Men mag dus beweren dat, ten minste in den geest en in de algemeene opvatting, de Reinaert van Stijn Streuvels het origineele meer nabijkomt dan alle vorige omwerkingen die maar al te dikwijls grammatisch-juiste, maar ontzielde en stroeve omzettingen waren in huidigen schrijftrant.

J.V.N.

Vreemde Arbeid

Iets over Engelsche Literatuur. Drink en The Bondman, door Hall Caine.

Engeland, Frankrijk en Duitschland, sedert de middeleeuwen, stonden immer aan het hoofd der intellectueele bewegingen der kunstcultuur in Europa. Het koningschap van Frankrijk - wat dan ook eenige schroomvallige flamingantjes mogen beweren, al jammerend over de fransche zedeverpesting, de zuiderlijke lichtzinnigheid enz. enz. - duurt voort tot op onze dagen, en de fransche literatuur is en blijft nog altijd de rijkste, de verscheidenste, de verfijnde van ons werelddeel. Maar nieuwe kultuurmiddens zijn gevonden en het brandingspunt der ideën en der kunstvormen schijnt afgeweken naar het hooge Noorden. Noorwegen, Zweden, Denemarken, Rusland, Polen, waarvan we vroeger nooit gewagen hoorden in de literatuurgeschiedenis, zijn geklommen plots tot de spits der letterbeschaving en kunnen met hoogmoed wijzen op eene machtige, uitgelezene letterbent. Zou de kunst soms aardrijkskundig ook evolueeren?

De Engelsche roman-literatuur, onder andere, doorworstelt voor 't oogenblik een tijdvak van verlamdende crisis.

De roman - waarin vroeger Engeland zich zoo uitzonderlijk kon beroemen op meesters als Charles Dickens, George Eliots, Thackeray, Disraeli, enz. - is merkelyk verarmd en deerlyk misvormd.

De oorzaak ligt overigens bij de hand: het meer en meer opgaan van 't engelsche volk in alle mogelijke sports: football of tennis, racing of boxing, bridge of skaring of polo of footing of jumping of... ze hebben de eenvoudigste daden en bewegingen van 't alledaagsch leven in een 'sport' herschapen. Kenschetsend: in de engelsche colleges zal er aan den oversten niet worden opgedragen zooals in de onzen, eene letterkundige of toonkundige zitting, maar een match football of tennis, en de meest in eere gehouden leerlingen zijn niet de eerste in 't rekenen of 't opstellen, maar de sterksten en de behendigsten in sporting.

Eene natie, levende in den staat van sportieve opwinding en sportieve beslommering, kan natuurlyk niet geweldig veel tijd overhouden voor lectuur, en 't weinige dat het dus zoo'n sportmen mogelijk is te lezen, tusschen twee sportbijeenkomsten

of een rit per auto en een tennis match in, mag deshalf niet te kunstig, niet te ingewikkeld wezen, niet te diep. Een vermakelijk, optimistisch, romantisch vertelselken, vlot en vloeiend, met alledaagsche omloopswoorden geschreven en in korte zinnkens gehakt, een gemakkelijk opervlakkig om in der haast te doorlopen romanneken zal aldus allerwaarschijnlijkst zijn bevoorkeurd geestesvoedsel daarstellen.

Eerste element der engelsche volkspychologie: sport; tweede element: practice 'Time is money' beweren de Engelschen. Of zou een ernstig koopman van de City - ik denke soms op den Droogstoppel van Multatuli - zijnen kostbaren tijd verspillen aan verzekens of onnoozele liefdevertelselkens? Het kwartierken dat hij dagelijks zal voorbehouden voor 't intellectueele bestanddeel van zijn wezen, moet dan nog nuttig, praktisch besteed.

Daarom: koloniale romans-genre Rudyard Kipling, Hornung, Merriman, enz. - waarin hij, onder verleende, gemakkelijk terende vorm, zich onderrichten zal over de zeden der koloniën.... de detectieve romans - genre Conan Doyle, Groy Boothby, George Griffith, enz. - die zijnen geest zullen openen, zijne spitsvoudigheid prikkelen.... historische romans - genre Conan Doyle, Rider Hagard enz. - die zijne salonkennissen verrijken.... eindelijk wetenschappelijke romans, zooals die van J.B. Wells. De zedenroman echter is bijna gansch onbekend.

Niet dat ik wou ontkennen dat zekere dier schrijvers - zijn Rudyard Kipling, Conan Doyle, Seton Merriman, Rider Hagard, Wells bijv. niet universeel bewonderd? - het in hun bijzonder genre tot eene groote behendigheid, tot een meesterschap zelfs hebben gebracht.... Maar waarom verwerpen de meeste zoo stelselmatig de werkelijkheid? waarom die afwezigheid van alle kunstbetrachting?

Naast die aanlokkende troetelkindjes van 't Engelsen publiek, een weinig vreemd voor ons en niet strokend in 't algemeen met ons karakter, zijn aan 't werk nog eenige andere letterkundigen, een minimum die meer onze vastelandsche vereischten beantwoorden - psychologische of realistische schrijvers - in England door het gros der nationalen miskend maar van trouwer alooi voor den vreemde.

Hiertusschen: op eerste lijn, George Meredith, Marie Corelli, George Moore, de vertegenwoordiger van het nationalisme in England, en Hall Caine... verder, Anthony Hope, Thomas Hardy, Mrs Humphrey Ward, Maxwell Groy en twee of drie andere meer.... waartusschen flinke, machtige, scherpzichtige, fijn bewerkte arbeiders die ik U, bij gelegenheid, zoo graag bewonderen liet....

De dichtkunst is bijna totaal uitgestorven. Geen enkel dichter leeft er tegenwoordig in England die iets meer dan een dorpsroem verwierf. Volledigheidshalve, noem ik echter Rudyard Kipling, de wereldberoemde romanschrijver, die tegelijkertijd een verdienstelijk dichter is, voorts Arthur Symons, W.B. Yeats, Laurence Binyon, Henry Newbolt, Sturge Moore, Stephen Philips, Laurence Housman en eenige andere, nog minder beduidende.

Van een dier zeldene gewetensvolle en ernstige letterkundigen uit England,

Hall Caine, wien we reeds verscheidene meesterwerken te danken hebben, - ik noem onder meer: *The eternal City (Rome)*, *The prodigal Son*, *The Manxman*, *The Christian*, *The Scapegoat*, *The Bondman* enz. - verscheen weer over een drietal maanden, een nieuwe, kortere roman 'Drink', door den schrijver bepaald als 'a love story on a great question' i.e. 'een liefde-historie op een gewichtig vraagstuk' en dat vraagstuk is het alcoholism. Een tendenzroman dus. Niet op de hoogte van de *Eternal City* of van *The Bondman* - in 't voorbijgaan vermeld ik van dit wonderbare boek eene versche volksuitgave (bij William Heinemann, London aan 6^d) - maar van een toch nogal fluksch voorkomen in den woekerakker der Engelsche avonturenliteratuur. De ontleding is eigenlijk nog kiemig, de karakters heel vaag afgelijnd, maar het geheel is boeiend en kernig.

Conan Doyle ook heeft weer een nieuw werk uitgegeven: *Sir Nigel*, een historischen roman in den aard van *The white Compary*, eenigzins zelf eene voortzetting ervan.... en Rudyard Kipling een humoristisch verhaal *Puck of Pook's Hill*.

Wat ten minste de Engelsche schrijvers eigen is, dat is hunne vruchtbaarheid.

André De Ridder.

De Drie Torens

Vroeger, in den jachttijd, vertelde ons Jonker Polak, bracht ik telken jare een paar weken over op mijn landgoed *De Drie Torens*, in de Broeken. Aldus heette een oude adellijke heerenwoning, die in den loop der eeuwen, van zijne hooge bestemming tot den rang van eenvoudige boerendoening is afgedaald. Uit de verte nochtans maakt het oude slot nog tamelijk goed figuur, bijzonder in den zomer, met zijn toegangsdreef van breedgekruinde beuken, vier op een reeks, zijn ringmuur, wallen en hooge populieren waarboven de middentoren der drie, als de heerscher van de streek, uitsteekt. Van bij echter is alles bouwvallig en versleten; de tijd kankert aan de muren in groene, vuile vlekken. Ik liet er mij in het minst rheumatische gedeelte, een paar kamers stoffeeren, zoo goed en zoo kwaad het kon. En al moest ik er het tot een zeker punt de weelde missen van mijn eigen huis, in stad, die schade werd mij rijkelijk vergoed door de nachtrust, welke ik er steeds genoot, den zwaren, gezonden slaap der jagers na een vollen dag vermoeyenis in de open lucht, en waar het lichaam weer uit oprijst, gelenigd en verfrisscht, als uit een bad van meidauw. 's Morgens stond ik laat op, ik lag eerst nog wat te luisteren, van uit mijn bed, naar het loeien van het vee, dat men uitliet in de weide, het schommelen van den kern in het melkhuis, het blij gekakel der hennen, ganzen en kalkoenen, naar de honderd eigenaardige geruchten eener boerderij bij den aanvang van den dag. Moeder de vrouw onthaalde mij op een lekkeren spekpannekoek, Leentje, bare dochter, schonk mij warme koffie en verschen room, om de twee dagen bracht mijn huisknecht wijn en fijne groenten aan uit stad, ik zelf zorgde voor het wild aan tafel, en de honger deed de rest. Vast mag ik zeggen dat deze dagen tot de vreugdigste, de gezondste mijns levens behooren. Men is toch maar eenmaal jong niet waar?

Nu het gebeurde op zekeren nacht, dat ik door een zonderling gerucht uit mijn slaap werd gerukt. Daar liep iemand, boven mijn hooft, waar ik wist dat Ant de schaper sloop, over den vloer heen en weder; een raam gleed open en weer toe; er werd gezocht en gefluisterd als van iemand die luidop bidt. De maan scheen helder, en teekende door het grootte kruiskoos een groot vierkant lichtvlak op den achterwand der kamer. Ik dacht: 't zal alweer Ant zijn, die in zijn vieze dagen is, en dook terug met mijn neus onder het wollen deken weg.

Schapers zijn doorgaans rare zielen, zij leven op den uitkant der maatschappij. Hun eenzaam bestaan met hun kudde, hun gedurig verkeer op de heide, in de bosschen, langs de weide, door alle weer en wind, in eenig verband met de natuurverschijnselen, dit alles stemt uit tot nadenken, brengt hun nader tot de natuur, doet ze dieper dan wij het algemeene leven medeleven. Voor ons, stadskinderen, is een eik een boom, een ekster een vogel, een mistnevel drijvend langs den zoom der beken, 's avonds, een damp; voor hen zijn het bezielde wezens, die denken, voelen, handelend optreden en uit wier schoot de legenden der *Varende Vrouw*, van den *Sprekenden Vogel* en van de *Zeemeermin* geboren worden.

Daarbij was Ant een *bijbellezer*, een slag van menschen, dat langzaam wegsterft in den buiten, zóo het al niet heel en gansch is uitgestorven.

Ant was een rare, maar braaf. Hij kon soms zoo wonder praten over bovenaardsche zaken. 'Ant, zei de stalknecht, wanneer hij hem aldus bezig hoorde over hel en hemel, men zou wel gaan meenen dat gij alle middagen met een heilige aan tafel zit.' Dit kwam echter veel meer van de ouderwetsche boeken en chronyken, meest levens van heiligen, waarin hij, 's avonds, bij de lamp, zoo gaarne uit las, met een grooten ronden bril op den neus en de oogen half toegeknepen op een glimpje van heilige verbazing.

De menschen konden zijn bijbelsche *manie* goed lijden. Wien schaadde dit? Ant liep niemand in den weg, lachte iedereen vriendelijk tegen en deelde van zijn kleinen overvloed aan minder begoeden dan hij mede. Het lagere volk voelde zelfs iets voor hem in zijn hart uitkiemen als eerbied voor een heilige. Er was niet het minste vlekje te leggen, geen schijn van vermoeden zelfs, op de reinheid van zijn onbesproken leven, zelfs niet in zijn eerste jeugd. Men heette hem den heiligen schaper, in den wandel.

Ach, hoorde men hem dikwijls zuchten, mocht ik toch eens een mirakel

zien, al was het maar een heel, heel kleintje. Hij las er zooveel en zulke schoone in de vrome boeken en chronyken. Sinte Telesphora, op vlucht uit het huis der gruwzame Rufina, waar men hare onschuld zoekt te krenken, die in een wolk verandert, wanneer het booze wijf op het punt staat haar terug te grijpen; broeder Mascentius, die over boomen en huizen heenvliegt naar zijn klooster, met de lichtheid van een vogel; Sint Antonius, wien het kindeken Jesus uit den hemel op een lichtstraal in de armen neerdaalt, en er vleiend eene poze rust en hem kust. Neen zooveel vroeg hij niet, geen hemelen-aarde-bewegend mirakel, niets dan de stille aalmoes van een kleine liefdeblijk, het bewijs dat zijn zoete Jesus aan hem dacht. Of kon het Mariabeeld, dat hij op de schapraai staan had, tusschen twee gekroonde kaarsen, en dat door hem, telken avond, op de beide wangen werd gezoend, vóór hij slapen ging, kon het niet eens eventjes de strakke, steenen oogen naar hem opslaan, een oogenblikje maar, als in een weerlicht en zoet lachend wedergroeten: slaap wel, Ant. Maar hij was zulks niet waardig, neen, oprecht 't was een zondig vragen voor eene armen zondaar als hij.

En toch die hoop wilde hem maar niet begeven. Zij groeide aan met de jaren, het werd eene obsessie, het hevigst rond de tijden van het jaar, welke de Kerk met hooge feesten heeft gezegend: Paschen, Onze Lieve Vrouw halfoogst, Kerstdag opgeprikkeld nog door al hetgene hij alsdan aan zielezaligheid had genoten in de kerk, in den biechtstoel, op de communiebank, voor de van licht en bloemen glanzende heiligenbeelden laaide Ant's ziel op als een brandende koorts in haar eigen gloed. Er zou een wonder gebeuren, welzeker, wat? Dat wist hij niet, dat kon hij niet weten. Maar komen zou het, uit de diepten van den hemel, op het oogenblik misschien dat hij er het minst aan dacht. In sommige oogenblikken zelfs, voornamelijk als hij alleen lag in het witte, maagdelijke beddeken en het blauwe schijnsel van de maan, naar binnen drong, vaarde er een koude huivering over hem als de eerste aanblaas van den adem van den eeuwige.

In den morgen, die op voormelden nacht volgde, terwijl ik mijn ontbijt gebruikte, trad Ant de kamer binnen. Zoo hij daar voor mij stond leek hij veel meer een kermisvogel, die op een bruiloftsfeest verwacht wordt dan den boerenarbeider, die een dag het slijk der wegen te doorploegen heeft. Hij had pas geblonken rijschoenen aan, was netjes gewasschen en geschoren, had zijn zondagschen vilten hoed op en hield een mispelaren stok in de hand

onder den schoon geborstelden schapersmantel van blauwen vries met den driedubbelen kraag:

- Mijnheer, zei hij, beleefd zijn hoed afnemend, ik wilde het hof niet verlaten zonder u eerst den goeden dag gewenscht te hebben.

- Gaat ge van hier weg, Ant, riep ik verbluft opkijkend, en zoo al in eens?

- Het spijt mij, mijnheer, maar het kan niet anders, het moet zijn, antwoordde mij de arme drommel, met een zoo leuken trek van comischen ernst over het onnoozele gelaat, dat ik moeite had om mijn lachlust te bedwingen.

- En waarheen is de reis?

- Dat weet ik nog niet, mijnheer, overal en elders.

- Wat, ge verlaat goedsmoeds uwen ouden post zonder eerst voor een anderen gezorgd te hebben, wordt ge?.....

Stapelgek, wilde ik den volzin volledigen, doch hij liet me den tijd niet het te zeggen:

- Vloek niet, mijnheer, 't is Onze Lieve Vrouw die het zóo gewild heeft.

Oprecht het gesprek nam een wending aan, die me hoogst interesseerde; het zuchten en heen en weder loopen over den vloer, in den vorigen nacht, schoten me weer te binnen.

- Hoe, wat, wie, Onze Lieve Vrouw? riep ik in klimmende spanning.

Doch hij altijd even bedaard:

- Het is gekomen, mijnheer, van nacht is het gekomen.

- Maar spreek dan toch duidelijk en niet in raadsels, wat is er gekomen?

- Het lang gewenschte mirakel.... God en zijne heilige moeder hebben hunne oogen van bermhertigheid over hun onweerdigen dienaar geopend....

Ik heb Maria gezien, zooals ik u zie, mijnheer, in den doornboom, al zoo waar als dat Ant eene ziel bezit, die hij moet zalig maken.

- Waar hebt ge dat gezien? vroeg ik een oogenblikje meegesleept, - 't was hoogst vluchtig, - door de overweldigende kracht van overtuiging, die mij uit toon en houding van dien armen drommel tegenwaarde.

Wat is het geloof, een krachtig geloof, aanstekelijk!

- Ge kunt dat denken dat Onze Lieve Vrouw de warme hemelzalen zal verlaten om in een doornboom te zitten koekeloeren, 's nachts met vleermuizen en potuilen, liet ik hier schokschouderend op volgen. - Alles wel overdacht zoo een verzinsel was ook te dom om aan de kiekens uitgebokkeld te worden. - En wat heeft ze u gezegd?

- Niets.

- Niets! Dan kon ze zich even goed de moeite van de reis besparen. Ge zult gedroomd hebben, Ant, 't is de braadworst van gisteren avond, die u in de maag heeft gespoekt, van nacht.

De man ging zoo krachtig op in zijne geestdrift dat hij niet eens het puntige dier gezegden vatte.

- Zoo, mijnheer, zei hij, weggaande, houd u kloek. Ant zal een goed gebed voor u lezen. Ik mag niet langer wachten het goede nieuws aan de wereld te verkondigen.

Aan de deur meende ik den armen domper nog eene laatste aardigheid toe te voegen, doch hield mij bijtijds in. Wat kon het mij schelen ook, indien Ant zijn rust aan een spookje uit de maan weggooid. Wie zoo dom is dat hij Lieve Vrouwen naloopt, die nachtverblijf in een doornhaag houden komt een harde les ten goede. Bovendien zou al wat ik hem zeggen kon op den stalen muur zijner koppigheid afbotten, als water op eene eende.

Dien morgen was het regenachtig weder. Ik voelde mij vermoeid. Een poos rust, in gezelschap met een aantrekkelijk boek, op mijne kamer, zou nu goed bekomen, dacht ik. In den loop der lezing werd mijne aandacht meer dan eens door Ant afgetrokken. Ik kon mij dat sulchtig gelaat, met den onnoozelen glimlach, terwijl hij mij zijn visioen vertelde, maar niet uit het hoofd steken. Van daar tot de gedachte eens eventjes een verdiep hooger tot zijn slaapvertrekje, maar naar boven te klimmen was de stap gauw gedaan. En ik naar den zolder. 't Was belachelijk, en toch ik ging. Wat doet men al niet in de verveling van een dag gedwongen rust.

Ik zag een achterafje, zooals boerenknechten er doorgaans hebben, zonder iets bijzonders, tenzij dat de muren vol ouderwetsche printen hingen van heiligen. Vroeger sloop Ant bij zijn kudde in den schaapstal. Aangezien zijn hooge jaren liet men een hulpjongen, dien men tot zijn opvolger aankweekte, de bedalkoof inruimen.

Op een stoel lag een open boek, een lijvig deel der Gulden Legende, een dier eerbiedwaardige folianders van voor heen met beduime lde bladhoeken, een zwaar lederen overtrek en groote, koperen sloten. Waarschijnlijk duidde de bladzijde, waar het boek op gaapte, de plaats van Ant's laatste lezing aan. En ik las:

‘Ende de locht ende de wateren, alsook de aerde ende het vuer, synde

deze de vier hoofdelementen ofte *principi omnium rerum*, zitten vol geesten, soo kwalyke als goede, de kwade omme den vleeselyke mensch met hunne vileine pratyken te verleiden, de goede omme hem by te staen in syne nooden. Sy wemelen al dooreen rondomme ons, soo talryk als de stoffer in een sonnestraal. Ieder mensch trekt er alle oogenblikken met honderden naar binnen met de locht, welke hy inasemt. Sy kruipen ons in het bloed, sy bewegen ons herte, sy wroetelen in onse hersens, sy fezelen in ons ooren, sy staan achter onsen rugge, onsichtbaar, omme onse minste bewegingen af te spieden, en sich alsdan daer naer te schikken voor ons goed of voor ons kwaed, alles naer elkeens aerd ende verdienste, ende met de toelatinge Gods. Van hem syn de goede ingevingen, welke ons altemets overvallen sonder dat wy kunnen raden van waer sop komen, alsmede de vuile visioenen en slechte gedachten welke ons herte bevleken gelyk een grove domp van pestilencie een effenen spiegel. Soms laet God, in syne goedentierenheit ook toe, dat de goede geesten eene sierlyke gedaente aenneemen, 't sy omme den mensch te troosten, 't sy omme hem te beloonen. Het is alsoo dat men van den seer heyligen kluisenaer Serapius vertelt, die Maria seer devoot diende alle dagen met honderdmael haeren weesgegroot luidop te lezen. Dat sy hem eens verschenen is, des nachts, met een silveren mantel aen, geweven uit het schoonste maenlicht, geseten te midden van een bloeyenden doornboom, soet naer hem knikkend met haeren Soon op haere armen, ende seggende met eene stem als hemelsche musiek: *ave Serafi*, wat in gemeyne tael sooveel bedieden wil als ik groet u, Serafi.'

Hier, in deze bladzijde, riep ik zonder aarzelen uit, tikkend met den vinger tegen het boek, hebt ge de eerste regelen van het slotwoord, op Ant's raadsel. Mijne nieuwsgierigheid was geprikkeld. Ant's begoocheling kwam me nu niet zoozeer voor als een te verachten prul als wel als een zielkundig raadsel, der moeite waard dat men het zocht te achterhalen. Den heelen dag door verkeerde ik in zekere spanning om het feit.

Ik meen u reeds gezegd te hebben hoe mijne kamer onmiddellijk onder die van den schaper lag. Het venster gaf uitzicht op een weideken, dat in zachte glooing tot aan een watergang afdaalde. Op eenigen afstand stond een doornboom, maar gansch geen gewoon doornboom, een zeldzaamheid in zijn aard, buitenmate dik van stam en rondbollig van kruin, voor plantgewassen van zijn soort, die zelden hooger reiken dan een hofheg. Hij kon wel honderd

vijftig jaren oud zijn, rekenden de menschen. Een wolk van een boom, in de lente, met zijn pracht van wit-roode bloesems, die geen groen lieten zien. In den herfst hing hij vol kriekende appelkens, een altijd gereed gedekte tafel, voor snoepzieke lijststers, meezen en musschen, die het zich dan ook geen tweemaal lieten zeggen en er bij poozen zoo geweldig kermis vierden, dat de heele buurt van hun lawaai weergalmde. Tegen den stam aan hing een houten Maria-beeld, den lieden uit den omtrek dubbel heilig om zijn ouderdom en om zijne beteekenis. Hoe lang het daar reeds de hulde der voorbijgangers ontving, - een haastig aangeslagen kruis, kant der vrouwen; een licht aantikken aan den rand hunner muts, kant der mannen, - wist Ant niet te zeggen. Maar dat hij dit beeld bijzonder lief had wist de goede ziel des te beter, en dat hij het als de schutsengel van de heele buurt aanschouwde, en dat hij er soms uren lang, van uit zijn open venster, luidop kon zitten tegenpraten en hoofdknikkend, en dat die vereering een erfelijke pand was in zijne familie, want moeder zaliger had het, op eigen kosten, nog eens in een kapelleken van eiken hout laten zetten. Was de zoete Mei weer in het land nooit ontbrak het aan versche groen noch bloemen uit de velden bij het beeld.

Sedert eenigen tijd wolkte er eene droefheid over Ant zooals ik later in den dag te weten kwam. De zoete rust was van zijn hart geweken. Hij zou zoo geerne het klooster der Grijsze Penitenten ingetreden zijn en zijn biechtvader, mijnheer de pastoor van de parochie, wilde niet mede. Wat denkt ge wel, in uwe jaren, wierp hij op, een roeping van dien aard eischt andere teekenen dan gewone? Doch heeft de ziel een ouderdom, antwoordde Ant zeer wijs hierop bij zich zelve, of beter is een mensch niet altijd even jong om God volmaakt te dienen, mits de wil maar goed zij. Het is waar het klooster had van zijn zestigjarige armen en beenen niet denzelfde bate meer te verwachten als van een broeder Cornelius, den ziekendiender, of van een Rafaël den kok, of andere broeders nog, in den vollen bloei der jaren, doch wat men aan hem verloor in handarbeid zou hij wel weerom weten goed te maken met later aan het Sticht zijn goed te vermaken. Och, en bovendien wat waren dit nu al voor prullen, klein wereldsche berekeningjes in vergelijkenis met een ziel die brandt van verlangen om zich al nader en nader met haren hemelschen bruidegom te vereenigen. Men kan overal zalig worden, predikte nog de pastoor, de man had gelijk, en zijn wandel, ten minste Ant dorst het zóo verhoppen, wat vlekkeloos en aangenaam voor het aanschijn van den Heer.

Maar als hij Hem nu eens met nog meerdere vurigheid wilde beminnen, Hem een offer brengen van zijn gansch persoon, ziel en lichaam, tot verborgen martelie, uit liefde voor Hem op zijn altaar het laatste vezeltje van vrijheid afhakken, dat zijn hart nog aan de wereld boeide, wie mocht zulks beletten? Het was zijne schuld niet dat hij Hem zoo hartstochtelijk beminde, Hij, de eerste met zijn gekneusde schouderen, gedoornkroonde hart en bloedige handen en voeten had den menschen 'de dwaasheid van het kruis' geleerd. Zijne ziel laaide weg als een toorts in haar eigen gloed van brandend verlangen naar meer versterving. Het werd een obsessie van alle oogenblikken; hij haakte naar lijden en dood, gelijk anderen naar feesten en voldoening. Eens in de eenzaamheid van zijn celletje van Grijs Penitenten hoe zou hij zich weten weg te dompelen in een zee van kastijding, dat hij er heel en gansch in verdoofd en versmoord lag. Zijn biechtvader eischte een teeken, welaan dat teeken, hij zou het verkrijgen, kost wat bost, hij zou zooveel keersjes aansteken, zooveel litanien bidden, zoolang vasten, zooveel communiën offeren tot dat Maria gedwongen werd hem het teeken te geven, al moest er een mirakel geschieden. Maar juist op dit toppunt zijner zekerheid greep zijn twijfel hem het diepste aan. Was hetgene hem nu voorkwam als een opstand tegen den raad van den biechtvader niet het klaarste bewijs dat deze laatste gelijk had. Want deze toch en niet hij was de tolk van Gods wil over hem, de gezant van hierboven om hem te leiden waar God hem hebben wilde. Arme Ant!

Men schreef einde October, de maand van den heiligen Rozenkrans. De prikkeling in Ant's gemoed had haar hoogste punt bereikt. Dertig dagen lang had hij, zonder eens te missen, de eerste mis bijgewoond, had hij gevast en gebeden. Morgen, voor het sluiten, werd er algemeene communie gehouden met processie. Straks nog had die goede ziel haren geestelijken geleider in den biechtstoel opgezocht, en nu, weer te huis, in het stille kamertje, verkeerde hij in de zonderlingste stemming van de wereld. Hij voelde zich zoo licht, zoo licht alsof hij vleugelen had gekregen. Er was als een blijheid over en in hem dat zijn bloed deed jagen en een blosje op zijn oude koontjes legde, waar de koorts uit loerde. Heden zou het komen, heden zou het komen, riep hij zich zelve gedurig inwendig toe, heden of nooit meer! Zijn blik sloeg naar boven, naar het gekleede lieve Vrouwenbeeld, op de kast. Och, als 't u belieft... als 't u belieft... als 't u belieft, herhaalde hij keer op keer, met samengewrongen

handen, als het geklep der alarmklok in een stormnacht. En in dien kreet stortte gansch zijne ziel van kinderlijk geloovig en noodhebbend mannetje zich uit. Neen Maria kon, ze mocht niet weigeren. Ach hij had die goede Moeder toch zoo vurig gesmeekt dat de maand niet zou voorbijgaan zonder een teeken van haar.

Den heelen dag was het grijsig weer geweest. Met den avond stak de maan op, de volle maan, en dreef de laatste wolkjes weg; het hemelgordijn schoof open op een vlekkeloos tooneel van sterrenpracht. Het zou een van die nachten worden, schoon als een droom uit de sprookjeswereld, waarvan ik mij maar niet kan voorstellen, hoe er menschen gevonden worden, zoo gevoelloos en versteend dat zij niet eventjes den blik omhoog slaan en vluchtig zuchten: o mijn God, wat een pracht. De aarde lag te blinken in het zilveren schijnsel, met hier en daar donkerzwarte plekjes, waarin boerenhuisjes sliepen. Hield men den blik eene wijle strak voor zich uitgestrekt, het werd u te moede alsof haar boezem zachtjes op en af ging in een lichte ademhaling van den grond. Uit het watergangetje achteraan rezen kleine witte nevelwolkjes, die langzaam kwamen aangedreven. De maan verzilverde hunne topjes. Ze sleurden langs het gras der weide, als de kleedsleep van invallende elfen - de legende der *Varende Vrouw* - en schaarden zich onder den doornboom tot een wolkentron van wazig licht. De maan speelt de groote rol in het ontstaan der legenden. Zij is de groote misdadige, of zoo dit woord te hard valt, de machtige tooveraarster. Wat de zon in helder daglicht stelt brengt zij tot het mytische terug met haar schemerdonker van heimelijk leven, dat de lijnen misvormt, de gestalten verlengt, en de inbeeldingskracht van den mensch opprikkelt. Zelfs de positiefste geesten hebben zich tegen hare tooverkracht te wapenen. Zij speelt in het worden der legenden dezelfde rol als de fictie tegenover de historie in kunstig aaneengeweven en aantrekkelijk roman: de lezer weet ten langen laatste niet meer waar de werkelijkheid ophoudt en de droom begint.

Waarachtig, ik zelf ofschoon gesterkt en gestaald door de studie, ik had een oogenblik te strijden tegen de begoocheling, terwijl ik gezeten voor Ant's eigen vensterraampje, mij trachtte in te werken in zijn verbeeldingsproces. Hoe zal het dan met dien armen, droomzieken sukkel gegaan zijn. Ik kon mij best de verschillende phazen dier evolutie in zijn geest voorstellen.

Hij zal het raam langs den weidekant opengezet hebben, sprak ik mij zelven

toe. De koelte die naar binnen stroomde, in breede teugen met het maanlicht, zou verversching brengen aan zijn overspannen hoofd. Zoo even heeft hij het hooger vermelde kapittelken uit de *Gulden Legende* gelezen. Zijn hoofd is verhit, en nu zit hij den blik halstarrig in den doornboom voor zich heen gericht en met de beide handen om het zware boek geslagen, dat dreigt van zijn schoot te glijden, te droomen over al het schoons dat hij genoten heeft.

Al met eens komt eene heilige huivering over hem en doet zijn gansche lichaam trillen. En de boom, het licht, de graving, de lucht, alles rondom hem trilt mede in onuitgesproken blijheid. De witte bloesems, geurend bedwelmend flauw in dien zoelen nacht, bollen samen tot flodderende, witte vlinders, tot klapgewiek van engelengedaanten die zweven rondom het beeld. Het licht geritsel in de twijgen wordt muziek uit den hemel. De lucht gaat open en toe in een gulden weerlicht. Een straal glijdt door den boom, recht op het beeld, en tikt vonken uit de gulden kroon en scepter. Het schijnt ineens grooter dan gewoonlijk, wisselspel van licht en schaduw rekt de gestalten uit, geeft leven en bezieling aan de onvaste lijnen, misleidt het zichtorgaan. Heeft Ant zich niet miskeken, neen waarachtig, Maria de moeder Gods lachte hem tegen, al zoo waar als hij een ziel heeft. En hij hoort eene stem, een allerzoetste stem, die hem toeroept in het diepste van zijn hart: mijn kind, 't is wel, wat ge begeert is wel!

Het teeken was gekomen, en Ant zal dankbaar van zijn stoel ten gronde in heilige extaze, gezegen zijn. Ant's verschijning was tot haren natuurlijken uitleg terug gebracht, - en ik tot de rust; want ik wil u niet verduiken dat dit alles den heelen dag door op mij had gedrukt als de klauwen eener nachtmerrie.

Den volgenden zomer werd ik de gelukkige echtgenoot van een allerliefste vrouwtje. Voor dit jaar had ik genoeg aan dit éene koningsvogeltje, en zag van alle andere jachtpartijen af. Ge kunt licht denken hoe tusschen dit alles het voorval met Ant den schaper en zijn Lieve-Vrouw-vertelseltje al lang uit mijn geheugen was weggebleekt. Ook stond ik dubbel verbaasd te gapen wanneer ik, twee jaar later, mijne jonge vrouw op haar eerste bezoek naar de *Drie Torens* met haar vader vergezelde. Verbeeld u, waar den doornboom met zijn ouderwetsch beeld had gestaan liet nu een splinternieuwe kapel haar rood pannendak in de zonnehitte blikkieren. Mijn eerste beweging was er eene

van diepe ontevredenheid tegen den aanpalenden eigenaar die mij aldus een brutalen blinden muur voor den neus was komen planten in stee van het lieve uitzicht van voorheen op het blijde groen der weide met het beekje achteraan. Terug oplevende nieuwgierigheid verving echter alras deze eerste opwelling des gemoeds. In het prachtig opgesmukte altaarbeeld, met den wit fluweelen mantel, diadeem en de gulden halve maan onder de voeten, herkende ik den kop van het beeld uit Ant's droomvisioen. Om den laatsten twijfel hieromtrent weg te nemen had een decoratieschilder den wand van het koor met een doornboom in vollen bloei beklad tot achtergrond. Rondom, benevens den offerblok, hingen wassen en ook enkele zilveren harten, armen, beenen, ooggen, alsmede een paar krukken aan de muren opgehangen, als zoovele monden, die nacht en dag en zonder woorden, de weldoende macht der Moeder Gods uitbazuinden. Wat had dit alles te bedieden?

- Ja, mijnheer, wat zal ik u zeggen, 't is een heele historie, vertelde ons de boer en diens vrouw, beiden tastbaar ingenomen met het bovennatuurlijke van de zaak. Nauwelijks waart ge twee dagen van hier weg, of het eerste mirakel geschiedde. Het kind van Stien Lammeere, den houtkapper, lag op sterven van de stuipen. Ant treedt bij de wieg en gebiedt dat men aanstonds een noveen van gebeden zal beginnen ter eer van Onze Lieve Vrouw Ten Doorn. Want het beeld heeft geen anderen naam meer onder ons. Den negenden dag waren de stuipen geweken en zijn ze ook voor goed achter gebleven. Het feit verwekte natuurlijk veel ophef in de straat, en van dan af werd het eene ware begankenis, bijzonder des zondags, naar en rond den wonderdoenden boom. Mijne vrouw heeft er insgelijks eene groote gunst verkregen, niet waar, Fie, doch wil die van niemand anders dan van haar zelve en van haar biechtvader gekend hebben, omdat het haar geweten aangaat. Wonder genoeg, de eenigste die zich tegen de nieuwe devotie stelde was juist deze van wien men iets dergelijks het minst zou verwacht hebben. Mijnheer de pastoor beweerde, zelfs in den predikstoel, dat al dit geloof in de bosschen, 's zondags, van jongens en meisjes ondereen, op heel iets anders uitkwam dan paternostersbidden in hoeken en kanten. Anderen, maar dit waren godvergetene spotters, zochten de oorzaak dier tegenkating in zijn geldkas, al wat aan de boschkapel gaat, is verloren voor de zijne, zegde zij in 't geniep. En weet gij wat ik zeg voor mijn rede in dit alles, mijnheer? Dat als wanneer Onze Lieve Vrouw iets wil de mensch niets kan. Want zie, mijnheer, het kwam eindelijk

zoo ver dat de pastoor, samen met de hogere overheid besliste het wonderbeeld naar de parochiale kerk te laten overbrengen. Wat de mirakelen betreft, zoo redeneerde de herder, die kan O.-L.-Vrouw even goed daar verrichten als elders, indien het zoo hare beliefte is, en meteen snijdt men den weg aan de misbruiken af.

- De heer pastoor redeneerde zeer wijs, wilde ik hier inbrengen, doch de boer liet mij den tijd niet, en ging voort.

- De inhaling geschiedde met groote plechtigheid, zulks moet ik bekennen. Vooraan de vaandels van de kerk met het kruis, den pastoor en den onderpastoor met den koster, allen in wit gewaad. Twee gekroonde ossen trokken den wagen, waarop het beeld in een hof van bloemen en vlaggen troonde tusschen een krielende menigte, die luidop bad: heilige Maria, moeder van God, bid voor ons.... troosteres der bedrukten, bid voor ons., koningin der engelen, bid voor ons, dat de lucht er van weergalmde. Maar wat gebeurde er? Aan den omdraai, bij den molen, werd het beeld ineens zoo loodzwaar, dat de wagen in het zand is blijven steken. Noch roepen noch gezweeps slag mochten baten, de ossen bleizen op hun mondstuk dat het schuim langs hunne kin afkwijlde, en wilden geen stap verder. De menigte werd ongeduldig.... Maria wilde niet verder.... Zij moet hier en niet in de kerk een tempel hebben.... 't Is God getergd wat wij doen, begon men al luider en luider te tieren en te schreeuwen. Wat bleef er den pastoor anders over dan dat hij het volk zijn zin zou geven, en onder luid gejuich en gebed werd het beeld tot den doornboom teruggebracht. Men deed omhalingen in den omtrek, de eigenaar van de weide stond eene brok gronds af, stortte daarbij nog eene ronde som en van de opbrengst betaalde men de kapel, welke gij daar ziet.

- En Ant de schaper, wat is er van dien man geworden? vroeg mijne vrouw, toen de boer gedaan had.

- Het kan nu zoo wat drie maanden geleden zijn, mevrouw, dat hij in geur van heiligheid gestorven is, in een hospitaal

- Hier ter plaatse?

- Neen, ik weet niet goed meer waar, in een vreemde stad althans, waar de pastoor voor zijn onderhoud betaalde.

Dat laatste klonk mij verdacht in de ooren: had men er misschien belang bij den man van alle verder verkeer met het volk af te houden.

Ik wendde mij tot mijn schoonvader, een wijs, bezorgd man, aan wiens oordeel ik prijs hechtte, en vroeg:

- En gij, beste, wat is uw gedacht over dit alles?

- Dat het plan van den heer pastoor het goede was: het beeld in de kerk.

- 't Akkoord; maar het feit dat de wagen onderwege is blijven steken, doordien het beeld ineens op zijn minst honderd duizend kilos zwaar geworden was.

Mijn schoonvader haalde eens eventjes den linkerschouder op.

- Wat zal ik u zeggen, ging hij voort, doch ditmaal in de fransche taal, om noch door den boer noch door diens vrouw verstaan te worden, zulke zaken ziet een mensch best van nabij en door zijn eigen oogen, wil hij er de verborgen drijfveeren van achterhalen. In een omdraai krommen zich de wagensporen gewoonlijk het diepst, bijzonder wanneer de regen de wegen vochtig heeft gemaakt. Het geschreeuw en gewoel der menigte kan de trekdieren verschrikt hebben. Een os is een rustig dier van aard, doch raakt het eens van streek, zweepslagen en geweld stijven zijn koppigheid, ver van die te breken.

- Dus bijgeloof, volksbedriegerij, riep ik ietwat wrevelig uit, wanneer zal men deze massa eindelijk eens de waarheid gaan voorhouden?

Ik had nog niet uitgesproken toen zijn hand reeds weerhoudend op mijn schouder lag.

- Wacht u daar wel van, zei hij mij streng in de oogen blikkend. Zulks zoudt gij u later als een booze daad verwijten. Er zijn verbloemingen mijn jongen, die weldadiger werken dan de naakte waarheid. Al wat het geluk van den mensch verhoogt, is waar, zoo niet in den vorm dan toch in zijn kern.

Later heb ik dikwijls over deze woorden nagedacht en er hoe langer hoe klaarder de juistheid van ingezien. Er zijn voor dezelfde waarheid verschillende formules, naar het begripsvermogen van dezen aan wien men ze voorhoudt. Of een mensch zijn genezing bekomme in eene kliniek, volgens al de regelen der kunst of wel uit de heilige huivering, die hem, voor een gewijden boom, uit de overprikkeling zijner eigen inbeelding tegenwaait wat maakt zulks uit, mits de genezing echt zij? Ook dit ligt in Gods wetten, en het is gansch geen leugen aan God toe te schrijven wat van God komt, onverschillig langs welk kanaal en volgens welke wetten.

November 1906

Bert van Mettenyen.

Avondliedeke

De klokken hebben door de lucht
den vreê geluid;
de zonnige lentedag vervaagt
en licht stil uit.

Deze avond naart zoo zacht en duwt
de luiken dicht
en binnen vlamt de stille gloed
van 't avondlicht.

't Vaart door de lucht een teer gevoel
van kuische lust,
en over land en daken daalt
gedegen rust.

't Is avond... en nu weet ik weer
dat lief gelaat
me naast, wiens lijzige adem om
mijn haren gaat.

'k Weet hoe haar teedere oogen mij
stil gadeslaan
en streelend voel ik om mijn hals
weeke armen gaan...

Aug. Van Cauwelaert.

De kranke Zomerlanen

Op moede boomen zijgt de zomernevel,
 en door de blaren trilt een teer geruisch,
 een zoet geritsel, avondwindgeprevel....
 Eentonig wit rijt huis aan huis.

Huis aan huis, dom, met witte waangezichten,
 en menschen met een doffe, lauwe ziel.
 Heel in de verte wassiggele lichten,
 en in de lucht verstervend klankgewiel.

Een moede hond hijgt voor een kermisorgel
 dat hikkend kreunt voor een bebloemd balkon,
 en klagend klinkt het miez'rig pijpgeorgel
 van Italjanen mat in de avondzon.

Wabbrende koelte zwiert in zomerlanen.
 De stille wandlaars treden voet voor voet,
 en fluistren van hun droomen en hun wanen
 vol blinde wijsheid, teem'rig zoet.

Wat moet nu al die kalme rust beduiden;
 die teere zoelte, als eene wakke Mei,
 die boomenlaan met witte-waasgeluiden,
 dat orgel en het klagend pijpgeschrei?

wijl in mijn boezem stormfanfaren klinken
 van levenskracht die om een uiting vraagt,
 waar daad op daad zich worstlend in verdringen
 en me over 't blonde lijf een rilling jaagt.

Oogst 1906.

Herman Baccaert.

Het Na-licht Fragment

Als ik nog in mijn teêre leên
de koele Lente hield gesloten;
kwam het Geluk als eene beek
(ontsprongen uit een Heemlenstreek)
door mijn vroom kinderhart gevloten.

Dan droeg ik eene kroon op 't hoofd
bezet met rijkē eelsteenglanzen,
wyl zilver van mijn schouders viel,
En 'k droeg mijn Godbezielde ziel
geschrijnd in gulden remonstrance.

Ik terdde onder 't baldakijn
van verschgedijde violetten,
en waar mijn fiere voeten treên,
daar kwamen tulpen om mij heen
rood-vlammende zich nederzetten.

Vroom, om mij ruischte zoet gezang
van zwellende engelreine psalmen
van cornemuze en vooglenmond
en in mijn lokken zonne-blond
kwam zwoele wierook zich verwalmen.

Toen ik nog in mijn kinder-leên
de weelderige Lent' mocht dragen,
dan zwom mijn ziel in 't hoogst genot
dan was ik als een jonge God,
in 't pralend blaakren van de dagen!...

Felix Timmermans.

Het Morgensch Lentelicht

Uit 't lenteland
zijn vroolijke boden gekomen.
Dat zijn nu wel
de kinderen uit mijn droomen.
De handjes vol lente,
vol leute hun oog,
zijn zomerkinders,
rap lijk vlinders,
tot ons gekomen
in 'n wasem van aromen,
van kleuren en geuren een lucht,
asem der weemlende kindervlucht.
Ze zijn lijk duiven,
duiven heel vertrouwd,
gezeten op mijn schouder,
en streelen mij,
en fleemen mij
met blommekeshand
en lenteoogen.

De nevel gaf een knal.
Nu vlogen al de vlinders
op en weg, doch ik beval
aan mijn zoete kinders
niet te duchten,
en door te geuren
en door te neuren

trots nevel en knal.
En nu stoeien de zwermen,
om mijn hoofd, op mijn armen.
Ze slaan hun handjes
zoo mild en zoo malsch
lijk malle kleinen
rondom mijnen hals.

Krollekopkes van ginder,
komt hier, komt hier!
Zonne zendt u uit spelen,
komt hier, komt hier!
ik zal met u spelen, mijn liefkes,
door noen en avond, diefkes,
hier in dit lichte land.
Elk straalke brenge in zijn oogen,
zijn tinteling mede, in zijn hand
wolvlokskes van jonge schapen....
Die weven zoo tot een vlies
en spreien 't maagdelijk over
dit lichte lenteland.

Juul Grietens

Vrede-avond

Het doomen heeft nu zacht
uit witten wolkenrand
den avond bijgebracht...

Hoe hangt zoo hemelhoog
en welft zoo wijdig rond,
met gouden sterrenoog
alhier aldaar bebont,
de blauwe vree-lucht-boog.

Hoe zwijgt zoo eenzaam-laet
het luidloos avondland,
en rust in wit gewaad

van teerig nevelwaas.

...Hoe kwam nu d'avondboot
met blanken Vree bemand
zoo rustig aan, door nood

en woestig stormgeraas...

Mei, 07

Vitaal Celen

Liefde

Gij hebt mij zoo gezien dat uit uw oogen
de liefde zwijgend mij-waart is ontogen,
uw hert mij gevend, als de rein offrande,
geboden bang met witte en bevende handen.

Ik voel de goedheid uit uw wezen glimmen,
oneindig teer, als tanende avondklimmen,
uw blikken streelend zacht mij ommewaren,
als vlinders vleugelend om blokken varen.

Ik draag zoet licht in mijn geloken oogen
en kan 't u geven in één langen blik,
maar 't waar voor u maar schijn en lieve logen.

Mijn liefde, vrouw, en werd U niet geboren,
en valsch gevoel, ik in mijn hert verstik,
o ga mijn beeld, een droom gelijk, verloren.

Jozef Muls

Avond

De avond laait zoo schoon,
de vree waart om de boomen,
het water vloeit vol licht
en wit zijn onze droomen,
de droomen van geluk
nu over ons gekomen
met avondgeuren zoet
die uit de velden doomen.
De avond laait zoo schoon...

Zomer

o Zomer zoel geluk
 van licht en roode bloemen
 van boomengroei en groen
 t' oneindig om te noemen;
 o warme weelde van
 de zon in blauwe hemelen,
 die branden de aarde rond
 en waar geen wolken wemelen;
 o Zomer zoel geluk...

Jozef Muls

Kraaien

De westerverten laaien
 in rooden gloed,
 en zaaien
 de lucht vol zonnebloed.
 Naar 't bosch keeren de kraaien
 in lagen stoet,
 en waaien
 als groote vlokken roet.
 De wind naar grond en hoeken
 ze slaat,
 met kreten en met vloeken
 van wanhoop en van haat;
 - lijk doeken
 gescheurd af 't nachtgewaad.

A. Kluyskens.

Vlaamsche Arbeid

De Doolaards in Egypte. - Uitstap in de Warande. - Van den kleenen Hertog, door G. Gezelle. (Uitgave van J. de Meester te Rousselaere) prijs fr. 5 de 3 dln.

Men heeft den eenvoudigen Guido Gezelle onrecht aangedaan door minder van zijn deugdelijk proza te gewagen en den oosterschen rook der wierookgrummels van den roem, uit de gulden schaal van dochter Poësis, al te uitsluitend onder zijne zware dichterlauriers te hebben laten opdampen... Toch zal de schoongeestelijke arbeid van 'De Doolaards in Egypte. - Van den kleenen Hertog en 'Uitstap in de Warande' onafwendbaar zijn voor ieder bewonderend gemoed dat niet zijne geestdrift hangen laat naar 't hooren zeggen van eenieder, maar op eigen beleid van bewuste kennis en schoonheidsliefde plots elk kunstwerk mag ontdekken en er voor verstommen, als nooit één dilettant of nazegger... Het prozawerk van Gezelle moet voor hem altijd eene supreme en kostelijke genieting blijven die andere gewoon-bewonderaars van den meester wel eens moeten derven om éene geestelijke vergissing van hunne néo-west-vlaamsche liefde: de onbedachtzaamheid en beperking eener onpersoonlijke bewondering...

Wat eenvoudig-vaste schoonheid, wat gemoedelijke edelheid, wat natuurkristelijk leven in en om dit rein-simpele verhaal der 'Doolaards' uit die onzinnige vervolging der eerste kristene eeuwen. Hoe is Baselis de waakzame vader, Thecla de zorgelijke moeder, Jan en Philips de aanminnig-helpende zoons, Philemon en Euthymius de troostende, richtende en bekommerde priesterschap; één sober, hertroerend en symmetrisch geheel van genegen menschen midden de bijgeloovige, hardmoedige Romeinen van Marcus Trebonius. Vol éensoortige spanning en keurige bekoorlijkheid van 't eerste tot het leste woord, heeft dit verhaal bijkans een oud-idylische stemming en een rustig-klassieke atmosfeer; om zijn synthetisch-moreele schoonheid der personen doet het dikwijls denken aan de zielsvervoerende moraliteit van Bernardin de St Pierre's 'Paul et Virginie', om de latijnsch-kristelijke visie aan 'Aptonga-Fabiola-Quo Vadis' en anderen.

En wat gezegd van dien eigenaardigen ‘Uitstap in de Warande’, - waarvan de natuurtraditie langs den grassigen en zonnigen kant der frissche fabels van La Fontaine door den eerwaarden heer Caesar Gezelle met meesterlijken zin in den ‘Biekorf’ verder wordt uitgebeeld?.. Hier ontwordt elke doode verhandeling en beschrijving tot eene fijne en sterke wetenswaardigheid, veelledig en talrijk, afwisselend en veranderlijk in onderscheidene kundigheden en verrassende belezendheid, toepassing en aanwending van eigenaardige physica, cosmologie, kristelijke historie en esotérisme, Godskunde en levensleer, levendig verwoord tot kruimige taalkunst.. Hoe heel anders dan het professoraal en geleerd geknoei der geïllustreerde Encyclopediën, waarin eene dorre kennis vol statistieke indeeling en ongeweten tegensprekelijkheden de levende dingen van Gods natuur bestoft en bepulvert tot absolute onkenbaarheid!

Maar in het kennend verstand en den gemoedelijken geest van G. Gezelle plooit zulke objectieve natuur - veredeld door menschenlijke zielsaffiniteit - tot een brandend glanzigen waaier uit, als eene vlam van gloeiende kleuren en sintelende hitte. De wetenschap wordt subtiele gevoelskunst, de nuchtere verstandszin edelaardige ontroernis, Kennis kust hier teederlijk de goede zuster Gevoel op de moszachte wangen in den broederlijken vang van genegen armen... Waarlijk dien Uitstap in de Warande is een wonderslachtige ommegang in de natuur!

Om de Noordsche grondelijke stamzinnigheid en Germaansch-Vlaandersche kleuring van de Normandische gebeurtenis - waarvan de locale geaardheid en soort innig samenstroomt met ‘Gudrun’ van Rodenbach - is ‘den kleenen Hertog’ eene schoone historie,.. meer nog om de subtiel-rake zielkunde in het evenredig, hooggehouden karakter van dien manmoedig ‘kleenen’ Rijkaard tegen den laf beleefden en valschen ‘Fransch’.

Heel dit jonge kinderhert heeft Gezelle in de fijne en diepe roersels opengeleid tot stille worstelingen en heffingen van rein en kristelijk-normandisch gevoel; geene zwakte, noch ondiepte, geene leegte noch ijlte verkreuken de sterke stemming van ziel die Rijkaard tot een wel-doorleefd historisch figuurtje en een scherp-psychologisch kinder karakter doet doorleven.

Wel is het zoo dat de breedheid van opzet en ruimheid van handeling, de strenge ingewikkeldheid en vaste intrigue, de behendig subtiele woordwisseling van een Walter Scott, noch dezès soms zwaar te verduwen historische belezendheid, den ‘Kleenen Hertog’ niet overvullen; doch voor den snel-eenvoudigen loop der geschiedenis is het hier eene Gezelliaansche hoedanigheid die warme vastheid, kleurige natuurlijkheid en gracieus-simpele schoonheid aan die struischnoorsche atmosfeer meedeelt, alzo overtolligheid en woordenzwaarte, verdunning en gerektheid der historie met intuïtieven tact vermijgend.

Om die drij boeken fijn-geestelijke kunst - waarin de gewone dingen van den dag metamorphoserèn tot aardige vreemdheid van aandoening en voorstelling en de brute alledaagsheid verzuiverd tot meer dan gewone, ruime en wijde levens-

verheffing, die soms haast visionnair en psychisch-mysterisch *kon* worden, waag ik eenige gedachten en meeningen met een losse pen.

Wie verlost ons van die boersche knepen en grove boerenherrie, van dat lompe, grove boerenfolk, van die onpsychologische boerenmeiden en knechten waarin Van Nu en Straks en eenige Vlaanderenmannen ons haast onoverkomelijk hebben ingegooid en waarin Streuvels zelve ons tot nu toe geene versche horizonten opendeed? Wie helpt ons uit? Om te komen tot een breeder, fijner en dieper grondslag van volledig menschelijk leven waar iedere levensstand en hoogte, ieder geestelijk en stoffelijk verschijnsel, ieder in en uitwendig gebaar, ieder slach van menschelijke doening, heure verscheiden atmosfeer en belichaming zal verkrijgen, waar elke soort veelzijdig leven niet strengelijk worde gegoten in sletterige moules - zooals nu ten dage ons rotgeroest boerengenerie er een van belang geworden is - doch de brandende geut van het leven ongemeten en menigvuldig heur eigen vormen vasthardde naar de eigen wetten van ieder slach: de novelle herworde niet alleen vinnige kleur en rake verwoording maar een dieper, breeder, levendiger facet van het zielsgesteent der menschelijkheid, in alle volheid en spanning; de roman weze als de eene overprachtige straal van het briljant, in eene onuitputtelijke stroom van volkomen leven ten allen kant wegvonkelend, en niet de oppervloersche handel en wandel van mekaniëke menschen met automatiesch geknik, noch het onvoltrokken en onsamenhangend gedraai van fotografische gebeurtenissen, met logenachtig ende of zonder doel, tot een brute fataliteit..

De oude sprook leve tot een reel-mystieker waarheid en eene visionnaire waarschijnlijkheid al zoo verre dat het bedroomde spel tot eene tastelijke realiteit overga en eene hoogere geestelijkheid van het leven doe genieten.

Naar den geest van Jezus Christus - niet naar dezen van het Cléricalisme - kan de malsche wortel van het leven in 't ronde dieper spreiden en moet de volle omvang onzer menschelijkheid juister en trouwer tot bladeren en vruchten rijpen; het Katholicisme - omdat deze het Algemeene Leven is en geene formule noch stelsel op het leven aangepast, noch iets apaart buiten af - zal nevens andere rationeele hokjes en kotjes weer een fijnere kern van leven leggen naar de breedzinnigheid, de allomvattendheid en de veelvuldige sterkte van heure Algemeene menschelijkheid.

De katholieke karakters der schrijvers zullen er in kloppen met individueele herten om de persoonlijke schoonheden te voren te doen treden en de menschelijke diepten der ziel te doen kennen, trots alle - te verbeteren - sociale wantoestanden. Wij zullen er den *mensch* met een rijk levend gemoed achter iedere brok van dien volschapen arbeid voelen tot ons spreken, de *mensch* met heel eene rijpheid van leven, dat als eene dracht en zwaarte in hem weegt. Barbey d'Aurévilly, Villiers de l'Isle Adam, Hello, Verlaine, Huysmans zijn voor haar immers geene ijdele namen geweest?

Zal dit werk door zijne eigen innerlijke en uitwendige deugdzaamheid niet ten

gansche naar den geest van Christus zijn - niet omdat er 't een of 't ander roerend leven der Heiligen worde verhaald, immers de patersrok maakt den pater niet en kristene kunst moet juist geene liturgische zijn - maar omdat wij het leven zullen bemind en noch verkleind, noch verleelijkt, noch vervalscht hebben, wat b.v.: het naturalisme en consortium immer ten allen kant gedaan heeft; deze oude sloor onder het breede voorwendsel den ruimsten levenszin te doen smaken, handelde dweers tegen het *leven* door dogmatiek-lage principen en doctrinaal-schuine producten *vijandig aan het leven* en die rond den babbel van elk zinneken immer cholerische dood en bewustlooze fataliteit meevoerde; zulks heette men de trouwe en zuivere weergave van het Leven!

Niets belet ons dan ook sommige waarheden van andersmeenenden - buiten hun wil en goesting - voor vrije-katholieke gevoelens te houden, om reden het 'anima naturaliter christiana' nog ongeloofchend redelijk is in onze samenleving; de kristelijke kultuur houdt nog al maar door de Europeesche intellectualiteit bevangen en wortelt nu meer vaster dan ooit in de trotschmoedige hersenen van elken gewonen uebermensch; het is hem niet mogelijk buiten zijn eigen natuurkristelijk wezen te treden en de eigen goddelijke ziel met een lachje op zij te zetten.

Met dezen nieuwen zin ten grondslag kan het allicht spoedig eene mogelijkheid worden verschere en wijdere inzichten voor eene katholieke litteratuur te verhoppen, zonder het weinig manhaftig verraad der vernauwing te plegen tegenover het leven en de menschelijke rede; de keurige drang van dit nieuwer betrachten zal de speurzucht naar onbetreden boschgrond tot eene heerlijke exaltatie van den geest leiden en de menschen terugvoeren tot de diep verbroken betrekkingen tusschen God en mensch.

K.v.d.O.

Stijn Streuvels, *kritische studie door André De Ridder. Antwerpen, drukkerij Jan Boucherij, 1907.* De heer André De Ridder schijnt mij een schrijver te zullen worden die zich met veel grooter gemak bewegen zal op het terrein der zoogezegde realistische kunst dan op dat der lyriek poezie of speculatief proza. Hij bezit een geest die met voorliefde de onmiddellijke werkelijkheid waarneemt en ze met open oog bevat: een iet of wat nuchtere realiteitszin. Men moge nu beweren dat het een gemis aan inbeelding is - wat nog zou moeten bewezen worden - het is in alle geval eene gaaf die onze ernstige aandacht verdient al was het maar om hare zeldzaamheid bij de moderne vlaamsche schrijvers. De heer De Ridder schijnt mij geroepen, moest hij ooit een wezenlijk kunstwerk aanvatten, om ons de onpersoonlijke kunst te schenken waarvan Flaubert sprak.

Daarom zijn de woorden van Multatuli 'in dweepzucht is bedrog, en ik zoek waarheid' door den heer De Ridder als motto gekozen voor zijne studie wel eenigzins, hoewel ook niet ten volle, op hem toepasselijk. Zoo zien wij de schrijver zeer mooie bladzijden geven waar hij ons op helderklare wijze de onmiddellijke

werkelijkheid voorstelt of feiten ontleedt, maar zien wij hem ook aanstonds verzwakken en zelfs falen wanneer hij zich op zuiver geestelijk terrein bevindt en zijne persoonlijke meening moet uitdrukken en rechtvaardigen. Ik heb liever maar terstond aan te wijzen wat mij als het zwakke punt van De Ridder's boek is voorgekomen, om daarna vrijer aan te toonen de menigvuldige hoedanigheden van zijn werk. De zwakste zijde van die studie, wier benaming 'kritisch' als men ze grondig onderzoekt moeilijk te rechtvaardigen is, zijn juist de bladzijden waar de schrijver de kritiek maakt van Streuvels werken. Waarom toch heeft de schrijver in de bespreking van zulk boek den juisten toon getroffen - zie de echte impressie-weergave van *Langs de Wegen* en de emotievolle ontleding van het subtiel-teere figuur van Anneke - en heeft hij daarentegen zulk ander werk met eenige algemeene in der haast geschreven gedachten bé- of véoordeeld? Zoo heet André De Ridder de *Dorpsgeheimen* eene zuivere fantazij, een tuberculeus produkt, het slechtste, het onbeduidendste dat Streuvels ooit voortbracht. Het lijkt mij erg gewaagd vanwege den schrijver zulk een oordeel te vellen zonder het nader toe te lichten. En wel aardig is het dat het juist Streuvels' boek is overlopend van fantazij dat de heer De Ridder zoo misacht. Is het geen bewijs te meer voor wat ik hooger noemde des heeren De Ridder's overdreven realiteitszin? Dit oordeel over *Dorpsgeheimen* blijft niettemin lichtvaardig.

Wat nu het bijzonderste gedeelte van De Ridder's boek aangaat - afstamming, leven, vorming, theorieën van Streuvels - het is behandeld op zeer vernuftige wijze. Schrijver heeft ontegensprekelijk de beteekenis van Streuvels gevat als mensch en als kunstenaar. De bladzijden daarover geschreven getuigen van eene ernstige studie, naarstige opzoeking en van een beredeneerd maar niettemin overtuigend enthousiasme voor den grooten Vlaamschen prozaïst. Vele gezonde opmerkingen omtrent Streuvels' kunst kan men in die bladzijden vinden. Eene hoedanigheid waarop ik nog bijzonder drukken wil is het konkretiseeren van gedachtenreeksen bondig en kernachtig uitgedrukt. Om deze hoofdzakelijke en andere meer aan de oppervlakte liggende hoedanigheden is het boek van André De Ridder eene zeer verdienstelijke biographie; daarom ook laat het ons heel wat verwachten - in de richting die ik hooger aanduidde - zoo de heer De Ridder, gerijpt door diepere taalstudie, ooit een persoonlijk kunstwerk aandurft.

J.V.N.

Vreemde Arbeid

Engelsche Literatuur, 'De Kunst voor Kunst'. Beweging in Engeland *Aubrey Beardsley en Oscar Wilde*. - Men vroeg me, na het verschijnen in *Vlaamsche Arbeid* van mijne vorige kronijk of dan wel werkelijk de toestand der hedendaagsche engelsche letterkunde zoo hopeloos-slecht en banaal-ontzenuwd was, als ik toen - misschien te veeleischend - voorstelde, en of er dan in 't geheel niet bestond eene zuivere kunstbeweging, die verdiende op gelijken voet gezet met Fransche of Scandinavische of Italiaansche kultuur?

Ik meen het niet en wijt het aan deze speciaal kenschetsende eigenschap der Engelsche literatuur: het volstrekte gebrek aan eenheid, aan groepeerings, aan algemeene kunstprincipen, in andere woorden aan *scholen*. Zoo komt het dat Engeland, zelfs nu, op eenige bijzonder groote schrijvers kan wijzen, maar niet op eene nationale streng-huiselijke en tevens algemeen-menschelijke, homogene literatuur. Er borrelt energie genoeg in het land maar verloren ten allen kant, verspreid langs alle hoeken. Tusschen de dichters en prozaschrijvers, heerscht geen band en geen twee die werken in de zelfde richting, met het zelfde doel. Hun werk gaat te loor door gebrek aan eenheid, aan concentratie. Waarom niet eene Engelsche Akademie opgericht? - Of Engeland nu nooit de beweging kende van *l'art pour l'art*, en nooit op haren letterkundigen stam vruchten droeg van zuiverder smaak en brozer kleur dan de 'plums' pro populi van heeren Stevenson en Conan Doyle?.. Dat zou ik niet durven beweren.

Engeland heeft, zoowel als Frankrijk en Duitschland en Nederland, eene revolutionaire beweging en een vernieuwing harer kunstvormen gekend. De Kunst welke in Frankrijk, de *Symbolisten*, in Duitschland - veel vroeger, wel is waar, maar met minder innovatiezucht - de mannen der *Sturm und Drang Periode*, en in Nederland de *Nieuwe-Gidsers* en *Van Nu-en-Straksers* verwezenlijkten, ontloek in Engeland als vrucht van het werk der *Preraphaelieten*. Danté Gabriele Rosetti, Burne Jones, Whistler en Turner in schilderkunst, Ruskin in algemeene esthetica en meer in 't bijzonder, in architectuur, en mannen als Oscar Wilde, William Morris, Arthur Symons, Aubry Beardsley, - de engelsche Jules Laforgue -

William Henley, Alfred Dowson, Swinburne, Yeats, James Thompson enz. - heel de groep van 't tijdschrift *Savoy* - in letterkunde, beoogden langs verschillende paden, een en zelfde doel: de ontvoogding der engelsche kunst, de schepping, 'en marge' van de woekerende volkskunst, eener meer verfijnde, meer aristocratische, meer eclectische schoonheid en de vereering van den Vorm.

De beweging van den *Savoy* was van korten duur: 't engelsch publiek kon wel eens, voor één enkel oogenblik, de grappen van die bohemers aardig vinden - 't was toen dat Oscar Wilde, met een groote zonnebloem in zijne hand, door de rijkste straten van Londen wandelde en Dowson trachtte nog meer absinthes en whiskies in te zwelgen dan Verlaine - maar getrouw blijven aan die 'decadentiekunst' vermocht het, zijnen aard na, niet.

De dood hielp ook een handje: achtereenvolgens, kwam ze met haren knokigen vinger, in hun weeldeparadijs, op de schouders der lustige feestvierders tikken: Downson in 1895, Beardsley in 1897, Wilde in 1900 stierven - uiterst jong nog alle drie - en *The Savoy* viel. Die val was de dood van 't ontluikend Symbolisme, in Engeland.

Heden, schuifelen nog wel, in de boschkens van den zijweg, zachtjes en bescheiden, eenige symbolistisch gebekten, laatste zangers uit de *Savoy-pléiade*, zoo de dichters: Yeats, Philipps, Robert Bridges en Francis Thomson, en Arthur Symons, dichter en critikus, maar hun lied is onbeluisterd, sterft uit in die verlaten struiken en hunne zangen blijven besloten in hunne eigene, beperkte orakels. Het volk kent ze niet, begrijpt ze niet, leest ze niet. Ik weet nu wel dat dichters als Francis Jammes of Viélé-Griffin, in Frankrijk, of lijk bij ons, 'n Karel van de Woestijne, al even weinig door 't volk worden genoten, maar die dan beschikken over een specialen lezerskring van intellectueelen en dilettanten, bij wie ze vergoeding vinden en betere schatting, grondiger eer dan hen ooit een min-ontwikkelde milieu kon schenken. Ongelukkiglijk, is die kring van kunstliefhebbers, van mooi-en-raar zoekers, in Engeland, uiterst schaarsch.

De hedendaagsche engelsche literatuur is essentieel eene volksliteratuur en eene literatuur van een volk dat zeer weinig ontwikkeld, zeer weinig verfijnd, zeer weinig kunstminnend is. 'Nous avons de bons et de mauvais écrivains, voilà tout. Nous eûmes Carlyle jadis, qui était un prophète et Ruskin qui était un prêtre; à présent nous avons Swinburne, qui est une voix de l'extase, Meredith qui est une voix de l'intelligence pure et Hardy, la voix de la terre. Mais en Angleterre, nous n'avons pas d'équivalent d'un Maeterlinck, d'un Maurice Barrés, d'un Remy de Gourmont; nous n'avons pas de grandes intelligences, qui, de façon désintéressée travaillent sur les idées', en sprekend verder over het engelsch publiek, schrijft Arthur Symons, die zichtbaar, lijdt door de armoede zijner taal in zake belletrie, deze beschuldiging: 'Je me demande souvent si aucun autre public peut être autant que le public anglais, incapable de considérer une oeuvre d'art comme oeuvre d'art, sans lui demander autre chose. Y-a-t-il d'autres fous

opposées avec tant de persistance à l'art que le public anglais? Je ne vois en Angleterre aucune préférence même pour une mauvaise forme d'art. L'art, pour être toléré, doit emprunter un manteau et un nom.'

't Eenige werk dat nog met blijdschap wordt ontvangen door het grooter engelsch publiek, zijn de *Avonturen van Sherlock Holmes* of de rooversvertelselkens van William Hornung. Zuivere, forschtige kunstenaars als een George Meredith, een Thomas Hardy, een George Moore, een Walter Pater, een Joseph Conrad, zijn bijna onbekend...

Aldus is voor 't oogenblik, de werkelijke stand van zaken, in het Vereenigd-Koninkrijk, waar eens Shakespeare en Shelley, Coleridge en Carlyle, Tennyson en Ruskin, Elliott en Dickens leefden. Heb ik dan het recht niet te spreken van eene periode van verlamming, een crisistijdperk?

Juist wordt weer de aandacht van 't Europeesch, eclecticisch publiek getrokken op twee der voornoemde kunstenaars uit de symbolistische kunstperiode in Engeland: Op Aubry Beardsley eerst, door de nieuwe uitgave van zijn *Under the Hill* te Londen en de fransche vertaling ervan die verscheen bij Arthur Herbert, de nieuwe luxe-uitgever te Brugge,.. en op Oscar Wilde, ook door versche uitgaaf van de volledige werken bij Methuen & Co, maar vooral door de triomphantelijke vertooningen van *Salome*, op muziek van Strauss, in de Monnaie te Brussel, na verbod van opvoering in Engeland en te New York en een zegetocht door Frankrijk, Italië en Duitschland.

Eenige beknopte aanduidingen betreffende die beide hoogst origineele werken.

Under the Hill (Sous la Colline), de romantische geschiedenis van den teekenaar **Aubry Beardsley** - 'schrijver en schilder van wereldsche zaken', lijkt hij zich zelf betitelt - neergekribbeld, nu en dan, binst oogenblikken van verpoozing en rust, op de tafels van den Casino te Dieppe, voorzeker een der wonderbaarste en zonderlingste werkjes die ik ooit las, moet aanzien worden veel meer als eene grap, eene boutade, of een amateurswerk, dan als een geregelde, letterkundige arbeid, van 'n professioneele schrijver, zijnde inderdaad samengesteld, hoofdzakelijk, uit notas en klinkende, zingende, rare woorden, met vernuftige, beroerende beelden, en niet uit beredeneerde opmerkingen of samengevoegde zinnen.

'Beardsley est un dilettante. Il est un vrai produit de fin de siècle. Le tourmenté, le faisandé, le malsain de son art...' Dus Jacques Emile Blanche in zijn voorwoord van *Sous la Colline*.

Under the Hill is eene paraphrase of liever eene parodie (eene spotnavolging) van het oude Tanhauserthema, badend in eene pakkende atmosfeer van zonderlingheid en geheim, gespreid over eene schitterende, weelderige feëenwereld met bloemen en reukfonteinen, gelijk in de schilderijen van Latour en Watteau.

Het avontuur van jonge abt Fanfreluche en van godin Hélène, in de rococogrot van den Venusberg Louis XV, lijkt me werkelijk zoo'n weergave soms - eene

demonische weergave - van *L'embarquement pour Cythère*, en Cosmé, Florisel, Amadour of Papelarde als legendarische personen, gedaald uit de zwaar-gulden leesten van 't museum van Versailles.

Best te vergelijken met de *Moralités Légendaires* van Jules Laforgue. Echt decadentenwerk, loutere nevrozekunst en dilettantenarbeid, heel 'aardig' en zenuwspannend, dat maar kan genoten worden door een keur-lezerskring, door eenige fijnbewerkte en prikkelbare mensen, zooals de vertellingen van Poe of de sprookjes van Funck-Brentano.

Op gelijken voet ongeveer, staat de *Salome* van **Oscar Wilde** oorspronkelijk door dien engelschen schrijver geschreven in het Fransch. Sinds lang werd er voor het tooneel niets gedicht, zoo treffend, zoo ontroerend, zoo verheven, zoo grootsch en zoo trouw als 'couleur locale', als *Salome*. Op sommige oogenblikken, verheft het stuk zich tot de sobere tragedie, en den innigen wellust van Shakespeare's scheppingen; op andere momenten, vooist het, gracielijk en droomerig, lijk de eerste stukken - *Les sept princesses* of *Les aveugles* - van Maurice Maeterlinck.

Zoo wazig-vaag, de eerste lijnen, 't gesprek der soldeniers:

Hoofdman - Hoe schoon is prinses Salome dezen avond!

Page - Zie op naar de maan! Hoe zeldzaam ze daar staat! Lijk een wijf dat uit een graf stijgt. Lijk een dood wijf. Men zou gelooven dat ze doode dingen zoekt.

Hoofdman - Heel zeldzaam staat ze daar: op een kleine prinses gelijkt ze, die eenen gelen sleep draagt en wier voeten zilver zijn. Op eene prinses gelijkt ze die voeten lijk witte duivekens heeft. Men zou gelooven dat ze danst.

Page - Een dood wijf gelijkt ze. Langzaam glijdt ze voort...

Ge herkent aanstonds het procédé van Maeterlinck, in die herhalingen die op eerste zicht kinderachtig lijken, maar op den duur toch inwerken op de ziel tot eene innigere, diepere stemming.

Shakespeareaansch, verder, is de rede van Salome tot den profeet Johannes: Je suis amoureuse de ton corps... J'aime tes cheveux... Je veux baisser ta bouche... en tusschen die zuchten van de onzuivere prinses in, gloeiend van wellust, rollen de verwenschingen van den boeteling.

Wat eene spijt toch, mijne vrienden, dat we niet te Brussel zaten, op 25 Meert, te luisteren naar de poëzie van Wilde en de muziek van Strauss! Men stelt vergelijkingen daar met Wagner: Strauss zou de rechtstreeksche opvolger zijn van den meester van *Parsifal* en *Lohengrin*...

Ik raad U aan - en dat kunnen we allen, daartoe hoeven we niet naar Brussel te loopen - het boekken van Wilde te lezen. *Salome* is werkelijk *mooi* werk, een werk van streelende poëzie en rare beeldspraak. Of het nu zonder vlekken is, heel volmaakt, eene onsterfelijke uiting dus van den menschelijken geest? Verre van daar. Tusschen *mooi* werk, *raar* werk en *schoon*, *eeuwig* werk, ligt wel eene grachtbreedte.

De roem van Oscar Wilde, de man, die volgens zijne eigene woorden 'a mis son génie dans sa vie et son talent seulement dans ses oeuvres' - zelfs niet alleen zijn eigen talent, maar wel eens het talent der anderen, want zoo gaat onbetwistbaar *Salome* onder bezieling van Maeterlinck, Flaubert, Leconte de Lisle enz. - werd overdreven, vooral wat aangaat zijn roem als dramatieker. *Een vrouw zonder beteekenis*, *Ernstig zijn!* *Een ideale echtgenoot* en andere, behooren zeker niet tot de eerste meesterwerken der engelsche dramaturgie en worden, hoog boven op, overtroffen door de meeste stukken van Pinero of Shaw.

Wilde schreef romans: *Dorean Gray*, novellen: *Het sonettenprobleem van den Heer W.H.*, sprookjes: *De gelukkige prins* en gedichten: *De Ballade der gevangenis Reading*, die voorzeker blijvender weerde hebben dan zijne dramas. -

Lacy! Het werk der engelschen symbolisten en kunst-voor-kunststers is nu reeds meest vergeten...

André de Ridder

Ce qu'il faut lire dans sa vie par Henri Mazel (Edition du Mercure de France). Een werk dat veel bijval heeft genoten, zeer is geprezen... Maar mij dunkt heel ten onrechte, onverdiend.

Allereerst is het opschrift reeds bijzonder verwaand: 'Ce qu'on doit lire dans sa vie' dien 'on' schijnt me toch zoo professoraal veralgemeenend... en beter hadde het boek geheeten: 'Ce que tout Français doit lire dans sa vie'... want het belang dat ik, Vlaming, en U, Duitscher in de kronijken van Grégoire de Tours of van Villehardouin stellen moeten, zal zeker niet opwegen tegen het genot dat we kunnen putten uit het lezen onzer nationale schrijvers, die de heer Mazel zoo gewetensvol heeft doodgezwegen.

Noren, Russen, Spanjaarden, Italianen, Latijnen, Grieken, Hebreuwen, Polen, Engelschen aan hen allen wordt een plaatsken ingeruimd in deze wereldanthologie, zelfs aan Chineezen en Indiërs, maar aan een Vlaming, aan een Hollander niet het kleinste...

Ja, toch... Erasmus wordt geprezen en Hendrik Conscience vernoemd, en wel in volgende bewoording:

'Autrefois on s'était épris du flamand Henri Conscience et on en a traduit plus de 60 volumes. Le meilleur? "Devine si tu peux, et choisis si tu oses" car je n'en connais pas un seul.' Of dat nu eigenlijk een reden is om preusch courbetten te maken, en wel van wege een heer die zijne kennis der literatuur heeft uitgestrekt tot Mozes en Chi-King, begrijp ik werkelijk niet. Ik bedank in alle geval den heer Mazel voor zijne 'condescendance' ons toch niet totaal onbestaand te schatten. Maar wat ik hem slecht vergeven kan is dat hij in zijne waanwijsheid Charles de

Coster heeft willen doen doorgaan als een Vlaamsche dichter, en eenige lijntjes verder weer onze Vlaamsche tale tracht overeen te brengen met het Duitsch.

‘Plutôt si on veut apprécier la Flandre flamingante lire les *Aventures de Til Uilenspiegel* de Charles de Coster! Je n'ai cité que des œuvres mises en français parce que la connaissance courante de l'Allemand est rare chez nous.’

En zeggen dat het zulke rechters zijn aan wie is opgedragen de bekendmaking onzer letterkunde in den vreemde. Georges Eeckhoud heeft dat beter begrepen.

Verder, vind ik die mazeliaansche encyclopedie nog al tamelijk benullig, omdat we ongetwijfeld door het navolgen van die raadgevingen veel schoonheid zouden derven en gedwongen integendeel een opstapeling van smakeloozen kost in te zwelgen. Ik mis liever Abelard en Anquetil of Bernis en Fleuranges dan Vondel, Guido Gezelle of Multatuli, of dan in vreemde literaturen zelfs, Mary Corelli en Sudermann.

Zoo'n tastbare moeite laat zich ontdekken in dat werk om toch maar zoo eclectic en tegelijk zoo klassiek mogelijk, al de door den schrijver gekende letterkundigen te passen in een der leestjes waarin het boek is ingedeeld...

En dan: die indeeling zelve val ik aan en beweer dat ze rechtstreeks indruischt tegen alle rationeel stijgende literaire opvoeding. Of moet een mensch beginnen - rond de 20 jaar - met de verlokke dillettantenkunst van een Henri de Regnier of een d'Annunzio, om later eerst - rond de 40 - de dikwijls zagerige Klassiekers te doorworstelen? Mij lijkt zulks eene averchtsche opvolging.

Eene ontwikkeling is dit laatste werksken van den heer Mazel, der Bibliothèque positiviste van Auguste Comte of van de Hundred Best Books van Sir John Lubbock. Al dit rantsoenen en uitmeten vind ik toch zoo kleingeestig! Dat elk leze niet de werken die de overlevering alleen ‘schoon’ heeft geheeten en door een onverklaarbare myopie nog steeds als ‘schoon’ doet aannemen, maar dat iedere bewuste mensch smake en geniete dié werken, welke de ondervinding hem als werkelijk schoon of als passend op zijnen besonderen smaak en aard heeft aangewezen.

A.D.R.

Maria Viola

‘Toen, met den twijfel aan de algenoegzaamheid van het gelooflooze levensinzicht, de groote aarzeling de groote geesten beving en de hartstochtelijke kunstkracht die in gemeenschappelijk verzet tegen rhetoriek de Nieuwe-gids-groep een tijdlang had bijeengehouden, langzaam-aan verslapte, - toen restte slechts de poging om van uit de innerlijke verstrooidheid door energische zelfbezinning tot een eigen persoonlijke levenseenheid te geraken als basis van toekomstige kunst’.⁽¹⁾

Ligt hierin het geheim van den opbloei der Nederlandsche kunst der laatste tien jaren? Niet de materialistische levensbeschouwing is het meer, die de zielen aantrekt; men zoekt tegenwoordig in Holland naar een doel om voor te leven; men geeft gehoor aan de diepere stem in zich, die zegt dat er Een moet zijn, die, uitslaande boven alle ding, want de Oorsprong van alles, alleen de bevrediging geven kan aan ons innerlijkst zielestreven. Men begint meer te gelooven. En, zoekt men nog op wegen, waar de Waarheid niet te vinden is, door het steeds en altijd blijven zoeken naar nieuwe wegen, zal men, moet men meer en meer naderen tot de Katholieke Kerk, die alléén in het bezit is van de Waarheid. We vinden de voorbeelden in Groot-Brittannië, waar vele geruchtmakende bekeeringen aan te wijzen zijn, in Frankrijk, waar die twee duivelsche mensen, die J.K. Huysmans en Adolphe Retté waren, in wankellooze zekerheid vonden wat hunne zielen zoo wanhoops-krachtig zochten.⁽²⁾ En we zullen het vaker nog zien in de naaste toekomst - wanneer de tijd voorbij is van de onbeduidendheid der Roomsche letterkunde in het Noorden. En de wederopbloei dier letterkunde in niet ver meer, kan het

(1) Maria Viola in ‘Van Onzen Tijd’ VII¹ p. 268.

(2) 't Is opmerkelijk, dat juist de geschriften van onze groote schrijvers, St. Augustinus en Thomas van Kempen zoo geschikt blijken voor onzen tijd, zoo zelfs dat een ongeloofige Willem Kloos een vertaling der *Imitatio* uit zal geven.

niet zijn: alle teekenen wijzen er op, dat de strijd voor eigen kunst, in 1900 met de minste kans aangevat, eindelijk een gunstige wending nemen zal. De twee Katholieke periodieken van Holland: De Katholiek en Van Onzen Tijd staan onder redactie van mannen, die met hunne onvermoeide krachten den goeden strijd voeren. Wel is alle arbeid, op een enkele gelukkige uitzondering na, er nog cultuurarbeid, maar 'door den steeds vaster in elkaër grijpende en bewuster elkaër aanvullende macht dier individueele strevers, de al inniger en beslister nadering der groepen, zal, uit de geheimvolle wisselwerking tusschen goddelijke genade-leiding en menschenlijken levenswil, die in de God-menschelijkheid van Christus' kerk gemeenschap wortelt, de nieuwe toekomst groeïen: een Stad Gods, uit wier zielehart slanke torens van schoonheid rijzen in het licht van den eeuwigden dag.'⁽¹⁾

Echter heeft op 't oogenblik de Katholieke Hollandsche literatuur nog niet veel te beduiden. Niet door de onbekwaamheid der kunstenaars, maar door hun gering aantal. Wat trouwens niet anders kan zijn. In 1900 toch stonden de zaken der moderne Katholieken als in 1885 die der gelooflozen. Hadden die niet den strijd aangeboden met alles wat christelijk, of uit christelijk oogpunt zedelijk was; hadden dus de christelijke literatoren van die dagen geen voortreffelijk middel gehad om hunne geloofsgenooten onbekend te doen blijven met de theorie dier jongeren, die literatuur, die in Holland nu bijna gansch-en-al ongeloovig en onzedelijk is, zou voor een veel grooter gedeelte christelijk geweest zijn⁽²⁾. Nu leerde men het jonge geslacht minachtend schouder-en-neus-optrekkend nazeggen op gezag: 'Och, die Nieuwe-gids-groep, 't is me ook wat. Hun heele kunst bestaat in het aaneenrijgen van een aantal onmogelijke woorden en - verbeeld u - zelfs de gedichten van Schaepman vinden ze leelijk. Ze zeggen dat zij dichter staan bij den troon der Goden dan Schaepman - verbeeld u'. Ondertusschen - die beroemde meester nabouwen scheen men toch ook niet te willen en zoo kwam het dat binnen een tijdverloop van twintig jaren niets anders verscheen, dan - de laatste werken van J.A. Alberdinck Thijm uitgezonderd - kritische werken van Pater van Hoogstraten en Pater Jonckbloet, verzen van dezen laatste, Schaepman en Pater W.v.d. Veer, Romans en Novellen: Melati van Java,

(1) Van onzen Tijd VIII p. 272.

(2) Idem

Jan Holland, H.A. Banning en J.R. van der Lans, plus nog van enkele schrijvertjes, die vermelding hier heelemaal niet waard zijn, en wier werk - zelfs in oogen van eigen kunstbroeders - zelden boven het middelmatige stijgt.

Toen stond er een groepje kunstenaars op, die zoo brutaal waren geweest bij hun gelooflooze bureu om de hoek te kijken, en die toen de wetenschap opdeden, dat er in dier werk toch heelveel goeds was, dat óók in Roomsche kunst goed was te gebruiken. En waar Schaeapman moest bekennen: dat hij ‘in de moderne poëzie evenmin eene dwaasheid als eene barbaarschheid zag; dat de moderne poëzie een natuurlijk, volkomen verklaarbaar verschijnsel’ is; dat de jongeren, de beeldspraak tot de natuur terug gebracht hebben, durfden zij dezer goede eigenschappen toe te passen op eigen werk. Bovendien, hadden zij het groote voorbeeld niet van Eduard Brom, den dichter, die den moed had, geheel alleen in het kamp der Roomschen, de vaan omhoog te houden der Nieuwe Woordkunst⁽¹⁾? Nadat in 1898 een van hen, A.M.J.I. Binnewiertz met een bundeltje ‘Gedichten’ opgetreden was, en in hetzelfde jaar een alleenstaand werker een tendenz-roman: Het land der Zon⁽²⁾ uitgegeven had, richtten zij in 1900 een maandschrift op: Van onzen Tijd’ onder de redactie van: Van der Kallen, C.R. de Klerk, Albertine Smulders en Maria Viola. In den eersten jaargang van dat tijdschrift werkten mede, behalve de redactie: Prosper van Langendonck, Eduard Brom als dichters en Marie Koenen en Ade Negri als prozaschrijfsters, terwijl Theo Molkenboer over schilderkunst schreef.

Den Vlaamschen Lezer nader bekend te maken met dien moeitevollen strijd, daar in het Noorden gevoerd, vooral door de schrijfster Maria Viola, om wie zich die strijd voor het grootste gedeelte concentreert, is doel van dit opstel.

In den Van-onzen-Tijd-kring trekken - laat mij liever zeggen verdienen - voornamelijk de aandacht drie vrouwen: Albertine Steenhof-Smulders, Marie Koenen en Maria Viola.

- (1) Over hem in een volgend opstel. 't Is onverdiend, dat deze dichter, die in zijn laatste twee bundels verzen geschreven heeft, die wedijveren met Perk en Kloos, zoo buiten aandacht blijft. Hij gaf drie bundels uit: Een bundel Gedichten, ‘voorrede van Thijm, Félice en andere Gedichten (1892),’ ‘Opgang’ (1895). Slechts Leopold en Jaak Boonen hebben, buiten de Roomsche kunstbroeders, zijne verdiensten in hun bloemlezingen erkend.
- (2) Zie over hem, M.A.P.C. Poelhekke: V.O.T. 1900.

Albertine Steenhof-Smulders, schrijfster van eigenaardige ‘Verzen’⁽¹⁾, en schetsen, novellen, romans in de Katholieke Illustratie, verwierf zich in de maand December van den heer Frans Netscher de lofspraak, met haar ‘Voor de Kapel te Heiloo’⁽²⁾ te samen met een vers van Dr P.C. Boutens, het beste geleverd te hebben, dat die maand den Hollanders bracht. En daaronder zijn toch in de verschillende periodieken verzen van dichters als: Kloos, Swarth, e.a. 't Is hier niet de plaats in bespreking te treden over haar werk. Nochtans kan ik mij niet weerhouden een harer mooiste verzen af te schrijven:

Woorden.

Diep in de wijde woning der gedachten,
 Stil en geluidloos langs den wand geschaard
 Staan ongesproken woorden die daar wachten.
 Wanneer we wenken komt hun lichte vaart,
 - Als kelken licht, die boven 't water rijzen,
 En even, even glanzen in de zon.
 Daar zijn héél schoone, die we luide prijzen,
 Daar zijn heel booze, die men haten kon.
 Maar die we 't beste en het teerste weten,
 Die men soms, ach zoo gaarne, zeggen zou,
 En eens vernomen, nimmer kan vergeten,
 Streelende woorden, innig waar en trouw,
 Die komen nooit uit hun paleis gerezen;
 Licht vreezen zij, dat hunne zoete toon
 Te veel zou zeggen en te vol zou wezen
 Der wonderen van hun mistieke woon.

Diep in de wijde woning der gedachten
 Blijven geluidloos langs den wand geschaard
 Veel ongesproken woorden - en ze wachten.

Marie Koenen is de schrijfster op wie het moderne Katholieke Holland, bij monde van kapelaan Binnewiertz zijn hope gevest heeft als de Grootte Romanière der toekomst. Haar ‘Schetsen en Verhalen’ geven alle reden voor die groote verwachting. Opmerking verdient, dat deze alleszins voorname en veelbelovende schrijfster zoo geheel buiten de aandacht blijft.

(1) Leiden, Van Leeuwen 1904.

(2) Van Onzen tijd, Dec 1906.

Een gansch andere weg gaat Maria Viola. Schreef zij in het begin van haar optreden, behalve kronieken, ook verzen en schetsen, in de andere jaren van haar werkzaamheid zult ge vergeefs iets anders vinden dan beschouwingen over schilder- en woordkunst. We zullen dus eerst de waarde nagaan harer verzen en schetsen, en de reden zien optesporen, waarom zij zich van alle positieve arbeid onthoudt.

In de Katholieke Illustratie, 33e Jaargang vindt men van hare hand drie prozagedichten: Misdienaar, Kerstnacht en St.-Stanislaus. In de volgende één schets: St.-Dominicus.

Het is de bijzondere eigenschap van deze prozagedichten, dat zij geschreven zijn met de gloed van woorden, die we bij Van Deyssel weten, en in Querido's inleiding tot de studie over Jean Jacques Rousseau; dat evenals bij deze schrijvers door de woorden een hartstochts-golwing vaart, die, verhevigd nog door de onophoudelijke, windsnelle beeldopvolging in helle kleurschildering, duizelig maakt, en als 't ware in een roes brengt van genieting. Zoo b.v. de innig-vrome, hartstochtelijk gevoelde beschrijving van het H. Sacrament in 'Misdienaar', of van de visioenen des H. Stanislaus. Soms verstilt de hevige golfwoeling tot een zachte deining van lange golfjes: vroomingetogen in heilige adoratie in de majestueuze opijling der Gothieke kerkkolommen ligt St. Dominicus in het nachtdonker te knielen, en in plechtigen ernst en indrukwekkende verslommering stuwt de woordendeining voort.

Hiermee is niet gezegd dat deze schetsen volmaakt zijn. Waar ik roem de lyrisch-schilderende kracht en zuiverheid, wil ik niet zeggen, dat de dingen, die zij haar personen laat voelen, door hen zoo gevoeld kunnen zijn. Zoo is het b.v. in 'Misdienaar' onmogelijk, dat het zesjarig ventje bij het aanschouwen der H. Eucharistie dat gevoel zou gehad hebben. Zoo zouden wij niet kunnen voelen, omdat wij zoo gemeenzaam zijn met het Allerheiligste Sacrament. We moeten deze schetsen dan ook niet nemen als verhalen of beschrijvingen, maar eenvoudig als de ontboezemingen van een fijn-voelende ziel, die voor het eerst door de oogen van een rotsvast geloof het groote wonder der liefde aanschouwend, of, overweldigd door de indrukwekkende majesteit der Roomsche tempels neerknielend voor Gods aangezicht, slechts naar een vorm zoekt om haar gevoel zuiver en ongerept in vast te houden. Of heeft zij gewild over te brengen het *overweldigende* van het gevoel des

knaapjes op haar lezers, daarvoor dus krachtiger middelen moetend gebruiken - want richtend zich tot mensen die beter hun bovendien fijner gevoel kunnen controleren?

Van dezelfde fijngevoeligheid voor kleur en klank en ritme, maar buitendien van dezelfde juistheid van het neerleggen des gevoels in de verschillende elementen van het vers die zijn ritme en beelding, getuigen de verzen die te vinden zijn in de tijdschriften *De Katholieke Illustratie* en *Van Onzen Tijd*, jaargangen rond 1900. Ik schrijf er hier een drietal af als proeve:

Eerst dit: Christuskind⁽¹⁾.

Maria leidt aan hare blanke handen
De zoete knaapjes Jezus en Sint-Jan;
In purpergloed de zonne zinkt en van
De heuvelen vloeit goud-licht langs de landen.

Wijd-wuivend breidt naar 's laaiend wolke-branden
Een late vogel, die niet sluimren kan
Met luid gejuich de luchte vleug'len - dan
Wiekt stil hij weg naar heldre hemelstranden.

En Jezus heft het stralend-klaar gelaat
Waar Hij van 't luchtgevlam omvloten staat,
En strekt zacht-lachend de armkens van verlangen.

Sint Janneken vouwt vroom de handjes saëm
Maria siddrend zucht de zoete Naam
Uit verre verten ruischen vogel-zangen.

Ik zou zoo gaarne in dit wonder mooie vers alle schoonheden aanwijzen, want zij zijn menigvuldig en vele ontdekt men eerst na lang gewaand te hebben dat men nu alles schoons er van begreep. Doch ik verg reeds te veel van de goedwillende redactie, om niet zooveel als doenlijk is te beperken. Daarom kan ik niet meer doen dan den lezer aanraden veel dit en de volgende verzen te lezen. Ik beloof hem telkens nieuwe genieting. Alleen wil ik nog zeggen, dat in het tweede quartijn het tusschenzinnetje '*die niet sluim'ren kan*' slechts beteekenis heeft voor het klankenverloop. Overigens lijkt het wel wat aanvulsel.

(1) Van Onzen Tijd Jg. I

Advent.⁽¹⁾

Roerloos gezeten in het kuische licht
 Dat uit de luchten trillend neer komt zweven,
 Aanbidt Maria 't heimlijk-bloeiend leven
 Van 't ongeboren Goddelijke Wicht...

Aan verre kimme langzaam, langzaam zwicht
 De matte dag-glans voor het ijle beven
 Van vage neevlen, die al nader dreven,
 Tot 't wijde land in bleeken schemer ligt. -

En eindelijk is 't al-omme donkre nacht -
 Maar biddend waakt de Maagd, en wacht - en wacht
 Met zilver-zachte lichte luchte-gloren,

Waaruit weldra hel-glanzend breken zal
 De schitter-blanke hemelrangen-val,
 Verkondigend dat Jezus is geboren!

Het volgende heet: Consummatum est⁽²⁾.

Toen aan zijn kruis de lieve Heere hing,
 En had verwonnen zijner menschheid nooden:
 Een hooge sterker Heerscher, dien wel dooden
 Maar niet verslaan kon lichaamsfoltering,

Is Zijne ziel 't arm smartenlijf ontvloden, -
 Dat nu aan 't schandhout stil verbloeden ging -
 Gelijk der aarde een blanke hemelling,
 Die heeft volbracht Gods heilige geboden.

En - zegevierend over 't sterflijk stof,
 Aanschouwend den wijd-open hemelhof,
 Waar de Engelen Hem jubelen verbeiden,

Genoot Zijn ziel zoo wonder-zoete vreugd
 Als nooit op aarde menschenhart verheugt:
 Dat van Zijn rijk Hij nimmermeer zal scheiden.

Van H. Kaulbach bestaat eene schilderij: 'Und Er wird dein Sohn sein!' Daar staat de zestienjarige Maria, toekomstige Moeder van den Zoon Gods in

(1) Van Onzen Tijd I

(2) De Katholieke Illustratie 1901.

extatische aanbidding van het wondervol mysterie dat zich aan haar voltrekt. De oogen zijn gesloten, de handen vouwen zich hartstochtelijk tegen de kin, in algeheele overgave aan den goddelijken wil. ‘Zie de dienstmaagd des Heeren, mij geschiede naar Uw woord’. Dat zegt, niet haar stem, niet haar oog, maar de ‘roerlooze’ gestalte der Maagd, en het kuische licht, dat van de luchten trillend neer komt zweven, het gelaat der Maagd in zijn volle klaarte zettend en de wijde sluier lichten doet als een vergeestelijkende nimbus, zet de Uitverkoorne in onze Verbeelding op het Grootste Oogenblik van haar leven. En Maria Viola heeft het den schilder nagedaan als naar mijn weten nog niemand te voren.

Ondertusschen, we moeten ons tevreden stellen met wat we van haar hebben aan verzen en proza-gedichten. Ze zwijgt tegenwoordig en schrijft geen verzen meer. Sommigen schrijven dit toe aan gebrek aan talent. Maar wie haar theorie kent, weet ook een andere oorzaak voor dat feit. 't Is haar vaste overtuiging. Ware kunst kan slechts komen uit een leven van waarheid en zuiverheid. In deze uitspraak ligt eene bekentenis. Zij acht zich nog niet waar en zuiver genoeg haars inziens, om ware kunst voort te brengen. En daarom zwijgt ze, zooals Gezelle zweeg, met bijna bovenmenselijke kracht zich dwingend, tot zij de levensheerlijkheid bereikt hebbe, die zij als beginpunt van ware kunst gesteld heeft. Van den grooten West-Vlaamschen Dichter zegt ze dan ook⁽¹⁾:

‘Gezelle, tot in de fijnste vezelen van zijn gevoel, de helste stijgingen van zijn visioenairen hartstocht: wezen van angstig subtiële veelvoudigheid, aan de schrijnendste pijn der innerlijkste verscheurdheid niet vreemder dan de felst-bewust moderne, maar *door de krocht van zijn waarachtig christen-zijn in tragisch-klachtloozen zelfstrijd, zich aanhoudend opstrekking tot de klare vastheid eener levensfeer, waarin zonder druk de ziel voor ontredderend uitzwerven zich voelt behoed. Wachtend bearbeidde hij, door gebed en uiterlijk werk, zijn innerlijk wezen; en waar de onwijze vreemde niet dan doodsche verstarring ziet, daar weten wij, Gezelle's levensgenooten, onder die dorre korst zijn worstelend gedijend leven, daar herkennen wij in die onaandoenlijk schijnende houding de groote, heilige en wankellooze van den Christen-kunstenaar, die lijden, bidden en beiden kan*’.

(1) Van Onzen Tijd 1907¹ p. 273.

Verander den naam Gezelle in Viola en, tenminste in het gespatieerde gedeelte vindt ge de schrijfster terug. Ja, waar de onwijze vreemde (in dit geval ook de Katholieke vreemde) niets ziet dan dorre verstarring, neen, dan in weergaloozen hoogmoed machteloos pogen der wereld aandacht te trekken, daar weten wij integendeel - gebleken is 't ons uit al haar werken - een met stagen moed en volharding 'zich aanhoudend opstrekken tot de klare vastheid eener levenssfeer, waarin zonder druk de ziel zich voor ontredderend uitzwerven voelt behoed'. En hoe dicht zij reeds genaderd is tot die levenssfeer, zoodat we mogen hopen, dat binnen niet al te langen tijd haar rijke, schoone ziel zich ontplooiën zal in volle weelde!

Maar zelfs al zou zij ons niet anders blijven schenken dan zij nu zeven jaar reeds doet, kunstbeschouwing en kunstcritiek, dan nog zouden wij ze heel dankbaar moeten zijn en hare triomf moeten meedragen naar volgende geslachten. Wie ze bestudeert uit hare cultuurheid, komt meer en meer tot de conclusie, dat zij eene edele ziel moet zijn, edel als kunstnares, edeler als vrouw, edelst van al als Christen-Mensch, maar die nog niet gestegen is tot de ideëele levenshoogheid, om te kunnen voldoen aan de hooge eischen, welke zij den Katholieken kunstenaar stelt. In haar kronieken staat haar ziel te pralen als een zachtstralende maan tusschen driftig-pinkende starretjes: weerkaatsing van het hemellicht der groote Schoonheid, die tevens is de Waarheid en - de Liefde; getemperd nochtans door de matheid eener - zij het dan ook groote - menselijkheid. Waren reeds haar eerste schetsen wat den stijl betreft, verwant aan Van Deyssel's proza, ook haar kronieken komen, wat de stijl betreft, er mee overeen. Bij de bespreking van schrijvers, zoowel als bij haar ontboezemingen over de kunst der toekomst, juichen door de woorden haar blijdschap om de toekomst die nadert, nadert beslist en met rassche schreden. O, de kunst der toekomst! 't Is dat waarnaar zij werkt, met aanhoudenden moed en vrouwelijke toewijding. En haar ideaal is waard dat men geheel er voor leeft. Zij heeft het gezien, het land van belofte, met al zijn wonderen, en in liederen van bruisend verlangen, in zekerheid van verkrijgen, of van liefdevolle deernis om de menschen, die óók dat land zouden willen bereiken maar in verkeerde richting zoeken, van deernis ook met het arme volk dat, in algeheele zelfgenoegzaamheid met wat het heeft, haar bespot en hoont, omdat haar verlangen - want haar blik - verder gaat dan dat dier kleine menschtjes - zingt zij van het

schoone dat zij gezien heeft en wijst haar volk de paden aan, waarlangs het bereiken zal, misschien zonder haar, het beloofde land: de Roomsche kunst, brengend het herstel der universeele levenseenheid, waarin eenmaal het middeleeuwsch-menschelijke zijn schoon en veilig evenwicht vond! ‘In die toekomst-werkelijkheid zal: met wijd-open oog en veelvoelende ziel de Katholieke proza-kunstenaar staan, rustig en onvervaard; en niets wat des levens is: licht noch duister, weelde noch wee, zal vreemd wezen aan zijn ziel en zinnen; en geen daling zoo diep en geen stijging zoo stout van menschelijk bestaan of hij zal te leiden ze weten in lichtloutere sferen van het schaduwloos Schoon.’ Bewonder in dit kleine citaatje reeds de meeslepende woordgolwing, zooals we die vinden in Van Deysels en Querido's prozazangen.

Als zij zoo haar verlangen op U heeft overgestort zoekt zij met haar kunstgevoelige oogen rond door al wat ooit de wereld geleverd heeft aan kunst, voornamelijk aan woord- en schilderkunst, want ‘dit te zetten onder den klaren hemel van ons christelijk bewustzijn, dààr de geestelijke en artistieke beteekenis van te toonen, is geen nuttelooze taak, wijl ze ons innerlijk rijker maakt: rijker aan onderscheidenden schoonheidszin en wijd-schouwende levensdiepte.’ En de Middeleeuwers bovenal; de dichters en de schilders, en Vondel, dat zijn de mannen bij uitnemendheid naar wie zij zich richten wil, maar vervolgens ook het werk van gelooflooze tijdgenooten, want ‘naast de geest- en gemoedsleegheid van menigen moderne boekenmaker vindt het dieper-gegrondvest en breeder omvattend inzicht in leven-en-kunst, dat onze tijd bereikte, onder het werk van gelooflooze litteratoren nog veel, dat als zuivere uiting van zielsverlangen ontroert!’⁽¹⁾

Zoo komt het dat langzamerhand begint te wijken het vage wantrouwen dat men voor Maria Viola koestert, dat men langzamerhand geloof begint te hechten aan haar woord. Want hoe overtuigend dit ook mogen zijn, de pers, die het volk alles op de mouw spelden kan zonder gewantroud te worden heeft deze schrijfster zoo vaak gelasterd, gehoond en verdacht gemaakt, dat men verwonderd staan moet, ze niet moedeloos te zien neergezegen, onmachtig nog verder te strijden tegen de verdachtmaking. Of schreef niet een der voornaamste Hollandsche kranten: ‘Weetje, voor de lezers en kijkers van

(1) Van Onzen Tijd VII¹ p. 271.

dit (Elsevier's) tijdschrift behoeft men niet zoo tam te schrijven, noch zoo preutsch te illustreeren als voor ons burgerlijk Illustratie volkje. Dat is genoeg om de schrijfster een rustig bestaan te verschaffen en het mag tevreden zijn met een lief bijschriftje als plaatverklaring..... En weetje nu, lezer, hoe zoo'n opstel over pastoorsportretten toch smakelijk en genietbaar gemaakt kan worden, ook voor geblaseerde salonmensen en portefeuille-lezers?

Luister dan even hoe deze katholieke dame in ander gezelschap als dat van “de Katholieke Illustratie” een van de eminentste leden der Haarlemsche priesterschap weet uit te beelden⁽¹⁾. En men heeft nog verder gegaan, en niet geschroomd een lang artikel over haar en haar kunstbroeders te schrijven met het opschrift:

‘Reform-Katholieken’?⁽²⁾

Was het te verwonderen dat het volk vijandig tegenover haar kwam te staan? En dat de drie jaren, verlopen sinds die allerergerlijkste eerrooverij niet in staat zijn geweest haar de achting te doen herwinnen? Zij heeft het niet noodig geacht op te trekken tegen al die beschuldigingen, die er - nu nog - over haar hoofd neerdalen. Wij doen het ook niet. Maar de raad dien wij onze lezers geven is: te doen als wij. Want ongetwijfeld! wanneer men die lasterschriften leest, komt u een Maria Viola voor oogen staan, met eene ziel zoo gedrochtelijk en valsch als een gifspuwende duivel. Maar dan zoeken wij onze toevlucht in hare eigen geschriften en weldra vereenigt zich weer haar beeld tot de zuiver edelheid die ik straks genoemd heb. De macht van de verdachtmakende pers schijnt langzamerhand gebroken te worden. De werkerskring die den goeden strijd strijdt, breidt zich dagelijks uit en reeds in 1904 mocht Jan Kalf juichen: ‘Dat de beste Katholieke mannen ons hunne vriendschap geven, dat het voornaamste Katholieke tijdschrift het ronduit voor ons opneemt; dat wij thans reeds op terreinen, waar de Katholieken weinig meêtellen, een stukje grond veroverden; dat wij, ieder in zijn vak,

(1) De Maasbode van 29 Dec. 1903. Zie verder over deze zaak de brochure ‘De verdwijnende soort, noodzakelijke beschouwingen over de kunstcritiek der kath. dagbladen door J. Cuypers en Jan Kalf’ Adam Van Langenhuysen 1904. De hoofdzaak is deze: Maria Viola had in Elseviers Maandschrift een geïllustreerd opstel geschreven over Theo Molkenboer als portretschilder. De beschrijvingen van de daar bij gereproduceerde portretten, hebben bijna alle Katholieken aangezien voor karakterschetsen der personen die ze voorstellen. In hoeverre nu Maria Viola met dit opstel een domheid begaan heeft, kan hier niet bepaald worden. *Zeker* is, dat de *intentie* van de schrijfster van alle schuld vrij is, en dus buiten verdenking moet worden gesteld.

(2) De Gelderlander 17 Dec 1903.

eenigen naam verwierven, ook bij on-roomsche landgenooten - dit alles prikkelt de kleinaards tot des te heftiger rumoer.'⁽¹⁾

Naast de lieden die het eerste jaar meestreden zijn nu namen te noemen als: Dr G. Brom, Leo Balet, Jos. Cuypers, de bekende architect van Haarlems kathedraal St. Bavo, e.a.

Maar wat, bovenal de volharding der strijders van nu zal prikkelen is: dat er gansch een jong Roomsche Holland in aantocht is, dat, hunne leuzen in het vaandel schrijvend en hunne theorie als grondslag van komende kunstkritiek nemend, in hen de Aanvoeders zien zal, die het voeren zullen ter glorieuze victorie; de gidsen, die ze leiden zullen langs paden welke zij wel weten naar het beloofde land der komende kunst: 'een stad Gods, uit wier zielehart slanke torens van schoonheid rijzen in het licht van den eeuwig dag.'⁽²⁾

Rotterdam.

T. Weiman.

(1) De verdwijnende soort p. 21. Opmerkelijk is hier ook de volgende schildering van den Roomschen cultuurstrijd in Holland: Schrijven wij, naar best vermogen onze overtuiging neer in een roomsch tijdschrift, dan achten de redacteurs en hun helpers zich verplicht hunne lezers voor ons te waarschuwen: onze bedoelingen, zelfs onze gedragingen, worden verdacht gemaakt en de periodiek die ons werk durft drukken, als gevaarlijk aangewezen. Laat een van ons zijn werk verschijnen in een niet katholieke uitgave, dan heet hij de roomsche vaan te hebben verraden. Wordt ons werk door een liberaal blad opgemerkt en geprezen, dan hengelen wij naar complimentjes van de goddelooze kranten en nemen deze laatste geen notitie van een katholiek auteur, dan heet dat hef gevolg niet van diens onbeduidendheid, maar van de partijdigheid dier organen. Wát wij doen, de nameloozen vervolgen ons. Belasteren onze rechtgeloovigheid, onze zeden, onze goede trouw. Omdat, wat wij vereeren, buiten hun gezicht gelegen is. (ald. p. 20.)

(2) Van Onzen Tijd VII¹ p. 272.

Het Heiligdom

Hoog praalt het gulden kruis op grootschen tempel, fijn
uitglimmend op het blauw van zuivren zomerhemel,
de koepel kronend, grauw vergrijsd en ruig verweerd,
doorstoken met gestert', dat in het zongeschemel
zoet glanst, tot klare dag in donkren nacht verkeert.

De lange banen, kronklend weg naar dorp en stee,
verlijnen hier tot één bij de oud-vermaarde kerke.
't Is er een duren kome' en gaan van menschen, die
gemagerd door het leed, gebogen door het werken,
om hulpe bidde' en troost voor lijfs- en zielewee.

Hun wezens zijn gebronsd door fellen zonnegloed;
hun ruggen krommen moe naar zweet-bedropte aarde,
hun kleeren zijn vergrijsd door 't schrale wegestof,
en, reeds de baan op vóór de vroege morgen klaarte,
kleeft er soms donker bloed in zonk van naakten voet.

Maar in hun heete borst springt koel de bron der hoop.
Want naar ze naadren glimt een vonk in doffe oogen,
en zeere voeten gaan weer sneller, ondanks pijn.
Ze zien de sterren lonke, en op de koepelbogen
het statig stralend kruis in glorie-zonneschijn.

Al hooger zwelt hun moed. Ze weten daar de macht,
de goedheid en de liefde in 't één aanbeden wezen.
Ze weten daar een God die elke martling leed,
ze wete' een Moeder die hun kwalen kan genezen,
en smart begrijpt, daar ze ook door eigen boezem reet.

De boomen om de kerk herhalen in 't geruisch
van ritselend loover droef de dringende gebeden,
teer klagend gansch den dag om al 't belommerd wee,
week lispelend heel den nacht om al wat wordt geleden
en golft als zerpe zee van trane' om 't heilig huis.

Reeds gleden jaren weg en eeuwen vloten heen,
en jaren zullen worde' en eeuwe', en weer verzwinden;
gedurig komen langs de banen drommen, die
bij niemand hulpe voor de ellende konden vinden,
en gaan naar 't blijvend kruis dat hel door 't donker scheen.

Dan keeren zij terug naar verre stad of dorp,
terug naar schaamle woon waar last en zorgen wachten.
Maar goed vertroosten dauwde koel op diepe wond,
en dankend suist door 't stil der zoele zomernachten
uit zwaar geblaarte 't lied der smart, die deernis vond.

Constant Eeckels.

Liedjes

De Zomerzusters

Windt om uw haren
een slingerkrans,
van bloesems en blaëren....
Gezustren, we varen,
te gare
ten dans!

Ringt om uw handen,
van êel-schitterend gesteen
vier buigende banden -
- van lichtende stranden,
we landen
beneên.

Bindt om uw leden
een zwier-waaiend gewaad
uit maanlicht geweven;
door klaar lichte dreven
ons treden
al gaat!

En langs regenbogen
naar de donkere Eerde,
zijn ze lief-luchtig getogen...
- Hun droom-schoone oogen
die droegen,
de kleerte!

Reidans-zang voor tien maagden

Tien gouwen sterren
aan den Oostertrans...
- Ringt en reit u, maagdenkrans,
(Tien gouwen sterren...)
tot luchtig-lieven lentedans!... -

Tien gouwen sterren
in 't droomstille meer...
- Zoet-klingend zingt nu, maagden teêr,
(Tien gouwen sterren...)
een smertelik liedeken van weleer...

Tien gouwen sterren
om mijn lokkenpracht...
- 'O stil nu,... stil nu... maagdekens zacht
(Tien gouwen sterren...)
Ik weene... ik weene... in den eenzamen nacht!..

Gust. Van Roosbroeck

Vers

De Liefde bracht me op de eedle schaal der blank-doorluchtge handen
de lang en vreemd begeerde vrucht uit heuren verren tuin; -
ik wist die lag heel ver vol sapgen tooi en gramme, felle branden
van vlamvend ooft, verborgen in de stilt der schemergroene kruin;

doch, toen de bloozge vrucht bloedklaar en eenzaam woog
aan mijn slaaprustge vingertoppen, lachten rond de versche lippen
der vreugdazame Liefde... hoe 't zacht verbazen dan 't stram hert bevloog
bij 't nat geblikker der strafwelvende tanden, dat haast nereglippen

begon den glanzgen appel.. 'k heb eenmaal toen 't rood vleesch tot sap verbeter
met een gescheur van dezen gulzgen mond maar om 't bloedbittre nat
dat de eedle tong verzilte de onweerdge appel schreiend neergesmeten.
Ach, 't aangebeden ooft waarom ik bevend bad...

Wat teedre handen borgden en mij aarzlend boden
hervraag ik niemand meer... De blauwe distel bloeit in 't steekrig duin
tot grijze ruigte, vogelbezen lang in 't donkerglimmend blad verrooden;
nu blikken de oogen zacht en vreedzaam naar dees verren tuin...

Karel van den Oever.

Het Licht

III.

Ik zag toen eerst haar moe-gezien gezicht
met als iets heerlijk nieuw: haar blijde oogen
waaruit in vreugd en lijdzaam mededoogen
de moeheid sprak van gansch een liefde-biecht.

En vreezend dat zij misschien heeft bedrogen
doet zij naief haar groote oogen dicht...
En nochtans straalt het godgewijde Licht
en komen zangen om haar gevlogen.

En 't duurde lang dat over alle dingen
een doom van droefheid lag, tot op den duur
haar blauwe oogen stralend opengingen

en met een passieplik vol liefdevuur
het offer van mijn moede ziel ontvingen
in dankbaarheid voor 't allereerste uur.

Jan Van Nylen.

Het Licht

IV.

Was al haar glorie dan maar ingebeeld
toch heeft de blik van haar verlicht gelaat
den wreedten bloei gedood dien wilde haat
rondom haar brooze, blijde schoonheid teelde.

En zwijgend, als met een gebaar dat streefde,
heeft ze in de plooiën van haar licht-gewaad
gekoesterd elke mooie levensdaad
tot eene rijke en nooit-gekende weelde.

En even buigend als een twijg naar voren,
die zwaar van bloemen weegt een zomerdag,
heeft zij gesproken in haar droom verloren

van een geheim dat niemand weten mag
en van een liefde die niet werd geboren
zoodra een menschenoog haar glorie zag.

Jan Van Nylén.

Vers

Mijn dampig, deuzig hoofd
 weegt mij zoo zwaar....
 En 'k ga en 'k ga, daar de zon heur lichten dooft
 en 'k weet niet waar....
 Mijn wanklenden, vlammen den oogengloed,
 blijft er zoo branden....
 En 'k zie en 'k zie, waar de maan heur lichten doet
 en 'k zie geen nieuwe stranden....
 O ziel, wijl 't al zich stil vernacht
 plengt er uw diep-droeve klacht,
 alleene - en ga dan, door het morgend-dagen
 van kruis tot kruis uw bede klagen....

Ga, mijne ziel,
 wijl 't duister nachtend is....
 Zing nu, mijne ziel,
 met 't stalend-stallig lis....
 Bid, mijne ziel,
 wijl 't al in woeste wanhoop slaat....
 Zwijg, mijne ziel,
 wijl hij die weent, al biddend gaat.

11-'06

Jos. Bourgaux.

De Laan

De populieren staan als zwaar-volwassen droomen
in avondduistering die om hun takken weegt,
wijn in de paarsche lucht de dag, vermoeid van 't varen,
op 't wijde wereldmeer, de wolkenzeilen reeft.

Geen wind waart in hun kruin of doet de blaren fluistren
van mystisch-heilig schoon dat in hun schaduw leeft;
alleen beeft even nog 't getril van verren vogel,
dat, huivrend voor den nacht, in 't logge stille sneeft.

Ze lijnen donker-stoer op floers van hemelhoog,
als reuzige armen, door de biddende aarde hoog
geheven naar den Heer tot machtig, spraakloos smeeken.

De grasjes, buigend diep-ootmoedig rond hun stam,
zijn, evenals 't geblaart, van koele tranen klam,
die binst den deemoedsnacht uit weemoedswolken leeken.

Westerloo, 15 Augustus 1907

Constant Eeckels.

Vreemde Arbeid

Lyrische meeningen over *Gerhart Hauptmann*. 'De Verzonken klok'. Duitsch sprookjesdrama vertaald door Isidore Hen. - Uitgave: Wereldbibliotheek.

Met Maeterlinck, Gabriele d'Annunzio en Oscar Wilde is Gerhart Hauptmann tusschen de weinigen, die nog iets nieuws brachten na het sociaaltendenz theater van Ibsen, of het gedachten-spiel van Björnson. Wat de diep-denkende Noren zochten, het was de esoterische zin-van-'t leven. In 'Bovenmenschenlijke kracht' zoowel als in 'Nora' of 'Brand' en 'Peer Gynt', toonen zij aangrijpend-scherp de snijdend-schrille tegenspraak tusschen het eenig-ware en eenig-goede individuëel leven, en het faktische sociaal of sociabel bestaan; om ten leste tot het besluit te geraken dat het leven, in zijn geheel overschouwd, iets 'geheel zonder zin is' (Nietzsche), een eeuwige illusie, een leugenschoonen schijn. Hun theaterspelen waren voornamelijk torenbouwsels van scherp-kritische gedachten en redeneeringen.

Met Maeterlinck vergroeit het tooneel tot 'le temple du rêve'. De verstandelijke beredeneerde symboliek van Ibsen, vervangt eene vagere duistere, maar dieper-ontroerende gevoelssymboliek. Zijne handelende personen denken niet, redeneeren niet met fijngevonden syllogismen, maar ze voelen, voelen pijnlijk-diep de schroeismert hunner zwakke levens. Zij gaan op in hun gevoelen zóodanig dat hun wezen hun een droom lijkt, eene onwezenlijkheid, en dat hun zeldzame woorden vreemdig klinken, als van slaapwandelaars. En Gabriele d'Annunzio - den overmachtigen schrijver van 'Le Feu' - die ontleedt raakscherp in zijn prachtige stukken van hoog-lyrischen opgang, de botsingen van grootsche, bovenmenschenlijke karakters van kracht en wil en fantastisch-rijk is hij van bovenmatige verbeelding in verdorvenheid: 'La Gioconda' - 'La Gloire' - 'La Ville morte.' Zijn gloei-warm, enthousiast woord is 'lijk een stortvloed van alles-over-delvende levens-dronkenheid.

Met de beide werken 'Hanneles Himmelfahrt. Eine Traumichtung' en 'Die Versunkene Glocke' komt Hauptmann die grooten nabij: 'De Verzonken Klok', - dat hier nader zal besproken worden - is het werk van zijnen volrijpe, mannelijk-stoere kracht. Halvelings heeft hij erin verbeeld, zijn eigen langdurig en zielspijnend strijden, om die woest-wierelende woeling der tegenstrijdigste denkingen, te verkalmen en te verklaren in den grootschen, rustigen eenvoud van een waarlijk kunstwerk. Zijn leven is een voorbeeld van artistieke oprechtheid.

Na veel en nutteloos studiewerk, wilde hij met beeldhouwen uitdrukken hetgene hij in hem zoo warm-levend voelde. Maar zijne gedachte was te grootsch dan dat zijn onbedreven handen ze kneden zou kunnen uit de weerbarstige stof. Tastend groef hij dan - een geduldige mijnwerker - de duisterige gangen der gedachten in zijn zelve, naar de blijde uitkomst van het dagelicht toe. In 1885 verscheen van hem een verzenboek 'Het Lot der Promethiden'. Het was een verstandswerk, eerder zwaar van vele sterknieuwe opvattingen, dan wel van zuiveren kunstwil. Van een tweede verzenboek 'Das bunte Buch' deed hij de heele uitgave opnieuw opkopen en vernietigen. Onder den invloed van Ibsen en van de zolaïstische theories over de erfelijkheid schreef hij dan: 'Vóór Zonnenopgang' en 'Het Verzoeningfeest'. Meer een persoonlijk werk was 'Einsame Menschen' en dan volgden 'Rosa Bernd', een zeer merkwaardig psychologiesch drama, 'Voerman Henschel' 'Collega Crampton' enz., tot aan zijn overmachtig volksspel 'Die Weber' (1892). Hij stond dan bekend, als den voornaamste onder de volgelingen van Ibsen. 'Hanneles Himmelfahrt' beteekent zijn evolutie naar een diepere, symbolistische kunst (1893). Een grootsch-aangezet historisch drama 'Florian Geyer' (1896) mislukte op tooneel, maar kort daarop verscheen 'Die Versunkene Glocke' die zijne faam voor goed moest muurvast vestigen.

Hendrik, de klokkengieter, heeft in levenslange en stoere streving, rusteloos gezwoegd om te geraken tot de ganschelijke ontplooiing, tot de volle uitspreekbaarheid zijner trotsch-hooge kunstenaarsziel. Wel honderd klokken, in blijden arbeidswil gegoten, zongen op honderd kerken van zijnen roem. Zijn leste werk, die groote klok, die klonk als muziek van engelenkoren, zou hangen hoog, in de Kerk-der-Bergen.

Maar, bij 't moeizaam naar-boven-kraaien, toen het gevaarte dicht langs den afgrond ging, dan brak de wielspake en zwankte de klok en bonkte galmdreunend de rotsen af, en rolde verloren in de diepte van 't bergmeer.

Vol radelooze vertwijfeling is Hendrik zijne klok achterna geloopt, maar stervensuitgeput valt hij neêr voor de woning der Bergboschmoeder Wittichen. Daar nadert hem de lucht-lichte elfengestalte Rautendelein, en in heur wonderblik ziet hij de wereld herboren. Hij hoort, ziet en begrijpt het sprookjesleven dat door het woud waait. De Paster, de Schoolmeester, de Baardscheerder van het dorp zijn uitgegaan, om Hendrik te vinden, zij dragen hem naar zijn kleine woonste in het Dal terug.

Magda, zijne vrouw, die hij in liefde heeft opgevoerd tot zij vollediglijk zijn innerlijk leven kon begrijpen en meêvoelen, en die hij eene liefde inboezemde, die zelfs ontrouw, scheiding en dood niet blusschen konden, die stoot hij ruw van hem af. Hij wil sterven omdat zijn levenswerk niet voor de Bergen was gewrocht, maar voor het Menschendal. In die wanhoop

komt Rautendelein tot hem terug in de verkleeding van eene pachtersdochter uit de buurt. Zij kust zijn oogen, dat hij eindelijk het Licht aanschouwen kan. Een nieuw lenteleven doorjoelt zijne borst. Nog eens wil hij zijn schreden door het Leven richten, nog éénmaal wenschen, streven, hopen, wagen - en scheppen, scheppen!...

Naar de Bergen vlucht hij met Rautendelein, en daar in grootsche grotten, gediend door Waterman, Bokspoot en de Dwergeren, werkt hij dag en nacht zwoegend, om heur tooverstem in eenen klokkenklank te vangen, om heur stemmuziek te paren aan het klinkend goud van zonnehooggetij.

‘Noem vrij mijn werk, zooals ik 't zelf den naam gaf:
 een klokkenspel! Maar dan is het een spel,
 als van geen Dom het klokkenhuis tot heden
 ooit heeft omsloten; met een macht van klank,
 aan donderkracht het vroeg onweer gelijkend,
 dat donker rommelend door de dalen trilt;
 en zoo, met klank van schettrende bazuinen
 doe het verstommen alle kerke-klokken
 en, in een juichen overslaand, verkonde 't
 des Lichts blijde herboorte over heel de wereld.

De Paster wil den verdwaalden zondaar bekeeren komen, de dorpingen rollen rotsblokken op zijn woonste af, de dwergen worden oproerig, en Hendrik begint te twifelen aan zijn eigen scheppingskracht. Het verleden komt spoken in nachten van benauwing, en de bedwelming van Rautendelein's liefde is nauw genoeg om zijn ijver viervlammend te houden. Magda, zijn verlaten vrouw, heeft heur verdronken in 't bergmeer, waar heur dood-dorre hand de oude, verzonken klok donderend aan 't luiden bracht.

Dan vloekt Hendrik zijnzelve, en zijn werk en zijn Rautendelein, en vlucht van zijn onvoltooide arbeid weg. De boschgrootmoeder Wittichen schenkt hem den drank, die hem verlossen zal van de kwale des Levens, en dankbaar lachend in de hemelige oogen van zijn eenig droombeeld, van zijn langgeliefde Rautendelein, sterft hij getroost. En de zon rijst bij zijn dood, en de luchten helmen en deunen van zonneklokkenklank. Het licht zal eens herstralen, een vloedgolf door de wereldduisternis.

De ‘Verzonken Klok’ is eene machtige apologie van den Droomer, en toont tegelijkertijd de tragiek van het nutteloos streven, het martelaarschap van het kunstenaar-zijn. Het is de Mensch in strijd met de Chimaira, en zijn noodlottigen neêrval na de alles-inspannende stijging naar 't onbereikbare onendige. Die nêerblikseming van den Mensch van de torenhoogte van zijn trots, het is de eeuwig levenstragedie der groote zielen, van den toren van Babel af, tot Prometheus, Ikarus de zonnevlieger of bouwmeester Solness.

En toch is voor den Betrachter, héél het werkelijke bestaan: die weinige stonden dat hij in extatisch leven zijn éénig droombeeld, zijn elfe Rautendelein kan aanstaren. Door zijn Droom geleid verlaat hij het dompig Dal der nedere eedemensen, naar de Bergen heen. Geen vrouw, geen kind, geen lam-zielige moraal, geen recht noch beknellende gewoonte, geen plicht weerhoudt hem.

Hij staat boven de gedachten en verlangens die de verhoudingen in de menschenmaatschappij regelen. Hij is vrij een strekking naar de onendigheid, 'lijk een zwindelige pijl geschoten naar de zon. Zijn zieleigen moraal is schoonheid, zijn plicht het uitwerken der grootsche ideeën, die woelen in zijn hoofd.

Zóó is ook de sublieme ikzucht in de asceze van den Mystieker, die de beperkte tijdelijkheid hatend misprijst, voor de komende, eeuwig-klarende Rust-in-God.

Magda, de minnende vrouw die hij verlaten en dooden moet om zijn Illuziebeeld te volgen, zij toont het noodzakelijk, maar allerpijnlijkst breken van den genialen strever met zijne medemensen. Zij is een bloem vertrappt door zijn koninklijken voet. Want ze kon niet verder gaan dan heur liefde, dan heur hert. Ze was het goedige, huishoudelijke-kalme, gemoedelijke beminnen, dat geen wijzing is naar hooger-lichtende stranden. Zij is het beeld van het neerdrukkend al-te-menschelijk Verleden, dat sterven moest. Dit is de fatale hardheid van het Genie. Alles zal hem vergeven worden, zoo de vlamming van zijn Vernuft erin gelukt een eeuwig-lichtenden vuurtoren te ontsteken in den Wereldnacht.

Want omdat in zijn menschelijk hert de zoet-schroeiende vlam brandde van heur ééns-aangestaarde, leugen-schoone wonderoogen, die spiegelden de witte stoeten der eeuwige Droomen, daarom moet hij zijn onwezenlijke Rautendelein, eeuwig en altijd volgen.

Dan woont hij met haar in de koel-roze grotten der verbeelding, dan bereiden ze de wonderlijkste festijnen, vreugd-doorzongen vol scheppingsmacht, in blijheid van een Hemel-voorvoelen. Rautendelein's tooverkunsten, die beheerschen zijne zinnelijke natuur, baant hem den weg naar de hoogste, innerlijke volkomenheid. Een heidensch-kristelijke tweeëenigheid van Geest en natuur is de meester geworden.

Een werk zal hij in hoog-zielige blijdschap scheppen: Het licht is gedooft op eerde, is uit de oogen der doolers in den wereldnacht. De schoonheid, het supreme kunstwerk zal een nieuwe zon zijn, voor de menschen. Het leven dat geworden is een somber lijden en strijden, moet opnieuw herbloeien tot een geurige gaarde van ongeweten weelden. Tot de levensliefde moeten zij terug komen door de schoonheid. En in dien nieuwen dag des lichts, als over de lang-grauw-bewolkte drukking der hemelen, weêr de blauwe azuur-

vlaggen zullen wapperen, als de zon-der-kunst eene huivering van juweelen-schitteringen nêr zal laten ruiselen, en millioenen verstomde handen er achter grijpen - dan zullen de menschen uit hun hutten - 'lijk zonnepelgrims - opstijgen naar het feest der lichtgeboorte.

‘Van zijden vaandels fluistrend omsuisd,
trekken hun scharen naar mijn Tempel heen.
En nu weerklinkt mijn wonder-klokkenspel,
in zoete, innig-zoete noô-geluiden
dat weeë weelde snikt in ieders borst;
het zingt een lied, verloren en vergeten
een lied van 't verre thuis, van kinderliefde,
uit diepe sprookjesbron aan 't licht gebracht,
gekend van allen, en nimmer toch vernomen.
En hoe het aantrilt, stillekens, sidderend bang
nu klacht der nachtegaal - nu lach van duiven -
dan breekt het ijs in ieder menschenborst,
en haat en grim en woede en leed en pijn,
smelt heen in heete, heete, heete tranen...
Zoo treden we allen, allen tot het kruis
en, nog in tranen, juub'len wij erheen
waar eindlijk door der Zonne kracht verlost,
de doode Heiland zijne leden strekt
en stralend, lachend, vol van eeuwige jeugd,
als jongeling neerstijgt in den meie-kring.’

Het Klokkenlied wordt een Licht-vloed over de eerde, eene zee van zang, en in 't gloriënd Lichtfeest der levensaanveerding groeit heel de Menschheid tot een kunstwerk zelve.

Deze scheppingsdrang is de éénige verontschuldiging voor zijn subliemegoïstisch ascetisme.

En hij streeft naar die bovineersche verwezenlijking zijner Droomen in eene tortuur van spanning.

De taal der Dalen kent hij niet meer, altijd verder, tot dat hij aan de roerelooze sfinx van het Werkelijke, de éénigste, opperste Vragen stelt, waar nooit het antwoord, in hopeloos-hopende wachting verbeidt, heeft geklonken... Dan voor die eeuwige stilten, waar zijn stem geen weergalmen meer wekt, betwijfelt hij de weerde van zijn werk en betrachting.

En zijn noodlottige val is glorieschoon als eene zonne-dood in de metelooze hemelruimten.

De oude klokke der wankele menscheijkheid bomt, de dood luidend, in tragisch-zware slagen door zijn zielelanden. Dat is dan de plotse perceptie

der nooit-te-vergoeden opofferingen, van al de simpele genegenheden, van al de koester-warme liefdens, versmeten om dat eeuwig-onbereikbaar droombeeld, dat hij nu in ruwen onmin verstoet, en vloekt.

Een toestand van nihilisme naar 't gevoel, volgt het nihilisme naar-den-geest, volgt den dood der vaste noties.

Na die neêrduizeling sterft hij getroost starend in de leugenschoone doemonenoogen van zijn nog-ééns verzezen Droombeeld. En de zonnenopgang in klink-klare klokkenklanken en bazuinengeschetter verkondigt den toekomstigen zegepraal van 't Licht, verkondigt eene nieuwe wereldschepping. Hij is de symbolistische voorbode van eene komende hoog-geestelijke harmonie, der mogelijke, endelijke verwezenlijking der grootsche werelddroomen, die we in biddend aanstaren, voor ons blikken zien gaan.

Alles gebeurt in den Droom, boven alle tijdelijkheid zoodat de Meester spreken kan: 'Is dan wat ik doorleefde niets, dan de ijle adem van een klank, die is, en niet meer is, en nauw geweest?'

Ik zou die scherpzinnige jongeheeren beklagen, die dit werk niet 'klaar' niet 'helder' vonden, of 'utopistisch'. Klarheid is dubbel: de eerste bestaat in de uitdrukking van alledaagsche gedachten op eene alledaagsche manier; de tweede, is die merveilleuze klarheid die in 't eigenschappen licht van een dieper begrip, de hoogrijzende gedachten eener ziel laat baden; de klarheid van een Emerson een Dante, een Böcklin.

Sommigen verdragen dat vreemd-schitterend licht niet in hun nacht-gewone oogen, of betrachten het met de blauwe brillen der algemeene opinie. Dit is eerder een geval van geestelijke myopie, zeer treurig, maar ongeneesbaar.

Gust Van Roosbroeck

La Peur de l'Amour door *Henri de Regnier*. (Edition du Mercure de France, 1907.)

Ik hoef hier niet te duiden, hoop ik, op de weerde van Henri de Regnier, als *dichter*: hij weet in verzen, wonderdadig van kleur, rythmus, slankheid en harmonie, dingen te zeggen van oneindige schoonheid, vizies van hoogen luister, droomen van onbepaalbare tinten, verschijningen van ontastbare broosheid. Als men geschapen heeft *Aréthuse* en *Les jeux rustiques et divins* is men een groot dichter. Dat mogen eenigen ontkennen: niets en baat. Henri de Regnier is Frankrijk's eerste poeët. Heel zijn leven lang, heeft hij zijne ziel en zijne kunst hoog gehouden. Ik geloof dat hij leven zal voor alle eeuwen.

La peur de l'amour, zijn jongste prozaboek, is ten volle dien prinselijken dichter weerdig. Gevoegd aan *Le passé vivant* - lees toch dien roman! - aan *Le trèfle noir*, *Les vacances d'un jeune homme sage*. *Les rencontres de Mr de Bréot* enz. leent het aan Henri de Regnier eene der voorplaatsen ook,

in de tegenwoordige fransche letterkunde, als romancier,... en steunt en sterkt onze bewondering voor zijn fijn, nerveus en universeel talent. Als prozaschrijver is de Regnier verwant aan Anatole France.

Ziehier in eenige woorden de fictie van zijn laatste werk: Marcel Renaudier is opgebracht door zijn vader in levenshaat en genotsverwerping; alle geloof in het leven en in de liefde, heeft hij laten varen om te worden een sombere, immer eenige pessimist. Vooral vreest en misprijst hij de vrouw: als hem een meisjesgezicht toeknipt, hoeft hij zich maar te herinneren het verraad zijner moeder en het verwoest bestaan van zijn vader want zijne moeder is gevluht met eenen minnaar - om in hem te voelen opkomen, grievender en angstiger telkens die 'peur de l'amour'. Hij wil, hij durft niet beminnen, en als zijne vriendin Juliette hem bekent dat ze hem liefheeft, tot de overgave bereid, - tweemaal: eerst vóór haar huwelijk, dan er nà, en Juliette is mooi - keert hij zich af, uit wantrouwen van de vrouw en uit afschrik voor de liefde, en vlucht. Naar Venetië, naar 't heerlijke Venetië. Maar daar treft hem eene doodelijke ziekte. En zoo komt het, dat omdat hij de dood, zoo dicht bij zich heeft gevoeld en ook onder den zaligen invloed van de innige, wulpsche stad, hij het leven begint te beminnen, hartstochtelijk. 'J'ai appris dans la mort, le goût à la vie', zegt hij later tot zijn lief. Toevallig treft hij op dit keerpunt van zijn gemoedsleven, zijne vriendin Juliette weer. Nu gevoelt hij geene vreeze meer voor de liefde, maar eerbied, verlangen. Met gretigheid - van wege Juliette is de oppositie niet streng - bijt hij in de vrucht, die hem reeds tweemaal werd toegestoken, en een maand vol vrede, vol gelukzaligheid, vervliet.

Dan ineens treedt het Noodlot op: tusschen de twee geliefden, die in de tuinen en paleizen van 't schitterende Venetië, of in hun liefdeskamer, 't verleden vergaten. De vroegere minnaar van Juliette komt weer om haar te hervatten; hij doodt Marcel in een belachelijk tweegevecht en zij - est ce que les fantômes peuvent nous défendre des vivants? - valt weer onder 't oude juk en 'verstond dat ze bepaald was overwonnen'.

Maar hoe zal ik uitdrukken de gratie van dit werk, de broosheid van zijne ontleding, de weelde van zijne beschrijvingen - wat een pracht, Venetië herwekt door de schrijver van *Le passé vivant!* - de soberheid der dramatische middelen, het aristocratische van heel de stemming, het indringende fijne gevoel van weemoed en van passie, dat vooral de laatste hoofdstukken van dien doorvoelden, ontroerenden roman doorspint? Hoe mijne bewondering zeggen voor de immer vernieuwde sappigheid en oorspronkelijkheid van dien levig-natuurlijken en zuiver-klassieken stijl?

Ik citeer eenige der raakste en helderste zinnen: Son rêve aveugle avait quelque chose de voluptueux et de vaincu (blz. 69). - Des hirondelles coupaient l'air au-dessus de l'eau, qui réfléchissait vivement la faux volante de

leurs ailes aiguës (blz. 77). - Il tâtait sous les feuilles de l'espalier, le corps froid et secret d'une poire (bl. 84) - A Venise, on habite son âme, on demeure dans de l'amour, de la tristesse et du songe (bl. 122). Du plafond, un lustre de Murano pendait, fluide et compliqué, et semblait prêt à s'égoutter dans le silence (132). Tous les liens qui la rattachaient à hier, s'étaient brisés soudainement, comme si elle eut été brusquement déracinée, vivante en son seul parfum, en sa seule saveur, fruit d'amour et de volupté, docile à la main qui l'avait cueilli, en cet enclos de cyprès et de roses, là-bas, dans l'île silencieuse, au milieu de la lagune endormie... (bl. 243). Geniet *La peur de l'amour...*

André De Ridder.

La Multiple Splendeur, Emile Verhaeren (Mercure de France '06).

Geerte en schranke uit de moedereerde van Vlaanderen is hij opengegroeid in 't volle zonnegedijen van zijn eigen wezen: Emile Verhaeren. Van in den beginne ligt zijn groei losgerankt van uit het oude struikgewoeker dat rond zijn bloeien slierde. En jonge in zijn kalm gedrengen kop het vage worden voelend, is hij rechte tot het leven, de eigene natuurlijke bronnen van 't leven gegaan.

In de heele klaarte eener jonge visie heeft hij het leven uit die eigene bronnen zien verdeinen, breed en hooge groeiende in vollen ongesnoeiden en onverkneukten bloei, vol belofte in de verte beschingen door 'n teere dageraden. Zoo lag het leven dáár vóór hem: één en eeuwig in 'n endloozen bloei. Uit zijn ziele borrelde in de vrome ontroering van de nieuwe levensuiting 'n nieuwe krachtige woord dat als 'n levencelle kiemde en rijpte in den jongen vasten vorm van het '*vers libre*'. En wijl rondom hem het oude leven tierde slenterend voort langs oud geworden staken stond hij daar alleene in de stille gedenkenheid van zijn '*égoïsme et claustration*' met in zijn kop 'n lieve leven, op het aambeeld 'n kernig woord, en onder den breeden deinenden deun van 'n diep roerende rythmus smeedde bij 'n nieuwe levensbeeld, Verhaeren, '*l'ouvrier exalté de la vie*'. En door heel dat worden als één lijne steeg 'n wil koud en trotsch omhoog, dragende het leven eeuwige heldere luchten in. - Zoo werd 't bedrijf rondom hem herkneet tot 'n nieuwe uiting, beschenen door 'n teere mystieke klaarte van 'n wonder symbool. Zoo leven daar '*Les Flamandes*' in de gouden spettering hunner wulpsche vette vleeschelijkheid; zoo staan daar in de verwenteling van den tijd '*Les villages illusoires*' met tusschen hun daken het jonge sprietelende leven - zoo dragen daar trage '*Les moines*' deur de oude stille kloostergangen in hun gekastijde levens de fakkels van het oude geloof. En in den akeligen rooden schijn die van diepe weê en smerte uit zijn doorpijnde ziele blakert liggen ze daar, als zwarte vlekken op zijn groei: '*Les Soirs*' - '*Les Débauches*' - '*Les*

Flambeaux noirs' vaal afgeteekend in den te vroegen val-avond van Verhaeren's leven. Daar klaart het weer alles op en na de vertinteling van den nieuwen dag uit 'Heures Claires' het frissche ontwaken in 'Les Aubes' rijzen daar weer in het volle dagelicht als beelden beschenen door zijne zonne: 'Les Campagnes Hallucinées' - 'Les Villes Tentaculaires' - 'Les Forces Tumultueuses'.

Dat 's heel Verhaeren's werk, 'n groene echte bloei uit de eerde van 'n nieuwe leven langs de klare dagen van hoop, langs de schemeravonden der twijfeling, den donkeren nacht der smerte, en weer het openklaren van den nieuwen dag.

En nu is Verhaeren ten toppe van den bestegen levensberg gekomen en staart hij in de dalende helling heel zijn wrochten over. En heel dat leven daar, waardoor als éene lijne 'n stroeve wil in de hoogte stijgt, dat leven uit den donkeren van het vaag gevoelde omhoog gezankt ten klaren dage van helder bewustzijn, Verhaeren heeft 't opnieuw ineengedrukt en in een beeld daar gehouwen in de verheerlijkende begloring van 'La Multiple Splendeur'. Die wege van uit de diepe duistere leegte van 'Le monde' tot de hoogte bakend in de oneindige verte van 'Les Idées' dat is zijn eigene wording, zijn eigene levensbane die daar loopt van uit de ontborreling van 'Le Verbe' langs 'Les Nuages' - 'Les Penseurs' - 'L'Arbre' - 'Le Règne' - 'La Conquête' - 'L'effort' - 'La mort' - 'La joie.' - Dit laatste werk van Verhaeren, rijp gewrocht dat daar staat klaarder en helder buiten eenigen onmiddellijken invloed van pijn en smerte of haat, gerezen uit 'n machtigen kop, is de levensthesis van heel zijn eigen eerlijke bestaan, 'n eigen natuurlijken bloei onder de halle van den tijd en beïnvloed door eerlijke, geen ziekelijke, gewilde, levensomstandigheden, uit hem de blijde toekomst ingegroeid, 'n thesis die daar juist op gepasten tijde als een echte voorbeeld staat in Verhaeren's 'Multiple Splendeur' voor de jongeren in Vlaanderen.

C.B.

Paul Verlaine, sa vie et ses oeuvres par Edmond Lepelletier. Edition du Mercure de France 1907.

Of het nog noodig was terug te komen op het leven van den grooten armen dichter? Hij stond in onze bewondering zoo hoog, omgeven door den glorieglans onzer medelijdende en hartstochtelijke bewondering, ietwat befloerd door de pijnlijke geschiedenis van zijn jammerlijk leven.

Dit leven, uit werkelijk wee en door verbeelding vergroote legenden saamgeweven, hing in ons hoofd als een kwade droom, wiens hallucinatiekracht zoo groot was, dat wij de afgrijselijkheid ervan lief hadden om de helle klaarte die wij er achter gedoken wisten.

Het was dus eene gevaarlijke taak het leven van Verlaine opnieuw te schrijven, en het te stellen, ontbloot van alle legenden, in de klaarte van een zuiver historiek relaas.

De man die zulk een werk aandurfde moest noodzakelijk iemand zijn die den dichter niet alleen van zeer nabij gekend had, maar jarenlang geleefd had in de intimiteit van Verlaine en met hem gedurende zijne afwezigheid in onafgebroken briefwisseling was geweest.

Edmond Lepelletier was daarvoor de aangeduide man. Hij is om zoo te zeggen de eenigste van Verlaine's vrienden die den poor Lelian getrouw bleven, niet alleen te Parijs maar ook gedurende zijn verblijf in Engeland, België en elders. Of Lepelletier die levensbeschrijving gelukkig opgevat heeft is eene andere zaak. Ik geloof het niet. Ten eerste is zijn werk niet onpartijdig; men voelt te goed dat hij den dichter, uit een lofbaar gevoel van vriendschap en vereering, wil vrijspreken van alle beschuldigingen die op hem wegen. En dit - hoe treurig het ook moge wezen - is onmogelijk.

Hoeveel belangwekkender zou het niet geweest zijn eene eenvoudige opsomming van feiten te geven zonder commentariën, zooals het afdrukken van tal eigenaardige onuitgegeven brieven. Ik moet bekennen dat men tot eene vrij volledige kennis van Verlaine's leven komen kan met het boek van Lepelletier als men zich niet meeslepen laat door de sermoonachtige toon van het werk. Nieuwe inzichten worden ons gegeven omtrent zekere perioden - het verblijf in Engeland - vele legenden worden tegengesproken, vele ongekende feiten vastgesteld. Voorbeelden aanhalen is onmogelijk.

Ik kan echter niet nalaten de aandacht te roepen op het feit dat, waar Lepelletier overal elders zijn ongelukkigen vriend tracht wit te wasschen, zijne partijdigheid den dichter in een licht stelt die Verlaine verkleinen moet in de oogen van allen die hem lief hebben boven alles om zijne rechtzinnigheid. Ik bedoel de periode van *Sagesse*. Lepelletier wil ons overtuigen dat *Sagesse* enkel het voortbrengsel is van een ziekelijk brein, ontzenuwd door het verblijf in de Belgische gevangenis. *Sagesse* zou enkel fantasie wezen? Arme Verlaine! Men moet waarachtig *Sagesse* niet begrepen hebben, wellicht het meest rechtzinnig werk der moderne fransche literatuur, om te durven twifelen aan zijne rechtzinnigheid. Iemand die de reeks sonetten geschreven heeft:

Mon Dieu m'a dit: mon fils il faut m'aimer...

die kan niet huichelen.

Dat is louter, zuiver en intiem zielewerk. Die bewering is eene groote vlek op het werk van Ed. Lepelletier, een werk dat nochtans - niettegenstaande den vrij slordigen stijl en de vooringenomen gedachten, een arbeid is van diepe pieteit voor den onsterfelijken dichter.

J.V.N.

Muziek

Jos. Van Hoof. - Vier Lieder en op teksten van Giza Ritchl.

Kent ge zinnen kop?

Stoer is hij niet, noch sprekend geduimd in den klei, maar eerder fijnlijvig, melankolisch-bevallig, 'lijk een dier moewe hoofden die we zien op de doeken der primitieve Florentijnen. Op zijn bewegelijk, nerveus-bleek gelaat spiegelen zijn innerlijke emoties weêr, beter en klederder, dan 't u zijn kortgebroken zinnen en wat-heesche stem kunnen bedieden. En beter dan zijn scherp-geteekenden, zinnelijken mond, zijn zijn donker-starende oogen sprekend. Als hij iets zegt, dan glinsteren ze 'lijk een vlam vliers, maar somtijds ook droomen ze in weeken weemoed vaag naar ongekende nevelverten weg.

Een grooten levenswil en... onvoldanigheid, een betrachten vol stugheid en... een moewheid, een innerlijke smertgenegentheid en bijblijvenden weemoed ligt in die vreemde kinderblikken.

En als ik - den avond is zacht in teeder-geele rust - dees vier gezangen hoor in peersche tonen en half-befloersde akkoorden, een diep-innigen zang, dan denk ik aan zijn oogen, die 'lijk zijn ziel en 'lijk dees liederen, liggen vol schemerdiepten en halve lichtglanzen... En ik weet dat dees kunst een bloeisel uit hem-zelven is, eene werkelijke uiting van zijn innig wezen, rechtzinnig en onmogelijk-anders daar gezet, op die eenigst-juiste manier. Och kom me dan niet praten over den traditioneelen vorm van het lied, of over het gewaagde en gedurfde van sommige tonaliteiten, en kwinten, en kwarten, - of over die sluitingen, die maar niet op den vijfden toontrap te rusten komen!

Hij vat dees liederen thematisch op, in plaats van melodisch, omdat zijn gevoel intuïtief die versterkte expressie vroeg. (Een nieuwe baan voor het kunstlied?)

Ten andere, dat hij het volkslied traditioneel te behandelen weet, als den besten, bewijzen zijn bekroonde liederen sindsdien verschenen: Ik heb u lief - Er kwam - Drinkliedeken - Strijdkreet - Standaardlied.

Maar meer nog, voor mij, spreekt hij zijn-zelven volledig uit in zijn vroegere Giza-Ritchl-liederen.

En omdat hij iemand is die iets schoons uit te spreken heeft, en omdat hij dit doet krachtig in zijn eigen spraak, zonder flauwzinnige nabauwing, daarom stel ik hem hoog als artiest en boven de lamme bend van officiële en quasi-officiële toon-knutselaars.

V.R.